פרשת **עקב** תשפ"ד לפ"ק | גליון תתתקס"א שנה כ"ח

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר
בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א
בני ברק יצ"ו

כי כאשר ייסר איש את בנו

ביער עבות ומפותל טיילו אב עם בנו, לפני כניסתם ליער הזהיר האב את הבן באזהרה חמורה לבל יפרד ממנו אפילו לרגע קט, באמרו שהמשוטט ביער מבלי להכיר את הדרך מסכן בזה את חייו.

בתחילה שמע הנער לדברי אביו, ואכן לא זזה ידו מתוך ידו, אולם כעבור זמן מה הבחין הילד בדבר מסוים שמשך את תשומת לבו, ונשמט מאביו ופנה לצידי הדרך, האב, שלא הרגיש שהילד עזבו, המשיך בדרכו, וכאשר רצה הבן לחזור אל אביו הוא לא הצליח למוצאו.

נבהל הילד מאוד והחל לבכות ולחפש את אביו במעבה היער, תוך כדי חיפושיו הלך הילד ותעה יותר ויותר בסבך היער, היום פנה והשמש שקעה, ולילה חשיכה ירדה לעולם, מכל עבר נשמעו קולות זאבים ושאר חיות רעות המשחרים לטרף, וארכבותיו דא לדא נקשן מגודל הפחד הנורא שתקפתו ובגעגועים עזים אל אביו.

והנה בעת עמדו על מעמדו חש לפתע כאב עז בלחיו, היתה זה סטירת לחי שנחתה עליו מיד אלמונית, עוד לפני שהספיק להשמיע זעקת כאב מפיו, הבחין שהסוטר הוא אביו, ובמקום לזעוק על כאבו השמיע הילד קריאת שמחה וגיל: אבא! אבא! כמה מאושר אני לחזור אליך.

מצבו של האדם החוטא דומה לזה של הילד האובד, כל זמן שהוא חוטא, הוא מתרחק מאביו שבשמים והוא שרוי בצער, אולם לאחר שהוא מתייסר ונענש, הוא נזכר שאביו שבשמים הוא המייסרו על שסטה מן הדרך, ואז הוא מתמלא שמחה על המכות שקיבל, כי בד בבד עם ההכרה בעונשו הוא נוכח לדעת כי הוא בן אהוב אצל אביו הדואג לו ושומר עליו, אביו לא נטש אותו כלל, וגם העונש הינו אות על האהבה שביניהם.

ובזה יתבאר מאמרו של נעים זמירות ישראל (תהלים כ"ג ד') "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני" כי באמת אף כי ילך היהודי בגיא צלמות לא ייירא מן הרע, כי הן שבטו המייסר של הקב"ה והן משענתו הם לו לנחמה.

וידעת עם לבביך כי כאשר ייסר איש את בנו כדי להראותו שהוא עמו ולא ייירא כן ה' אלוקיך מייסרך וכשיידע זאת לא ייירא רע כי אתה עמדי וכיסורים של אהבה יחשב.

תוכן העניינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דגש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש יאמ"ר ..... ד
בשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ר רפאל ..... ז
עומד על הפר"ק ..... ח
חוקים להורותם ..... ט
פשיבכהלכה ..... י
הלכה ברורה - לשכתא דמסתמם ..... יא
היכולא רבא ..... יב
דבר בעתו ..... יג
נועם שבתי ..... יד
פשוטלהן פלכים ..... טו

אגרת פרק ה'

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437
כל הזכויות שמורות ©

בס"ד

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | Tel. 845.774.4040

תאו ואתכנשו להילולא דרבי

ברגש דקדושה הננו בזה להזמין את כל הקהל הקודש אנשי שלומינו היקרים,
תלמידים וחסידים די בכל אתר ואתר, לבוא ולהשתתף אצל

שולחן הטהור

של כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביומא ההילולא קדישא

של איתן אדונינו אבינו רועינו
כ"ק מרן רביה"ק והטהור זיעוכי"א

עם סיום הש"ס

ליל שישי פר' ואה, כ"ו מנחם אב

תפלת ערבית ברוב עם בליל ההילולא קדישא
בשעה 9:00 בערב
ותיכף אחר כך עריכת שלחן הטהור

בהיכל בית המדרש הגדול

קרית מלך רב קרית יואל יצ"ו
היכל האדיר והענק עם כל אגפיה מסביב

סעודה רחבה יהי' מוכן לכל הקהל הקודש

עוד יזכור לנו אהבת איתן:
בעת עריכת השולחן ינגנו הקהל ביחד ניגוני דביקות וגעגועין מבית
מדרשו של רבינו, בניהול ראשי המשוררים בחצרות קדשינו

לכו בנים שמעו לי:
דברות קודש מכ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א
בדברי הדרכה והתעוררות במשנתו של רבינו עלינו ועל דורותינו

בהאי זימנא דקגרים יתקיים כמדי שנה בשנה
מגבית האדיר לטובת מכצר הישיבות מתיבתא תורה ויראה דרבינו יואל מסאטמאר

תורתו מגן לנו והוא ימליץ טוב בעדינו

זכותו הגדול והקדוש יגן עלינו ובעד כל ישראל
להפקד בדבר ישועה ורחמים ולברך ולהתברך בכל מילי דמיטב

בכבוד רב
הנהלת הקהלה

והיה 'עקב' - אם נזכר להתקרב אליו ית'
עכ"פ בסוף השנה - ושמר לך את הברית וכו'

והיה עקב תשמעון וגו' ושמרתם וגו' ושמר וגו'. כל שלטי הגבורים כבר פירשו מהו לשון 'עקב', כמו גם 'והיה' לשון שמחה (בר"ר מב, ג). ויש לרמז עוד, דהנה בפסוק הקודם (בסיום פרשת ואתחנן) כתיב: ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך **"היום לעשותם", 'היום' היינו בכל יום ויום, שלא לדחות את המצות מיום אל יום.** ואף על פי כן: **והיה שמחה תהיה לפניו ית"ש עקב תשמעון את המשפטים האלה אם ח"ו התרשלתם במצות, אך על כל פנים ב'עקב', בסוף השנה, שהוא חודש אלול, תשמעון ותקיימון אותן,** [על דרך שכתבתי בפסוק (לעיל ד, ל): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים", דהיינו אלול. עיי"ש סי' ג']; ושמרתם ועשיתם אותם **"כי אין לך אדם מישראל שלא יהיו מעוררין אותו בהרהורי תשובה בימים האלה, רק האדם מחויב להתאמץ בדבר כשרואה שמעוררין אותו מן השמים, יחזיק בו אותו התעוררות ולא יתרפה,** ואז אפילו [אם] רק ב'עקב' תשמעון וגו': **ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת** החסד וגו'.

בני יששכר (אלול מאמר א' אות כ')

עבודת ה' מתוך שמחה

והיה אם שכוח תשכח את ה' אלקיך וגו'. יש לדקדק על כפל הלשון "שכוח תשכח". ונראה, על פי הידוע (מגילה יז) ש"והיה" היא לשון שמחה. והכי קאמר: **"והיה אם שכוח" אם תשכח את השמחה, אזי ח"ו: "תשכח את ה' אלקיך"** שהרי אי אפשר לעבוד את ה' אלא מתוך שמחה, ומדה טובה מרובה.

היהודי הק' מפארשיסחא זללה"ה

(ועפ"ז י"מ בריש פרשתן 'והי"ה עקב תשמעון' אם יקיים בשמחה, עי"ז יזכה 'ושמרת ועשיתם אותם' היינו להתעלות בשלימות העבודה)

שכר המצפה ומשתוקק לקיים כל המצוות
שלבסוף יזכה לקיים הכל כפי שאיפתו ורצונו

כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון וגו' ובאתם וירשתם את הארץ. הקב"ה נתן לנו תרי"ג מצוות, אשר לא את כולם אפשר לכל אחד ואחד לקיים. כגון, מצוות התלויות בארץ, שאי אפשר לקיימן אם דר בחוץ לארץ. **אבל אם אדם מצפה ומשתוקק בכל לבו, מתי תגיע לידו ויוכל לקיים את המצוות אשר עכשיו אין ביכולתו לעשותן, אז יזכה על ידי זה לקיים המצוות בפועל ממש.** הוא אשר רמז לנו הכתוב: אם 'כל' המצוה אשר אנכי מצוך היום, היינו אפילו אותן שאין בידך לקיים בחו"ל 'תשמרון לעשות' תצפה ותמתין מתי אוכל לעשותן (מלשון 'ואביו שמר את הדבר'), **אז מבטיח אני: "ובאתם וירשתם את הארץ", ותזכו לקיים את כל המצוות כפי ההשתוקקות שלכם, וכגון המצוות התלויות בארץ וכל כיוצא בהן.**

קדושת לוי

מי שיש לו יראת חכמים זוכה ליראת הרוממות,
וע"י יראתם מתקשר למדריגתם ביראת רוממותו ית'

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו' שמעתי בשם הרב החסיד רבינו ישראל בעל שם, על הא דאיתא בגמרא (ברכות ל"ג:) אטו יראת שמים מלתא זוטרתא הוא וכו', [ומשני] אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא ע"ש, והקושיא מפורסמת הא לישראל אמר דבר זה, אלא דאיתא בזוה"ק אית יראת הרוממות ואית יראת העונש, שמפחד מהקב"ה מחמת עונש, זהו יראת העונש כמאמר חובת הלבבות כל העובד בשביל זה עובד לזולתו (היינו שח"ו נמצא שאיט ירא מהש"י כלל, רק על עצמו הוא חושש). אלא היראה הטובה הוא יראת הרוממות שמתיירא מהקב"ה בגין דאיהו רב ושליט זהו היראה השלימה וכו'. והנה מי שהוא במדרגת יראת העונש רחוק הוא מיראת הרוממות.

והנה דבר הממוצע בין שני היראות הוא יראה חדשה שהמתיירא מתלמיד חכם כדאיתא (ב"ק מא:) **את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, ומי שהוא במדרגה שמתיירא מן הת"ח לא רחוק הוא מיראת הרוממות.** והנה ישראל היו במדרגה שהיו מתיראין ממשה, כדכתיב **'ויראו מגשת אליו',** נמצא לא היו רחוקים מיראת הרוממות. וזה כוונת הגמרא: ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה, דהיינו יראת הרוממות, ופרכינן: **וכי מלתא זוטרתא הוא, ומשני: אין לגבי משה רצ"ל לאלו שהיו במדרגה שמתיראין ממשה חזה מלתא זוטרתא שיגיעו למדרגת יראת הרוממות.**

בעל שם טוב

[ובספה"ק 'בן פורת יוסף': ובזה ביאר מורי ז"ל אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא, **"כי מיראת תלמיד חכם ליראה את ה' הוא בנקל לבא"** ודפח"ת. ובדגמ"א פ' תצוה: וישורש זה אמר אא"ז זללה"ה באמרם ז"ל אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא, **ופשוט כשהם יראים ממשה, אזי היראה מלתא זוטרתא הוא, כי משה חזה מדבק ביראה הפנימית על ידי התדבקם בו**].

זהרורי אורה
למספרים הקדושים,
בפרשה יפה נדרשים

תורה ותפילה

לאמץ ידים בכוחות איתנים
בתורה ותפילה עמודי עולמים,
הצריכים חיזוק כל הימים

תורה

ילמוד ע"מ לשמור ולעשות, והמאור שבה מחזירו למוטב

והיה עקב תשמעון כו' ושמרתם ועשיתם וגו', היינו **שהלימוד והשמיעה יהיה על מנת לעשות.** והיינו **'והיה עקב תשמעון'**, שיהיה סופו ותכליתו של השמיעה של המשפטים האלה, **'ושמרתם ועשיתם'** וכו', **אז 'ושמר ה' אלקיך לך את השבועה'** וגו'. **או** יאמר **והיה עקב תשמעון** וכו'. ר"ל **שהסוף של השמיעה יהיה ושמרתם** וכו', **כי המאור שבה מחזירו למוטב** (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז), **ומתוך שלא לשמה בא לשמה** וכו' (פסחים נ' ע"ב).

ישמח משה

קלקלתם בנעשה הזהרו בנשמע עיקר התשובה – החתעצמות בעסק התוה"ק

והיה עקב תשמעון וגו', יש לומר דהנה ידוע דאמרו חז"ל (דברים רבה ג, א) שאהר חטא העגל אמר להם משה רבינו ע"ה **'קלקלתם בנעשה הזהרו בנשמע'**, [וכמוש"כ באגרת התשובה פ"ט: וז"ש בתנא דבי אליהו **אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים** וכו'. והיינו **כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל. וככה הוא בחבל נחלתו** וכו'. וז"ש **ה' בחסד ואמת יכופר עון** וכו' **ואין אמת אלא תורה** וכו'. **ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה** וגמ"ח כדאי' בסוף פ"ק דר"ה] שצריך האדם שלא ישמיע לאזניו דברים בטלים רק לשמוע דברי תורה, וזה שאמר **'והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה'** (היינו 'שיהרו בנשמע', ויתעצמו בעסק התורה), עי"ז **'ושמרתם ועשיתם אותם'** (היינו יזכו לתקן המעוות, והמאור שבה יחזירם למוטב) **שתבואו** אחר כך לידי מדה שתשמרו את התורה, ועי"ז יזכו ג"כ אשר **'ושמר ה"א לך את הברית וגו' אשר נשבע לאבותיך'** וגו'.

חישר וחטוב

החיוב ללמד את בנו תורה היינו שישריש בבנו אהבת התורה

ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו'. הנה אמרו חז"ל בחיוב ללמד את בנו תורה מנלן, דכתיב ולמדתם אותם את בניכם. פירוש, כי צריך האב להשריש בבנו אהבת התורה, עד שישתוקק מעצמו ללימוד תורה, וממילא ילמד הבן גם כאשר האב יהיה בדרך, כי אינו לומד בגלל יראת האב או עבור קבלת פרס, אלא משום שאוהב הוא את התורה.

הרח"ק מהר"י מבעלזא זללה"ה

מחוייב לחקדים לתורה יראה הפשוטה וקבלת עומ"ש, אבל כונתו בלימודו תהיה שיזכה ליראת הרוממות

והיה עקב תשמעון וגו'. קודם הלימוד יהיה יראת העונש לנגד עיניו ואם הוא ירא יבוא ע"ז לאהבה וליראת הרוממות. דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב (משלי יד, ט) 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין', אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים. מכריז רבי ינאי, **חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתיה עביד.** וקשה אהדדי, שמרבה בר רב הונא משמע שהתורה היא הפנימיות, והיראה היא השער ליכנס בה, וצריך שתקדים היראה לתורה, ומר' ינאי משמע שהיראה היא הפנימיות, והתורה היא השער, שר' ינאי קאי על רבה שאמר שאדם שיש בו תורה ואין בו יראה וכו', ועלה מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא היינו שאין לו יראה, ותרעא לדרתא עביר, והמשיל היראה לדירה והתורה לשער, ורבה המשיל להיפך התורה למפתחות הפנימיות והיראה למפתחות החיצוניות. ונראה בכל זה, **שהתחלת לימוד התורה ועשיית המצות צריך האדם לחקדים טרם בואו להתחיל לעבוד השי"ת, לשום מול פניו יראת העונש, שאם יעבור ח"ו יענש ביסורים רחמנא ליצלן, וכן צריך להרגיל עצמו תמיד שיראת עונש יהיה נגד עיניו, והיא השער שבה יכנס לעבודת ה', ובלא זה אי אפשר כמו בלתי יסוד, ואם הוא ירא שמים יראת העונש זוכה אל אהבה שעושה רצונו ית"ש מאהבה, ומשם זוכה אל היראה הרוממות בגין דהוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין.** ובזוהר הקדוש איתא **לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים ויתפלל,** שיכנס לשני הפתחים אלו ליראת העונש ואהבה, ועל ידי זה יוכל להתפלל ביראת הרוממות, ובזה אתי שפיר, שרבה קאי על יראת העונש, לכן אמר **האדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו המפתחות הפנימיות והחיצוניות לא מסרו לו, שלגבי יראת העונש התורה היא פנימיות. ומכל מקום אם כבר יש בידו יראת העונש, ולומד תורה, ואין כונתו שעל ידי תורה יבא ליראה הפנימיות, זו גם כן דרך לא טוב, ועל זה מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא היינו יראה הפנימיות ותרעא לדרתא עביד, שלגבי יראה הפנימיות התורה היא השער ליכנם בה.**

מאור ושמש

[וזל"ק בקדושת לוי בפרשתן: והיה עקב תשמעון, **כי עיקר העבודה של האדם שיהיה לו יראת ה' ואחר היראה מגיע לאדם שמחה, וזו השמחה נקראת השראת השכינה ואז שומע תורה קדושה מלמעלה.** וזה הרמז והיה, הוא שמחה. **עקב,** לשון סוף, שהשמחה יהיה אחר היראה. **ואז תשמעון** כנ"ל]

רחמנא ליבא בעי, עבודה שבלב זו תפילה בתמימות

ועצר את השמים ולא יהיה מטר וכו', בדרך צחות עפ"י מעשה רב שהיה בימי הרב הקדוש הבעש"ט זצ"ל, שפעם אחת נעצרו הגשמים, וגזרו תענית וזעקו בתפלה ובתחנונים הרבה ולא נענו, וראה הבעש"ט את איש אחד מעמי הארץ ופשוטי עם שהיה אומר פרשת קריאת שמע, וכשהגיע לפסוק ועצר את השמים ולא יהיה מטר היה אומרו בכוונה גדולה, ובכי וזעקה הרבה, ושאל אותו אחר כך הבעל שם טוב מה היה כוונתך באמרך הפסוק הזה, והשיב לו שהיה מכוון פירוש הפסוק ועצר את השמים שהשם יתברך יעצור ויסחוט את השמים העליונים, על דרך עצירת הזתים והענבים, ואז לא יהיה מטר כלל למעלה בשמים כי אם שירד למטה הכל לארץ, וכן (בפ' וישב) ואסחט תרגומו ועצרית, ועל ידי תפלה וכוונה זאת נענו כל העם וירד להם הגשם לברכה, **שהבורא יתברך שמו הוא הבוחן לבבות ויודע נסתרות, ורחמנא לבא בעי** (סנהדרין דק"ו ע"ב) **על כן ערבו עליו דברי האיש הזה, יען היו בגודל כוונת הלב, באמיתית ופנימיית כוונתו, וענהו בתפלתו.**

באר משה – רמזי שמ"ע

כשאינו ברום המעלה, צריך לכח תורה ומצות שיביאוהו לשמחה של מצוה, ולאהבת ה', ולעבודה שבלב בתפילתו

לאהבה כו' ולעבדו בכל לבבכם. פירש"י שלא תלמוד בשביל להיות עשיר רבי רק מאהבה כו'. פי' הפסוק **כי תכלית המצות הם כדי לבא לאהבת ה' כי איך אפשר לבשר ודם לבא לאהבת הבורא** (רק לזה מוכרח לכח התו"מ) **וכן הקשו הפלוסופים כי איך שייך ציוי באהבה אם אין הנפש אוהב בעצם. ולא מחכמה שאלו זאת רק מחסרון המצות שלהם. אבל בנ"י ע"י המצות מתעורר בהם האהבה.** ובס' הישר לר"ת איתא כי שורש אהבה התדמות האוהב אל הנאהב ע"ש. ולכן **כאשר קדשנו הקב"ה במצותיו ומדותיו ומתדמין במעשינו ומדותינו אל מידות הבורא ית"ש ולמעשיו. בזה יש לנו דביקות בו ית' כמ"ש הדבק במדותיו. ולכן נק' מצוה על שם החיבור ודביקות וכמ"ש לויה חן הם.** והיא בחי' אהבת חסד מה שזיכה אותנו הקב"ה במצותיו כמ"ש רצה הקב"ה לזכות את בנ"י הרבה להם תורה ומצות שעי"ז מזדככין מעשיהם להתדמות אל הבורא. **ותרי"ג מצות מזככין רמ"ח ושס"ה שבאדם ובזה זוכין לאהבת ה'.** והנה בפרשה ראשונה בק"ש כתב סתם 'ואהבת' והיא מדרגה גדולה כמו שהי' לבנ"י בשעת קבלת התורה אמרתי אלקים אתם. והי' להם אהבה בעצם בלי שום פעולה. ופרשה שני' בחי' קבלת עול מצות הוא מדרגה קטנה מזה כמ"ש בגמ' ואספת דגנך כשאין עושין רצונו של מקום. כי עושין רצונו של מקום היינו שאין לו עשי' אחרת בעולם כמלאך שאין בו רק השליחות. **וכשאין זוכין למדרגה זו צריכין לעורר את האהבה בכה המצות כנ"ל. גם ולעבדו אחז"ל זה תפלה עבודה שבלב. ואיתא בגמ' אין עומדין להתפלל רק מתוך שמחה של מצוה. זה הרמז והי' א"ש כי והי' לשון שמחה שע"י שמחת המצות ולעבדו בכל לבבכם כנ"ל.**

שפת אמת

חיזוק גדול לכעבודת התפילה כראוי, מגודל התיקונים שנעשים ע"ז וקירוב הגאולה ע"י ההתאמצות בעבודה שבלב

כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני איכה אוכל להורישם. לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה וכו'. יש לבאר הענין עפ"י רמז דהנה נראה שהרבה פעמים באים לאדם מחשבות זרות בתוך התפלה המבלבלים את דעתו ומפסידים את כוונתו **אם אמר יאמר העובד מה לי לצרה הזאת טוב היה לי לקצר בתפלה מחמת שאני רואה דכל מה שאני מאריך יותר בתפלה באים לי מחשבות זרות יותר ויש לי טורח וקושי גדול להתגבר בעצמי ולחזור לכוונת התפלה ונמצא כי אני בעצמי הוא הגורם להמחשבות פסולות האלה.** ע"ז רמזה לנו התורה הקדושה לבל יפול ח"ו לב העובד עבודת הקודש כי באמת יש דברים בגו. דהנה כאשר ישראל מכין עצמו להתפלל באמת בכוונה גדולה וע"ז בא לו לפעמים מחשבה זרה בתוך התפלה **כאשר יתאמץ עצמו לפרוש הימנה ויחזור לכוונתו נעשה בזה תיקון גדול שמברר בזה הנצוצות הקדושות ומעלה אותם לשרשם.** דהנה ידוע מספרים הקדושים דכל עיקר ענין הגלות הוא כדי לברר הנצוצות הקדושות מתוך הקליפות ולהוציאם מהשביה, כי הנצוצות המה בגלות ונכבשו בין הקליפות וזה נקרא גלות השכינה כידוע וכל עיקר אריכות הגלות הוא ע"ז עד שנוציא בלעם **מפיהם וע"י שאדם מתאמץ עצמו בעבודת השי"ת ע"ז הוא מוציא הנצוצות הקדושות מחשביה ומעלה אותם לשרשם וממילא יתבטלו הקליפות כי כל עיקר חיותם הוא רק הניצוה"ק וכשיתבטלו לגמרי אז יהי' הגאולה שלמה בב"א.** וזהו שיש לרמז במקראי קודש אלה **'כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני'**, הגוים רמז להמחשבות זרות מה שבאים לי אז בתוך תפלה הוא ממני דייקא, כי אני בעצמי הוא הגורם לזה ע"י שאני מאריך בתפלה, וא"כ **'איכה אוכל להורישם'** כי קשה לי מאד לפרוש מהם והם מבלבלים את דעתי ומפסידים את כוונתי. וטוב היה לי לקצר בתפלה. ע"ז אמר הכתוב **'לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה' אלהיך לפרעה ולכל מצרים' פי' כי גם במצרים שם היה עיקר מקום הטומאה ועיקר גלות היה ג"כ רק כדי לברר הניצ"ק מהם כידוע והיה עבודת השי"ת קשה להם מאד כידוע, ועכ"ז כשבא העת דודים לא עכבם המקום אף רגע אחד, 'כן יעשה ה' לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם' וכשאתה תוציא מהם כל הניצוצ"ק ע"י שתאמץ עצמך בעבודת השי"ת יתבטלו כל הקליפות לגמרי ויהא הגאולה שלמה בב"א.**

א"י **'לא תירא מהם זכור תזכור'** וגו', כי הבא לטהר מסייעין אותו וזהו **'זכור'** שבאם אתה תכנים בלבך התעוררות קודם התפלה ותכוון להתפלל באמת בכוונה גדולה, ממילא **'תזכור' שמן השמים מסייעין לך שתוכל להתפלל בכוונה ולהתאמץ א"ע על המ"ז ותברר הניוצ"ק מהם ותעלה אותם לשרשם.**

אמת ליעקב (בלעזנדוב)

(בן הרה"ק ממאגלינצא, ונכד הרה"ק מקאזניץ, והרה"ק בעל נועם אלימלך זי"ע)

ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך גו'. ואחז"ל חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות שנאמר ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך אל תיקרי מה אלא מאה, ונראה עפ"י המבואר כי שם מ"ה הוא מקור הרחמים, ועפ"י דברי האר"י עה"פ ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, וקשה הא אין קללה ממנו ית"ש, וכי הפי' אנכי נותן וגו' ברכה וקללה וא"ו מוסיף על ענין ראשון, דהיינו שיהיה הקלה גם כן ברכה, היינו שיברך מאה ברכות ואז מהפך תיבת קללה למפרע והוא הלל ק', ונעשה ממנו ברכה, והיינו ויהפוך ה"א לך את הקללה לברכה ע"כ, ונמצא כי דרכים להפך מדת הדין לרחמים או ע"י שם מ"ה או ע"י מאה ברכות, עפ"י יתבאר ועתה ישראל מה, שם מ"ה שהוא מקור הרחמים שואל מעמך, שתתעורר בברכתך להפך הקללה לברכה ומדת הדין לרחמים, וע"ז דרשו חז"ל על תיקרי מה שנעשה שם מה, כי אין זה בידינו לפעול בשמים ממעל, אלא מאה ברכות אנו יכולין לפעול זה כנ"ל.

(ישמח משה)

☆

והיה עקב תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם. יש לרמז כי לפעמים היצר מטעה את האדם ומראה לו סימן טהרה על ענין עבירה עד שידמה בעיניו שהוא מצוה ואינו מבין על עצמו, והבחינה לזה אחרי עשותה הנה פקודי ה' ישרים משמחי לב, ואם יתחרט זה מורה שהיה עבירה, אמנם אם יגל וישמח אחר עשות המעשה זה לאות ומופת כי עשה מצוה ולבעבור זה ישמח ליבו ויגל, ובזה כתב בבינה לעתים טעם על שמחת הרגל, שאל יהיה שמחתינו כאי הריקים בשביל הבלי עוה"ז אלא שמחה מעולה לשם שמים על הצלחת הנפשות המושגת לנו בימים ההם, והמופת לזה שאח"כ אין לנו שם עצבות וחרטה על העבר, ואדרבה אנו שמחים ועושים מחדש חג עי"י"ש, וז"ש והיה לשון שמחה, עקב אם בסוף המעשה תהיו ששים ושמחים זה לאות כי תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם.

(ויטב ל"ב)

☆

כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם. ואפשר לפרש כי לחם רומז לתורה כטעם לכו לחמי בלחמי והוא מה שמצוה האדם ועומד מהר סיני, אך לא די בקיום רק תורה שבכתב, רק גם מחויבים לקיים תורה שבע"פ מה שהמציאו החכמים לעשות גדרים בכדי לשמור את התורה, זהו ג"כ פי הי דהיינו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נגלה

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

על ידי מאה ברכות בכוונה זוכין ליראת שמים שלימה

ועתה ישראל מת ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אתו ולעבד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך. שמעתי ממרן רביה"ק זי"ע שבכל התורה 'הכתיב' ו'הקרי' יחד נדרשין, ואמר לפרש מאמר הגמ' (מנחות דף מג:) עה"פ "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו'" אל תקרי 'מה' אלא 'מאה', שצריכין לומר בכל יום מאה ברכות ובכוונה, ואז זוכה ל'מה', היינו שיראה מה הוא מילתי זוטרתי (ברכות ל"ג:) אל תיקרי מה אלא מאה, **על ידי מאה ברכות בכוונה זוכין להיראה שלימה שיהא בניקל.**

תפארת משולם (מכתבי קודש, מכתב ח', דף תרסג)

'יראת שמים' הוא בעצמו מוכרח להיות רוצה בדבר, ומעשה שסיפר רביה"ק זי"ע מהרה"ק מזידיטשוב זי"ע

ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד. סיפר לי הרה"צ ר' לוי יצחק לייפער שליט"א מעיה"ק ירושלים ת"ו, מה ששמע מאביו הרה"ק ר' אריה לייב זצ"ל מטעמעשוואר, ומנו"כ בהר הזיתים בירושת"ו. שאביו ז"ל הביאו לפני הרב הקדוש מסאטמאר זללה"ה בהיותו ילד לברכו ביראת שמים, והשיבו: 'יראת שמים' - **"הוא בעצמו מוכרח להיות רוצה בדבר"**. ובאותו מעמד סיפר, שהרה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זללה"ה היה בזידיטשוב בעת נשיאות הרה"ק ר' יצחק אייזיק זללה"ה, ובאו לפניו שני אברכים, וביקשו ממנו שיברכם שתהיה להם יראת חטא ויראת שמים, כי הרגישו בעצמם קלות ראש ר"ל, והשיב להם הרה"ק כדרכו בקודש בניגונו: **"אם האמירת 'הכל יודוך' לא תועיל לכם, אז כבר אין תקוה ח"ו"**. ובעת התפילה בעת אמירת הרה"ק מזידיטשוב 'הכל יודוך' שכידוע היה אצלו בהתעוררות גדולה, הלך הרה"ק הייטב לב זללה"ה וחיפש בדוקא אחרי האברכים האלו לראותם, ולא ראה אותם, עד שחיפש בחיפוש רב **ומצאם עומדים אחורי התנור, בשפיכת דמעות כמי נהר והתעוררות תשובה רבה.**

יפה שיחתן (עמ' ס"ד)

לו, כי עליה עיקר קיום העולם כמ"ש ז"ל לא גלו ישראל אלא על שכפרו בתורה שבע"פ שנאמר על פי הברים האלה כרתי וגו', וז"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, היינו תורה שבכתב, כי על כל מוצא פי ה' זה תורה שבע"פ כנ"ל, וכן הוא במדרש כי על כל מוצא פי ה' זו תלמוד, יחיה האדם, היינו שע"ז יחיה האדם כי עליה העולם עומד.

(קדושת יו"ט)

☆

לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ כִּי אִם בִּרְשָׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה. ויובן עפי"ד המדרש עה"פ ולישמעאל שמעתיך וגו' ואת בריתי אקים את יצחק, מכאן בן הגבירה למד מבן האמה, הנה ברכתי אותו זה ישמעאל ק"ו ואת בריתי אקים את יצחק, והקשה באגרא דכלה דלמה לנו ק"ו והרי איכא הבטחת הקב"ה ליצחק, ותי' כי בהבטחת הש"י לאברהם על יצחק קאי רק כשילכו בחקות התורה, אבל לישמעאל שמעתיך אע"פ שאין בידו שום זכות, ומזה יומשך חסד וטובה לזרע יצחק שאפי' ח"ו כשלא יהי' להם זכות יושעו ע"י ק"ו מהצלחת ישמעאל וגדולתו, ובאחרית הימים האלה אם ח"ו זכות וצדקה אין לנו יש לנו טענה ותקוה להוושע ע"י כח הק"ו ע"כ, והנה ברש"י במס' סוטה כתב כי בבני ישראל ממהרין ליפרע בעוה"ז ומדקדקין אחריהם, וז"ש לא בצדקתך וביושר לבבך וגו' כי אע"פ שהיו דור באי הארץ כשרים מ"מ אפשר שיחול עליהם קטרוג כיון שישראל מדת הדין מדקדק אחריהם, כי אם ברשעת הגוים האלה, והרי אוה"ע מקבלים שפע אע"פ שרשעים הם, א"כ מגיע לנו בדין ק"ו, אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה, וז"ש ברוך תהיה מכל העמים, היינו שהברכות יגיעו לך מכח העמים שהם עומדים בגדולתן ושלותן, וא"כ מגיע גם לנו מכח ק"ו.

(דברי יואל)

☆

מַה כָּתוּב לְמַעְלָה (סוף פרשת ואתחנן) וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, וּמַמָּשׁ לְיָה (ריש פרשתן) וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְכוּ'. וצ"ב הַסְּמִיכוּת שֶׁל הַפְּסוּקִים הָאֵלֶּה. וי"ל דהנה מודעת זאת מפי הספה"ק שצריך האדם לעשות הכנה דרכה קודם עמדו בתפילה ורק ע"י יפעול שתפילתו תהא רצויה ומקובלת לפני מלך שומע תפלה, והנה מהדברים אשר על ידם יכין האדם את נפשו לפני התפילה הוא ע"י לימוד התורה כמאמה"כ מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה, וכן ידוע שהקפידו ע"ז כל הצדיקים שלא עמדו להתפלל טרם עסקו בתורה באשמורת הבוקר לפני התפילה, והנה מבואר בספה"ק דאף שעל עצם קיום המצוות ליכא שכר בהאי עלמא מ"מ על ההכנה שעושים טרם קיום המצוה איכא שכר נמי בעלמא הדין ובכן י"ל דעל עסק התורה בלבד ליכא שכר בהאי עלמא, אבל על עסק התורה לפני התפילה שמשמש גם כהכנה לתפילה ע"ז איכא שכר נמי בהאי עלמא, ונראה כי זה היא המצוות קלות שאדם דש בעקבו מה שפי' רש"י על הפסוק והיי עקב תשמעון כי היצה"ר מפתה את האדם לא לקום בבוקר והאדם אינו רואה זאת כדבר חמור, ולדרכינו אבוא לדרוש סמוכין ושמרת וכוי אשר אנכי מצוך היום לעשותם, ודרשינן היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והיי עקב תשמעון וכנ"ל אם תעסקו בתורה בהשכמה לפני התפילה ועסק התורה הזאת משמשת נמי כהכנה לפני התפילה, ועל הכנה למצוה שפיר איכא שכר בהאי עלמא ולפיכך ושמר לך ה"א את הברית וכוי וברך פרי בטנך אף בעולם הזה.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

הש"י יושיע אותנו אחרית כראשית אף שאין לנו זכות, רק כי נגד רשעת הגויים ודאי ראויים אנו לישועה

לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצָם כִּי בִּרְשָׁעַת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה ה' אֱלֹקֶיךָ מוֹרִישָׁם מִפָּנֶיךָ וּלְמַעַן הָקִים אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב. פעם אחת קודם ברכת המזון אמר (רבינו הגה"ק מסאטמאר זיעוא"ב) על הכתוב לֹא בְצִדְקָתְךָ וּבְיֹשֶׁר לְבָבְךָ אַתָּה בָא לָרֶשֶׁת אֶת אַרְצָם כִּי אִם בִּרְשָׁעַת הַגּוֹיִם, ודקדק דלכאורה צריך להבין דכאן במקום דמבטיח להם הרבה טובה, מה ראה על ככה לומר להם שזהו לא בצדקתך, אשר הוא בחינת אל"י וקוץ בה, ומה איכפת לי' אם הוא בצדקתך, ואמר דהנה התורה הקדושה הוא נצחית, ואנחנו מחכים בכל יום על גאולתינו ופדות נפשינו, ומאמינים בהבטחתו ית"ש (מיכה ז טו) **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת**, וכמו שאז היתה הישועה שלא כדרך הטבע, קרובה ישועתינו לבא שלא כדרך הטבע. והנה יכולים להתיאש ח"ו מהגאולה, באמור שבמדבר היו דור דיעה עם הרבה זכיות והיו כדאים להגאל, אשר לא כן אנחנו כי ערומים אנחנו בלא מצות, ויתיאשו ח"ו מן הגאולה, **לכן למען ידע הדור האחרון בא הכתוב ואמר והודיע "אשר לא בצדקתך אתה בא לרשת, כי אם ברשעת הגוים", וידוע דרשעת הגוים הוא עכשיו פי כמה ממה שהיו בימי צאתנו מארץ מצרים, ולכן נוכל להיות אסירי התקוה, ובצפיתינו צפינו אשר במהרה יבא מבשר טוב לגאלינו גאולה שלימה וגאולת עולם בב"א.**

תמר יפרה (הג"ה אות ק"י)

ליקוטי אמרים מהרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאור

והיה עקב תשמעון וכו'. פירוש קרבנו לפני הר סיני ונתן לנו את התורה דיינו (הגדה). **נקדמת לו** (לקוטים) כתב: לכאורה מאי היה תועלתינו בקריבת הר סיני בלי קבלת התורה. אלא על ידי קרבתן לפני הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו.), ונתקדשו כל כך עד שהרגישו כל המצוות, והשיגו כבר את כל התורה. ואם כן מה היה צורך עוד לקבלת התורה, מפני שהיה גלוי וידוע לה', כי לא יעמדו ישראל במדריגה זו, כמו שהיה שנפלו ממדריגתם על ידי חטא, ואז לא יהיה בכוחם להשיג את התורה מעצמם, ועל כן היה צורך שיתן להם את התורה; ועוד טעם נראה, כי גדול שכר המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, וכדי להרבות שכרן היה צורך בנתינת התורה להם. והנה לעתיד לבוא יחזרו ישראל למדריגתן ויהיה פסקה זוהמתן, ויתעלו במדריגה להשיג העשיה לפני שמיעה, ואף על פי כן יהיה אלא תשובות גם השמיעה, כי אז יהיה להם השגה אמיתית, ויבינו גודל החשיבות של מצות שמיעה. וזהו **והיה עקב**, ובשורה היא להם שאף שלא יהיו צריכים לבחינת נשמע, כי תגדל מעלתם ויהיו בבחינת נעשה כמו שהיו בשעת מתן תורה, אף על פי כן **תשמעון את המשפטים האלה**, שיקבלו שכר גם על השמיעה. (דברי יואל)

והיה עקב תשמעון וכו', עקב פירוש אחרית וסוף (מדרש). **בדורות** האחרונים בעיקבתא דמשיחא, כאלו יהיו ישראל מנהיגי אמת, וכשירצו לשמוע על משפטי התורה, לא יהיה עלה אחרת אלא לפנות אל העקב, כלכתיב (שיר השירים ו): לגי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך, ופירשו (רש"י): התבוננו בדרכי תשובתיך הראשונים, והסתכלו בפסיעות דרך שהלכו הם, והעקביים ניכרים; וזהו **והיה עקב, שתסתכל בפסיעות** של הראשונים, ועז **תשמעון את המשפטים האלה, ושמרתם ועשיתם אותם**, שתזכו לדעת לכלל שמיעה ועשיה. והנה אמרו (מכילתא בא) על (שמות יג): ליל שמורים הוא לה', שמורים לכל בני ישראל, מגיד שכל ישראל צריכים להשתמר בו; וטעם השמירה הוא, לכוין שליל התקדם החג הוא זמן נשגב לישראל, שמתגלה אז גדלותם ומשיבותם שיכולים להמשיך ישועות בכל העניינים, לכן יש חשש פיזור שלא יתגברו עליהם כח השטן והמזיקים, ועל כן המה זקוקים לשמירה. והנה ענין קבלת התורה זקוקה לשמירה מעולה, כי רבים קמים עליה ורוצים לעקרה, על ידי שרוצים להכניס דרכים של שקר בקבלת התורה, ועל זה אמר **ושמר ה' אלהיך**, שה' ישמור דבר זה שתוכל להשאר באמת הקדושה, ועל ידי זה יוכלו להתחזק בה. (תפא קנג)

והיה עקב תשמעון וכו', אם משמרים ישראל את השבת כהלכתו אפילו יום אחד, בן דוד בא (שמות רבה כה). והנה אמרו (שבת קיח.): כל המענג את השבת, נותנין לו נחלה בלי מצרים; אמנם העונג בהכילה ושמיה יש תבונת בילדו, כלאמרו (רש"י דברים יג): אין אדם מורד בה' אלא מתוך שביעה; ועל כן מוטל על האדם לשמור עצמו שיכוין שיהיה העונג לשם שמים לענג את השבת. וזהו **והיה עקב תשמעון**, דקאי על זמן עיקבתא דמשיחא כשעומדים ומצפים על בוא המשיח, שעל ידי שיקיימו מצות עונג שבת כהלכתו, יזכו בגללה להתעונג הגדול בביאת המשיח, ועל זה אמר **ושמר ה' אלהיך**, שבענין עונג שבת לריכים שמירה יתירה שיהיה לשם שמים. (דברי יואל)

והיה עקב תשמעון וכו', למה הזכיר כאן משפטים בלבד, ולא הזכיר גם חוקים (רמב"ן). ונראה לשם היה לו לעת עתיד, לא היו במציאות חוקים כלל, והיו גלוים לנו כל מצות התורה במשפטים כן חוקים, וכן יהיה לעתיד לבוא, כשאר יתקיים בנו (ישעיה יא) ומלאה הארץ דעה, וביבנו טעמי התורה, כלאמרו (תנחומא חוקת): דברים המכוסים מכם בעולם הזה, יהיו גלוים לכם לעולם הבא, ולא לא יהיה חוקים כלל; אבל בימינו אלה בעת בני אדם קלרה מהבין, ולא די שאין אנו מבינים החוקים, אלא גם משפטי ה' אינם מבינים, ויש להם קושיות על הנהגת ה', ומוציאים משפט מעוקל

ומספיק דרכי ה' למיעוט. על כן מבשר **והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה**, שלפסוק כשיבינו את ההנהגה העליונה, גם יבינו את כל המצות כחוקים כמשפטים, וז"ש **ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד**, שיתקיימו כל ההבטחות האלה, ויהיה תיקון העולם, וכל ישראל יהיו צדיקים וכשרים, וז"ש יתקיים שכרם **בעקב**, ורומז על שני ההבטחות הלו, על שמיעת והבנת המוקים ועל שכר העתיד. (דברי יואל)

והיה עקב תשמעון וכו', ימר 'את המשפטים', כדי להזהיר מאוד במשפטים, כי לפי שהיה עם רב כזה נזהר במצות כולם שלפי שחשבו בהן, רק במשפטים יעמידו המורה, כי רבים ירחמו מלפקול הלים ולשרוף אותו מחרי שעשית העבירה, מפני הרחמנות שירחמו רבי הלבב על הנידונים (רמב"ן). נמצא שהענין לעשות דין ברשעים ולבער כח הרע, מכוונה בשם 'משפט'. והנה בדורינו יש צורך גדול לבחינת המשפט לביטול כח הרע, דבדורות הקודמים לפי שם לפי היה כח המשפט בשלימות, אולם עדיין היתה שולטת מדת הכושה בשלימות, ומי שעבר עבירה היה מתגייס עד למאוד מפני קהל ועדה, ועל כן היה הכושה למשפט ועושה וסיוע לביטול הרע. אבל בדורינו חלל כח הכושה לגמרי, ואין האדם מתגייס מלעבור על כל התורה כולה, ואדרבה מי שאינו נכנע מפני העבודה זרה שבדור נעשה לוגע בפני כל העולם, ועל כן לי לפשר לסמוך על מדת הכושה להיות סיוע לעמוד נגד כח הרע. ועל כן בזמן של **והיה עקב**, בשיקבלו למשיחא, יזדקקו רק לל הכח של **תשמעון את המשפטים האלה**, כיון שרק במשפטים של ביעור הרע יעמידו את התורה, ולפי יהיה סיוע לכך מעוס כח אחר. (פסח נה)

והיה עקב תשמעון וכו', פועל יכול לחזור גו לפי במלי יום, מלי טעמא (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים, ולפי עבדים לעבדים (בבא מציעא י.). ובקצו (תוספות): שם כן יהיה אסור להשכיר עצמו לפועל. אלא כיון דיכול לחזור בו בימת שירצה לפי עבדות היא כלל; **נחלת יעקב** (משפטים ה) הקשה: לכאורה הלין מכר ה' אותנו לעבדים, והא אמר ולפי עבדים לעבדים. אך כיון שבכל יום ויום זמן גדולה הוא, אם כן לפי עבדות הוא כלל; והנה ה' שומר תורתו, ובמה שה' יגאלנו מהיות עבדים בגלות, זהו הוא מקיים בחינת שלום עבדים. והנה אמרו (ויקרא רבה יט): **אם אתם מקדשים את עצמכם, מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי; וגרמה לכם ישראל מרבים כבוד שמים על ידי מעשיהם, מעלה עליהם ה' כאילו נתקדש שמו על ידיהם, אף שבין כך הוא מקודש, וזה נוהג בכל המצות, דעל ידי שהאדם מסייע למצוה שמיעשה, הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.** וכמו כן כיון דה' מקיים מצות שלום עבדים על ידי גאולתינו, ועל ידי שישראל מסגלין המצות, גורמים שיאהב ה' גאולתינו, מעלה עליהם ה' כאילו גם הם קיימו מצות שלום עבדים. וזהו **והיה עקב תשמעון**, שעל ידי שתשמע ותקיים המצות, תגרום **את המשפטים האלה**, שיקיים ה' שלום עבדים על ידי גאולתינו, **המשפטים** הם דיני עבד עברי, כלכתיב (שמות כא): ואלה המשפטים, ומונה ומפרש דיני עבד עברי, ויהיה נאמר לך כאילו **ושמרתם ועשיתם אותם**, כאילו אתה בעצמך עשית מצוה זאת. (תלמי קלד)

והיה עקב תשמעון וכו', **עקב** רומז על הזמן של עיקבתא דמשיחא, דכיון שכוחות הטומאה משתלים אז בכל עוז בעניני דחיקת הקץ, ומי יודע מה יהיה נעשה על ידיהם, הרי יצטרכו אז שמירה מיוחדת משמים, שישמור ה' אלהיך לך **את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך**, כדי שיוכל לקיימה ולהיות לבני ישראל **שתשמעון את המשפטים האלה**, דהרי סוף כל סוף יוצאו בני ישראל בגאולה שלימה. (דברי יואל)

והיה עקב תשמעון וכו', לעתיד כשתהיה הגאולה, יזכו ישראל לשמוע את כל התורה מפי ה' (ברמשית רבה נח). וזהו **והיה** לעתיד לבוא **עקב** ואחרית הימים כשתהיה הגאולה, אז **תשמעון את המשפטים האלה**, התורה והמצות מפי הגבורה, ואז **ושמרתם ועשיתם אותם**, כי מה ששומעים מפי ה' בעצמו, גודלי שיקיימוהו בשלימות. ואפשר עוד, דכשיזכו ישראל לשמוע מפי ה' בעצמו, לא יהיו להם עוד שום ספיקות בהבנת התורה, כי אז יהיו הדברים מבוררים בלי שום ספק. וזהו **והיה** לשון שמחה (שם מב), **עקב תשמעון את המשפטים האלה**, דכיון שישמעו מפי ה' בלי ספק וגמגום, יזכו על ידי זה לרוב שמחה, כלכתיב **הרמב"ם**: אין לך שמחה יותר מהסרת הספיקות. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבורת הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

כל המקום אשר תדרך כף רגלכם

פעם אחת התאונן הבעש"ט הק' ז"ל מאוד, וסיפר להם שהיה איש אחד שהיה לא טוב רח"ל, ואחרי מותו לא היה לו תיקון והקב"ה ריחם על נשמתו ויצא פסק שיתגלגל בצפרדע אחת, ויהיה מונח בבאר מים בארץ רחוקה, ואם יבוא בנו של האיש הזה למקום פלוני, וישתה מי באר הזאת ויברך ברכה על המים, אז יהיה לאביו תיקון על זה, אבל זה הבן היה עני גדול ולא היה דרכו לנסוע למרחקים, לכן סיבב הקב"ה שיהיה משרת אצל עשיר אחד והעשיר נחלה וציוו לו הרופאים לנסוע למקום פלוני (ששם היה הבאר הנ"ל) לעשות שם רפואות, ונסע העשיר לשם, ולקח את המשרת (הוא בן האיש הנ"ל) עמו, פע"א הלך המשרת עם הבעה"ב לשאוף אויר צח, ופתאום נצמא המשרת למים צמאון גדול עד כלות הנפש, וזה היה מחמת שהגיע למקום הבאר שנשמת אביו מונחת שם מגולגל בהצפרדע, וחיפש המשרת באר מים לשתות ומצא הבאר הנ"ל, והלך לשתות שם ומחמת גודל צמאונו שכח ושתה בלא ברכה, ועי"ז גם אז לא היה תיקון לנשמת אביו, וע"ז התאונן הבעש"ט כל כך על הנשמה הנ"ל, שכל כך סיבב הקב"ה שיהיה לה תיקון, ולבסוף היה כמו שהיה, ומי יודע מה יהיה הסוף עם הנשמה הזאת, כן סיפר הבעש"ט הק' ז"ל, והנה איתא בספר תורת חיים: "לכם" ר"ת כ'די ל'טהרינו מ'קליפתינו מ'טומאתינו, וז"ש הכתוב כאן "כל מקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכ"ם יהיה" היינו שתדעו שבכל מקום שאתם באים מסתמא צריכים אתם לתקן בשם איזהו תיקון כ'די ל'טהר מ'קליפה מ'טומאה, ונסבב כן משמים שתבואו למקום זה שצריכים אתם לתקן. (אמרי יהודה)

לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי

המגיד מדובנא הגיע פע"א לכפר בליל חורף עייף וייגע מטורח הדרך והגיע לבית כפרי אחד וביקש ממנו שיתן לו לאכול להשקיט רעבונו, והלה שהיה קמצן גדול השיב לו שאין לו כלום, ובלית ברירה הלך לישון, אבל מרעבון לא היה יכול לישון, והכפרי שדימה שהאורח כבר ישן הוציא סעודה דשנה ואכל ביחד עם בני ביתו, כשנפטר ממנו אמר לו המגיד מדובנא: עכשיו מתורץ לו המדרש שארבעים יום שהיה משה בשמים לא ישן, ולכאורה מהיכן למד שלא ישן משה במרום, הלא בפסוק כתיב רק לחם לא אכל ומים לא שתה, אמנם אי' בגמ' לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה כשעלה למרום לא אכל ולא שתה כמו שהמלאכים אינם אוכלים, אבל באמת מהיכן ידע שלא יאכלו, דילמא בשעה שהיה ישן אז אכלו המלאכים כמו אתה, ולכן מוכח מזה שלא ישן ג"כ וממילא ראה שלא אכלו.

מה ה' אלוקיך שואל מעמך

פעם אחת בא הרה"ק מסאדיגורא זי"ע אל הקלויז להתפלל תפילת שחרית, ונתן הטלית על כתיפו כמנהגו הק' והלך אנה ואנה ופנה אל המקום שעמדו כמה חסידים ומדברים ענייני חסידות, ואמר להם: אני אומר שצריך כל אחד ליזהר שלא לשכוח לעולם את הארבע פעמים "מה", דהיינו "מה אדיר שמך בכל הארץ, מה אנוש כי תזכרנו, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה", והמשיל משל למה הדבר דומה למלך גדול שהיה בדרך ופגע ברועה אחד על השדה, וביקש ממנו המלך שיושיט לו גחלת מאש, לעשן המקטורת שלו, ובעד זה הבטיח לו מתנה גדולה מאוד, והרועה הכסיל לא פנה אל המלך ולא מלא בקשתו, הבה נתבונן עד כמה גדלה אולת וכסילות הרועה הזה, שלא שם על לב מי הוא המבקש - מלך גדול ורם, ומי הוא המתבקש - אדם שפל, מה הוא מבקש - דבר קטן וקל לתת, ומה שכר ישיג - גדולה וכבוד כיד המלך, הנמשל הוא מי הוא המבקש - "מה אדיר שמך בכל הארץ", ומי הוא המתבקש - אדם קרוץ מחומר "מה אנוש כי תזכרנו", מה הוא מבקש - "מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה", ומה שכר ישיג - "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך".

לשון חכמים

לשון חכמים צדקו וישרים, בדרך צחות ומליצה נאמרים

והיה עקב תשמעון. שמעתי מכאדמו"ר מוהרי"י (מלובלין) **זצלה"ה**, פירוש **'והיה'** לשון שמחה (ב"ר מב, ג), ו**'עקב'** לשון סוף, היינו שמחה שהיא בחינת עקב שאינה של מצוה כל כך, אעפ"כ יכול אתה לשמוח, כדי ש**'תשמעון את המשפטים האלה'**, וכדאיתא בגמרא (שבת לו:) רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא.

אור לשמים

בהפטרת עקב, מדוע באתי ואין איש (ישעיה נ, ב). **נראה לפרש בדרך צחות**, דהנה בגמ' ברכות (ו ע"ב) דרש פסוק זה על בית הכנסת, שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מוצא שם איש. ונראה דהנה בימינו רח"ל באים לביהמ"ד ומשוחחים בעת התפילה, והנה איתא בגמ' (קידושין מט:) **עשרה קבים שיחה ירדו לעולם, תשעה נטלו נשים** וכו', הרי דטבע הנשים לשוח ואין זה טבעם של אנשים. **וכשהקב"ה בא לביהכ"נ ומוצא שהמתפללים משוחחין בדברי חולין, מיד אומר מדוע באתי ואין איש, דאין אלו אנשים אלא נשים.**

דברי אש

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים,
כפתור ופרח משוקדים

ואהבך וברכך והרבך וכו' ברוך תהיה מכל העמים לא יהי' בך עקר ועקרה. וי"ל עפי"מ דאיתא בגמ' שלכך היתה רבקה עקרה כדי שלא יאמרו ברכותינו עשתה פירות שהרי לבן בירך אותה אחותינו את היי לאלפי רבבה, נמצא לפי"ז שאם הרשע מברך לאחד אז נהפך לקללה כדי שלא יאמר ברכותינו עשתה פירות, אמנם זה דווקא אם הקב"ה לא בירך את אותו תחילה, אבל אם הקב"ה בירך אותו מקודם אז אע"פ שבירך אותו רשע אח"כ מ"מ לברכה נחשב, מפני שיאמרו שברכתו של הקב"ה פעל זאת, וז"ש ואהבך וברכ"ך ר"ל שהקב"ה יתן לך ברכה, ואז אע"פ שברוך תהיה מכל העמים שהעמים יברכו אותך מ"מ לא יהיה בך עקר ועקרה כנ"ל שמשום ברכתו של לבן הרשע הי' רבקה עקרה. ובזה יל"פ כוונת רש"י בפרשת בלק עה"פ לא תלך עמהם לא תאור את העם א"ל א"כ אברכם א"ל אינם זקוקים לברכתיך כי ברוך הוא, והוא תמוה. אמנם לדברינו יובן שכוונתו הי' שע"י ברכתו יגרום קללה כדי שלא יאמרו ברכתו גרמה ע"ז השיב לו הקב"ה דבישראל לא שייך כן "כי ברוך הוא" כבר מהקב"ה ולכן לא תוכל להזיק אותם בברכתך.

(דברי מהרי"א)

☆

ברוך תהיה מכל העמים לא יהי' בך עקר ועקרה והסיר ה' ממך כל חולי. ונל"פ כי הנה אי אפשר לאומה בלא שיהי' בה עקר או עקרה כי בני במזלא תלי' מילתא, אכן כשהקב"ה רוצה להיטיב עם אומה מהאומות, אז מזמין העקרים להעקרות זה עם זה, כדי שלא יתבטלו ב' משפחות מפרי' ורבי', שאם יקח העקר אשה הגונה, והעקרה תקח גם איש הגון, נמצא מתבטלות ב' המשפחות ע"כ טוב שיזדמנו העקר עם העקרה, וזה באוה"ע, אבל בישראל הוא להיפך כי השי"ת מסיר מהם כל חולי ואף אם הוא והיא עקרים בתולדה מ"מ ע"י זכותם משתנה המזל, א"כ לעולם טוב למעט בניסא שלא ינוכה הרבה מזכיותיהם, ע"כ הקב"ה מזמין להעקר אשה שאינו עקרה ולעקרה איש שאינו עקר שלא יצטרכו לנס כפול, נמצא ברכותן של ישראל היפך מברכת האומות, וזה ברוך תהי' מכל העמים, ומה היא, לא יהי' בך עקר ועקרה מזומנים יחד שזהו ברכותן של אומות העולם, אבל אתה, לא יזדמנו לך, והטעם, כי והסיר ה' ממך כל חולי וסופן להתרפאות וא"כ טוב יותר שלא יזדמנו זה לזה, וכנ"ל.

(חתם סופר)

☆

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ. רז"ל דרשו על הפסוק וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע, ימים האריכו שנים לא האריכו פי' שכלו ימיהם בטוב דחשיב אריכות ימים אבל שנים לא האריכו על שלא הספידוהו כראוי, והנה לפי דרשתם זו יקשה כאן דכתיב למען ירבו ימיכם ולא כתיב ושנותיכם. ונראה דכאן היא הבטחה אחרת דהנה בעין המרגלים נגזר עליהם בתורה עיכוב מתנת ארץ ישראל ארבעים שנה, יום לשנה והנה קי"ל דמדה טובה מרובה ממדת פורענות חמש מאות פעם, ולפי זה כיון שבמדת פורענות נענשו דור המדבר יום לשנה, ונתעכבה מתנת הארץ בחטאם בעל כל יום מהחטא שנה ממילא בעד כל יום שעושים מצות מגיע השכר בעדן ירושת הארץ ת"ק שנה. וזהו שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ ר"ל על כל יום יתן לכם ריבוי יתירה כימי האבות שהיו ת"ק שנה.

(אברהם קע"ה, יצחק ק"פ, ויעקב קמ"ז). **(אגרא דפרקא)**

דורש טוב

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. איתא בגמרא (ברכות כ:) "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע, כתוב בתורתך 'אשר לא ישא פנים' ואתה נושא פנים לישראל, דכתיב 'ישא ה' פניו אליך'. אמר להם הקב"ה: והיאך לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה 'ואכלת ושבעת וברכת', והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה". **ולכאורה קשה, דממה נפשך,** אם מגיע להם שכר בשביל זה, א"כ אין זו נשיאות פנים, ואם באמת אין מגיע להם שכר, עדיין תמיהת מלאכי השרת במקומה עומדת.

וי"ל, דהנה איך מותר לברך אחר אכילת כזית, והלא בתורה כתיב "ואכלת ושבעת וברכת", ואם אין אוכלין כדי שביעה הרי זו ברכה לבטלה, ועוברין על לאו ד"לא תשא". **אך התי' הוא** היות והקב"ה מסר את התורה לחכמים, תורה שבע"פ, א"כ הכל תלוי כפי אשר יפרשו הם את התורה, ואם הם אמרו לברך על כזית, הרי זה ממילא בכלל חיוב דאורייתא.

והנה, ידוע שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, ומקיים כל המצוות כביכול ובכללן גם הלאו ד"לא תסור", וממילא מקיים גם מצות דרבנן, וא"כ כל מה שהצדיק גוזר הוא בכלל מצות דרבנן, והקב"ה חייב לקיימה, וממילא כאשר הצדיקים גוזרים שהקב"ה ישא להם פנים לישראל ולהשפיע להם טובות, ודאי הוא שמקיים את דבריהם.

וזהו שאמר להם הקב"ה למלאכי השרת: 'והיאך לא אשא פנים לישראל', והלא הם מדקדקים על עצמם מכח מצות חכמים לברך אפילו על כזית, ואם כן על כרחך צריך לומר שכל דברי חכמים הם כעין דאורייתא, והם בכלל הלאו ד"לא תסור", אם כן גם אני מחויב לישא להם פנים ולקיים דברי הצדיקים להשפיע לישראל רב ברכות לפנים משורת הדין.

טללי אורות - בשם הרה"ק מהר"ש מבאבוב זצ"ל

ארבעה פירושים בתיבת 'עקב'

וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר ה' אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ: (פרק ז פסוק יב)

טעם עקב [פירוש 'עקב'] כמו בעבור [שבעבור שתשמעו את המשפטים, ושמר ה"א לך את הברית ואת החסד]. וכן עקב לקל שמע לבניהם בקולי (בראשית כו ה)[בעבור ששמע].

וכתב רס"י **מס המעות הקלות שלמד בך בעקביו תשמעון ישמור לך הקס הבטחתו** [פירוש 'עקב', מלשון עקב הרגל, והכוונה על מצות קלות שאדם דש בעקביו]. והזכיר הכתוב המשפטים [שלכאורה הרי יש עוד מצות קלות]. מולי יזהיר במשפטים הקלים כדיני ממונות שלא יבוז לומם.

והמפרשים [אבן עזרא, רד"ק] למדו כי טעם [פירוש] "**עקב**" שכר כמחרית [העקב הוא בסוף קומת האדם, וזה מרמז שהשכר על המצוות יהיו בסוף]. וכן בשמרם עקב רב (תהלים יט יב), ילמד והיה מחרית תשמעון המשפטים ותשמרו לומם שישמר השם לך לת הבריח והחסד ולמכך [פירוש, שהשכר שתקבלו באחרית על שמיעת וקיום המצות, יהיה שישמור לך ה' את הברית ואת החסד]. ונכון הוא כי יקללו בלשון הקדש תחלת כל דבר בלשון "לשם" וכו', וכן יקללו מחריתם כל דבר 'עקב'. כי הלשון יתפוס למיוחד בשלש, והרשע תחלה, והעקב הו מחריתו וסוף, וכו'.

ולונקלוס תרגם **חלף** [תמורת] כמו חלף עבודתכם (בראשית יח לא) עקבו לשון סבוב, נגזר מן יהיה העקוב למישור (ישעיה מ ד), הלוך המעוות והמעוקל ההולך סביב סביב, וכו'. ילמר, והיה סבת שמעכם המשפטים ועשותכם לומם, שישמור השם לכם בריתו. ויפה פירש.... והזכיר 'המשפטים הללה' [לפי התרגום למה נקט דוקא משפטים] להזהיר מלל במשפטים [המשפטים והעונשים], כי לל יהיה עם רב כלו נוהר במצות כלן שלל יחטלו בהן כלל רק במשפטים יעמידו התורה כמו שנאמר בהן (להלן כה כא) וכל ישראל ישמעו ויראו. וכו'.

תמצית השיטות	עקב	משפטים	הפירוש
רש"י	מצות קלות שלמד בך בעקביו	משפטים הקלים כדיני ממונות, שלא יבוז לומם	שהם ישמרו המצות הקלות, שלמד בך בעקביו, כדיני ממונות, ושמר ה"א לך לת הבריח ולת החסד
אבן עזרא	'בסוף' [כמו העקב בסוף גופו של לדם]	כל משפטי התורה	שלכך המצות שיהיה בלחרונה, שישמור לך ה"א לת הבריח ולת החסד
תרגום	'תמורת'	המשפטים והעונשים שבתורה	שסיבת שמירת התורה היא ע"י המשפטים, שיש עונשים המעניקים העוברים על דברי התורה
רבינו	'בעבור'	כל משפטי התורה	שבעבור שתשמעו לת המשפטים, ושמר ה"א לך לת הבריח ולת החסד

וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: (פרק ז פסוק יג)

וטעם [וכוונת] **ואהבך**. כלמר תעשה המשפטים [העונשים בעוברי עבירה] למהבת השם, [אז] גם הוא יהב לומך [מדה כנגד מדה, כשמקיימים המשפטין מלהבה, הקב"ה יאהב לותנו]. ויתכן, שיהיה "**ואהבך**" [פועל] יוצא [שיעשה לחרים יאהבו לותך], שמחבב לומך [הדיין] למשפטים הנשפטים [העונשים], ולא ינמוך עליהם [לע"פ שתעשה בקרוביהם לת המשפטים]. **וברכך**, שלא תמונה לליך רעה בעבור המשפט. **והרבך**, שלא תמעט בלבלן העוברים [שבלל ישראל לא ימעטו, על ידי שבי"ד יהרגו לת הרשעים], לפילו יהיו רבים מובדים, כלנלי עיר הנלחת [שיהיה עיר שלמה יש הבטחה שלא יתמעט באבדן העוברים].[א]

ההילוק בין 'חלי' ל'מדוי'. ולמה בחלי כתיב 'והסיר', ובמדוי כתיב 'לא ישימם'

וְהֵסִיר ה' מִמְּךָ כָּל חֹלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ: (פרק ז פסוק טו)

והסיר ה' ממך כל חלי[ב]. הנהוג לנוח בעולם[ג], והזכיר וכל מדוי מצרים הרעים[ד], להבטיח ונתנם בכל שונאיך [אבן אינו צריך להבטיח שלא ישים בך, ועיקר כוונת הכתוב לומר 'ונתנם בכל שונאיך']. מו שיכמנו כי בעשותם המשפטים ינגלו מהם, ומם לם יעגו מותם יבומו עליהם כמשך כמו על המצרים. כמשך ממר בתוכחות (להלן פח ס) 'והשיב בך מת כם מדוה מצרים משך יגרת מפניהם' [ולפי"ז כוונת הכתוב לומר שאם לא תשמעו יביא עליכם את מדוי מצרים], וכבר פרשתי זה בסדר ויהי בשלח (שמות טו כו).

שני פירושים 'בויענך וירעבך'

וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָּ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת הַמָּן אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל כָּל מוֹצָא פִי ה' יִחְיֶה הָאָדָם: (פרק ח פסוק ג)

(ג) **וזכרת את כל הדרך וגו' ... וכבר פירשתי בפרשת המן** (שמות טז ז) טעם 'למען ענותך לנסותך לדעת מת משך בלבבך התשמור מצותיו מם לם', כי [הליכתם במדבר] היה נסיון גדול להם, שלא ידעו עלה לנפשם, ויכנסו במדבר הגדול לא מקום לחם, ומין ביתם כלום מן המן. משך ידך דבר יום ביומו, ומם השמך ונמשם, וידעתו מלו ממך [ולפי פירוש זה שני הנסיונות מיירי מאותו תקופה, 'ויענך' היינו עצם הליכה במדבר, 'וירעבך', היינו בשעה שהיה להם המן, לא נשאר בידם מאומה מיום ליום, והיו רעבין להמן מאוד]. וכל זה עשו לשמור מצות השם יתברך כמשך יומו. והשם יתברך היה יכול להוליכם בדרך הערים משך סביבותיהם [ועי"ז לא היה להם לנסיון כה קשה, כי במקום המצויים בני אדם אינו מקום סכנה, וכן יש שם לחם ומים], משך הניחם בנסיון הזה, כי ממנו יודע שימרו מצותיו לעולם.

(ג) ... ויתכן לפרש כי 'ויענך וירעבך ויאכלך את המן', ענייני שונים [שויענך וירעבך היו שני נסיונות נפרדים, בזמנם שונים], ירמז כי ענה מותן בלכתך במדבר מרבעים שנה, כענין 'ענה בדרך כחי קצר ימי' (תהלים קב כד). וירעבך, מתחילה [קודם שנתן להם המן], כמו שמרמז 'להמית את כל הקהל הזה ברעב', ומחרי כן המשילך את המן וכו'[ה] [ולפי זה 'ויענך' הכוונה על עצם הליכה במדבר, 'וירעבך', קאי על התקופה של קודם ירידת המן]. וזה עולה בדרך הפשט, משך הענין הרמשון הוא מתת ונתון.[1]

מעשה חש"ב

א. הנפק"מ בין שני הפירושים: א. לפי הפירוש הראשון 'ואהבך', הכוונה שהקב"ה יאהב אתך. ולפי הפירוש השני הכוונה שהקב"ה יאהב אותך על אחרים, שלא ישנאוך בזה שתעשה בקוביהם משפטים. ב. לפי הפירוש הראשון הברכה לכלל ישראל, ולפי הפירוש השני הברכה על הדיינים.

ב. כוונת רבינו לדקדק מדוע באומרו 'בכל חלי' כתיב 'והסיר', דהיינו שיבואו עליך רק שהקב"ה יסירם. ובאומרו 'וכל מדוי מצרים', כתיב 'לא ישימם בך', דהיינו שבכלל לא ישים אותם ה' בך.

ג. רבינו מפרש ההבדל בין תיבת 'חלי' לתיבת 'מדוי', כי 'חלי' הוא מחלה 'הנהוג לבא בעולם' בדרך הטבע, ואינו בא כעונש. 'ומדוי מצרים', היינו **מחלה** שלא כדרך הטבע כמו שעשה במצרים. ולפי זה מיושב היטב דיוקים הנ"ל, דבמחלות הבאים מצד הטבע כתיב 'והסיר', שהרי באים מעצמם, ובישר להם הקב"ה שיסירם מהם, אבל **המחלות** הבאים שלא כדרך הטבע רק בתורת עונש, ע"ז אמר 'לא ישימם בך', שהבטיחם הקב"ה שלא ישימם עליך כלל.

ד. כוונתו להקשות דאחרי שהבטיח הקב"ה שיסיר אפילו **המחלות** המצויים בדרך הטבע, א"כ למה הוצרך לומר שלא ישים את 'מדוי מצרים', וע"ז משיב ב' תירוצים הנ"ל.

ה. הנפק"מ בין שני הפירושים. א. לפי הפירוש הראשון, 'ויענך' 'וירעבך' תרוויהו קאי על הארבעים שנה שהלכו במדבר ואכלו את המן, כי 'ויענך' בהליכך במדבר הגדול לא מקום לחם. 'וירעבך', בשעה שהאכיל אותם המן שלא נותר בידם מאומה מיום ליום, וגם באותו היום היו רעבין לו מאוד. ולפי הפירוש השני, 'ויענך' קאי על ארבעים שנה שהוליכם במדבר הגדול לא מקום לחם, 'וירעבך' קאי על התקופה שקודם לירידת המן, שאז רעבו ללחם, עד ששלח להם את המן. ב. אם אכילת המן היה נחשב לעיני, דלפי אופן הראשון היה בו עיני, שהרי לא נותר להם מאומה מיום ליום. ולפי דרך השני לא היה עיני.

ו. פירוש הראשון נראה עיקר, כי בפשטות המקרא משמע דתרוויהו היו בתקופת אחת, ואכן לפירוש הראשון 'ויענך' 'וירעבך' תרוויהו קאי על אותו תקופה, על ארבעים שנה שנדדו במדבר. אבל לפי פירוש הב' 'ויענך' קאי על הארבעים שנה, 'וירעבך', קאי רק על קודם שירד המן, ולא מסתבר דהפסוק מדבר משני תקופות שונות.

מרכז המוסדות דרבני יואל

מסאטמאר

קרית יואל
בני ברק

מרימר עיר ואם מרן רבינו הקדוש דישועתנו יצ"ו — בהשגחת כ"ק מרן רבינו הגדול שליט"א

ויתן לך את ברכת אברה"ם

מרימרן מקום וקירוב לב, נישא ונשגר ברכת מזל טוב, קדם מעלת כבוד ידידינו היקר
הנעלה, מופלג בכל מידה ומעלה, ברוך הכשרון, בהכשר ויתרון, לא ישבות למעניגו
יומם ולילה להרבות פעלים, ידיד נאמן למען קהילתינו ומוסדותינו, בכל עת קודאים אליו
אברה"ם אברה"ם ויאמר הנני, מרימרן מקום מצודתו פרוסה עלינו, מגדיל עשות בהתמסרות
עצומה למעניגו, חיי"ם שיש בו כל מידה ומעלה, נודע ומפורסם לשם להתפארת ולתהילה

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מוה"ר

אברהם חיים קליין הי"ו

מגדולי תומכי מוסדותינו הק'

ברא כרעא דאבוה ידידינו החשוב המנוח, זכרו חקוק בלבינו ובלתי נשכח

הרה"ח ר' יעקב יוחנן קליין ז"ל

חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לרשל שאחת הלפת מנו בסיעתן שוב ובאת שוב

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסידי התודה והברכה

יחזקאל ראטטנר

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

מצות הכנסת אורחים וביאורו

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בפרשתינו פ' עקב (דברים יא, כב) **כִּי אִם שָׁמֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשֹׂתָהּ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלוֹקֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְדָבְקָה בוֹ, וברש"י הק' פירוש: "הוא רחום ואתה תהא רחום הוא גומל חסדים ואתה גמול חסדים". והוא יסוד המצוה של והלכת בדרכיו. וכעת נבאר המצוה של הכנסת אורחים הנחשבת נמי בכלל גמילות חסדים כמבואר ברש"י במס' שבת** (קכז:) **דהכנסת אורחים היא בכלל גמילת חסדים, עי"ש.**

הנה, ב'רמב"ם' (הלכות אבל פי"ד ה"א) מצינו: "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף ולילך לפניו, ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות", עי"ש.

וב'שלה"ק' (תורה שבכתב וירא): איתא: "ונראה בעיני פשוט שמכל שכן מצות הכנסת אורחים שהיא בכלל מצות עשה דוהלכת בדרכיו, נוסף על שהיא מעלה גדולה ממעלות המדות, וזה לך האות שהאריכה התורה בסיפור הכנסת אורחים דאברהם אבינו, ורמזה לנו מענין שכרה שכל מה שעשה בעצמו לאורחים עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו לבניו, ומה שעשה על ידי שליח יוקח נא וגו' עשה הקב"ה על ידי שליח, ולא תימא שהיא מדה, אלא המקיים אותה מקיים מצות עשה דוהלכת בדרכיו, ויש לו שכר כמצווה ועושה ככל מצוה מן תרי"ג מצות, וזה כי הקב"ה מכניס אורחים בכל זמן ועידן בכל שעה ובכל עת ובכל רגע, כי אם לא היה מכניס אורחים ברגע כמימרא היה העולם אבד, ר"ל כי כל העולם אורחים הם לגבי השם יתברך כאורח נטה ללון כי גרים אנחנו, והוא מכניס וקיומם בהשפע שמשפיע עליהם, וכהרף עין אם לא השפיע עליהם והכניסם לקיום אז הכל אבד, וזהו הענין שפירסם הכתוב באורך מעלת הכנסת אורחים שהיתה באברהם ושהוא גדול מהקבלת פני השכינה", עי"ש.

ועי' ב'שלחן ערוך' חו"מ בדברי הרמ"א סי' קס"ג סעי' א': "דכופין בני עיר להכניס אורחים", עי"ש, ולא נתהפכה סדום אלא משום דלא הכניסו אורחים, וע"ע במשנ"ב סי' נ"ג סקס"ה.

ומצוה בו יותר משלוחו, וידוע הגמ' (ב"מ פ"ו.): כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכים בעצמו עשה הקדוש ברוך הוא לבניו כעצמו וכל מה שעשה להם על ידי שליח עשה הקדוש ברוך הוא לבניו על ידי שליח, ואל הבקר רץ אברהם כנגד זה ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים, ולקח חמאה וחלב כנגד זה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, והוא עומד עליהם כנגד

זה הנני עומד לפניך שם על הצור, יקח נא מעט מים ע"י שליח כנגד זה והכית בצור וגו' עי"ש. אבל יש ענין לחנך בניו בזה, כמו שמצינו דאברהם אבינו חינך את בנו ישמעאל ויתן אל הנער....., וכ"כ ב'חפץ חיים' (באהבת חסד ח"ג פ"ב), וי"א דע"י אשתו נחשב כגופו דאשתו כגופו [עי' בה בספר 'שביבי אש' להגרש"א שטערן שליט"א].

ולכאורה בפשטות מצות הכנסת אורחים היינו לעניים הנצרכים לזה, אולם ב'מהרי"ל' סוף ספר מנהגים (אות ס) מחדש: דכל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו, שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם, וראייה מאברהם אבינו שסבר המלאכים היו אורחים והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא", עי"ש.

וב'תורת חטאת' (כלל ט"ו, דין ג' בתורת האשם): כתב: "והא דכתב המהרי"ל 'עשירים ומכובדים', חדא מילתא הוא דהיינו עשירים שהם מכובדין, וא"נ מכובדין מילתא אחריתי, מ"מ ממילא ודאי דוקא עשירים שהן ראוין לכבוד, כי העשירים המבוזין במעשיהם עליהם נאמר (שמואל א' ב) ובוזי יקלו. ומה שמצינו בגמ' (עירובין פו.) דרבי היה מכבד עשירים, ודאי דוקא אותן שהיו ראוין לכבוד, דמידי הוא טעמא אלא כדי שגם בו ינהגו כבוד מצד עשרו ולא מצד תורתו כמבואר בליקוטי מהרי"ל שם, ודיו אם כיבד עשירים בעלי מעשים טובים, לא הגרועים ושאין להם מעשה טוב, כ"ש עושי הרעה מהרה יפולו. אמנם אע"פ שנאמר דמהרי"ל חדא מלתא קאמר עשירים שהן מכובדין לאו למעוטי מכובדים שאינן עשירים וכגון בעלי מעשים טובים, וכל שכן כשהם ג"כ בעלי תורה או שהם מבעלי טובים וגדולים ובעצמן ג"כ צדיקים וישרים, דודאי כל אלו ראוים לכבוד, אלא למעוטי עניים כדמסיק, והיינו סתם עניים", עי"ש, והעתיק דבריו ב'פתחי תשובה' ס"ט סקי"ג, עי"ש.

וה'שבות יעקב' בהגהות 'סלת למנחה', הקשה ע"ז דהא אברהם הי' סובר דערביים הם ואפ"ה כבדם, וב'יד אפרים' (סח סעי' יא) תירץ: 'דהתם שאני דהי' רוצה להכניסם תחת כנפי השכינה", עי"ש.

וה'שלה"ק' (מס' פסחים נר מצוה ס"ק ס"ז) לאחר שהביא את דברי המהרי"ל, כתב ע"ז: "והכנסת אורחים הוא בכלל גמילות חסדים השייך בין לעניים ובין לעשירים, והכנסת אורחים של עניים תרתי הוא עבור צדקה וגמילות חסד", עי"ש.

ובאמת אביו של השלה"ק בספרו 'יש נוחלין' (אזהרת צדקה פב אות ז') ג"כ העתיק את דברי מהרי"ל הנ"ל וביאר **דאף עשיר שהוא על הדרך הוא עני באותו שעה**, עי"ש, ובהג"ה (ס"ק כ"ו) כתב: "ונראה דהכנסת אורחים תרתי הוא דקעבד צדקה וגמ"ח, כענין שאמרו (סוכה מט:) גמ"ח בין לעניים ובין לעשירים, ואברהם אבינו ע"ה כשהכניס האורחים לביתו וכסבור שהם ערביים לא ידע אם הם עניים או עשירים, וקרי לי' גמ"ח, בפרק מפנין (שבת קכ"ז.).

וב'ספר החיים' לרבינו חיים אחי המהר"ל (פרנסה וכלכלה פ"ג) כתב, וזל"ק: **וראוי לאדם לקרב שכיניו ומיודעיו, אפילו הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצות הכנסת האורחים שמנו חכמים זכרונם לברכה מכלל המצות שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא**, שהנותן אכסנאי לאורח הבא לא מיקרי הכנסת אורחים, כי האורח מאליו הוא בא והוא לא הכניסו", עי"ש ופלא הוא.

וה'חפץ חיים' בספרו 'אהבת חסד' (ח"ג פ"א) מסיק להלכה, וז"ל: "ודע עוד דמצות הכנסת אורחים נוהג אף בעשירים, כמו שכ' בספר יש נוחלין וכו' **ואף שאין צריכין לטובתו**, אפ"ה הקבלה שמקבל אותם בפנים יפות ומשתדל לשמשם ולכבדם לפי כבודם היא מצוה, **וכ"ש אם האורחים הם עניים הוא מצוה כפולה שמקיים בזה גם מצות צדקה**", עי"ש.

המשך המאמר בגליון הבא בעז"ה

◆ פרק ה' - משנה א' ◆

בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא במאמר אחד יכול להבראות, אלא להפרע מן הרשעים.

הקשו המפרשים הרי הקב"ה הוא טוב ומטיב לכל, ואיך יפעל לומר שהוסיף עשרה מאמרות כדי להגדיל את העונש. ובמקדי אבות להחיד"א מפרש שזה צע להורות רחמי ה' המרובים ית"ש, ולדרכו ילך.

וז"ל בהקדם מה שאמרו חז"ל (ב"ר פי"ב סט"ו) בתחלה עלה במחשבה לפני הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין, רצה שיהי העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין. וכתב הלשון הקדוש (פ' בראשית) כי המאמר הראשון בראשית, היא המחשבה שעלתה לפניו לברוא העולם, וזו היתה במדת הדין, ושאר המאמרים היינו בריאת העולם במעשה, הן היו במדת הרחמים, עכ"ד.

והנה כתב השל"ה הקדוש (פ' בראשית) בביאור מאמרם (יבמות קכ"ו:) הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, כי שורש נשמת הצדיקים הוא מהמחשבה העליונה, על דרך שביארנו בגמרא (מנחות כט:) שאמר הקב"ה על רבי עקיבא כך עלה במחשבה לפני, וכל הקרוב למלך מלכי המלכים צריך להיות יותר מזוכך וטהור, ולכן עמהם מתנהג במדת הדין ומדקדק ביותר, אבל בשאר הנבראים לפעמים התרחק ממקום כל המקורות, הקב"ה מתנהג במדת הרחמים, ולזה אמרו שתחלה עלה במחשבה לברוא במדת הדין, פי' שותן שורש נשמתם מבראשית הטמיר והנעלם בסוד המחשבה, הבריאה הוא במדת הדין, עכ"ד.

וזה י"ל המכוון באמר המשנה, בעשרה מאמרות נברא העולם, ופירש הברטנורא תשעה ויאמר, ובראשית נמי מאמר הוא (וכן הוא בגמרא רפש השנה לב:). ופריך ומה תלמוד לומר והלא באמר אחד יכול להבראות, פי' שהיה יכול להבראות באמר הראשון בראשית שהיתה ברוא דמחשבה, ולמה הוסיף עוד תשע מאמרות, ונתרחקו שאר הנבראים ממקור כל המקורות, וממרן צלע להפרע מן הרשעים, והיינו כדי שיהיה העונש מצורף עם מדת הרחמים, כי צלמלי היו כל ברואים ועומדים באמצע הראשון בראשית אז היו כולם קרובים לשורש עליון, והיה הקב"ה מתנהג עמהם בדקדוק מדת הדין, ואם תמצה עומק הדין מי ילדק בדין, לכן הקב"ה ברוב רחמיו ומסדיו ברא את העולם בעשרה מאמרות, כדי שמהיה הנהגת העולם בצירוף עם מדת הרחמים.

*

בעשרה מאמרות נברא העולם, ומה תלמוד לומר, והלא באמר אחד יכול להבראות, אלא כו' ליתן שכר טוב לצדיקים.

תפ"ל בהקדם מה שכתב בנועם מגדים (פתיחת הספר) להוכיח שהמחשבה הוא כמעשה, על פי מה דאיתא בתמ' שבת (דף קיט:) מנין שהדיבור כמעשה שנאמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו. והנה אמרו חז"ל (ילקוט תהלים לב) בראשית נמי מאמר הוא, וכתבו המפרשים (מהר"ק פ"ג ס"ד) למשוס הכי לא כתיב בה נאום ויאמר, שלא היה מאמר בפירוש אלא במחשבה, ולכן תרגם יונתן על תיבת בראשית, בחוכמא. ומעתה כיון שמאמר הראשון בבריאת העולם היתה במחשבה, ממנו נלמד נמי שהמחשבה כמעשה, עכ"ד. וזה יובן מה דאיתא בגמרא (קידושין לט:) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, דכיון שהמחשבה כמעשה, לכן יש תשלומי הסכר אף על המחשבה טובה.

וזהו ביאור המשנה, בעשרה מאמרות נברא העולם, והיינו משום דבראשית נמי מחשב למאמר, ופריך ומה תלמוד לומר, פי' למה צריך למחוד עשרה מאמרות ובראשית נמי מאמר הוא, והלא במאמ"ר אחד יכול להבראות היינו במאמרות המפורשות, ולמה מוסב

ברשעים למשמר לפי שלא היתה רק במחשבה, ומשיב ואומר כדי ליתן שכר טוב לצדיקים, פי' שעל ידי שברשעים נחשב למשמר ממנו נלמד שהמחשבה כמעשה, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ועל כן יש שכר טוב לצדיקים על המחשבה טובה כמעשה.

◆

להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות, וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות.

הקשה החיד"א בחסדי אבות למה הקדים תחילה עונש הרשעים, תיפכא הוי ליה למימר ליתן שכר טוב לצדיקים ולהפרע מן הרשעים.

ונל"פ על פי מה שכתב מ"ז זללה"ה בעלי חיים (לשבה"ג פרק יג) בענין שכר ועונש, דלכאורה היאך יתכן גם שניהם, כי מלך הסברא נותן שכר רק אם עושה דבר שאינו מחוייב, והעונש אינו מגיע רק אם אינו עושה דבר המחויב, ומעתה ממה נפשך, אם אינם מחוייבים לעשות המצות ובשביל זה יש שכר, מדוע יתחייבו עונש אם אינם עושים, הא לאו מיוצא רמינן רק בדרך רשות, ואם מדינא מחוייבים לעשות רצונו ולעבדו בלבד אלא שפיר שייך עונש, מדוע יש שכר לשומרי מצותיו. אך ביאור הענין, כי בודאי מדינא אנו מחוייבים לעשות רצון בוראינו ית"ש, והעונש לעוברי עבירה הוא בדין ובמשפט, ובכל זאת הבטיח הקב"ה למת שכר לעושי מצוה, כדי שתהיה עבודתינו ברצון גמור, והוא על דרך דקי"ל (בבא בתרא מז:) תליהו ויהיב לאו כלום הוא, אבל תליהו וזבין זביניה זבינ, אעפ מקבל שכר גמר ומקנה ברצון אף שהוא בכפיה. וכמו כן בקיום המצות, כיון שנתנו ממוייבים מן הדין לעשות, אלמלא לא היה תשלומי שכר, לא היה נחשב כעושים ברצון רק כאונסים ומוכרחים מכח ירצת העונש, מה שאין כן עכשיו שיש כאן תשלומי שכר הוי כאונס וזוזא, ועושין המצות ברצון גמור בלב שלם, ורצויין מעשינו לפניו ית"ש, עכ"ד.

ובזה יובן מה שהקדים התנא את העונש תחילה, כי העונש הוא משורת הדין, דמדינא אנו מחוייבים לשמור ולעשות ציווי בוראינו מדין הכל, אמנם כדי שיהיו מעשינו רצויים ולא נהיה כאונסים מכח ירצת העונש, לכן יש גם שכר להצדיקים עושי רצונו.

◆ משנה ג' ◆

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם.

יש לבאר הלשון ועמ"ד בכולם, עמידה זו מהו.

ויתבאר על פי דברי הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלסבורג זי"ע (הובא בספה"ק דברי חמת פ' וירא) לבאר ענין נסיון העקידה, שהקשו המפרשים מהו גודל הנסיון, והלא מאחר שהש"ת בעצמו אמר לו לאברהם תביאנו לשחוט את בנו, מי הוא זה האיש ירא ה' אשר לא יעשה. אך ביאור הענין, כי בחמת כמה שהלך אברהם לשחוט את בנו יחידו, מזה לא נתברר עדיין אהבתו היתירה לה', לפנים כאשר יהיו הקב"ה על מצלת ידך אל תשלח ידך אל הנער, ואל תעש לו מאומה, בעת ההוא מקום היה להתעורר בו אהבת בנו, שיורידו מעל המזבח להגילו ולטובתו ממוך שמחה על שנשאר בנו בחיים, אבל לא כן עשה אברהם, אלא אף גם מניעת השחיטה לא היתה מחוך אהבת בנו, רק בלחי לה' נבדו כדי לקיים מצות ה' כאשר יהיו אל תשלח ידך אל הנער, ובזה יתפרש דברי המשנה, עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמ"ד בכולם, היינו שנשאר עומד בנסיון גם אחרי עבור עת הנסיון, כי גם כאשר עבר הנסיון לא נתכוין בעבור טובת והנאת עצמו, אלא בכל עת ובכל זמן התכוין לקיים רצון ה' כפי מה שנצטווה לעשות בעת ההוא.

◆

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו עליו השלום.

יש לבאר מה לשון עמידה ועמ"ד בכולם שייך אצל נסיונות.

ונ"ל בהקדם מה שכתב בעבודת ישראל (פ' בחקותי) לפרש המשנה (משל פ"ג מ"ג) הוי מתפלל בשלומה של

מלכות שלמעלה מורגשת לית לעמו מיוסר בלעו. דהנה העובד את הש"ת בהבנה תמימה צריך שיהיה לו גם ירגיש המגביל ומצמצם את ההבנה, דלולי הירגיש יוכל להתקרב לש"ת מרוב ההבנה עד כלות הנפש, כענין שנאמר בנדב ואביהוא (ויקרא טז ג) בקרבתם לפני ה' וימותו, שקרבו את עצמם יותר מדאי ונשאר נשמתם דבוק במקורם, וזה שאמרו הוי מתפלל בשלומה של מלכות, היינו שיהיה לך שלימות של מלכות שמים מהבנה ומירגיש, שלמעלה מורע"ה, היינו שגם לך יהיה לו מדת הירגיש, לית זה הקב"ה, את רעהו זה העובד מההבנה, מיוסר בלעו, עכ"ל.

ובאמירה זו כתב ע"ז זללה"ה בייטוש פנים (פנקי זכרון פרק עב) לפרש מה שנקרע נסיון העקידה (ב"ר פנ"ה ס"ק ע) נסיון אחר נסיון. דהנה אברהם אבינו היתה עבודתו תמיד במדת ההבנה, ובשעת הנסיון הגדיל את ההבנה עד שלא יתכן בינתו שעת ויתר עוז, כדי לבטל ההבנה גו מפני ההבנה ה' למען עשות רצונו, והיה בשפתי לבב לידי כלות הנפש וביטול המציאות, ועז לב היה נגמר מעשה הנסיון ליקח המאכלת לשחוט, ולכן היה אברהם מעורר גם מדת פחד ויראה להגדיל ולצמצם ההבנה, למען יהיה ויתקיים ויעשה מצות הבורא בשלימות. וזה שנאמר לו (בראשית כב יב) כי עתה ידעתי כי יר"ע אלהים אתה, בחינת ירואה, ולץ מאכת את בנך את יחידך ממני, כי מכח ההבנה לבד לץ היה לך לפשרות להכלל בירואה המגביל ומצמצם ההבנה, עכ"ל.

והנה בייטוש פנים (שם) כתב לפרש הכתוב (ישעיה ו ג) שרפים עומדים ממעל לו, כי השרפים הם בחינת גוף, אם הירואה מצויה (חגיגה ה:) כמו שנאמר (חוב כה ג) המשל ופחד עמו. ולכן הן עומדי"ם ממעל לו, אין עמידה אלא שתיקה (סוטה לט.), מרוב פחד, עכ"ל.

ובזה יתבאר המשנה עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמ"ש בכלס, עמידה זו אינו אלא שתיקה מרוב פחד, כי בעת שנתנסה אברהם אבינו בעשרה נסיונות, התגבר בלבו ההבנה יתברך עד שבא לידי ביטול המציאות ולא היה לו בשפתי לגמור הפעולה ולקיים ציווי ה', עד אשר עמ"ד בכוח שהתלבש במדת הירואה ושתק מרוב פחד, להודיע עד כמה מיבע"ו של אברהם אבינו, שהיתה ההבנה יתברך מקועה בלבו כל כך, עד שלולי שהיה מתלבש בעת הנסיונות במדת הירואה, לא היה יכול לבצע גמר המעשה ולקיים מה שנצטוה מפי הקב"ה, כל כך גדלה מדריגת אברהם אבינו ע"ה שעבד עבודתו מההבנה בשלימות.

◆ משנה ז' ◆

שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם וכו' ואינו נכנם לתוך דברי חבירו בו' שואל בענין ומשיב בהלכה.

יבואר על פי מה שכתב ע"ז זללה"ה בייטוש פנים (פנקי זכרון פרק יב) ללמד זכות על ישראל, להסיר התלונה המתורת בתיקוני הזוה"ק (דף כב:) כולהו לוותין הך הך לגע מזוגע וסליחה וכפרה ואיי כתבינו לחייס, ולכאורה הלא כך תקנו לנו מנשי כנסת הגדולה להתפלל בימים הקדושים על לרכינו, זכרינו לחייס וכתבינו בספר החייס, אך בעת בקשתינו על כל הדברים הללו הוא כדי שיהא סיפוק בידינו לעבדו ית"ש בהרחבת הדעת, ויסיר ממנו המניעות והעיכובים שבא על ידי דלות ועניות ומיזונות, וכל בקשתינו הוא בתורת שהלה, לעובדו בו ולהחזירו לו בשה שיהא לו נחת רוח מן העבודה לעמו יתברך. וז"ש דוד המלך (תהלים ס ד)

עבודה שלימה, ובדרך זה מותר העבודה על מנת לקבל פרס, כי כל מה שיהיה מעולם הזה יחזיר מליו ית'.

ועל פי זה יש לומר שהמצוה נת לפרש דרך המכ"ס, שהגם שהוא עושה על מנת לקבל פרס, מכל מקום אינו נכנס למוך דברי חבירו, לפיעל בזוהר הקדוש (תולדות דף קלד:) שהגוף והנשמה נקראים רעים זה עם זה, ע"ש. וזהו שאינו נכנס למוך דברי חבירו, היינו דגם בעת שהנשמה מקיים מלוה ומבקש ומכוין בשביל השכר, אינו נכנס למוך דברי ומחומו של הגוף, שאין כוונתו על תועלת הגופני, אלא שוע"ל בעניו, היינו שהשכר והנאת עולם הזה הוא בבחינת שלוה להדרך בעינע לבעלים, ומשיב ומחזירו להבורא ית"ש, על ידי שמתנהג כהלכה, שמקיים בכל דרכיך דעהו ושובד את בוראו אפילו בעניני עוה"ז, וממילא כשהוא מבקש השכר בכדי שיוכל לקיים מלות ה' בהרחבה, הרי זה נחשב תועלת הנשמה ולא תועלת הגוף, ובאופן כזה מותר לכוין על מנת לקבל פרס.

◆

ואינו נבהל להשיב.

י"ל בדרך למות על פי מה שאמרו חז"ל (קידושין פ"ג מ"ו) תלמידי חכמים כל זמן שמזקיקים לעצמן מתייצבות עליהם. ולכן החכם אינו נבהל להשיב, כי בכל רגע ורגע לעצמו מתייצבת יותר, ועל ידי שהוא שוהה להשיב, הוא יכול לומר תשובה יותר נכונה וקולעת על השערה.

◆

שואל בעניו ומשיב בהלכה.

י"ל על פי מה שפירש כ"ק מרן דו"ז זללה"ה בדברי יואל (מהדו"ת פ' האזינו עמוד רכב) הכתוב האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי, שהקדים לפרש הלשון (פסוקים ו.) שוחלין ודורשין, שהוא על דרך שאומר השליח ליבור (שמות לרמב השנה) תומילה לגל מחלה פניו בשעלה ממנו מענה לשון, שהוא מבקש מאת הקב"ה שיזמין בתוך פיו הדיבורים הנכונים שיוכל להתפלל לפניו כראוי, וזהו הכוונה שוחלין ודורשין, היינו כי העומד לדרוש בהקהלות עם, שוחל ומבקש בתפילה לה', שיש היה עם פיפיות שלומי עמו בית ישראל, הורם מה שיאמרו הניעם מה שידברו, שיהיה להם דיבורים נכונים להוכיח את עם ה' למען ילכו בדרך טובים. וזהו האזינו השמים, שהתפלל משה לעלהי השמים, ואדברה, שישלח לו דיבורים לאמיתיים, ועל ידי זה ותשמע הארץ אמרי פי, שיהיו הדברים מתקבלים על לב השומעים, עכ"ל. (וע"ע בדברי יואל לפצת תשובה אות יד).

וזה נרמז בפתיחת המשנה, שהחכם העומד להוכיח בשער בת רבים, בתחילה הוא שוע"ל ומתפלל שיאמר בעני"ן היינו דיבורים הגונים המתקבלים על הלב, ועל ידי זה זוכה להיות משי"ב רבים מעון כהלכ"ה, כי דיבוריו נשמעים להתמזק בשמירת התורה והמלות בלא והכלכה.

◆

ואומר על ראשון ראשון.

יתבאר על פי מה שפניו לעיל (לפצת פ"ג מ"ט) כל שילמת חטאו קודמת לחכמתו מכמתו מתקיימת, וכל שאין ילמת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת.

וכן החכם העוסק בתורה, אומר על לשון"ן היינו ילמת שמים הנקרא לשמית, כמו שנאמר (תהלים קיט י) לשמית מכמה ילמת ה'. לשון, זהו לשון, שהוא מקדים ילמת חטאו קודמת לחכמתו, ואז מכמתו מתקיימת.

◆

ואומר על ראשון ראשון.

יתפרש על פי מה שכתב בעולות אפרים (מאמר קנג) לפרש מאמרם (מדרש פפ.) מפני מה אין מעיין תלמידי חכמים לילות תלמידי חכמים מבניהם, מפני שלא נרכו בתורה תחלה. פי' כי כל הלומד תורה לשמה מברך את בניו להיותם תלמידי חכמים, ואחר כך מברכם עם עשירות, והברכה המתקיימת היא סניף לברכה לשמה, אבל מי שלומד תורה שלא לשמה, הוא מברך ברשמה עם העשירות ואחר כך מוסיף סניף לברכם עם התורה, להיות העשירות עיקר הברכה, עכ"ל.

וזה נרמז במאמר המשנה, ואומר על לשון לשון, כי החכם שהוא לומד תורה רוצה שגם בניו יהיו תלמידי חכמים, ולכן כשהוא מברך את בניו, ואומר הוא מתפלל, על לשון היינו התורה שנקרא לשמית (ב"ר פ"ע ס"ע), לשון, כי ברשמה ובתחילה הוא מברכם בתורה, ואחר כך מוסיף לברכם על העשירות ושאר ברכי עולם הזה.

ברכת המזון בהלכתה

בפרשתן ואכלת ושבעת וברכת, ובגמ' (ברכות מ"ח:) האוכל פת מחויב בברכת המזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך והא דאין מברכים ברכה ראשונה על מצות ברכת המזון כפי שמברכים ברכה לפני כל מצוה, עי' בית דוד (סי' פג) דכתב הטעם דלא תיקנו ברכה על ברכה אחרת דאם כן אין לדבר סוף, דאם נברך ברכה ראשונה על ברכהמ"ז, היה צריך גם כן לברך ברכה על ברכה זו שבירך דזהו גם כן מצוה, ואין לדבר סוף.

כיסוי הראש והגוף בשעת ברכהמ"ז

בשעה שמברך ברכהמ"ז יהא נזהר ללבוש הכובע על ראשו, ולא יברך במצנפת הקטנה

בב"ח (סימן קפ"ג אות ה) כתב דכל ירא שמים יהא נזהר בשעת ברכה להתעטף במלבוש העליון, וגם להשים הכובע על ראשו ולא יברך במצנפת קטנה, ואפילו כשהוא מברך ביחיד יהא נוהג כך [דאם מברך במזומן על הכוס צריך ללבוש הכובע משום דין "עיטוף הכוס"], והטעם כתב שם לפי שכיסוי זה מכניע לב האדם ומביאו לידי כוונת הברכה ולירא שמים, ובמ"א (סק"ה) העתיק דבריו, וכתב דכן כתב של"ה [שער האותיות אות ק, ד"ה וראיתי ממדקדקים נזהרים] דלחוי אימתא דמריה עליה, והביא דבריהם בבאה"ט (סק"א) וכן הביא במשנ"ב (סק"א), ואם מברך על הכוס צריך להניח הכובע משום הפוסקים הסוברים דזהו מדין עיטוף [וכדברי המשנ"ב לכאו' צ"ע דמשמע מדבריו דטעם המ"א בשם הב"ח להנחת הכובע הוא משום דין עיטוף, ולכאו' הב"ח והמ"א אינם משום עיטוף אלא משום יראת שמים, וכ"כ במחצה"ש].

וכן ילבש לבוש כראוי ובמלבוש עליון.

בב"ח משמע דזהו גם מדין ירא שמים, וכן הוא בבאה"ט (שם), וצ"ע קצת דברי המשנ"ב דלגבי דין עיטוף כתב גם להלביש מלבוש עליון, ולגבי ענין יראת שמים כתב רק דין כיסוי ראש ולא הביא דין מלבוש עליון.

ברכהמ"ז בישיבה

ברכת המזון צריך שתהא בישיבה ובאימה ואין לברך בעמידה ולא בהסיבה.

שו"ע (סי' קפ"ד סעי' ט'), ובמשנ"ב (סקל"א) הביא דמסתימת האחרונים משמע דגם ברכה רביעית שהיא דרבנן צריך לישב, שלא לבוא לזלזל בהו, ובשעה"צ (סקל"ז) שמסתפק בדעת התר"י ושמדברי הכל בו לא משמע כן, ובכה"ח (סי' קצ"א סק"ה) הביא בשם רוח חיים להמהר"ח פלאג'י (אות ב) דצריך לישב עד עושה שלום כמו עקירת רגלים שבתפילת שמו"ע [ומשמע קצת דבעושה שלום צריך לעקור רגליים].

ברכהמ"ז בהליכה

אם אכילתו היתה בדרך הליכה והוא ממהר לדרכו יכול לברך בהליכה.

שו"ע (שם, סעי' י"א), וטעמו דכיון שממהר יקשה בעיניו איחור דרכו ולא יוכל לכוין יפה, ולכן כתבנו דזהו כשממהר לדרכו, דאם אינו ממהר לדרכו, וכל אכילתו בהליכה היתה שלא מחמת סיבת מהירות, אזי לכאו' צריך לברך מיושב.

ובמשנ"ב (סקל"ו) הביא הח"א דזהו דוקא כשאכילתו היתה דרך הליכה, אבל אם אכילתו היתה בישיבה, צריך לברך בישיבה, ולכאו' יל"ע בטעם הדבר דהרי בישיבה אינו יכול לכוין כראוי דהם ממהר, וא"כ מה איכפת לן האיך היתה אכילתו, ואולי יש מקום לומר דאם רק לאחר סיום האכילה נודע לו שצריך למהר, אזי אין זה תלוי באכילתו ויוכל לברך בהליכה.

ההנהגה בשעת ברכהמ"ז

יזהר לברך ברכהמ"ז בכוונה, המדקדק יזהר לברך לכתחילה מתוך הספר ולא בעל פה

בב"ח (סי' קפה) הביא מהגהה (תשב"ץ קטן סי' שט"ו) דכתב למה אין ק' [פ"א פשוטה] בברכת המזון לפי שכל מי שמברך ברכת המזון בכוונה אין שולט בו לא אף ולא שצף ולא קצף, ובספר חנוך (מצוה תל) כתב יש אומרים שכל מי שזהיר בברכת המזון מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו, וכן נמצא בספר שמו ג"ן, ובספר חסידים (סי' כ"ו) מעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים אחר שנים עשר חודש הרבה נתגלה לאחד מקרוביו בחלום ושאל אותו היאך אתה נוהג באותו עולם שאתה שם אמר לו בכל יום דנין אותו על שלא היה מדקדק לברך ברכת המזון וברכת הפירות בכוונת הלב ואומרים להנאתך נתכוונת. שאלו והלא אין משפט לרשעים אלא שנים עשר חודש וכבר עברו עליך יותר מעשרים עשר ועדיין דנין אותך אמר לו אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו בשנים עשר ראשונים עכ"ל, ובבן איש חי (ש"א פר' מסעי אות י"ג) כתב דהמחמיר לברך מעין שלש בעינים סגורות כמו בהמ"ז תע"ב ע"כ, ובשולחן הטהור (סי' קפ"ג סי"ב) דבאינו מברך על הכוס, יעצום עיניו או יביט בסידור, ומשנ"ב (סי' קפ"ה סק"א) כתב לברך מהסידור.

מלאכה בשעת ברכהמ"ז

אסור לעסוק במלאכה בשעה שמברך.

שו"ע (סעי' ב'), ועי' בפרק לגבי ברכה ראשונה.

הפסק באמצע ברכת המזון

בג' ברכות ראשונות יש אומרים דאין להפסיק אפילו לדברים שבקדושה בין באמצע הפרק ואף בין הפרקים

בשו"ע (סי' קפ"ג סעי' ח') הביא בשם ארחות חיים (אות נג) לענין לשאול בברכת המזון מפני הכבוד או מפני היראה דחמיר מקרי"ש ודינה כתפילה, ובד"מ (ג) הביא דכן כתב באבודרהם (עמ' שכח), והטעם דדינה כתפילה הביא במשנ"ב (סק"ל) מהרעק"א בשם האו"ח כיון דמצינו שחכמים החמירו בברכהמ"ז שתהא כמו שמו"ע לענין שאין לברך אלא במקום אחד, ולאפוקי קרי"ש שיכול לאומרה מהלך חוץ מפסוק ראשון, ובשועה"ר (סעי' י"א) כתב טעם אחר כיון דברי"ש נאמר ודברת בם, ודרשו חכמים מכאן שיש לך רשות לדבר בם דבר אחר, והא דצריך לקרותה בתכיפה אחת אינו אלא מדרבנן והם אמרו להקל בהפסק מפני היראה ומפני הכבוד, אבל ברכהמ"ז דמן התורה צריכה שתהא בתכיפה אחת שכן משמעות הפסוק "וברכת את ה"א על..." ומשמע לברך בלא הפסק.

ומסתימת השו"ע והאחרונים מבואר דדינה כמו שמו"ע ואין להפסיק כלל אפילו לדבר שבקדושה, וכן הוא בבן איש חי (ש"א פר' חקת), ובערוה"ש (סעי' ח) דתמה בטעם הדבר שאסור להפסיק, אולם אינו מבואר דבריו למעשה, דמסיק לאסור אפילו רמיזה כמו בתפילה, ועי' שו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' מב) דמסיק דבאמצע ברכה דברכהמ"ז אסור לענות אמן אחר שום ברכה, אולם מצינו דעת כמה אחרונים שתמהו דאינו דומה לתפילה, ולמדו דכוונת השו"ע רק לאסור הפסק מפני היראה והכבוד, אבל קדיש וקדושה ואמן של הקל הקדוש מותר להפסיק בין באמצע הפרק ובפרט בין הפרקים, ובשו"ת בצל החכמה (שם) הביא בארחות חיים בשם בנין עולם, ומשו"ת באר חיים מרדכי (ח"ב סי' י"ח), וכן בחזו"א (סי' כ"ח אות ג') כתב בלשון "אפשר" דהשו"ע לא אסר לדבר שבקדושה.

וכן הביא מס' מנחת פתים (חיו"ד בסופו, השמטות והוספות לחאו"ח סי' קפ"ג) דברכהמ"ז בין ברכה לברכה אינה חמורה כתפלה שהרי מבואר (סי' קפ"ח סעי' ב) דהמסובין עונין אמן אחר סיום כל ברכה ואף שכל אחד מברך לעצמו. וכן הרי כ' הטור, אפי' בין ברכה לברכה אין להפסיק בשיחת חולין, משמע דלדבר מצוה מפסיקין, רק באמצע הברכה חמורה ברכהמ"ז כתפלה, אולם כתב דמסתימת הפוסקים לא נראה לחלק בהכי אלא דגם בין ברכה לברכה דינה כברכת המזון.

ורק אמן לברכת המזמן צריך לענות

כדאיתא ברמ"א (סעי' ז').

ובברכה רביעית לצורך דברים שבקדושה אפשר לענות, ומ"הרחמן" ואילך אין איסור להפסיק אף בשאר דברים כשהוא לצורך גדול כגון מפני היראה ומפני הכבוד.

נרדם בברכת המזון

נרדם באמצע ברכת המזון, ימשיך מתחילת הברכה שמסתפק האם אומרה.

ביאוה"ל (סי' קפ"ח סעי' ו' ד"ה להזור) בשם הברכ"י.

קטן בברכת המזון

מחנכים הקטנים בברכת המזון

מתני' (ברכות כ.) דקטנים חייבים בברכהמ"ז, וכן פסק הרמב"ם (פ"ה מהל' ברכות ה"א), ושו"ע (סי' קפ"ו סעי' ב), אולם דעת הריב"ן (ברכות שם) דקטנים פטורים מברכהמ"ז לפי שקטן אוכל תמיד ואינו מצוי אצל אביו, וסברתו כדעת רש"י (שם) לענין קרי"ש שקטנים פטורים.

ובזוה"ק פר' בלק (קצ"א.) מאריך בענין חינוך הבנים בברכהמ"ז, ומסיים "וברכה לראש משביר" להה"א בר נש דיחנך בריה לברכא לקב"ה עיי"ש.

ויש לציין דבשו"ת הריטב"א (סי' צו) מצדד דברכת המזון חיובו חמיר ומוטל על הקטן כיון דאף מי שאוכל רק כזית חייבו חכמים בברכת המזון שהיא חומרא יתירה שהכתוב אמרה ואכלת ושבעת והם דקדקו עצמן בכזית, והפריזו ג"כ במדתם וחייבו בו את הקטן חיוב גמור ע"כ, אולם פשטות שאר הפוסקים דדינו כשאר המצות שמוטל על האב.

ובגיל החינוך יש כמה דיעות בראשונים עי' בטור וב"י סי' קצ"ט סעי' י'.

וחיוב החינוך משאכלו כזית פת בכדי אכילת פרס

דבפחות מכזית בכא"פ אף גדול פטור מברכהמ"ז, ואין צריך לחנך הקטנים אלא במה שיתחייבו כשיהיו גדולים.

ואפילו אם אכלו פחות מכדי שביעה

בעולת תמיד (סי' קצ"ו) מדייק בדברי הלבוש דבפחות משיעור שביעה אין צריך לחנכו דחיוב ברכהמ"ז הוא רק מדרבנן, אולם הוא חולק בזה, וכן דעת שאר האחרונים וכן נקט במשנ"ב (שם סק"ד).

והעולם נוהגים לחנכם לברך נוסח הרגיל

דהנה בב"ח (סו"ס קצ"ב) הביא נוסח קצר של ברכהמ"ז וכתב דלקטנים פחות מבן ח' אפשר לכתחילה לחנכם לומר נוסח זה, ומובא במ"א (סי' קפ"ו סק"א) ובא"ר (סק"ב) ועוד, ויש עוד נוסח קצר של ברכהמ"ז המובא בד"מ (סי' קצ"א) בשם בכל בו (סי' כ"ו), ובבא"ח (פר' חוקת ש"א אות י"א) כתב דראוי לכל אדם ללמד את בתו בנעוריה בית אביה, נוסח ברכת הנהנין וברכת המזון, לפחות נוסח הקצר ע"כ, אולם העולם נהגים כהיום ללמד הנוסח הרגיל, וכן ראוי שלא להרגיל לברך בקצרה.

ואם אינו יודע לברך יוכל לברך רק ברכה ראשונה.

עפ"י דברי המשנ"ב (סי' קצ"ד סק"ג) דיש אומרים דמי שאינו בקי בברכהמ"ז, צריך לברך לפחות הברכה שהוא יודע, דברכות אינם מעכבות, ולכן קטן שאינו יודע מסתבר שיעשה כן, ובשו"ת ארץ צבי (סי' כ"ט) כתב דאותם שנוהגים לברך עם קטן ברכת בורא נפשות על פת שפיר דמי, ויסודו עפ"י המחצה"ש (ריש סי' ר"י) דכתב דמצד הדין גם על ז' מינים היה צריכים לברך בורא נפשות, אלא שמפני חשיבותם קבעו להם ברכה מיוחדת, ועפי"ז כתב דהמברך בורא נפשות על ז' מינים או על פת, ברכתו חלה על ההנאה ואין זה נחשב ברכה לבטלה, אלא דקבעו לברך יותר מזה, ולכן אם אינו יודע לברך, אזי לפחות יברך מה שביכלתו לברך ע"כ.

איסור שכחת התורה (ז)

א] לא ינגב בגדיו בחלוקו דקשה לשכחה (א)

ב] יש להסתפק אם צריך להחמיר שלא לנגבם גם בשאר בגדיו ולאו דווקא חלוקו ולמעשה ראוי להחמיר גם בשאר בגדיו (ב)

ג] יש להסתפק אם הקפידא הוא רק במי נטילה שנטל ידיו לסעודה או שיש להקפיד תמיד כשידיו רטובות שלא ינגבן בבגדיו והמיקל בזה יש לו על מה לסמוך (ג)

ד] יש להסתפק אם הקפידא הוא דווקא באופן שהוא לבוש בחלוקו או שיש להחמיר גם אם מונחים לפניו (ד) וכן יש להסתפק אם יש להחמיר דווקא בבגדיו שלו או אף בבגדי אחרים (ה) ותלמיד חכם החושש לשכחת תלמודו יחמיר לעצמו

ה] התופר בגדיו כשהוא לבוש בו קשה לשכחה ומצוי הדבר שתופרין כפתור שנפל ורוצים לחברו בבגד (ו) וסגולה לזה שיקח בפיו איזה חוט וילעוס את החוט בשעה שתופר (ז) או יטול קיסם בפיו בשעת התפירה ויאמר ה' ישמרינו מכל רע (ח)

ו] האוכל לב של בהמה חיה ועוף קשה לשכחה (ט)

ז] הקוצץ צפרניו כסדרן ולא בסירוגין קשה לשכחה (י) ויש אומרים דאין צריך להקפיד בזה רק בצפרני הידים אבל צפרני הרגליים רשאי ליטול לפי הסדר (יא)

ביאורים והוספות

(א) בתשב"ץ קטן (סימן רפ"ז) כתב "ואינו מנגב ידיו בחלוקו וגם אינו מניח כליו תחת מראשותיו לפי שהוא קשה לשכחה" וכן מצינו באורחות חיים (סוף הל' ת"ת) שהעתיק את הדברים הגורמים לשכחה שנזכרו בהוריות (י"ג) וביניהם גרס והמנגב ידיו בחלוקו, והובא במגן אברהם(סימן קנ"ח סקי"ז) ובמשנה ברורה (שם סקמ"ה) ובהגדרת "חלוק" בפשטות הכוונה למלבוש העליון ולכן י"ל דאלו ההולכים עם מלבוש עליון (רעקי"ל) מסתבר דהכתונת ומכנסיים אינו בכלל "חלוקו" כ"כ בפסקי תשובות

(ב) בפמ"ג (א"א סקי"ז) מסתפק דאפשר דווקא חלוקו יש להחמיר ולא בשאר בגדים או אפשר דאף בכל הבגדים צריך להחמיר והעתיקו במשנה ברורה (סקמ"ה) ולא הכריע אך בערוך השולחן (סי"ז) כתב בפשטות דלא ינגב ידיו בחלוקו או בבגדו שקשה לשכחה וכ"כ בקי החיים (פלאגי" סי' כ"ב אות ד')

(ג) בנפש חיה (מרגליות) סימן ב' (הובא במאסף לכל המחנות סימן ב' סקי"ב) מסתפק בזה ולכן צדיקים ואנשי מעשה לא היו מנגבים את ליחות המים שעל ידיהם לפני הנטילה במלבושם אלא באלתנטית (האנטו"ק) ואלו שאין מקפידין בזה נכון שינגבו ידיהם בשאר בגדיהם ולא בחלוקם כי בשאר בגדים יש צד נוסף להקל דכל הקפידא דווקא על חלוקו ולא בשאר בגדיו כפי שהובא לעיל בספיקת הפמ"ג, ועיי' בספר פתח הדביר (סימן ר"ס ב') שיש ליזהר שלא לנגב את ידו בבגדיו כלל גם בשאר רחיצות אמנם למעשה היות דשאר הפוסקים הביאו דין זה רק בנטילת ידים לסעודה ובדבר סגולי אין לך בו אלא חידושו ואין להוסיף בזה וכ"כ להקל בזה בעל הקו"ת בקונטרס חובל ומזיק (סס"ח) ומיושב מנהג העולם לנגב הידים קודם הנטילה בבגדם

(ד) עיי' שו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' קכ"ו) שמסתפק בזה

(ה) בספר שמירת הגוף והנפש מסתפק בזה דהרי התשב"ץ דימה אותו להא דמניח כליו תחת מראשותיו ויש מפרשים דמניח כליו דוקא ולא של אחרים עיי' שו"ת שלמת חיים (ח"א סימן י') ובספר זכרון (ח"ב אות ל"ד) ציין לגמ' ב"מ (כ"ד ע"א) בהאי בר בי רב דמשי ידיה ונגיב בגלימא דחבריה אמר היינו האי דלא אכפת ליה אממונא דחבריה עיי"ש ומבואר שניגב ידיו בבגדי חבירו אך אין להביא משם שום ראיה דמי שהוא גנב ואינו מקפיד על ממון חבירו כ"ש שלא מקפיד על ענין של שכחה, ובאמת דיש מקום עוד להסתפק עפ"י השלמת חיים הנ"ל שהבאנו לעיל שהוא מיקל להניח בגדיו תחת מראשותיו באופן אקראי כי הקפידא הוא רק במי שרגיל בכך לפי"ז יש להסתפק בדידן שאם אינו רגיל בכך א"צ להחמיר

(ו) כן הוא בחופת אליהו רבה (הובא בסוף ספר ראשית חכמה שער ג' אות ע"ד) ובמחזור ויטרי סוף מסכת כלה

(ז) עיי' במאסף לכל המחנות (סימן ב' סקי"ב) ובשם ספר שולחן מלכים (הלכה למעשה סימן ג' סקי"ט) הביא עצה הנ"ל

(ח) כ"כ במחזור ויטרי (סימן תקכ"ט) ובליקוטי מהרי"ח (סדר קביעת עתים לתורה) ויש לציין דבספר טעמא דקרא בהנהגות החזו"א (אות ל') מביא שהחזו"א לא הקפיד ע"ז

(ט) בגמ' הוריות י"ג נזכר רק האוכל לב של בהמה אך בתשב"ץ קטן (סי תקנ"ח) בשם מהר"ם מוסיף שה"ה בלב של עוף והובא בש"ך (סי ע"ב סק"ב) ובמג"א סי' ק"ע (סקי"ט) ושם במשנ"ב כתבו "צריך ליזהר מאוד שלא לאכול לב בהמה חיה ועוף" וכבר הבאנו לעיל בשם החוות דעת (סי' ע"ב סק"ב) דנשים אינן צריכות להקפיד על זה

(י) אבודרהם (עמוד שפ"ט) הובא בדרכי משה או"ח (סימן רמ"א) "ושמעתי בשם חכמי צרפת ופרובינצא שהנוטל צפרניו כסדר קשה לעניות ולשכחה" ועיי' בסימן ר"ס במג"א ובמשנ"ב דכמה ראשונים וכן האריז"ל לא הקפידו על זה אבל למעשה כתבו דיש ליזהר בזה לכתחילה ובא"ר שם כתב "ובאמת מי ישמע להקל ראש בחמירא סכנתא"

(יא) כ"כ בקצוה"ש (סי' ע"ג הערה ז') ובדינים והנהגות לחזו"א (פ"ט אות ב') וכן בדרכי משה כתב הנוטל צפרני "ידיו" עיי"ש

דבר חריף [ה]

ראובן ושמעון בישלו דגים בקדירה של בשר[1] אינו בן יומו[2], וכל אחד הלך לשאול לרב שלו האם מותר לאכלו עם חמאה[3]. הרב של ראובן ענה שמותר לאכלו בחמאה, ואילו הרב של שמעון ענה לו שאסור לאכלו בחמאה. ושניהם נפגשו בכולל והתעורר ריתחא דאורייתא, איך יכול להיות שרב אחד התיר ורב אחד אסר. התשובה לזה במאמר שלפנינו.

תבלינים[4]

כתב הרמ"א (סימן צה ס"ב) [אחר שכתב שתבלין נקרא דבר חריף] "ומכל מקום לא מיקרי מאכל דבר חריף, משום מעט תבלין שבו, רק אם כולו דבר חריף, ורובו ככולו[5]". וכן פסק במשנה ברורה (סימן תמז שעה"צ סק"ו) "דבר חריף מקרי, כשרוב התבשיל הוא חריף".

אמנם ביד יהודה (שם פירוש הארוך סקי"ט) תמה על דברי הרמ"א, דאי אפשר לומר שתלוי ברוב ומיעוט[6], והכל לפי הענין, דיש דברים חריפים ביותר, דאם מכניסים מעט ממש הוי חריף, ויש דברים שחריפים פחות, וצריך להכניס הרבה מהם בתבשיל שיהא דבר חריף. ומצדד שתלוי אם מורגשת במאכל חריפות הרבה או לא.

העולה לדינא מאכל שאינו חריף בטבעו, והכניסו בו תבלינים חריפים, כגון בנידון דידן **שבישלו הדגים שאינו דבר חריף, והכניסו תבלינים חריפים. בדרך כלל מכניסים בו רק קצת תבלינים, כדי ליתן טעם באוכל, הרי אינו נחשב למאכל חריף. ולכן התירו לראובן לאכול הדגים עם חלב. אמנם אם הכניסו הרבה תבלינים, ונעשה המאכל חריף, נחשב למאכל חריף. וכן היה בנידון של שמעון, לכן לא התירו לו לאכול הדגים עם חלב.**

---

1 כתב הט"ז (סימן צ הסק"ג) דאע"פ שיש סכנה לאכול דגים שנתבשלו עם בשר, מכל מקום אם בישל הדג בכלי של בשר בן יומו, ואין שם בשר בעין, אין חשש במה שנפלט מהכלי ונבלע בדגים. ולכו"ע מותר לאכול הדגים, על כל פנים בפני עצמם בלא חלב.

2 הנה כשמבשלים דגים בכלי של בשר הבליעה בדגים נחשב לנ"ט בר נ"ט. שהכלי הוא נ"ט הראשון, והדגים הרי הוא נ"ט השני. ולפי המחבר מותר לאכלם בחלב. ולפי הרמ"א אסור לאכלן לכתחילה עם חלב משום דמחמירים בנ"ט בר נ"ט על ידי בישול, אבל בדיעבד מותר בכל ענין בין בבישול ובין בצלי. ואם הכלי אינו בן יומו כתב הרמ"א (שם) דנוהגים לכתחילה לאכול עם מין השני, והטעם משום שהוי נ"ט בר נ"ט, וגם נותן טעם לפגם. וכתב הט"ז (שם) דהסומק על הרמ"א להקל בזה לא הפסיד. והנה שאלה דידן בכלי שאינו בן יומו, ולכן משום נ"ט בר נ"ט מותר לאכלו עם חלב אפילו לדעת הרמ"א.

3 בענין אכילת דגים בחלב עיין בפתחי תשובה (סימן פז ס"ק ט) שהביא דעות האוסרים ודעות המתירים וכתב שם שאף להאוסרים לאכול דגים עם חלב, מכל מקום עם חמאה שרי.

4 שהרי הקידרה היתה אינו בן יומו שגם לדעת הרמ"א מותר נ"ט בר נ"ט.

5 מקור הדין בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן תמט) במעשה שדכו ביצים עם תבלין במדוך חולבת שאינו בן יומו, ושמו בתרנגולת, והתיר דמשום מעט תבלין לא מקרי דבר חריף. ומזה העלה הבית יוסף (בסימן צו) שצריך שיהא רובו חריף.

6 ועי"ש שכתב שאין להביא ראיה מהרשב"א הנ"ל שצריך שיהא רובו חריף, רק דמעט תבלין עדיין אינו משוהו לחריף, אבל אינו תלוי במיעוט ורוב.

והביא ראיה לדבריו מדברי הט"ז (סימן קג סק"ט) על מש"כ השו"ע (שם ס"ו) "יש מי שאומר שאם שמו פלפלין בקדרה של איסור שאינה בת יומא, הכל אסור, דחורפיה משויא ליה לשבח". וכתב ע"ז הט"ז "מבואר בסימן צה ס"ב, דדוקא רובו דבר חריף בעינן, משום הכי בעינן עכ"פ בתבלין חלק גדול, שהוא נרגש הרבה בקדירה".

מכתלי הלשכה

וְהָיָה וּדְבָרֶת תִּתֵּן

אותיות **ו–ה** של 'והיה', **ב–ר** של 'ודברת', **ת–ת** של 'תתן' נוגעות אהדדי **פסולים**, משום חסרון מוקף גויל. אמנם כיון שהנגיעה דקה, ולא נשתנתה צורת האות, **מותר להפריד הנגיעה ואין בזה משום חק תוכות**, וכן בתפילין ומזוזות **אין בזה משום שלא כסדרן.**

וּדְבָרֶת לְמַעַן וּדְבָרֶת

אותיות ע–ן נוגעות אהדדי ונעשית **לאות ש'**, ואותיות **ב–ר** של **ודברת'** נוגעות אהדדי למטה כל עוביו, ונעשית **לאות ט'. ואותיות ב–'** של **'ודברת'** נוגעות אהדדי למעלה, ועי"ז נעשית **לאות מ"ם פתוחה, פסולה. ואסור להפריד הנגיעה משום חק תוכות** [כיון שע"י הפירוד נגמר צורת האות, משא"כ בציורים דלמעלה שצורתם ניכרת, ופסולם רק משום חסרון מוקף גויל, אין בזה משום חק תוכות]. **ולכן לא מהני תיקון בתפילין ומזוזות כשבבר המשיך לכתוב אח"כ משום דהוה שללא כסדרן.**

אַרְצְכֶם לִבַּבְכֶם בָּם

אותיות **כ–ם** של **'ארצכם'** נוגעות אהדדי למעלה, ואותיות **ב–ם** של **'לבבכם'**, **וב–ם** של **'בם'** נוגעות אהדדי למטה. **פסולות ולא מהני להפריד הנגיעה משום חק תוכות.** והטעם שלא מהני לגרור הנגיעה, אע"פ שעכשיו ניכר שהם שני אותיות שנוגעים אהדדי [ומאי שנא מהציורים הראשונים דלעיל שמותר להפריד הנגיעה]. היינו משום בעת שכתב הרגל ימיני של הם' ונגע באות שלפניה ונעשית לאות אחרת, לאות מ"ם פתוחה [בתיבת 'ארצכם'], או לאות ט' [בתיבות 'לבבכם' 'בם'], אע"פ שכשהמשיך לכתוב אח"כ שוב נראה כל אות ואות כהלכתו, ונעשית על ידי כתיבה, שהמשיך לכתוב האות, מ"מ נחשב כחק תוכות ע"י כתיבה במקום אחר, שפסול.

ולכן בכל פעם שיש נגיעה בין האותיות, ובא להפריד בין הדביקים, יש לבדוק האם ע"י הנגיעה נשתנתה צורתה או לא, ואפילו אם עכשיו לא נשתנתה צורתה לב' אותיות יש לבדוק האם באמצע הכתיבה נשתנתה לאות אחרת.

יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן

באותות הזקרה וחיבה, נשגר בזה ברכת מזל טבא, קדם מעלת ככוד ידידינו ומכובדינו האי גברא יקירא, רודף צדקה וחסד תדירא, לבו ער וחם לכל דבר שבקדושה, מסור בלב ונפש חפיצה למענינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, בכואו תמיד לעזרת מוסדותינו הק' בארה"ק, וה' כרך את אברה"ם בכל, על כל מכיריו נערץ ומהולל, עושה ומעשה לפרט ולכלל, איש חמודות רב תבונות, שמו הטוב מהללים בשפתי רננות, ה"ה

הרבני החשוב הנכבד והמפואר, מוכתר בכל תואר

מו"ה

בן ציון אברהם כהן

הי"ו

אבי יקרה בקרית יואל יע"א

מנהל מוסדות יטב לב בארה"ק ת"ו

לרגל שמחת הולדת נכדתו שתחי'
בסימן טוב ובמזל טוב

אצל חתנו האברך החשוב המופלג בתורה ביראה, נודע לתהילה ולתפארה
ישרא"ל אשר כך יתפאר, מוכתר בכל תואר

הר"ר **ישראל מאיר שפילמאן** שליט"א

זאת הברכה, יוסף ה' עליך אלף פעמים ככה, וזכות פעליך הכבירים לפרט ולכלל, יעמוד לך על כל צעד ושעל, ותזכה לראות ולרוות מכל יז"ח רב תענוג ונחת, בנים וכני בנים כגפן פורחת, ויתאחדו אצלך תורה וגדולה במקום אחת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי ששון ושמחה, אסירי התודה וההערכה

הנהלת מוסדות סאטמאר בארה"ק

ירושלים - בני ברק - בית שמש

פרקי זכרונות בצל הקודש של מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע

מרשימות תלמידו הרה"ח ר' יהושע וויים ז"ל נלב"ע ביומא דהילולא של רבו הק' כ"ו אב תשע"ו לפ"ק

בעמדינו ערב יומא דהילולא קדישא של אבינו רועינו רבן של ישראל רבינו הקדוש זכותו יגן עלינו, אמרנו לנכון להעלות עלי גליון מרשימותיו של תלמידו המובהק הרה"ח ר' **יהושע וויים** ז"ל, אשר זכה עוד ללמוד בישיבתו הק' בעיר קראלי, ולאחמ"כ בעיר סאטמאר. ובמשך כל שנות חייו לו רגיל על לשונו לספר לדור אחרון זכרונותיו משחר טל ילדותו בהילו נרו עלי ראשו בצל הקודש של מרן רבינו הקדוש בעל ההילולא זי"ע, ובימים אלו עומדים בשלבי עריכת ספר הזכרונות **"נר יהושע"** להכינו ולהעלותו על מכבש הדפוס בקרוב.

הרה"ח ר' יהושע ז"ל זכה כל ימי חלדו להיות אדוק ומקושר לאילנא דחיי, גם בערוב ימיו אשר זכה לזקנה מופלגת בהיותו כבן מאה שנים, היה משנן לבניו ולנכדיו בני שלשים ובני רבעים והיה דולה ומשקה מתורת רבו הקדוש לאחרים, למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו למען ידעו דור אחרון ללכת בדרך הסלולה לנו מאבותיו ורבותיו הק'. ומאת ה' היתה זאת אשר יום פטירתו לחיי עוה"ב היה ביומא דהילולא קדישא ביום כ"ו אב שנת תשע"ו לפ"ק. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו.

בצל התומ"ר

הקשר בין אבותי לרביה"ק זי"ע, התחיל בזקני הרה"ח ר' משה חיים וויים ע"ה, שהתגורר תחילה באחת הכפרים בגלילות העיר סאטמאר, כי העיר סאטמאר היתה מאז עיר גדולה לאלקים, ואנשים רבים מכל המדינות באו לסחור שם, על כן קבעו מגורם בגבולות העיר מפני שמצאו פרנסתם בעיר זו, אבל לא היו יכולים לגור בתוך העיר עצמה, כי באותו תקופה נגזר על בני ישראל שלא ידורו בעיירות גדולות, וכאשר הקיסר פראנץ יאזשעף ביטל גזירה זו בשנת 1848 למספרם, נפתחו שערי העיר סאטמאר גם ליהודים, ואז היה מראשוני המתיישבים בעיר.

וכאשר רביה"ק זי"ע קבע את משכנו לראשונה בעיר סאטמאר בסוף שנת תרס"ה לפ"ק, תקופה קצרה אחרי נשואיו, דבק בו בכל עוז והסתופף בצל קדשו, וגם אח"כ בתקופת מלחמת העולם הראשונה כאשר רבינו עקר מאורשיווע לעיר סאטמאר עד יעבור זעם, היה מבאי ביתו.

וגם קבע מקום לתפילתו בביהמ"ד שנתייסד על ידי ידידי ואנשי שלומו של רבינו בתקופת מגוריו בעיר סאטמאר אחרי חתונתו, ואחרי שנתעטר בנזר הרבנות בעיר אורשיווא, היה נקרא בפי הבריות בשם 'אורשיווער בית המדרש'.

רביה"ק זי"ע התבטא פעם אחת לפני ש"ב מו"ה ישראל דוד וויים ע"ה מקרית יואל, שזה כבר חמשה דורות שמשפחתו חוסים בצלו, ואז סיפר לו בזה"ל: כאשר עברתי לגור בעיר סאטמאר אחרי החתונה בשנת תרס"ה, פתחתי ביהמ"ד קטן, והיה קשה לאסוף בכל יום מנין אנשים לתפילה, ואבי זקינך ר' משה חיים שכבר היה איש זקן היה בא להתפלל אצלי בכל יום כדי להשלים המנין, וגם בנו (זקני) ר' בערל היה רגיל להתפלל אצלי, ובנו ר' אהרן הערש גם היה רגיל לבוא אלי, וכעת עתה בא אלי, ובניך לומדים בישיבה שלי, נמצא חמשה דורות הבאים אלי.

הרחבת החנות

אבי הרה"ח ר' יצחק ז"ל הי"ד היה מראשי ונכבדי הקהילה בעיר סאטמאר, והיה בין החותמים על כתב ההכתרה והרבנות של רביה"ק. קבע מקום לתפילתו בביהמ"ד 'חברה משניות', שם התפללו תלמידי האב"ד בעל הזכרון יהודה זצ"ל, ויושב במקום מכובד ביותר, במקום השני בצד המזרח. ומאז שרבינו הופיע בהדרתו לחזן את פני העיר אחרי שהתעטר בכתר הרבנות, התפלל אבי בבית מדרשו בשבתות מיוחדים ובימים טובים, כגון: ראש השנה, יום הכיפורים, שמחת תורה וכדומה.

אבי התפרנס ממכירת מיני סחורות ובגדים (טעקסטיל), החנות בעיר סאטמאר היתה ברח' וואדמב, בבנין שהיתה שייכת לחברה למכירת מגפים [שטיוול"ל], ואבי שכר מהם חנות קטנה, ובסמיכות לחנותו בפינת הרחוב היתה חנות גדולה שנשכר ע"י גוי למכירת בשר טריפה.

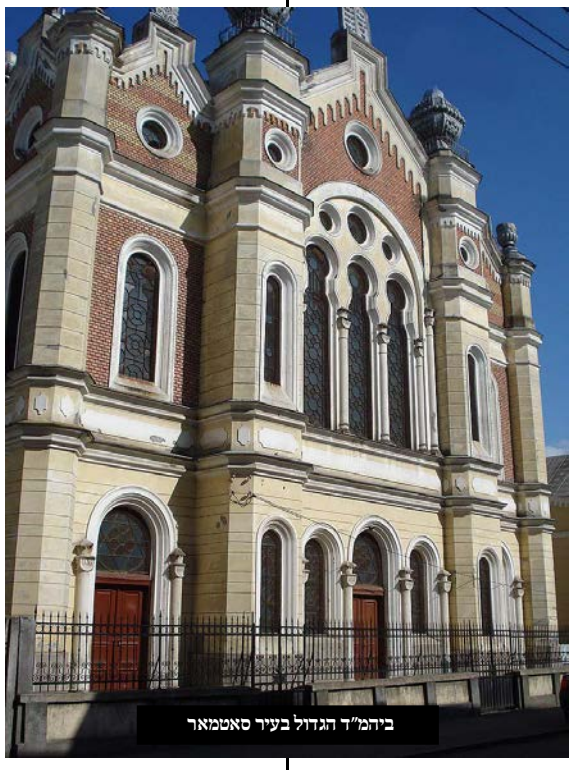
אחרי שזכינו להצלחה גדולה, רצינו להרחיב את גבולי החנות ולשכור את החנות הגדולה הסמוכה, ואבי ביקש מהגוי שימסור לו חנותו והוא ישלם לו ממיטב כספו כפי אשר יושת עליו, אבל הגוי לא הסכים. אז הלך אבי להמשכיר, וביקש ממנו לדבר על לבו של הגוי שיסכים לפנות חנותו, והוא מוכן לשלם לו כטוב בעיניו, אבל הגוי התרגז עד למאוד וחמתו בערה בו, ונכנס לחנותו של אבי והזהירו שלא יהין לדבר שוב עם המשכיר, ואם יוסיף עוד לדבר בנושא הזה, ידע שחייו נתונים בסכנה, ואבי נתעצב מאוד על לבו, ולא ידע לשות עצות בנפשו.

באותו תקופה קבע רבינו הק' מקום מושבו בעיר קראלי, ואבי השתוקק לנסוע אליו להתייעץ אתו, אבל לא היה ביכלתו לעזוב את החנות, על כן שלח את אמי (החורגת) לשאול בעצתו, אמי נסעה לקראלי ונכנסה לרבינו עם קוויטל שבו היה מפורט הענין המדובר, ואמר לה רבינו שצריכים לנסות להציע לו סכום גדול יותר ממה שהציעו לו בתחילה, ואמרה לו אמי שכבר הציעו לו סכום גדול ואינו מסכים, אבל רבינו עמד על דעתו, וחזר ואמר שצריכים לנסות לתת לו סכום גדול יותר ממה שהציעו לו בתחילה, אבל אמי שלא הורגלה לעמוד במחיצת צדיקים, לא ידעה שיש לסמוך על דבריהם ולשמוע בקולם ואין להרהר אחריהם, התחילה לחזור שוב על טענותיה, אבל המשב"ק הרה"ח ר' פייביש אשכנזי הי"ד הפסיק את דבריה, ואמר לה שדעתו של רבינו שצריכים לנסות להוסיף סכום יותר גדול, ואולי יתרצה בזה, אמי יצאה משם בלי מרגוע לנפשה.

ויהי לפלא, דבאותו הזמן שהיתה אמי אצל רבינו, נכנס הגוי לביתינו מדעת עצמו, והודיע שאם יגדילו את הסכום מוכן לצאת מהחנות, ונקב בסכום גדול יותר ממה שרצינו לתת לו בתחילה, ואבי מיהר לעשות אתו הסכם, וכאשר חזרה אמי לביתינו, הבחינה מרחוק שהגוי יוצא מביתינו, ונפשה נבהלה עד למאוד, אבל כשנכנסה לבית ושמעה מה שאירע, נרגעה, ואז ראתה איך שדברי רבינו נתקיימו במילואם.

שורך טבוח לעיניך

אמי מורתי ע"ה נפטרה כמה ימים אחרי הולדתי, ואבי נשא בזיווג שני אשה חשובה אשר גילדה אותנו בנאמנות ומסירות נפלאה, ואחי מו"ה ישראל דוד הי"ד נולד לאבי כבן הבכור מהנשואין השניים, והבר מצוה שלו חל ביום שבת קודש, ודודינו (מצד אמו) הגה"צ ר' יאקב יוסף גרויס זצ"ל אב"ד אויבן שכבר היה זקן ומופלג בשנים, הגיע מבודאפעסט להשתתף בראש השמחה, ושהה בבתינו במשך השבת.

ביהמ"ד הגדול בעיר סאטמאר

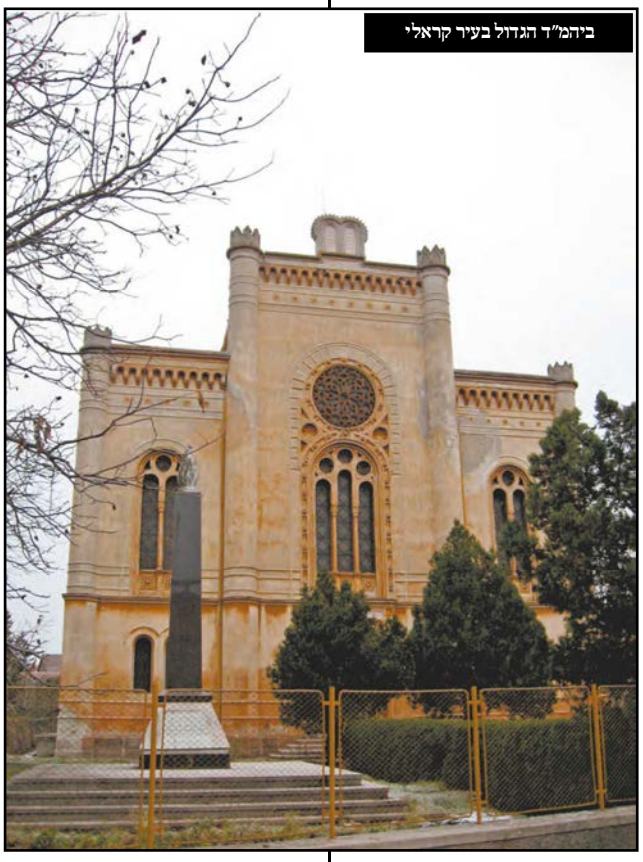
גם אחי הגדול מו"ה מאיר הי"ד שכבר היה אחרי החתונה, הגיע לבית הורי להשתתף בהשמחה, וכיון שבבית אבי נהגו לאכול אווזים פטומים, לכן לא רצה אחי לאכול כל השבת בשר, רק אכל דגים, ואבי לא היה שבע רצון שמחמיר על עצמו יותר ממה שהורגל בימי נערותו בביתו.

סעודת הבר מצוה התקיימה בבתינו במוצאי שבת קודש, ורבינו הק' הגיע לפאר את השמחה לכבודו של הגה"צ הנ"ל, ולכבודו של אבי שהיה מנכבדי הקהילה ומתומכיו הנלהבים בכל הענינים, וכאשר יצא רבינו מביתינו הלך אבי ללוותו עד לחוץ, ואני הלכתי אחריהם, ושמעתי שאבי התאונן לפני רבינו, שבנו לא רצה לאכול מהבשר שבישלו בביתו.

השיב לו רבינו על אתר בצחות לשונו, 'עס פאלט מיר יעצטו ביי' (עלה בדעתי כעת), לפרש מה שנאמר בפסוקי התוכחה (דברים כח לא) שורך טבוח לעיניך ולא תאכל ממנו, דכתבו בספה"ק (עי' בדגל מחנה אפרים פ' כי תבוא בשם התיקונים) שבכל התוכחות נרמזים ברכות, ולכאורה יש להבין איזה ברכה נרמז בפסוק זו. אלא שהכוונה הוא שיתברכו בני ישראל בבנים טובים, יראים וחשובים, שלא ירצו לאכול בשר בבית הוריהם, בשביל שמחמירים ומהדרים יותר מהם, ונמצא שזה ברכה ולא קללה, ובדברי חכמה אלו מצא מסילות להרגיע ולהשקיט את רוחו.

בישיבתו של רביה"ק בקראלי

בתחילת ימי בחרותי למדתי בטאשנאד, בסוף חורף שנת תרצ"ג חזרתי לעיר מגורי בסאטמאר, ואז חזר לסאטמאר גם הבי המופלג אהרן ארי' כץ (הגה"צ רבי אהרן ארי' כץ זצ"ל, חתן הגה"צ מפאלטישאן זצ"ל, כיהן כאב"ד קהל עדת ישורון בפלעטבוש, אח"כ יסד ק"ק בית אהרן שם), שהיה מתלמידי רבינו בקראלי, שהיה לו מוח עצום, ונשא חן בעיני אבי, ושאל אותו אבי למקום לימודו, והשיב שלומד בקראלי, מיד החליט אבי לשלוח גם אותי ללמוד אצל רבינו בקראלי, כדי שאוכל ללמוד אתו ביחד.

ביהמ"ד הגדול בעיר קראלי

ואכן נסעתי אז ללמוד בישיבתו של רבינו בקראלי, אבל לא למדתי אתו, מפני שאהב להתעמק בספרי שו"ת והאחרונים, והתכתב הרבה עם רבנים, כגון עם חכמי פולין וכדו', והיה רגיל להראות לי המכתבים ששלח להם ומה שהשיבו לו.

אגב, זכור אזכור דכאשר רבינו היה אומר שיעורים בלימוד הסוגיות, היה רגיל להקשות קושיות, ורבינו ענה לו בצחות, לך וראה נא התירוץ באותו הספר שראית הקושיא... כי היה דרכו לעיין תמיד בספרי האחרונים.

באותו תקופה למד שם גם כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן זצוק"ל, והיה רגיל לעמוד בעת התפילה ליד החלון, והתפלל בדביקות גדולה.

◆

למדו אז במס' שבת בפרק כירה, ובשבוע הראשון למדו תוס' בתחילת הפרק שנחוץ מאוד ללמדו עם פי' המהרש"א, אשר מבאר כל מהלך התוס' על בוריה, וכאשר עמדתי למבחן אצל רבינו, שאל אותי עם מי אתה לומד? ועניתי 'איך בין א שיעור גייער'! ['שיעור גייער' היה נקרא מי שכבר לא הוצרך ל'חזר בחור', שהיה יכול בעצמו להבין השיעור, ולמדו בחברותא עם בחורים אחרים], ואז שאל אותי הפי' בדברי התוס'.

◆

רבינו היה רגיל לומר השיעורים בשעה מאוחרת בלילה, בגמרא עם פי' התוס' בסוגיא שנלמד בישיבה, דרכו היה להתנמנם באמצע השיעור, ולפעמים נמשך לערך חצי שעה. וחתנו של רבינו הגה"צ אב"ד סעמיהאלי זצ"ל שעמד לעזרתו בניהול הישיבה, מסר שיעורים בשולחן ערוך בחלק יורה דעה, השתתפתי בכל השיעורים, וגם נבחנתי על חלק מיורה דעה.

◆

הבחורים שבאו מעיירות רחוקים, ללמוד בישיבתו הרמה של רבינו ולצקת מים על פיו, שכרו קוואטיר [אכסניא] אצל בני העיר, מהקוואטיר שלי היה חלון שפנה לצד ביתו של הרב מסעמיהאלי שהיה דירה השלישית נגד דירתו של רבינו, וכאשר קם בבוקר משנתו הייתי ג"כ מתעורר, ותיכף צעקתי מהחלון תנו רבנן... כדי שיחשוב שקמתי מוקדם מאוד ואני כבר אוחז באמצע הלימוד.

דירתו של רבינו פנה לצד הרחוב, ומאחוריו בנו בית מדרש גדול, מכיון שהאכסניא שלי היתה בקרבת מקום, ע"כ זכיתי הרבה פעמים להשלים המנין אצל רבינו.

הבחורים לא למדו בצוותא בביהמ"ד, רק כל אחד למד בקוואטיר שלו, וביהמ"ד היה מיוחד רק לאמירת השיעורים ע"י רבינו, ובשביל הבחינות.

כאשר נזדמן שאבי הגיע מסאטמאר לקראלי, היה נכנס אל רבינו, ורבינו היה מוסר לו פרישת שלום ממני, ומספר לו שאני לומד בהתמדה.

זה השולחן אשר לפני ה'

הייתי רגיל להשתתף בעריכת השולחנות הטהורים של רבינו במשך כל השבת, בליל שב"ק ויום השבת וסעודה שלישית. עריכת השולחנות התקיימה בבית המדרש שבו

נמסרו השיעורים, רבינו היה רגיל להתנמנם באמצע השולחן, אבל מעולם לא נטל את ידיו כשהתעורר מתרדמתו, והבחורים התווכחו אם נרדם באמת או לא.

לא היה זמן קבוע לכניסת רבינו לעריכת השולחן בליל שבת קודש, כל שבת נשתנו העיתים ונתחלפו הזמנים, בשבת הראשונה לשהותי בקראלי, אחרי שגמרתי לאכול בביתו של דודי, הלכתי מיד לתפוס מקום בבית המדרש, והוצרכתי לחכות לערך שעה וחצי עד שרבינו נכנס לביהמ"ד, ובטני נדחקה מהספסלים הגבוהים, והיה לי קשה עד למאוד להדחף זמן רב כל כך, בשבת הבא חשבתי לעצמי, מדוע אלך מוקדם להדחף זמן רב, מוטב שאלך לנוח קצת באכסניא, אלא שנרדמתי והתעוררתי בשעה מאוחרת, ורצתי במהירות לביהמ"ד, אבל כאשר הגעתי לשם כבר אחז רבינו באמצע עריכת שולחנו באכילת ה'פערפיל', ומאז הקפדתי לילך תיכף אחרי הסעודה לבית המדרש, לתפוס מקום טוב, אפילו שהוצרכתי לחכות לערך משעה עד שעתיים, וכך הצלחתי לשמוע תמיד דברי התורה.

בליל שבת ישב רבינו בשולחנו הטהור אחוז שרעפים, ולא הוציא מפיו דיבורים בעלמא, הקפיד מאוד שלא ישוחחו בעת עבודתו הקדושה באכילת הדגים. הייתי נוכח פעם אחת שעמד ממקומו ודפק על השולחן, ואמר שמבקש מהציבור שמי שרוצה לדבר יצא לחוץ, כדי שיהיה שקט בבית המדרש. וכך אירע כמה פעמים שהשתיק את הקהל, אבל דבר זה היה רק בשעת אכילת הדגים, וראו עין בעין גודל עבודתו הקדושה בעת אכילתן, והיה דרכו לסבב מצד לצד את הדגים, קירב אותן לצד אחד והחתיכה השניה לצד אחרת, ובשעת אכילת הדגים הרגישו מתיחות גדולה בכל רחבי ביהמ"ד.

אחרי עריכת השולחן יצא רבינו לחדר אחר, והיה נקרא 'אויבער טיש', רוב הציבור לא נכחו שם, רק התלמידים והאורחים, ורבינו השמיע אז דברי תורה קצרים, וסיפר סיפורי קודש בנעימות יתירה, בבחי' וירד מן ההר אל העם, אני הייתי רגיל להשתתף במעמד זו תמיד.

בצפרא דשבתא אחרי התפילה עשה רבינו קידוש בביתו, ומאוחר יותר נכנס לעריכת השולחן, בשולחן זו השתתפו בעיקר תלמידי הישיבה, וגם קצת בעלי בתים מחשובי פני העיר.

מתורתו של רבינו

בחורף תרצ"ד זכיתי להתקשר מאוד ברבינו הק', ומאז הקפדתי מדי שבת בשבתו להטות אזני להדברי התורה אשר השמיע רבינו בשולחנו הטהור, ואחרי השבת העליתי הדברי תורה עלי גליון, והיה לי ספר מכורך מכל הגליונות שרשמתי. רשמתי רק הדברי תורה שנאמרו בסעודת ליל שבת וביום השבת, שאז היו יכולים לשמוע יותר טוב, אבל הדברי תורה בסעודה שלישית לא רשמתי שהיה קשה לשמוע.

גם שלחתי קארטלעך לאבי, בהם רשמתי החידושים בקיצור, ולפני כל תורה ציינתי זמן אמירתה, כגון: מה שאמר רבינו בסעודה א', מה שאמר רבינו בסעודה ב'. אבי היה רגיל לחזור עליהם בסעודות השבת לפני הבחורים שאכלו על שולחנו, וכן להמלמד שאכל אצלו, ובמשך השבוע שלחו לי מכתב בחזרה שלמדו את הד"ת ונהנו מאוד מזה.

יש לציין דבר נפלא שנדפס בספה"ק דברי יואל (ריש פ' משפטים) מכתי"ק, וזלה"ק: אור ליום ד' פרשת לך (תרפ"ז) ראיתי בחלומי והנה הוא ליל שבת קודש פ' משפטים, ועלה בדעתי לפרש דברי המדרש... ומסיים: כל זה ראיתי בחלומי כאשר כתבתי פה מתחילה ועד סוף ואיקץ, והתבוננתי בדבר והנה הוא ענין פלא ודבר נחמד, לזה רשמתי לי למזכרת, עכ"ל.

כתי"ק זו נתגלה לפני הבחורים המבוגרים בקראלי, כאשר בדקו לפני חג הפסח את אוצר הספרים של רבינו, ובאחד הספרים מצאו דף שעליה כתב רבינו ד"ת הנ"ל, והעתקתי אז לעצמי ד"ת אלו ב'תורה בוך' שבו רשמתי לעצמי כל חידושי תורה ששמעתי מרבינו, ואח"כ היתה מעשה זו שיחת היום אצל הבחורים.

לצערי הרב כאשר עזבתי את ראמעניא לא התאפשר לי לקחת אתי גליונות אלו המלאים בחידושי תורה יקרים ונפלאים, אבל כמה חידושי תורה אלו שהעליתי על גבי הכתב בימים ההם, עדיין חקוקים בזכרון לבבי עד היום הזה, ורגיל אני לחזור עליהם בכל עת מצוא.

הנסיעה לבאניע

בתקופת לימודי בקראלי, חבלים נפלו לי בנעימים, לשהות עם רבינו כמה שבועות בעיר באניע, כאשר נסע לשם למנוחה, ובקודש חזיתי כמה ענינים נפלאים כאשר יסופר להלן:

בסוף שנת תרצ"ג נסע רבינו למנוחה בעיר באניע, ונסעתי לשם עם כמה בחורים כדי שיהיה לרבינו מנין לתפילה, והייתי שם בערך שלש שבועות, האכסניא של רבינו היתה על ההר, וגם הגה"צ רבי משה דוד טייטלבוים זצ"ל אב"ד לאפוש שהה שם למנוחה, והתאכסן קצת רחוק מהאכסניא של רבינו, והאכסניא שלי היה באמצע הדרך ביניהם, והרבנית (בזיו"ר) ביקשה ממני לקחת מאכלים מביתו של רבינו ולהביאם אליו.

בשבת קודש אכל הרב מלאפאש כל הסעודות אצל רבינו, ושניהם ישבו בראש השולחן, אני הגעתי לשם רק בסוף הסעודה.

זכרוני שרבינו והרב מלאפוש ערכו יחד סעודה שלישית בחצר הבית, ופתאום נתהוה רעש ומהומה, והכניסו ילד קטן שטיפס על עץ גבוה מול בית האכסניא כדי שיוכל להביט לתוך החצר, ונפל מהעץ וידו יצא ממקומה, והזכירו אותו לפני הני תרי צנתא דדהבא לרפואה שלימה.

לא ינום ולא ישן

הרבנית ע"ה ביקשה ממני ללוות את הרב מלאפוש בצאתו לטייל, שהיה אתו רק איש זקן לשמשו, ועל כן רצתה שגם בחור צעיר לימים יתלווה אליו. וכאשר הלכנו לטייל שמעתי ממנו כמה ענינים נפלאים.

באחד הימים ביקשה ממני הרבנית ע"ה, שאחרי הטיול הקבוע עם הרב מלאפוש, אבקש ממנו לסור לאכסניתו של רבינו, כי ברצונה לדבר אתו דבר מה, ואכן אחרי הטיול מסרתי לו בקשתה של הרבנית, והלכתי אתו לבית האכסניא במעלה ההר, ושמעתי שהרבנית התאוננה לפניו, שרבינו הגיע לבאניע למנוחת הנפש כדי לאגור כוחות לעבודת הקודש בימים הנוראים הממשמשים ובאים, ולמרות זאת עדיין לא הניח את עצמו במיטה כלל, ובקשתה שטוחה שידבר על לבו של רבינו, שיואיל לשכב במיטה.

הרב מלאפוש נכנס לחדרו של רבינו, וסגרו את הדלת אחריו, ולא דחפתי את עצמי להכנס פנימה, אבל היו בחורים שעלו מקודם על חלון, וכך שמעו תוכן שיחתם, והם סיפרו לי תוכן השיחה.

הרב מלאפוש פתח ואמר לרבינו, אמת נכון הדבר, שעבודתו של רבינו דומה לעבודתו של הסבא הייטב לב, אבל הלא הוא עצמו לא התנהג בדרך זו... ורבינו השיב לו, הלא הסבא השאיר אחריו דור... כן סיפרו לי הבחורים שהטו אוזן קשבת לשיחתם.

בסופו של דבר אמר לו רבינו שישמע בקולו, ואח"כ שאלתי את הרבנית אם רבינו שמע בקולו, וענתה לי שאכן רבינו קיים את דבריו, שהניח את עצמו במטה לזמן קצר מאוד, ותיכף קם ממיטתו והמשיך בעבודתו הקדושה.

ולא תקיא הארץ אתכם

באחד השבועות בערב שבת בשהותינו בבאניא, שמעתי שרבינו אומר שהולך לבקר אצל המרא דאתרא הרה"ג ר' משה אהרן קרויס זצ"ל, והלכתי עם רבינו, ובעת הביקור כיבד את רבינו לדרוש בביהמ"ד ביום השבת, ובמיוחד ביקש לעורר את הציבור בגנות הציונים, כי בני הנעורים היו להוטים מאוד אחרי הציונות, ונסעו לארץ ישראל.

למחרת היום, בצפרא דשבתא, קודם קריאת התורה דרש רבינו דרשה נלהבת מאוד, ובין הדברים מחה מאוד כנגד

בעזהי"ת.

אנחנו חתומי מטה הנאספים לקאסיפה הגדולה בק"ק גראסווארדיין אחרי עיון הישב בהשכל על מצב הנוכחי אוסרים באיסור חמור להתחבר בשום חיבור לחברת ציונים או מזרחים או לסייע להחברת האלו בשום סיוע הן בממון או בריבוי הן לקרן קימת או להשקל שלהם או ללמוד חיז בבית ספריהם' ואפת שכבר נאמרו מפי הרבנים הצדיקים הנזכרים בידיל נשנת תרס"ד כאשר נדפס אז במכתב גלוי, אמנם ראו ראינו שכמעט נשכח הדבר שנאסר אז ועתה בקוטרי הבערה ללחב יבואו ותשכל הרבה מבני עמינו, רבים חללים הפילה ועצומים כל חרוגי' לזה מצאנו עצמנו מחויב לפרסם הדבר את אשר ראינו אחר תבחינה היטב שהחתות הללו הם נרועים הרבה ועומדים באיסור חמור יותר מכת הנעלאנען אשר כבר נאסרו מפי רבותינו זיל בשנת תרכ"ט ועל כיוצא בזאת אמרו חזיל כשבת קמ"ו ע"א) שאפי' אדם רץ אחריו להרגו ונחש רץ להכישו נכנס לבית שבי"ם ואין נכנס לבתיהם של אלו וכו' ובמיעות כתיב הרחק מעלי' דרכך ואל תקרב פתח ביתה.

ואין חילוק כזה בין ציונים למזרחים' באיסורים הנ"ל הם עומדים וכל המסייע לדם בסיוע כל דהו עתיד ליתן את הדין ופורץ גדר ישכנו נחש ולשומע יעם ותבא עליו ברכת טוב.

ק"ק גראסווארדיין תרי"ם לפ"ק יום ה' לפ' ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה.

הק' יששכר בער קאהן אבד"ק עדאס סענטראזיין	משה דוד טייטעלבוים אבד"ק ס. לאמפש	שאול בראך מניטרא אבד"ק קראלי
שלמה ולמן עהרענרייך אבד"ק ס. שאפלוי	אליעזר יוד נריגוואלד אבד"ק ס. וויטש	יואל טייטעלבוים
אברהם יהושיע פריינד אבד"ק נאסאד עטעדרבאם	ברוך בענדיט ליש אבד"ק קראסנא	שמואל ולמן וו"ב אבד"ק מארמארעשטן
יודא אריי וויינבערגער אבד"ק ניגרעשד וחגליל	מנחם סיפר אבד"ק ס. וועשטרהעלי	ישראל פריינד שחי' רב בראנגא
אברהם שלמה כ"ץ אבד"ק נאמיוב	צבי קינסטליכער דומבדרק ג. סאבאן	אר' ליב כהנא אבד"ק אפאהיד
שלמה ולמן ליש אבד"ק שאסבורג	שמעון ל"ש אבד"ק לעכניטש	ח"ק נתן בריסק אבד"ק ס. סטעקא
ה"ק ולמן ליב רוי"ב דומ"ץ ניגרעש	ה"ק אשר ראבין אבד"ק ראגנא	הכ' צבי ק"ץ אבד"ק פאלערד

הדרך אתם רואי את הנעשה לפיל זה כמה שנים בקול תוקף להבות אש נגר הכתות הנ"ל אשר הן הפה שהשחיתו והחריבו אלפים ורבבות נפשות נקיות מבני ישראל ע"י ערס הציונות המסוכן בתוכם כפ"ם הול שאני מיעות ופשעי והיות כי קול עגות שמענו שבאו לעירנו שליחי כת הנ"ל ורוצים לעשות אסיפה וקיבוץ בדרכם במשמעת שוא ופזיזתם ובכן מצאנו א"ע מחוייבים להזהיר את כל בני קהלתינו מסכון ועד גדול שאסור לשום איש ואשה ליקח חבל באסיפתם ולשמוע הדברים היוצאים מפקור מיעות ר"ל כמו שהזהירו הכתוב במיעות אל תקרב אל פתח ביתה וכן אסור לסייע להם בשום סיוע שבעולם ככל תוקף האזהרה שכתבו הנזכרים הנ"ל ומצו ועד קהה קול אשיפתנו הרכה וירידו עשר מעלות מחדינת בסיעה וסיירה ובחירוס מרת הזן פמה תגרמא בזיזיקין בהצרות ומצוקות שהגיעו לישראל בעו"ה. ח' ירחם ולהושיעם יכפם ותבוא עליהם ברכות טוב

בעה"ח ב' לפ' וירא התרצ"ו לפ"ק פה מאסקיריי יע"א

הכ' יואל טייטלבוים
אבד"ק דפה.

הק' הגניוט ליפא מאיר הכ' אברהם חנוך פרי"ם דומ"ץ דפה.		הכ' משה דוד וויינטריניטץ רבי"ץ דפה.
הק' ישעי' קליינמאן דומ"ץ דפה.	הק' אלי' לייבטאג דומ"ץ דשם.	הכ' יוסף נריגוואלד דומ"ץ לפה.

קול קורא של מרן רבינו הק' זי"ע ושאר גדולי הרבנים באיסור חמור להתחבר לכיתות הציונים

הציונות, ואמר, שההורים צריכים לדעת שכאשר שולחים את בניהם לארץ ישראל, הם מפקידים אותם, דהלא התורה אמרה (ויקרא יח כח) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה וגו', שהארץ הקדושה אינו סובלת את הציונים, מפני שאינה יכולה לסבול חילול שבת וכל הטומאה של החלוצים, והתורה הקדושה רומזת לנו שלא יהיה שרד ופליט מכל הבנינים שנבנים מהם. - דרשה זו עלתה לי ביוקר, שאחרי הדברים האלה קבלתי על עצמי שלא לרכוש רכוש ובנינים בארץ ישראל, וכן יעצתי לכל מכירי שלא להשקיע הכסף בדירות ומגרשים כאן בארץ ישראל, ועי"ז הפסדתי מעות הרבה.

אחרי התפילה הלך רבינו לקידושא רבא בביתו של המרא דאתרא, וכאשר הביאו יין על השולחן, שאל אם הוא יין ישראל, והשיב הרב מבאניע, וודאי... והראה על מו"ה שמעון בראך ע"ה, ושאל אותו רבינו האם עשה בעצמו היין, והשיב לא, ורבינו לא רצה יותר לקדש על יין, ויצא משם מבלי לקדש.

רבינו הברך משה בבאניע

בא' השבתות הגיע לשם רבינו בעל ברך משה זי"ע, עם חברו הטוב מו"ה אייזיק הילמאן מטעטש, לחסות בצל רביה"ק, וסיפרו לי שחזרו מפולין, שהיו שם לערך שתי חדשים במחיצתם של אדמו"י פולין.

הגיעו לשם בערב שבת בשעה מאוחרת מאוד, וביקשו מהרבנית ע"ה שתדאג להם לאכסניא, אבל היא התנצלה לפניהם שהשעה כבר מאוחרת, וקשה לה כעת לסדר אכסניא, והצעתי לפניהם, שאני הגעתי לשם עם חברי הטוב, שהיה החברותא שלי בקראלי, ולכך שכרנו שתי מיטות, ועל כן נתחלק עתה בשתי המיטות, וכך עשינו, אני וחברי ישנו במיטה אחת, ורבינו הברך משה וחבירו ישנו במיטה השניה.

בכל סעודות השבת ישב רבינו הברך משה בראש השולחן לשמאלו של רבינו, והרב מלאפוש ישב לימינו של רבינו.

כאשר נסעתי בפעם הראשונה לארה"ב, נכנסתי לרבינו הברך משה שכיהן אז כאב"ד סיגעט, והזכרתי לו זכרונות מימי קדם, וגם הזכרתי לו דבר זה, ושאלתי אותו אם זוכר מעשה זו, ונענה שאכן גופא דעובדא הכי הוי כאשר ספרתי. וכן ספרתי עובדא זו לכ"ק רבינו שליט"א כאשר שהה כאן בתוכינו בעיר בני ברק, ונהנה מאוד.

בישיבתו של רבינו בעיר סאטמאר

בשנת תרצ"ד כאשר רבינו העתיק מושבו לעיר סאטמאר, לכהן פאר בנזר הרבנות, עברתי ללמוד בישיבתו בעיר סאטמאר, והמשיכו בלימודי הישיבה במס' שבת היכן שאחזו בקראלי.

פעם אחת עברתי ליד ביתו של רבינו הק', וראיתי הרבה אנשים נאספים שם, ואמרו לי שהאדמו"ר מביקסאד הגיע לבקר אצל רבינו, וראיתי איך שנפרדו לשלום, האדמו"ר מביקסאד רצה לנשק את ידי רבינו, אבל רבינו לא הניחו ומשך את ידו.

זהירות מחשש שעטנז

בסמיכות לבתינו התגורר עשיר גדול מו"ה משה אברהם רייטער ע"ה שהיה נקרא 'רייטער מאריץ', אביו מו"ה שמחה ע"ה היה מהמייסדים של התלמוד תורה, היה מנהל באנק 'קאסע נאסטרע', וגם פתח מפעל גדול בשם 'אָניאוֹ' ליצור קרונות של מסילת הברזל, ומאות מבני העיר עבדו שם והתפרנסו ממנו, מפעל זו היתה היחידה במינה בכל מדינת ראמעניא.

כאשר למדתי בחורף שנת תרצ"ד אצל רבינו הק' בעיר קראלי, נזדמן שרבינו נסע על שבת קודש לעיר זענטא, ויצא כבר לדרכו ביום רביעי בערב, כי על אם הדרך התעכב ללינת לילה בעיר טעמשעוואר, באותו היום הוצרך רבינו להתפלל מוקדם, כי בשעה שבע עצרה מסילת הברזל בקראלי, ובדיוק באותו יום הגיע רייטער מאריץ הנ"ל עם קוויטל לרבינו, והתעכב בקודש פנימה זמן הרבה, והבחורים כבר עמדו לחוצים כי השעה התאחרה, ורבינו יצא מחדרו ברבע לשבע ולא מיהר כלל, והתפלל במתינות כדרכו בקודש בכל יום.

אחרי התפילה כבר עמד הכן המשב"ק עם הטילע"פ והמקל, ורבינו שאל את רייטער הנ"ל אם יוכל להסיע אותו למסילת הברזל, ורייטער השיב בחיוב, הבחורים והציבור ליוו את רבינו עד לחוץ, כאשר רבינו נכנס בתוך האויט"א, רצה רייטער לכסות את רגליו עם מצעים של צמר בשביל הקור הגדול, אבל רבינו לא הסכים שיכסו אותו בצמר [מפני חשש שעטנז], ועשה תנועה בידו הק' שאינו מסכים בשום פנים ואופן. ויהי לפלא שבאותו היום לא הגיע מסילת הברזל בשעה הקבוע, ורבינו יצא לדרכו בשלום.

מגוריו של רבינו בעיר סאטמאר אחרי חתונתו

תקופה קצרה אחרי חתונתו קבע רבינו את מושבו בעיר סאטמאר, דירתו היתה רחוקה לערך חמישים מעטער מבית חינו, ואמו הרבנית הצ' מרת חנה ע"ה התגוררה בביתו.

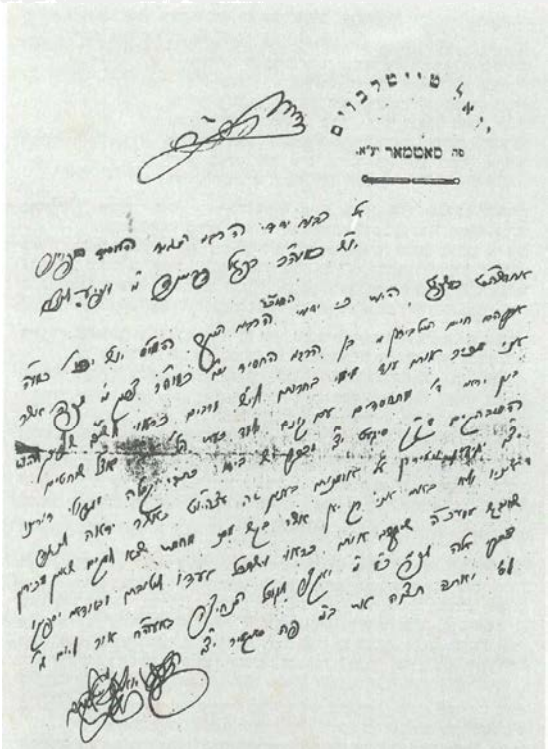
[נשואי רבינו היה ביום חמישי פ' יתרו ח"י שבט שנת תרס"ד, בעיר סיגעט, אביו הגה"ק הקדושת יו"ט זי"ע שכב אז על ערש דוי, וימים אחדים אחרי כלות שבעת ימי המשתה עלה לגנזי מרומים. רבינו נשאר בסיגעט עד חודש ניסן, ואז נסע לחותנו הגה"ק מפלאנטש זצ"ל שהתגורר בעיר ראדימישלא בפולין, ובתחילת שנת תרס"ה חזר לסיגעט, ובסוף השנה עבר לעיר סאטמאר].

כמה חסידים ואנשי מעשה מעיר סאטמאר התאספו לטכס עצה שרבינו יתפרנס בכבוד ובהרחבה, והחליטו להקים בשבילו חנות של קמח, וכל החסידים יקנו רק אצלו, ויתפרנס בריווח, אבל כאשר הציעו רעיון זו לאמו הרבנית

ע"ה, הודתה להם על מחשבתם הטובה, שברצונם להטיב עם בנה, אך אמרה שאין רצונה בכך, ויסתדרו לבד, ובביתו של רבינו היה אז דחקות גדולה.

בשנה הראשונה התפלל רבינו בחצר ליד דירתו, גם בימים הנוראים, ונעשה רושם גדול בעיר מתפילותיו הזכות בהתלהבות ואש קודש, ועל שמחת תורה כבר קראו אותו לערוך עבודתו הקדושה בחסידי"שן בית המדרש, במשך הזמן בנו בתוך חציו בית המדרש כראוי, ואח"כ כאשר עבר רבינו להתגורר באורשיווא, היה נקרא בפי הבריות 'אורשיווא בית מדרש'.

האב"ד הגאון רבי יהודה גרינוואלד זצ"ל היה רגיל לשלוח בחורי ישיבתו להסתופף בצילו, ופעם אחת אף הגיע בעצמו לחזות בעבודתו הק' של רבינו ביום הושענא רבה.

מכתב המלצה שכתב מרן רביה"ק זי"ע בעת שגר בעיר סאטמאר
אחר חתונתו משנת תרס"ה עד תרע"א לפ"ק
על נייר הפירמא נדפס מתחת שם רביה"ק רק "פה סאטמאר יע"א"

אב"ד אורשיווע

בשנת תרע"א נתעטר רבינו בכתר הרבנות בעיר אורשיווע, וקיבץ וריבץ שם פעלים לתורה ולתעודה, והרים את קרן העיר בחסידות וידאה טהורה.

אבי הי"ד היה רגיל לנסוע הרבה למקומות שונים בשביל מסחריו, ולפעמים חזר בשעה מאוחרת בלילה, ועל כן נזדמן לו כמה פעמים לעבור ליד ביתו של רבינו באמצע הלילה, ובכל פעם ראה איך שרבינו יושב ליד השולחן ומתנועע ועוסק בתורה בשקידה רבה.

פעם הראשונה שזכיתי לראות פניו הקדושות של רבינו זי"ע, היתה בשנות ילדותי, כאשר ישב עוד על כסא מלכותו בעיר אורשיווא, והגיע לשבות את שבתו בקרב קהל ידידיו וחסידיו בעיר סאטמאר. - היתה זאת אחרי שכבר חזר לאורשיווא מימי שהותו בסאטמאר במלחמת העולם הראשונה, ותקופה קצרה טרם קבלת נזר הרבנות בקראלי, חכיתי ברחוב ליד בית האכסניא לראות בהופעתו כולו אומר כבוד בבואו לחזון את פני העיר, ואכן זכיתי לראות איך שירד מהפיאקער, התפילות ועריכות השולחנות היו בבית מדרשו 'אורשיווע ביהמ"ד', אבל לא השתתפתי בהם, מביקור זה הנני זוכר רק איך שהופיע בהדרתו בשערי העיר.

בעיר קראלי

בשנת תרפ"ו נתעטר רבינו הק' בכתר הרבנות בעיר קראלי, על מקומו של הגאון רבי שאול בראך זצ"ל שעבר לכהן כאב"ד קאשוי.

נסעתי עם אבי הי"ד לחסות בצל הקודש על ראש השנה שנת תרפ"ז - שנה הראשונה להופעתו פאר בעיר קראלי, עדיין לא היה לרבינו בית המדרש מיוחד בשבילו, והתפללו בביהמ"ד של הקהל.

במשך תקופת מגורי רבינו בקראלי, נסענו בכל שנה לחסות בצל הקודש על ימים טובים אלו: ראש השנה, יום הכיפורים, שבועות. רק פעם אחת הייתי שם על ימים אחרונים של סוכות, והגעתי אז ביום הושענא רבא אחרי הצהרים, ורק כאשר רבינו עבר לעיר סאטמאר התחלתי לשמוע דרשת הושענא רבא.

תושבי העיר סאטמאר נהרו בהמוניהם לקראלי להסתופף בצל הקודש בחגים ומועדים וזמנים טובים וכדו', עד שהדפיסו כרטיסים מיוחדים בשפת אידיש, במסילת הברזל שנסע מסאטמאר לקראלי.

בקראלי היו לנו שתי דודים, אחיו של אבי מו"ה יעקב וויים הי"ד, ואחיו של אמי מו"ה אהרן הערש וויים הי"ד, והיינו רגילים להתאכסן אצלם, וכאשר קבע רבינו את מושבו בעיר סאטמאר, היה להיפך, הם היו מתאכסנים בביתינו.

דודי ר' יעקב הנ"ל קנה כמה מקומות מחוץ לביהמ"ד, ואף קבע שם שיטענדער, וכאשר הגענו לקראלי לימים הנוראים וכדו', לא היינו נכנסים לביהמ"ד בגודל הלחץ והדחק, רק התפללנו בחוץ, אני ואבי ובני משפחתו.

כאשר נפטרה בתו של רבינו, הרבנית הצ' מרת רחל ע"ה אשת הגה"צ ר' זלמן לייב טייטלבוים הי"ד אב"ד סיגעט (נפטרה ביום ה' ויקרא ר"ח ניסן שנת תרצ"א, ונקברה למנוחת עולמים בבית החיים בסיגעט באוהל רבותיט הק'), ואמה הרבנית הצ' ע"ה ישבה שבעה בקראלי, נסע אבי בכל יום ויום מסאטמאר לקראלי כדי לנחמה ולדבר על לבה, כי אבי היה 'היימישׁ' בביתו של רבינו.

פרשת הרבנות בעיר סאטמאר

אחרי הסתלקותו של המרא דאתרא הגאון בעל קרן לדוד זצ"ל, בר"ח סיון תרפ"ח, כאשר התחילו לדון אודות מינוי אדם גדול שימלא את מקומו, איש מורם מעם אשר רוח ה' בו, שעל פיו יושק כל עניני הנהגת העיר כדת וכהלכה, פרצה אש המחלקות במלא עוזה, תושבי העיר נחלקו לשתי מחנות, החסידים ואנשי מעשה שמו את עיניהם ליתן עטרה לראש צדיק רבינו הק' זי"ע, כי לו נאה ולא יאה לישב על כסא המלוכה בעיר רבתי זו, ובטחו שבכוחו הגדול ובזכות אבותיו יוכל לעמוד על המשמר לנהל את העיר במעגלי צדק, וכנגדם עמדו האשכנזים, שלא הסכימו להכתיר עליהם כרב מנהיג לעדת חסידים, רק רב מבני האשכנזים, וא' מהרבנים שהציעו היה הרה"ג ר' משה אהרן קרויס זצ"ל אב"ד באניע.

בחירות לראש הקהל

ובאו לידי החלטה לעשות בחירות לראש הקהל, וכך יוכרע אחרי מי נוטים דעת הרוב, תומכי רבינו בחרו במו"ה חיים פריינד ע"ה, והאשכנזים בחרו במו"ה שבח גוטה ע"ה, קודם הבחירות תלו תומכי רבינו מודעות שונות שיציבעו לטובותם, אחד מהנוסחאות היה, עס איז נישט 'גוט'... וכדומה.

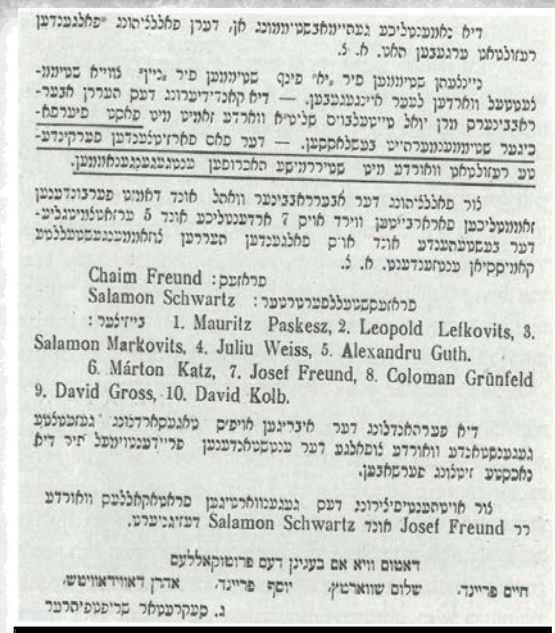
כל מי שהתחייב לבחור לטובת ר' חיים פריינד קיבל אלף לע"י, ואבי הי"ד הוזיל מכיסו הרבה כסף להצלחת הבחירות, ואלו שקיבלו כסף הנ"ל, הוצרכו לילך ביחד עשרה עשרה אנשים עד לבית הקהל ברח' וואדמב, שם התקיימו הבחירות, ובדקו לכל אחד בכיסיו אם אין לו פתק מצד השני.

למעשה זרקו הצד השני ג"כ פתקים, ואח"כ עשו כפי שליבם היה חפץ ובחרו כאוות נפשם, ונתהווה מחלוקת עזה שנמשכה כמה שנים, וכל העיר היתה כמרקחה, והלכו לדין תורה, וכל צד היו לו שבעה טוענים.

לא 'יעלה' ולא 'יבוא'...

באותו תקופה הגיע לעירנו אורח חשוב ונכבד על חג השבועות, שהיה בעל דרשן נפלא, והתאכסן בביתינו, מחמת היכרותו עם אבי שהיה רגיל לנסוע הרבה לעירו בשביל עסקיו ומסחריו. ופירסמו מודעות ברחובות העיר, שהאורח ידרוש ביום א' של חג השבועות אחרי הצהריים בבית המדרש הגדול של האשכנזים, ונתאספו ציבור גדול לשמוע דרשתו.

דרשה זו היתה לצנינים בעיני ראש הקהל דאז שנקרא בפי הבריות 'דער בלעכנער' כי בימים מקדם היה בלעכנער, והיה עשיר גדול, בעל חנות גדול של מתכת ברחוב שלנו, שהיה נמנה על האשכנזים שהתנגדו לביאתו של רבינו, וכיון שנודע לו שהאורח הוא ממעריצי רבינו, חשש שמא ידרוש לטובתו, לכן החליט למנוע את דרשתו.

העתק הפרטי - כל מאסיפת הטובים דק"ק סאטמאר יע"א
עבור מועמדותו של רבינו ז"ל

מכתב קודש של מרן רביה"ק זי"ע לראשי הקהלה דק"ק סאטמאר

כאשר האורח התכונן לעלות על מדריגות ארון הקודש להשמיע את דבריו, פנה אליו הראש הקהל ואמר לו, שאין לו רשות לדרוש על המדריגות, שרק רב ואב"ד יכול לדרוש שם, וביכלתו לדרוש רק בעמדו למטה ליד המדריגות, והאורח נענה ואמר, אם כן איני מוכן לדרוש...! כל הציבור התחילו לריב עם הראש הקהל, אבל הוא עמד על שלו, ונתעורר מהומה גדולה בבית הכנסת, עד שהאורח פנה ויצא מבית המדרש, אבל הציבור רדפו אחריו והחזירו אותו בכבוד גדול, והעמידו אותו במקומו הראוי על גבי מדריגות ארון הקודש.

ופתח את דרשתו בדבר צחות, לרמז על המאורע הנ"ל. מעשה היה בעיר אחת, שראש הקהל שלט ביד רמה בכל ענייני הקהילה, ועל פיו יושק כל דבר, ומבלעדיו לא ירים איש את ידו לעשות קטנה כגדולה, וגם השמש אסור היה לו להכריז ולעשות מדעתו שום דבר, רק היה צריך תחילה לפנות אל ראש הקהל לבקש את רשותו, אפילו לא היה בידו רשות להכריז בראש חודש 'יעלה ויבוא' בלי לשאול מקודם, פעם אחת הכריז השמש 'יעלה ויבוא' בלי לבקש רשותו, מיד עלה ראש הקהל על הבימה בחמת זעם, וצעק בקול 'לא יעלה ולא יבוא' כי השמש לא ביקש ממני רשות...

בסגנון זו המשיך עוד בצחות לשונו, ישנם שתי עזי פנים בעולם, ואלו הם, 'הבלעכנער והקיטשערי' (מנהיג הכרכרה)..., 'הבלעכנער' עיקר עבודתו על הגג (הגגות נעשו אז מברזל), ומתרומם ומתנשא במחשבתו כאילו שהוא יותר גבוה מכל האנשים... 'הקיטשער' רואה איך הסוסים רצים לפניו, וטועה בדעתו שהוא מנהל כל העולם כולו ברוח פיו... הציבור נהנו מאוד מדברי חכמה אלו.

ואז התחיל להאריך בדרושים נחמדים וערבים מעניני דיומא, והייתי נוכח בשעת הדרשה, ולא דיבר מאומה אודות פרשת הרבנות.

אבל הראש הקהל לא היה יכול להבליג על עלבונו, ובליל ב' דשבועות כאשר אכלנו סעודת יו"ט ברוב עם, בצוותא חדא עם האורח הנ"ל והמלמד שלי, וכמה בחורים אורחים, וגם זקיני מו"ה בערל ווייס ע"ה היה אצלינו במשך החג, פתאום נכנס בנו של ראש הקהל לבתינו, ואמר לאבי, יסלח לי אדון ווייס, יש לי איזה דבר למסור להאורח בעל הדרשן, וברצוני לשוחח איתו בחוץ, ואבקש שיצא איתי מחוץ לבית, אמי שמעה את דבריו ואמרה, אדון... בבקשה אל תפריע לנו שמחת יום טוב, אם יש לך מה לדבר איתו, תחכה עד אחרי הסעודה ואז תוכל לדבר איתו.

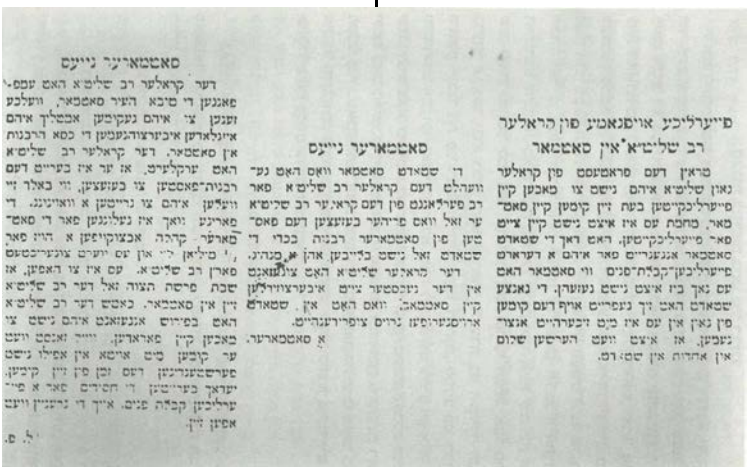
ואז התרגז מאוד, ופער פיו וצעק על הבעל דרשן, שהוא מחוצף גדול, שביישׁ את כבודו של אביו, ואדרבא הוא הפריע שמחת יו"ט בביתם, ותיכף כאשר סיים דברי החירופים והגידופים, נכנסו שני אחיו שהמתינו עליו בחוץ, עם 'באקסער' ביד, והתנפלו עליו והכו עם הבאקסער על שיניו, ונפלו לו שתי שיניו, ודם התחיל לזוב מפיו, ותיכף ברח מהחדר, ואח"כ מצאנו אותו מסתתר מתחת המטה בחדר השלישי מתבוסס בדם, וכל המסובים קמו תיכף להשיב להם כגמולם ולהכותם, ויהי למחרת ותהום כל העיר ממאורע מביש זו.

עטרה לראש צדיק

טוב אחרית דבר מראשיתו, בואו של רבינו לכהן פאר בנזר רבנות בעירנו התאפשרה אודות פעילותו של מו"ה דוד יהושע גראס ע"ה [חותנו של הגה"ק מהרי"מ דושינסקיא זצוק"ל מרא דארעא דישראל גאב"ד ירושלים ת"ו] שהיה עשיר גדול, ועל ידו עלתה לפעול להכתרתו של רבינו לשביעות רצון כל הצדדים.

ר' דוד יושע נכנס בעובי הקורה, והצליח לפועל על ידי עצה ותחבולה, דבאותו תקופה התקיימו בחירות לבית הנבחרים בעיר בוקארעסט, והיו כמה מפלגות ששלחו נציגים לשם, ביניהם היו מפלגת הציונים, ורבינו אסר בכל התוקף לבחור להם, ונתפרסמו מודעות שדעתו של רבינו שיבחרו למפלגת הליברלית, ואכן הם נצחו בהבחירות, שהיו המפלגה הגדולה ביותר בכל הפארלעמענט.

לר' דוד יושע היו קשרים טובים עם המינסטעריום בבוקארעסט, וסיפר להם שאחד מראשי הקהילה בסאטמאר אוחז נגד הליברליים ובחר במפלגת הציונים, והוא עומד כאבן נוגף בדרכו של הרב קראלי שתמך בליברליים להתמנות שם בתור רב, וגם הראה להם את המודעות שנתפרסמו מדעתו של רבינו שיבחרו לטובתם, והם לא הבינו מה בדעתו לרמוז להם, ושאלו אותו מה בקשתו,

סאטמארער נייעס

דער קראלער רב שליט"א האט עפּ-
ענטליך אויסגעזאגט פון דער קאנצל
אז ער וויל נישט קיין שום שטרייט
מיט דער ליבעראלער פארטיי, ער
וויל נאר אז יעדער איד זאל שטימען
פאר וועמען ער וויל, אבער ער וויל
נישט אז מען זאל אים מישן אין
פּאליטיק, ווייל ער איז נישט קיין
פּאליטיקער, ער איז נאר א רב.

סאטמארער נייעס

ד' שמואל סאטמאר וואס האט נע-
וועהלט דעם קראלער רב שליט"א פאר
רב פּערלאנגט פון דעם קראלער רב שליט"א
אז ער זאל וואס פּריהער בעזעצן דעם פאס-
טען פון סאטמארער רבנות בכדי די
סאטמאר אנהענגער זאלן נישט אפּגיין
פון דער פּראלער שליט"א האט צוגעזאגט
אין דער נעכטסטער צייט אינערצווישן
קיין סאטמאר. וואס האט אין שטארק
אריינגעפּוסט נערוס ציפּרידענהייט.

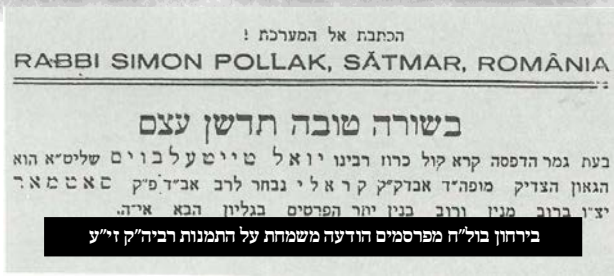
א סאטמארער.

סייערליכע אויסאגע פון הראלער
רב שליט"א'ן פון סאטמאר

פראפּ דעם פראפּעסס פון קראלער
נאן שליט"א איהם נישט צו פאכען קיין
סייערליכקייטן בעת זיין קימפּן קיין פאס-
פאר. פּחהפּ עס איז אצא נישט קיין צייט
פאר סייערליכקייטן. האט ער די שפּאדס
פאסקער אנגעריים פאר אידם א דערפּרס
סייערליכען־קבלה־פּנים וויי פאטמאר האט
עס נאך ביז אצא נישט נעזעהן. די נאכצא
שפּאדס האט זיך נעפּריים איוף דעם קימפּן
פון נאך אין עס איז ביז דעדרדיים אנצר
נעמען. אז אצא ווען הערשען שכום
אין אהדות אין שם־דם.

הכתבי-עת מודיעים על התמנותו של מרן רביה"ק זי"ע ברבנות סאטמאר

אז שיחד אותם בסכום הגון, וביקש מהם לפקוד על ראש העיר סאטמאר לסלק את ראש הקהל ממשרתו, ובמקומו יתמנה רק איש שתומך בהרב מקראלי, והם עשו כדבריו, שפקדו על ראש העיר של סאטמאר להחליף את ראש הקהל, ואז נתמנה ר' דוד יושע לאחד מראשי הקהילה, ופעל להשלים בין כל הצדדים, עד שנמנו וגמרו כולם פה אחד לשום עטרה בראש צדיק כתמר.

הכתבת אל המערכת !

RABBI SIMON POLLAK, SĂTMAR, ROMÂNIA

בשורה טובה תדשן עצם

בעת גמר הדפסה קרא קול כרוז רבינו יואל טייטעלבוים שליט"א הוא הגאון הצדיק מופה"ד אבדק"ק קראלי נבחר לרב אב"ד פ"ק סאטמאר יצ"ו בנו מנין וכוב בנין יחר הפרסים בגלוין הבא אי"ה.

בירחון בול"ח מפרסמים הודעה משמחת על התמנות רביה"ק זי"ע

המאירה, עטרת צבי וצפירת תפארה, פאר הדור והדרה, חוטר מגזע תרשישים, ראש המדברים בין הזקנים וישישים, בנן של קדושים, כקש"ת מוה"ר יואל טייטלבוים שליט"א, ה' יאריך ימיו על ממלכתו, ואור זרוע לצדיק כתמר יפרח באברתו, אלוף וראש יהי' לנו לשכון כבוד בתוכנו, עד ביאת גו"צ במהרה בימינו.

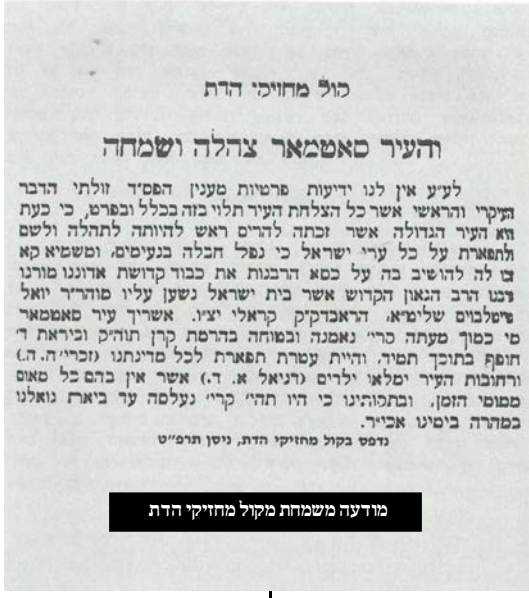
כולנו פה אחד קיימנו וקבלנו, תפארת עוזמו עלינו, לרב ואב"ד ולרועה נאמן לעדתנו, אשר יצא ויבא לפנינו, להדריכנו בנתיבות האיר... ללמדנו חקיו ותורתיו, ולנהלנו בצדק ובכושר, באמת וביושר, הן בהוראה איסורא והתירא, ובדיני טומאה וטהרה, ומסדר קידושין, ושאר מעשי בי"ד דמתרחשין, גם בין אנשים מריבים, אשר בעדת אל נצבים, לדון ולהורות ביניהם משפטים ישרים וטובים, ולנהל עדרים, הן המה הבחורים, ללמד ולהורות, חוקים ותורות, ולהראות יקר תפארת גדולתו, להופיע עלינו מאור צדקתו, חכמתו ותורותו, כמקדם ומאז, לעם לו עז, לדרוש בהלכה, ובמגלה תוכחה, בשבתות שתיים, בעת נכתבים לחיים בין כסא לשובה, הוא שבת שובה, ואותנו להרצות, לפני חג המצות, במעוז ומגדול, בשבת הגדול, ובבית הכנסת דפה להאיר בתפארה, להגדיל תורה ולהאדירה, ולשום לבו ועיניו, על כל ענייני, שלא ישונה דבר כמלפנים, כאשר עד עתה אנו נוהגים, ולתפארתנו הסבל על שכמנו, מכסף קופת קהילתינו, כל ימי שבתו בתוכינו, מדי שבוע בשבוע, ממנו לא יגרע, משכורתו קצובה, בפנקס הקהל הוא כתובה, מלבד הקצוב בעד הדרשה בשבת הגדול ושבת שובה, אליו נגישה ברוח נדיבה, והכנסות רח"ש מסדר קידושין, עפ"י תקנת הקהל הישישים, ולהכין מעון להודו, לו ולביתו לפי כבודו, גם בית המדרש להתלמידים, וחברים מקשיבים וידידים, בני הישיבה הבחורים, מפז ומפנינים יקרים, וצאצאינו מבקשי תורה, ושאר הבחורים ההולכים לאורה, לתת... ולתומכם ברוח נדיבה ורוחה, כי חפצינו אדיר למען יגדיל תורה ויאדיר.

ה' ישמור צאתו וביאתו, ויבוא בעיר על מכונתו, ויברך מברכו, עד כי יתן עוז למלכו, וירם קרן משיחו.

מסירת ה'קאנסוס' לרבינו

למדתי אז בישיבתו של רבינו בקראלי, ובאחד הימים ראיתי שהגיעו שתי מכוניות גדולות, ובתוכם ישבו ראשי וטובי הקהילה בסאטמאר ואבי הי"ד ביניהם, שבאו למסור כתב הקאנסוס, אבי הכניס גם אותי להשתתף במעמד נשגב זו, ובזכותו שפר עלי חלקי להיות נוכח במעמד הנהדר, לראות איך ראשי הקהילה מוסרים בידי רבינו את כתב הרבנות.

מו"ה יחיאל פראנקל ע"ה נתכבד לקרוא את נוסח הקאנסוס. בין המשלחת נכחו גם אלו שהתנגדו בתחילה לביאתו של רבינו, שגם הם הודו ואמרו כי לו נאה ולא יאה לישב על כסא הרבנות בעיר ואם בישראל סאטמאר, שיפה כוחו להעמיד הדת על תילה, ולהרים קרן התורה והיראה.

קול מחזיקי הדת

והעיר סאטמאר צהלה ושמחה

לע"ע אין לנו ידיעות פרטיות מענין הפס"ד זולתי הדבר העיקרי והראשי אשר כל הצלחת העיר תלוי בזה בכלל ובפרט, כי כעת הוא העיר הגדולה אשר זכתה להריס ראש להיותה לתהלה ולשם ולתפארת על כל ערי ישראל כי נפל חבלה בנעימים, ומשמיא קא צו לה להושיב בה על כסא הרבנות את כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הרב הגאון הקדוש אשר בית ישראל נשען עליו מוהרי"ר יואל טייטלבוים שליט"א, דראבדק"ק קראלי יצ"ו. אשריך עיר סאטמאר מי כמוך מעתה כרי' נאמנה ובטוחה בהרמת קרן תוה"ק ובזיראת ד' תופף בתוכך תמיד, והיית עטרת תפארת לכל מדינתנו (זכרי' ה. ה.) ורחובות העיר ימלאו ילדים (זכריאל א. ד.) אשר אין בהם כל מאום מפומי הזמן, ובתפוחינו כי היו תחי' כרי' נעלסה עד ביאת גואלנו במהרה ביסיו אכייר.

נדפס בקול מחזיקי הדת, ניסן תרפ"ט

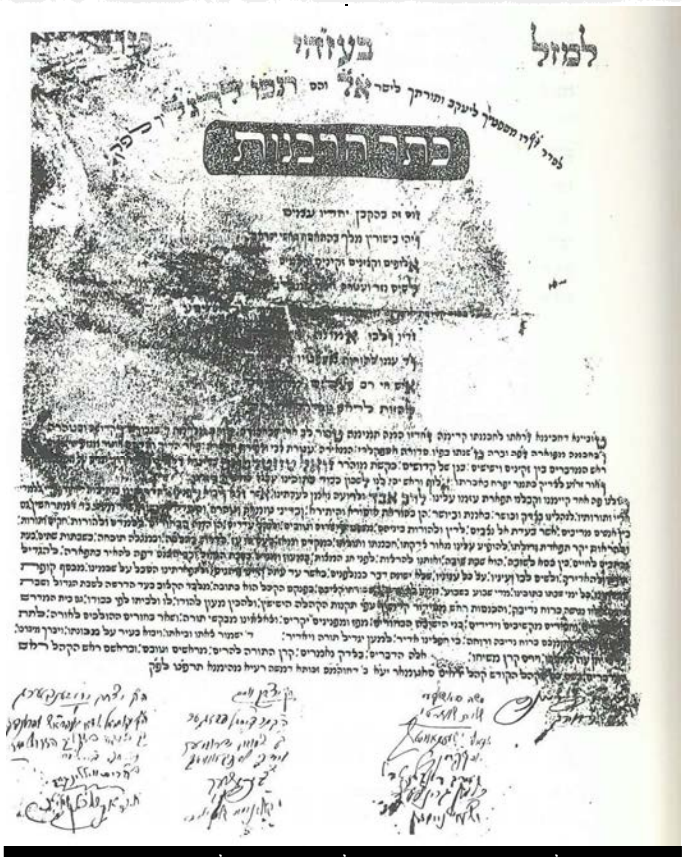
מודעה משמחת מקול מחזיקי הדת

להלן נוסח הקאנסוס אשר כתבו ראשי ק"ק סאטמאר למרן רבינו הק' זי"ע:

בעזה"י, למזל טוב, לסדר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל והם תכ"י לי'ג'ל'י'ך' לפ"ק, כתב הרבנות, יום זה בהקבץ יחדיו עמים. וי'היי ביישורין מלך בהתאסף ראשי ישראל, א'לופים וקצינים זקנים וחכמים, ל'שום נזר עטרה, כ'בוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו ציס"ע, י'דיו ולבו אמונה לאל, ו'ה' עמו להורות משפטיו לישראל, א'יש חי ורב פעלים מקבציאל, ל'היות לראש גולת אריאל, טובייננא דחכימא, יראתו לחכמתו קדימה, יחדיו המה תמימה, טהור לב ארי שבחבורה, לוחם מלחמות ה' בגבורה, בקדושה ובטהרה, ובחכמה מפוארה, יפה וברה, משנתו בפיו סדורה, אספקלריא

אלה הדברים, בצדק נאמרים, קרן התורה להרים, מראשים וטובים, ובראשם ראש הקהל המדברים, בשם כל הקהל הקודש, קהל יראים סאטמאר יע"א, ב' דחוה"ס זכותא דמשה רעיא מהימנע תרפ"ט לפ"ק.

חיים פריינד ראה"ק, משה פאשקעס, שלום שווארטץ, יודא ל. לעפקאוויטש, יוסף פריינד, יעקב ראזענטאל, קלמן גרינפעלד, ישעי' ניימאן, הק' יצחק ווייס, הק' מרדכי סג"ל פראגער, הק' שמואל דרוממער, הק' מרדכי לעפקאוויטש, צבי פישער, קלונימוס קלמן ווייס, הק' יצחק ראזנבערג, הק' יקותיאל יודא במוהרא"ש עהרנפעלד, הק' עושע פאליק האַרטמאן, הערשל פישער, אפרים ווילינגער.

תצלום מכתב הרבנות שמסרו הנהלת ק"ק סאטמאר למרן רביה"ק זי"ע

אני נבחרתי על ידי המשב"ק מו"ה פייביש אשכנזי ע"ה להביא את הפעלץ מסאטמאר לקראלי, כדי שרבינו יוכל ללבשו קודם צאתו, והקדמתי לנסוע לסאטמאר לפני היום שהיה המדובר שרבינו יצא מקראלי לסאטמאר, ולקחתי את הפעלץ כמדובר, ונשארתי לישון בביתינו, והיה בדעתי לחזור לקראלי במסילת הברזל בשעה שבע בבוקר, ולמסור את הפעלץ לידי רבינו טרם צאתו את העיר.

בשעה חמש לפנות בוקר העיר אותי אבי משנתי, וסיפר לי שרבינו כבר נמצא בעיר, ותיכף הלכתי לביתו של מו"ה יוסף פריינד ע"ה, שרבינו התאכסן שם, ומסרתי את הפעלץ החדש לרי' פייביש.

ה'פעלץ' החדש

כאשר נתפשטה השמועה, שרבינו קיבל עליו את אדרת הרבנות, התכוננו תושבי העיר קראלי ללוות את רבינו בכבוד ויקר בצאתו את העיר, וכנגדם התכוונו תושבי העיר סאטמאר לערוך קבלת פנים מפוארת, בתופים ובמחולות, עם אנשי חיל רוכבים על סוסים, והזמינו את ראשי ושרי המדינות לפאר את המעמד בנוכחותם, אולם רבינו ברוב ענוותנותו לא היה ניחא דעתיה מכל הכבוד הגדול הזה, והחליט להפתיע אותם, ובאמצע הלילה כאשר בני העיר נמו את שנתם עזב את שערי העיר קראלי, ויחן את פני העיר סאטמאר בחשכת ליל, כאשר אין אנשי העיר יודעים כי נשיא אלוקים נמצא בתוכם.

ראשי הקהילה בסאטמאר קנו לכבודו של רבינו 'פעלץ' חדש מפואר בחנותו של אביו של מו"ה משה פישער ע"ה מטעמשעוואר (ואח"כ בבני ברק), ורצו שרבינו יופיע בהדרתו בשערי העיר עם ה'פעלץ' החדש.

בית חדשה

כאשר רבינו הופיע בהדרתו לחון את פני העיר, לא הסכים לגור בדירה שהעמידו הקהילה בשביל המרא דאתרא, שם התגורר תחילה השבט מיהודה, ואחרי פטירתו עברה אלמנותו לדירה אחרת ברח' באטערי, והקרן לדוד נכנס לגור בדירה זו, אבל רבינו לא הסכים להכנס שם, ואלמנותו של הקרן לדוד נשארה לגור שם יחד עם בנה חורגה הגאון רבי יוסף גרינוואלד זצ"ל שכיהן כדומ"ץ ואח"כ אב"ד פאפא.

כדבר הזה היה גם בקראלי, אחרי שהגאון ר' שאול בראך זצ"ל עזב את העיר ועבר לקאשוי, ורבינו נתמנה כאב"ד במקומו, לא הסכים להתגורר בדירת הגאון הנ"ל, רק רצה שיהיה לו דירה משלו, היה לו 'פרינציפ' בזה.

והבעלי בתים היטו שכמם לקנות דירה בשבילו, גם אבי הי"ד היה בין המסייעים לקנות הדירה גם בקראלי וגם בסאטמאר. הייתי נוכח כאשר באו שנים מראשי הקהילה, מו"ה יוסף פריינד ע"ה ומו"ה קלמן ווייס ע"ה, לבקש מאבי

הי״ד להשתתף בהוצאות קניית הדירה בסאטמאר, ואבי הי״ד אמר להם בצחות, הלא עדיין לא החזירו לי המעות שנתתי בהלוואה לקנות הדירה בקראלי... אבל לא פטר אותם בכלום, ונתן סכום הגון כהלוואה, ובכל שנה ביקש ממנו ר׳ יוסף פריינד או אחר מראשי הקהילה, לוותר על עשרים אחוז מסכום ההלוואה, עד שבמשך השנים וויתר על כל החוב.

דירתו של רבינו היה ליד רחוב סאמוש, שהיה רחוב האחרון של העיר ליד הגשר, ואחרי רחוב זה כבר לא היו בתים, ומשם היה הדרך מובילה עד לבית הקברות.

מונח בזכרוני דמות דיוקנו של הרה״ח המפורסם ר׳ לייבעלע פאשקעס הי״ד, מבני ביתו וממקרובי רביה״ק, שהיה תלמיד חכם גדול, ואיש חשוב משכמו ולמעלה, היה דרכו להאריך באמירת שמע ישראל בדביקות עצומה, היה בנו של מו״ה משה פאשקעס ע״ה שעלה לירושלים, התגורר תחילה בקראלי, וכאשר רבינו העתיק משכנו לעירנו, עבר ג״כ לגור בסאטמאר, והתגורר בדירתו של רביה״ק.

בנית ביהמ״ד

בשנה הראשונה להופעתו של רבינו בעירנו, התגורר בביתו של מו״ה יוסף פריינד ע״ה, והתפלל בבית מדרשו של הגה״צ ר׳ אברהם חנוך פרידמאן זצ״ל הדומ״ק, שעמדה ברחוב השני מאחרי ביתו של ר׳ יוסף הנ״ל, ופרצו פתח בגדר חצירו של ר׳ יוסף, ומשם הלך רבינו לבית המדרש הנ״ל.

אח״כ קנו לו דירה חדשה, וליד דירתו התגורר חתנו הגה״צ מסעמיהאלי זצ״ל, וליד ביתו הקימו בית המדרש מיוחד בשביל רבינו, כאשר התחילו לעסוק בבנינה, באו ראשי הקהילה והראו לפני רבינו את התוכניות (הפלענער), וגם אני הייתי נוכח שם, כי אבי הי״ד לקח אותי, וכאשר הציע אבי מידת ארכו ורחבו של ביהמ״ד, לא היה ניחא דעתיה מזה, והתבטא שרוצה ׳א פיל בית מדרש׳, דהיינו שלא יבנו בית המדרש גדול כ״כ, כדי שביהמ״ד יהיה מלא באנשים, ורבינו התבטא אז בלשונו ׳איך האב ליב א פיל בית מדרש׳.

במועדים ובחגי השנה עשו כמו סוכה מסביב לביהמ״ד מבחוץ, ושם היו עוד מקומות ישיבה, ואבי הי״ד היה קשה לו להתפלל בתוך ביהמ״ד מחמת גודל הלחץ והדחק, וקנה שלש מקומות הראשונים בחוץ כנגד מקומו של רבינו, וכאשר עמדתי שם על כסא זכיתי לראות את תואר פניו המאירה של רבינו בעבודתו הק׳.

שבתות וחגים

בליל שבת קודש ובסעודה שלישית ערך רבינו את שולחנו הטהורה בפאליש של בית המדרש, ושם ערך גם את הסדר בליל פסח.

בליל א׳ של חג הפסח התפלל רבינו בביהמ״ד הגדול של האשכנזים, ואז התפללתי גם אני שם, והיה נשמע קולו לפני התיבה באמירת הלל [כאשר הופיע רבינו בעיר סאטמאר, הנהיג שגם בבית הכנסת הגדול יאמרו הלל בלילי פסח אחר תפילת ערבית, והלך בעצמו להתפלל שם בליל אחד של פסח כדי לראות מקרוב שיאמרו הלל]

ראשי הקהילה האשכנזים היו רגילים לבקר בהיכלו של רבינו ביום ב׳ דשבועות ובאחרון של פסח, ורבינו נתן להם שיריים עם כף.

זכור אזכור שרבינו הברך משה זי״ע הגיע בימי בחרותו לעיר סאטמאר, להסתופף בצל דודו הק׳ על ימי ראש השנה, והלך עם ׳ווייסע זאקן׳, והתאכסן בבית מו״ה לייבוש לעפקאוויטש ע״ה, וקנו לו מפטיר.

◆

בליל יום הקדוש הלך רבינו בתחילה לבית הכנסת של האשכנזים, ודרש שם בגודל קדושת היום, ואח״כ פנה לביתו לזמן קצר, ומשם הלך טהור לב לבית מדרשו בעינים עצומות, וכל הציבור כבר עמדו שם, ובירך אותם כאשר ידיו פרושות כלפי חוץ, עד שהגיע לארון הקדוש, והעם הנאספים נדחקו עצמם מאוד, שכל אחד רצה להתברך מידו הקדושה, וגם אני זכיתי להיות בין המתברכים. גם היה מונח לפני רבינו ספרי הזכרונות, שבו נזכרו שמותם של חסידיו ואנשי שלומו להפקד בדבר ישועה ורחמים, רבינו היה מעיין בה קודם אמירת כל נדרי, והב׳ המשב״ק היה ממונה על זה, גם אני רשמתי שמו בתוכה.

כאשר הייתי מגיע לבית המדרש בליל יום כיפור, כבר היה בית המדרש מלא עד אפס מקום, ניסיתי לדחוף את עצמי להתקרב ביותר למקומו של רבינו, אבל לא הייתי מסוגל לדחוף כל כך, אבל ידידי מו״ה שמעון ווייס ע״ה שהיה בעל כח, הצליח לדחוף עצמו עד שעמד סמוך ונראה למקומו של רבינו ז״ל, קולו של רבינו שהיה חוצב להבות אש נשמע היטב עד למרחוק, וכך זכו כולם לשמוע אל הרינה ואל התפילה.

בשמחת תורה הייתי נדחק בתוך ביהמ״ד, ועמדתי ביחד עם כל הציבור, כל אחד רקד על מקומו, ורק רבינו רקד בעיגול עם ספר תורה קטנה חבוקה ודבוקה בידו הק׳. אבל בקראלי שהיה המקום צר ודחוק, לא רקד כעין עיגול, רק הלוך ושוב כנגד ארון הקודש.

פרקי אבות

רבינו דרש ׳בפרקי אבות׳ בביהמ״ד הגדול של העיר ברחוב וואדומב, בכל שבת מברכים בין פסח לראש השנה, ותוך כדי דיבור היה רגיל לעורר בענינים שעמדו על הפרק, ובדברים שהוצרכו לתיקון, לפעמים בעמדו במקהלות עם קדושים, הרים את קולו בשבט מוסר למחות על פירצות חמורות בחומת הדת. ואציגה נא כמה ענינים שמונח בזכרוני אשר הוכיח עליהם.

מו״ה מנחם מענדל הורוויץ ע״ה הגבאי הראשי של הת״ת, התאונן לפני רבינו, שיש הורים שאין משלמים ׳שכר

לימוד' בזמן כראוי, ולכך אינו יכול לשלם להמלמדים את שכרם, וביקש מרבינו לעורר את הציבור בחומרות הענין.

ובשבת כאשר דרש רבינו בפרקי אבות, האריך בדברים נחמדים בגודל הצורך והחיוב של החזקת תורה, ולשלם שכר לימוד כראוי, ואח"כ הוסיף ואמר: הנה הגבאי של התלמוד תורה התאונן לפני (האט זיך באגלאקט), שלאחרונה ניכר התרשלות בתשלום שכר לימוד, חשבתי לעצמי שהדבר תמוה, הלא הבעלי בתים השוכרים לבניהם מלמדים פרטיים, עולה להם הוצאות שכר הלימוד פי כמה וכמה, ומכל מקום משלמים להם בעתם ובזמנם, בלי שום איחור ואמתלא כלל, ולעומת זה השולחים את בניהם לתלמוד תורה, שאין משלמים סכום גדול כ"כ, דשכר לימוד בת"ת אינו עולה רק לערך שליש מתשלום למלמד פרטי, מדוע ניכר התרשלות גדול בזה.

ויתכן לבאר סיבת הדבר שהיצר מתגבר על זה ביותר, דכאשר משלמים שכר לימוד להתלמוד תורה, יש בזה תרתי למעליותא, מהנה מנכסיו את המלמד העני, וגם מזכה לאחריני, אלו בני העניים שאין ידם משגת לשלם שכר לימוד, ועל כן משתדל היצר למנוע בני אדם מלשלם בזמן, כדי להרחיק אותם ממצוה כפולה זו, וכדי שלא יהיה בין מזכי הרבים. (ועי' בדברי יואל על פרקי אבות (פ"ב מ"א - מהדו"ת) שהביא באריכות דרשה זו מרשימותיו של האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל).

◆

בחצר בית הכנסת של האשכנזים, היה בית הספר לבנות, לערך שש כיתות, עד גיל י"ג שנה, ואחד פתח שם בית ספר גם לבנות מבוגרות יותר (העכערע שול), ושתי אנשים חשובים מראשי העיר הכניסו בנותיהם לשם, ונודע הדבר לרבינו, ובשבת הבא שדרש בפרקי אבות, עורר בענין זה, ותוך כדי דיבור הרים את קולו: 'צוויי חשובע בעלי בתים האבן אריינגעגעבן זייערע טעכטער אין דער נייע שול, און איך זאג זיי צו, אז זיי וועלן נאך חרטה האבן'. ואני נוכחתי שם, ותיכף אחרי השבת הוציאו אותם משם.

◆

עוד מונח בזכרוני, שפעם אחת אחרי הדרשה בפרקי אבות, חזר רבינו לבית מדרשו, וכל הבחורים הלכו אחריו ללוותו, וגם אני הייתי ביניהם, וביקשו מרבינו לעבור ליד חנות הנעליים של פרידמאן שהיתה פתוחה בשבת (חנותו היתה סמוכה מאוד לחנותו של אבי, רק שלשה חנויות הבדילו ביניהם), רבינו הוצרך להאריך דרכו בשביל זה, ונכנס לתוך החנות כאשר הציבור הולכים אחריו, וניגש לבעל החנות ואמר לו 'א גוט שבת, הער פרידמאן', אבל ברוב חוצפתו התחיל להתלוצץ, וקירב את הכסא שלו והציע לרבינו לישב עליה.

הנשואין בזיוו"ש

הרבנית הראשונה ע"ה מחברתו הטהורה של רבינו, נפטרה ביום ה' טבת שנת תרצ"ו, ומקום מנוחתה הוא בבית החיים בעיר סאטמאר, בחודש אלול שנת תרצ"ז נשא בזיוו"ש את הרבנית הצ' אלטא פיגא ע"ה, בת הרה"צ ר' אביגדור שפירא זצ"ל מטשענסטחוב, החתונה התקיימה בעיר טשעבין.

מונח בזכרוני תקופת הנשואין של רבינו בק' בזיוו"ש עם הרבנית הצ' אלטע פייגא ע"ה, כאשר הגיעה להתגורר בסאטמאר אחרי נשואיה, ביחד עם אמה שהיתה לצידה בתקופה הראשונה.

ההזמנה לשמחת נישואי מרן רביה"ק זי"ע שהתקיימה בעיר סאטמאר

בריחתי מהצבא לשמחת תורה

עוד בימי בחרותי בשנת תרצ"ט קבלתי לראשונה 'צו גיוס' לצבא, אבל אם קנו בשביל הצבא 'סוס' חזק במחיר של אלפים דאלער, לא היו צריכים להיות בצבא רק שלשה חדשים, אבל גם הוצרכו לשלם למוכר

הסוסים כדי שימליץ בפני הצבא שהסוס חזק ומיוחד. כל הבחורים התאמצו לעשות תחבולה זו, ואלו שלא היו בידיהם סכום זו, הסתובבו בכפרים ועיירות על הפתחים כדי להשיג הסכום, ודבר זה היו יכולים לסדר בעיר סאטמאר, ולא הוצרכו לנסוע עד לבוקארעסט. וגם אני עשיתי כך.

כאשר התקרבו ובאו ימי חודש תשרי נתמלאתי בדאגה גדולה, מגודל תשוקתי להסתופף בצל רביה"ק, לשמוע אל הרינה ואל התפילה שהייתי מורגל מהיותי בן תשע שנים, ניגשתי לראש המחנה שהיה גרמני, והצעתי לו סכומים עצומים כשוחד כדי שיואיל לשחרר אותי על ימים הנוראים, ובגודל רשעתו לא הסכים לקבל ממני שום טובת הנאה, והייתי נבוך מאוד.

עד שעלה ברעיוני עצה טובה, נגשתי להאיש המשגיח עלינו, שהיה מוצאו מראמעניא, ונתתי לו סכום הגון, ואמרתי לו שבדעתי לברוח במחנה, ואני מבקש מאתו שלא ימסור אותי לראשי הצבא, ואכן ברחתי מהמחנה לפני ראש השנה, וחזרתי לבית הורי, אבל אחרי ראש השנה כבר סידרו שכל היהודים ישתחררו מהמחנה עד אחרי שמחת תורה, ואח"כ כבר נשתחררתי לגמרי.

רבינו משתתף בשמחת התנאים שלי בראמעניא

כאשר הגעתי לפרק האיש מקדש, דיברו בי נכבדות עם בת מו"ח מו"ה צבי יהודה זינגער ז"ל מיקירי ונכבדי עיר טעמשעוואר בראמעניא, ובחודש אדר שנת ת"ש לפ"ק נכנסתי בברית האירוסין.

כאשר הציעו לפני השידוך, התעורר איזה דין ודברים אודות הנדן, והשדכנים הציעו לאבי לילך להרה"ק מביקסאד זי"ע שהתגורר בסאטמאר, וככל היוצא מפיו נעשה, כי רבינו הק' לא היה בעיר שנסע אז לשבות את שבתו בטעמשעוואר, ואכן בליל חמישי הלכנו לביתו, הרה"ק מביקסאד הקשיב לדברי והתבטא: 'מען זאל פרעגן א ערליכן איד'... אמר לו אבי, הלא בשביל זה באנו לכאן... ואזי אמר 'מען זאל פרעגן א גרעסערן ערליכן איד, מען זאל פרעגן דעם רביי'ן', והשבנו לו כי רבינו נסע על שבת לטעמשעוואר, וענה 'אזוי, דער רבי איז געפארן קיין טעמשעוואר, איז דאך זייער גוט', והציע שאבי יסע לטעמשעוואר להתייעץ עם רבינו ולשמוע חוות דעתו כדת מה לעשות.

ממחרת היום - ביום שישי, נסע אבי לטעמשעוואר, ותיכף נכנס אל הקודש פנימה, ורבינו הכריע שיגמרו את השידוך בכי טוב, רבינו שבת את שבתו בשכונת 'פאבריק שטאט' בביתו של מו"ה אברהם שעהנבערן ע"ה, ואבי התאכסן בבית ידידו מו"ה משה ראזנבערג ע"ה, גיסו של ר' אברהם הנ"ל, במוצאי שבת צלצל אלי אבי על ידי הטעלפאן, ומסר לי הכרעתו של רבינו, וביקש ממני להזדרז לבוא כבר למחרת ביום ראשון בבוקר במסילת הברזל לטעמשעוואר.

ביום ראשון בבוקר יצאנו לדרך כל בני המשפחה, אמי אחי ואחיותי, על אם הדרך נעצרנו במסילת הברזל בגראסווארדיין, והלכתי לידידי הב' אברהם דוב סים הי"ד, ובקשתי ממנו 'פשעטיל' שאוכל לאמרו במסיבת התנאים כנהוג, אבל התנצל שאין לו פשעטיל מוכן עתה, ויעץ לי לחזור על הפשעטיל של רבינו בשבת שובה – כי אחרי שבת הגדול ושבת שובה, נהגו הבחורים להתאסף חבורות חבורות יחד, ושקדו וחזרו על הפלפול שהשמיע רבינו, וגם אני היה חלקי עמהם – וקבלתי את דבריו, כי לא שערתי בדעתי שרבינו ישתתף בשמחת התנאים, שהרי חותני היה מיוצאי אשכנז, ולא היה שום סיבה שיעלה בדעתו להזמינו.

כאשר הגענו לטעמשעוואר שמנו פעמינו לשכונת 'יאזשעף שטאט', שם התגורר מו"ח ז"ל, והלכנו לביתו של גיסו מו"ה עזרא מענצער ע"ה שהתגורר לידו, והיה לו בית המדרש בביתו ושם התפללנו מנחה.

לגודל הפתעתינו הגיע רביה"ק באותו היום לביתו של ר' עזרא מענצער, כפי שהיה דרכו בקודש לבוא לביתו כאשר ביקר בטעמשעוואר, ור' עזרא היה רגיל לעשות מסיבה לכבודו. אחרי תפילת מעריב ניגש מו"ח ז"ל לרבינו והזמינו לפאר בראש שמחת התנאים, רבינו נעתר לבקשתו, והגיע ביחד עם קהל חסידים לביתו של מו"ח ז"ל אשר שם התקיימה התנאים, וכך זכיתי שרביה"ק יפאר בראש שמחתי.

שטר התנאים נכתבה על ידי הרה"ח אברהם'לע ווערצבערגר ז"ל שו"ב, ואח"כ הביט רבינו בשטר התנאים, ומצא ב' טעויות, בתיבה אחת נחסר אות י', ותיבה אחת לא נכתבה כראוי, ותיכף תיקנו אותם, ורבינו קרא את שטר התנאים ושברו את הצלחת, ואז כיבדו אותי באמירת פשעטיל, ולחשתי באזני רבינו דברים כהווייתן, שלא היה לי פשעטיל מוכן, והב' הנ"ל הציע לי לומר הפשעטיל של רבינו בשבת שובה, ולא עלה במחשבתי שרבינו ישתתף בהתנאים, אבל עתה שרבינו נמצא כאן איך אוכל לחזור על דבריו, ואמר לי רבינו 'זאג זאג...לאמיר זען צו דו קענסט עס ריכטיג איבערזאגן...', אחר כך המשיכו בשירות וריקודים.

◆

בשנה זו זכיתי להיסב בליל התקדש חג הפסח על שולחנו של רביה"ק, כפי שהיה נהוג שהחתנים הסיבו סביב לשולחנו של רבינו באחד מלילי הסדר, רבינו שכב במשך הסדר על 'היסב בעט', וכאשר פתח פיו בחכמה לומר דברי תורה התיישב על המיטה, הרבנית ע"ה ובתו הרבנית הצ' חי' רוזא ע"ה ישבו ליד שולחן בסמיכות לרבינו.

בשבת אויפריף שלי הגיע הרבנית ע"ה לביתנו בשבת אחה"צ, כדי לאחל מזל טוב לאמי, אפילו שהוצרכה לילך מרחק רב.

אור תורתו של רבי מאיר

סיפר הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זללה"ה, שהרה"ק רבי מאיר הגדול השאיר אחריו בכתב יד קדשו חיבורים גדולים ונוראים בשם "אור תורתו של רבי מאיר" על התורה בדרך פרד"ס, ועל ש"ס חידושים נפלאים, ובאיזהו מקומן של שבחים ציין בסוף המאמר, עד כאן אמר לי מט"ט (המלאך מטטרו"ן), ע"כ אמר לי מיכאל, ע"כ אמר לי גבריאל, ונכדיו הקדושים ניסו לסדר כתבי קדשו לדפוס ופתאום הבערה ללהב יצאה ונשרפו הכתבי קודש.

'מליצי אש' (כ"ב אב) ח"ב דף מ"ג ע"א

אם אסק שמים

גודל כח הרה"ק רבי מאיר ז"ל, עד שכתב עליו בספר דגל מחנה יהודה מהרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין זללה"ה, כי היה בכוחו להוריד שרי מעלה.

'מליצי אש' (כ"ב אב)

דמטמרין גליין ליה

הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע כאשר ישב פעם עם תלמידיו בעת סעודה שלישית, הוציא לעניהם את צנצנת המן אשר הניח משה למשמרת, ואמר להם, ראו בני, זהו הלחם אשר האכילנו ה' במדבר, ואם תעבדו את ה' כראוי, תזכו שיושפע לכם שפע מצנצנת המן הזה, ולא יחסר לכם כלום, אף שצנצנת המן נגנז מאתנו, אבל מעיני צדיקים הק', לא היה שום דבר מכוסה ומוסתר, כמו שהיו צדיקים אשר זכו להיטהר באפר הפרה שנגנז עי' מדבר קדמות להחיד"א מערכת א' אות כ"ה כי שום דבר לא היה טמון ומכוסה מנגד עיניהם.

'עבודת עבודה' ח"ב עמ' ס"ט

כ"ב מנחם אב

הרה"ק רבי מאיר הגדול מפערמישלאן זי"ע

רבינו נולד בשנת תע"א לאביו רבי יעקב איש תם מפרעמישלאן משלשלת היוחסין - וכעדות המגיד הקדוש מזלאטשוב זללה"ה שמבית שני לא פסקה רוח הקודש משלשלת קדושה זו - בן אחר בן עד רבי יעקב מירוויש מקורביל בעל השו"ת 'תשובות מן השמים'. בנעוריו עסק רבינו במסחר ומעקלעריי, והגויים קראו לו מאיקו (מאיר) ספאוועדליוו' (הנאמן). היה מתלמידיו הראשונים של הבעש"ט הק' זיע"א עוד קודם התגלותו והיה נקרא תלמיד חבר, היה בידידות עם הרה"ק רבי יצחק מדרהאביטש, והרה"ק רבי שבתי מראשקוב. והרה"ק רבי משה פאסטאך ז"ל זי"ע, והם אלו אשר בראשות הבעש"ט הקדוש זי"ע עקרו מן העולם כת הכופרים הפראנקיסטען בהויכוח בלעמבערג. הרה"ק רבי מאיר זכה לתלמידים גדולים, וגאונים וקדושים הסתופפו בצל קדשו, נסתלק ביום ד' לסדר "והלכת אל המקום אשר יבחר ד' אלקיך בו" (ראה) כ"ב אב תקמ"א (וי"א שבשנת תקל"ג) לפ"ק, ומנו"כ בפרעמישלאן.

רב רבנן

בין תלמידיו הקדושים של הרה"ק רבי מאיר הגדול ז"ל נמנין הרה"ק איש אלקים רבי שבתי מראקשוב בעל סידור ר' שבתי, וכן מקובל אצל צדיקי קשישאי כי בכל מקום שמובא בסידור רבי שבתי ז"ל סתם 'מורי' כוונתו על הרה"ק ר' מאיר הגדול מפרעמישלאן ז"ל, כן נמנין בין תלמידיו הרה"ק ר' מענדלי מפרימישלאן, והרה"ק רבי פייבוש מגלאשיווע ז"ל.

מליצי אש

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים וסיפורי נפלאות וישועות

רבי מאיר בעל הנס

הרה"ק איש אלקים מרן רבי ר' מאיר הגדול מפרעמישלאן זי"ע, זקינו של הגה"ק ר"ר מאיר"ל המפורסים בדורינו, נסע פעם אחת במוצאי שבת קודש מפרעמישלאן למעזיבוז (ע"י קפיצת הדרך כי ממעזיבוז עד פרעמישלאן הוא יותר ממאה פרסאות), וכאשר ראתו ריעו ועמיתו הבעש"ט הקדוש והנורא זי"ע נעשה ביניהם שמחה גדולה (וידוע המעשה בעת שהי' הבעש"ט בפרעמישלאן אצלו והמתיקו סוד יחד דברים העומדים ברומו של עולם, כמובא

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

כי בשם קדשו בטחנו

שמעתי מרבי מאיר זלה"ה מפרומישלאן שבהתחלת התורה תיכף מרמז על הבטחון, כי ר"ת מאלו ד' תיבות ב'ראשית ב'רא א'להים א'ת, הוא ר"ת ב'ך ב'טחתי א'ל א'בושה (תהלים כ"ה כ'), ולמפרע א'שרי א'דם ב'וטח ב'ך (תהלים פ"ד י"ג), כי הוא באמת יסוד הראשון לעבודתו יתברך, ודפח"ח.

'ברית אברם' ח"א עמ' ד'

משכהו לביהמ"ד

'אם בחקתי תלכו (ויקרא כ"ו ג'). אא"ז הרה"צ רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זצ"ל, פירש הכתוב 'אם בחקתי תלכו' עפ"י דברי רז"ל (סוכה נ"ב:) 'אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש', ועל פי הגמ' (ברכות ה':) 'יזכיר לו יום המיתה', והכל מרומז בתיבת 'אם' על דרך זה א"ם ר"ת א'תא מ'נוול, א"ם ר"ת א'ורייתא מ'שכהו, א"ם ר"ת א'זל מ'וטב, א"ם ר"ת א'ם מ'אן, א"ם ר"ת א'זכור מ'יתה.

אור המאיר - בשם יו"ח ז"ל ממה שראו בכתי"ק

הבן יקיר לי אפרים

וליוסף ילד שני בנים (בראשית מ"א, נ') כאן כתיב "ילד שני בנים", והתם כתיב "ולציון יאמר איש ואיש ילד בה" (תהלים פ"ז, ה'). רמז למה שאמרו ז"ל (מדרש תהלים ס, ג) שמשיח יהיה בן אפרים, מבניו של יוסף הצדיק ע"ה.

אור המאיר - בשם יו"ח ז"ל ממה שראו בכתי"ק

יראה קודמת לחכמה

למען תהיה תורת ה' בפיך (שמות י"ג, ט') נוכל לומר פירוש בפסוק, מלת "בפיך" הוא אותיות "בפי כ"ף", כלומר מאותיות שהוא לפני כ"ף דהיינו יו"ד, כי היו"ד רומזת ליראה, כמאמר הזוה"ק, כלומר, מי שרוצה ללמוד תורת ה' צריך להיות [ביראה].

אור המאיר - בשם יו"ח ז"ל ממה שראו בכתי"ק

בספרו גדולת רבינו הבעש"ט דף מ"ג ובס' דברים ערבים ובס' טעמי המנהגים), ואמר הגה"ק ר"ד מאיר"ל זי"ע להבעש"ט הק' זי"ע, באתי אליכם על סעודת מלוה דמלכה והבאתי רפואה שלמה לבתכם אדלי, (אבם של האחים הקדושים הדגל מחנה אפרים, ודבי ר' ברוך ממעזבוז, ואז היתה מוטלת חולה על ערש דוי ר"ל) ורצוני אשר בתכם הצדיקת אדלי תבשל המאכלים לסעודת מלוה דמלכה, והשיב לו הבעש"ט הק', הנכם חשוב מאד אצלי אבל תימה אם תוכל בתי אדלי להקים ממטתה לבשל כי היא בעלת יסורים, אעפ"כ אלך לשאול אותה, כי לעשות רצון צדיק חפצתי, וכאשר סיפר רבינו הבעש"ט לבתו הצדיקת אדלי מהאורח הק' רבי ר' מאירל מפרעמישלאן שבא דייקא על הסעודת מלוה דמלכה ורצונו שהיא תבשל, השיבה לאבי' הבעש"ט הק' שמרגשת הטבה ורוח חדשה נולד בקרבה וקמה ממיטתה לילך לבית התבשיל ואז היו האחים הק' הדגל מחנה אפרים והרבי ר' ברוך ממעזבוז, (תאומים) בתוך עריסה סמוך למטת אמם הצדיקת אדל, פתאום התחיל ילד אחד לבכות ולקחתו אמו על ידה האחד ותיכף התחיל לבכות גם הילד השני ולקחתו אמו על ידה השני' אחר זה נטה הכותל ליפול, ונזדזע הכותל ונפלו כל האבנים על המטה והעריסה שהיו הצדיקת אדלי ושני בני' שוכבי' שם, ולולי היא היתה שם עם הבנים היה אסון ר"ל, ונתפלא מאוד מרן הבעש"ט הק, ואמר לזקיני הק' ר"ר מאיר"ל אתם באתם להציל את חיי בתי עם שני בני' אתם ראיתם זאת ברוח הקודש, והנכם שליחא דרחמנא ומגלגלין זכות ע"י זכאי משמיא קא זכו לכם להציל נפשות קדושות כאלו אשר העולם יאיר מגודל קדושתם, ואין להתפלא מדוע נעלם זאת מהבעש"ט הק' זי"ע להציל את בתו הצדיקת עם שני בני' הק' והנה כי כן יתפלא הקורא איך נעלם מזקיני הגה"ק ר"ד מאירל מפרעמישלאן מעת הי' בנ הקדוש רבי ר' אהרן ארי' זי"ע מוטל חולי, ובעת שהי' אצלו הבעש"ט הק' בביתו בפרעמישלאן הביא לו רפואה כו' כי מעניינים גבוהים ורמים בסוד קדושים.

סיפורי קודש בסוף הספר ספה"ק דגמ"א

הבוטח בה' חסד יסובבנו

בנעוריו עסק הרה"ק רבי מאיר הגדול מפרעמישלאן זיע"א במסחר ומעקלערי, אף הגויים, בידעם ישרותו, אהבו להתעסק רק איתו וקראו לו 'מאירקו ספראוועדליווי' (מאיר הנאמן), לימים אמר רבי מאיר בעוסקי במסחר סימן הוא שאיני שלם בבטחוני בה' הזן ומפרנס לכל, ולכן עזב את המסחר והתיישב באהלה של תורה, וחי בדחקות רבה, פעם הגיע גוי לשוק וחיפש את מאירקו ספראוועדליווי בכדי למכור לו כוורת דבש שבידו סוחרים רבים רצו לקנותה אבל התעקש למכרה רק לרבי מאיר, כל היום חיפש אחריו והיות שלא מצאו נסע חזרה לביתו עם הכוורת בידו, אשתו יעצה שלמחרת יסע מיד לביתו כי אולי חולה הוא, למחרת נסע הגוי ישר לביתו של רבי מאיר והיות שישב בבית המדרש הלכה הרבנית לבשר לו שמן השמים הזמינו לו פרנסה טובה עד לבית ענה לה שיבא בגומרו את השיעור בהגיעו הביתה ושאל מה מחיר הכוורת ענה לו הגוי שסומך עליו וכמה שיתן יהיה מקובל בעיניו, רבי מאיר נקב סכום גבוה, אך לא היה בידו אפילו פרוטה אחת, שכנה לוותה להם

את הסכום וקנו את הכוורת, כשהלכה הרבנית להוציא דבש חשכו עיניה בראותה שאין בכוורת יותר משכבה דקה של דבש, ומתחתיו עץ, פרצה בבכי מאין תשלם את החוב, הרגיע אותה רבי מאיר נמכור את הבית ונוכל לשלם את החוב, כאשר בדק שוב בכוורת מצא שמתחת לעץ ישנם מטבעות רבות של זהב, ואמר אין להנות ממעשה ניסים, ופיזר נתן לאביונים לאחר כמה ימים חזר הגוי ושוב רצה למכור דבר מה שאלה אותו הרבנית מאין קנה את הכוורת סיפר לה הגוי שהיה ביער וראה דבורים יוצאים מגזע עץ, קטע את העץ ומצא את הכוורת, רבי מאיר'ל מפרעמישלאן נכדו של רבינו בספרו את הסיפור סיים ואמר, המטבעות הללו צברו שרים גדולים עבור רבינו בזכות גדול מדת הבטחון שלו.

'ימי זכרון', אב עמ' קל"ד

הזהרו בגחלתן

שמעתי מדודי הגה"צ זצ"ל בתחילת המלחמה כשנמלט היה בפרעמישלאן, על ציונו של הרה"ק רבי מאיר זי"ע, ושאל על מקום מנוחתו של הרה"ק רבי מאיר הגדול זי"ע, ואמרו לו שהוא נטמן בביה"ח הישן, ופנה לשם וראה שגדל שם קוצים וכיסה את כל המצבות לבד מהמציבה של הרה"ק רבי מאיר הגדול זי"ע, ועוד צדיק אחד, וסיפרו לו הגויים שם, שהם החריבו כל המציבות שם ולקחוהו להצטרכיותם, וכשהגיעו למצבת הרה"ק רבי מאיר הגדול זי"ע, אזי הכומר שהוא הנהיג כל זאת, נחלה בסטראוק ל"ע, והבין שהגיע לו על חילול המצבות, וקביל ע"ע שלא ליגוע בהמצבות שנשארו, וקיבל על עצמו לגדור המקום וקיבלו על עצמם שיש רשות ליהודים להגיע לשם להתפלל בלא קבלת רשות מהם, ואף לדרוך על שדות התבואה שמסביב.

יפה שיחת

והאנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים

בימי הבעש"ט הק' זללה"ה נתוועדו יחדיו פעם אחת ה' צדיקי יסודי עולם, נגלים ונסתרים, לקרב את הגאולה השלימה המקווה, הלא המה, הבעש"ט הקדוש, והרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימשלאן והרה"ק רבי משה פאסטיך אחי רבי מאיר הגדול שהיה צדיק נסתר, והרה"ק רבי שבתי מראקשוב (בעמ"ח הסידור עפ"י האריז"ל והבעש"ט), והרה"ק רבי צבי פאטיקער מצדיקים נסתרים, וכולם נקבצו בבית אחד בקצה כפר קטן, וכאשר הרגיש בזאת הס"מ, שע"י ה' צדיקים אלו יבוא סופו המר, התחפש לאיש מאנשי העיר, והלך תיכף להודיע לשר העיר, שה' יהודים נתוועדו מחוץ לעיר בחורבה אחת, לטכס עצה לשרוף את העיירה כולה, וכשמוע זאת שר העיר, שלח מיד את משרתיו כדי לתופסם, אבל הצדיקים האלו הרגישו בזאת, ועשה כל אחד ואחד פעולה שיעשה רואה ואינו נראה אך הצדיק רבי מאיר הגדול לא אוה להשתמש בשמות הקדושים, ולכן לא עשה שום פעולה, וכבוא השלוחים לא מצאו כי אם אותו יהודי, ולקחו אותו, ואסרו אותו יד לרגל ויד לרגל והושיבו אותו על עגלתם והובילוהו לבית האסורים, אולם על אם הדרך עלה בדעת הרה"ק רבי מאיר אם לא יזיק לו הענין הלז לעבודת השי"ת, ונזכר, שאם לא יעזבו אותו עד למחרת בבוקר, לא יוכל ח"ו להניח תפילין, התיישב בדעתו, וירד מעל העגלה. והאנשים אשר סבבוהו הוכו בסנורים מגדול ועד קטן ולא ראו בירידתו.

האדם נברא לשבר הטבע

ויאמר וגו' מעט צרי וגו' (בראשית מ"ג, י"א) סיפר לי איש מהימן, שראה כתי"ק של הה"ק מהר"מ מפרמישלאן זצלה"ה זכותו יגן עלינו במכתב אחד בזה"ל: יעקב אבינו ע"ה אמר לבניו, "מעט צרי". למה מעט ולא הרבה. כי ראוי למעט הטבע בכל מה דאפשר, עכ"ל הקדוש ששמעתי. ועל תיבת צרי ועל תיבת הטבע היה נקוד בכתי"ק, ומובן כוונתו הקדושה כי הטבע בגימטריא אלקים ובמילוי יוד"ן בגימטריא צרי.

אמרי מהרז"ל - באלחוב

כי בשם קדשו בטחנו

שמעתי מרבי מאיר זלה"ה מפרומישלאן שבהתחלת התורה תיכף מרמז על הבטחון, כי ר"ת מאלו ד' תיבות ב'ראשית ב'רא א'להים א'ת, הוא ר"ת ב'ך ב'טחתי א'ל א'בושה (תהלים כ"ה כ'), ולמפרע א'שרי א'דם ב'וטח ב'ך (תהלים פ"ד י"ג), כי הוא באמת יסוד הראשון לעבודתו יתברך, ודפח"ח.

'ברית אברם' ח"א עמ' ד'

השמיעיני את קולך

כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים (שמות ל"ג, ט') נוכל לומר פירוש בפסוק, כי כשאני מצרף מלת "יד" למלת "חזקה" כזה, "יד חזקה", גימטריא קל"ד. ועם שני תיבות של "יד חזקה", גימטריא קו"ל, כי מכח קול יצאו ישראל ממצרים, "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל" (שמות ו', ה').

אור המאיר - בשם יו"ח ז"ל ממה שראו בכתי"ק

רמיזא דחכמתא

'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה' (שמות י"ג י'). נוכל לומר, ר"ת של ה'זאת ל'מועדה מ'ימים י'מימה הוא מיל"ה בצירוף האותיות, כלומר מכח המילה הוא מצות תפילין גם כן, כי חז"ל אמרו (פרדר"א כ"ט) מכח מצות מילה יצאו ישראל ממצרים, ותפילין הוא זכר ליציאת מצרים הרי מכח מילה בא גם כן מצות תפילין, כי אם לא היתה מצות מילה לא היתה גם כן מצות תפילין.

פנים מאירים - בשם יו"ח ז"ל ממה שראו בכתי"ק

נאמנים פצעי אוהב

שמעתי מהברכת אברהם שהיה מספר זאת לקהל אנ"ש כמה וכמה פעמים, פעם היה הר"ר מאיר הגדול מפרמישלאן זללה"ה (אַ אצל בנו הרה"ק רבי ארון לייב זללה"ה) באיזה בית הכנסת, ואיש אחד עשה לו בזיונות גדולים ולא השיב לו שום דבר, ורק כאשר חזר הרה"ק הר"ר מאיר לביתו קרא את הגבאי שלו ומילא לו חבילה גדולה של כל מיני ממתקים ומתנות שילך למסור אותם לאיש בבית הכנסת שעשה לו הבזיונות ותמהו על כך החסידים ושאלו את רבם, בשלמא מה שהרבי לא ענה לו כלום היה בזה מעביר על מדותיו, אבל למה לשלוח לו מתנות ומעדנים כאילו עשה לו טובה גדולה, ענה להם הצדיק, כשיש קיטרוג על איזה יהודי בשמים לפעמים גוזרים עליו להסתלק מן העולם אבל באים מליצי היושר וממליצים עליו זכותים ואומרים שדי יהיה לו אם יחלה וזה יהיה במקום מיתה, ואח"כ באים עוד מליצי יושר ואומרים שגם זה יותר מדאי בשבילו, ודי אם יקבל בזיון גדול ובזה יקבל את ענשו הראוי לו, אם יקבל את הבזיון באהבה ולא יענה למבזהו כלום, ואמר הר"ר מאיר לחסידיו, עכשיו בוודאי תבינו, כי באם נחליתי, הגם שהייתי מתרפא אח"כ, אבל כמה יסורים ועגמת נפש היו עוברים עלי ועל אנשי ביתי ולהמקורבים וגם כשאני יבריא הלא ישארו איזה מיחושים ולא אתרפא לגמרי ח"ו, ואיש זה שעשה לי הבזיונות הלא הציל אותי שלא אסתלק מן העולם ושלא אחלה, וכמה שכר מגיע לו, ולכן שלחתי מתנות ומעדנים האלו. וסיים הר"ר מאיר ואמר, לפעמים רואים הוריו או רבותיו בעולם הבא, שלבנם או תלמידם בעוה"ז תלוי קיטרוג גדול, והם מתפללים עליו מאד שיפטר רק בבזיון ויוטב לו, ואז אם יש לו שכל הוא מקבל את הבזיון באהבה והכל על מקומו יבוא בשלום, והוא פטר עצמו עם הבזיון ויוטב לו, אבל אם אינו מקבלו באהבה וגם עונה למבזהו דברים, הרי הוא שם את תפילות הוריו ורבותיו לצחוק ותפילתם היתה בחינם ח"ו

"יהי אור" אות מ"ו

קשוט עצמך תחילה

כאשר אור קדושתו של רבינו הגדול התחילה להאיר ונהרו אליו חסידים ואנשי מעשה להתברך ממנו ולדרוש אלקים, ופעם אחת בא רבינו לעיר אחת והזמינו אותו שם לסעודת ברית מילה שהיה אז אצל גביר אחד הרב דמתא שהיה מראשי מתנגדי הבעש"ט הקדוש זי"ע ישב בראש השלחן והרה"ק רבי מאיר זי"ל ישב מן הצד למטה וחסידיו של הרה"ק סבבו אותו לשמוע בקול דברו. והיה אז ראש חודש ואמר הרב הקדוש ר' מאיר לחסידיו כי יזמרו המזמור ברכי נפשי (כמבואר בזוה"ק פר' וירא צ"ג, שבכל ר"ח אומרות נשמות הצדיקים בג"ע מזמור זה ועיין שם פ' תולדות קל"ד ע"ב) ולהרב דמתא חרה אפו על הרה"ק רבי מאיר על שמתנהג בחסידות ע"ד הבעש"ט ז"ל ואמר הרב דברי תורה שהי' בהם קנטור להרה"ק רבי מאיר ואח"כ ברכו ברכת המזון אבל אחרי כן התיישב הרב כי לא נכון עשה לקנטר את הרה"ק, ורצה לפייסו הלך וישב אצלו, ואמר להרה"ק, די ווטלט זאגט אז איהר קענט לערנען נו זאגטס א דבר תורה, ובזה רצה להפיס דעתו הקדושה.

פתח הרה"ק ר' מאיר הגדול ז"ל ואמר: מיר וועלין זאגין מענינא דיומא פון דעם זמר ברכי נפשי וואס מיר האבען געזונגען לכבוד ראש חודש; שטייט דארט יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב איז טייטש יצא אדם לפעלו ולעבודתו, קודם כל דארף מען יוצא זיין מען זאל מתקן זיין די אייגענע מעשים, דערנאך איז דא א ווייטערע עבודה 'עדי ערב' ווייל כל ישראל ערבים זה בזה קען מען זיך נעמען יענעם מתקן זיין, אבל כל עוד שלא תיקן האדם את עצמו אין יוכל לתקן אחרים ולהדריכם תורת ה' כביכול. והדברים האלו נכנסו ללבו של הרב העיר ההוא, והרבה לדרוש ולחקור מהרה"ק ר' מאיר להבינו עבודת הש"י על דרך הבעש"ט, ואח"כ ביקש ממני כי יתקן לו דרכי התשובה אמר לו הרה"ק כי יסע להבעש"ט הקדוש זי"ל, ונסע יחדיו להבעש"ט ונעשה הרב הנ"ל מאנשי חסידי הבעש"ט זללה"ה.

פאר וכבוד

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' אברהם צבי געלבשטיין ז"ל

בן הרה"ח ר' יושע אייזיק ז"ל

נלב"ע כ"ג מנחם אב

הונצח ע"י נכדו ידידינו הרבני החשוב הנכבד רודצו"ח

מוה"ר יושע געלבשטיין הי"ו

אב"י בוויליאמסבורג יע"א

כ"ה מנחם אב

הגה"ק רבי יעקב משולם אורנשטיין זי"ע
בעל "ישועות יעקב"

מתולדותיו

הגה"ק רבי יעקב משולם אורנשטיין זי"ע בעל ה"ישועות יעקב" נולד בשנת תק"ל לאביו הגה"ק רבי מרדכי זאב זצ"ל אבד"ק לעמבערג, בגיל צעיר מאוד נתייתם מאביו ל"ע, ובעוד שלא כלו ימי המספד הקרה ה' לפניו לקחת לו לאשה את בת חותנו הרב המופלג הגביר המפורסם מו"ה צבי הירש בן הגאון מו"ה נפתלי הירץ מק"ק יערוסלוב והוא אסף אותו אל ביתו בית צדיקים והראה לו עוז ידידות.

בבית חותנו ישב רבות בשנים על התורה ועל העבודה, ומאות תלמידים התאספו אליו ולמדו אצלו תורה בשקידה עצומה, בשנת תקס"א נתנו עיניו בו קהילת זאלקווא שיבא לכהן בעירם ובהגליל כרב ואב"ד למלאות מקום הגה"ק רבי משה צבי הירש מייזליש ז"ל בן הגה"ק רבי שמשון מייזליש ז"ל אב"ד זאלקאוו, שם התחיל לעסוק בהוצאות ספרו הגדול "ישועות יעקב", ובשנת תקס"ט הוציא לאור עולם חלק הראשון על "אבן עזר", אמנם לא ארכו לו שם הימים כי בשנת תק"פ אחרי פטירת הגאון מוה"ר צבי הירש ראזאניש זצ"ל בעמח"ס "תשע שיטות" אבד"ק לבוב באו אליו ראשי הקהילה דשם שיעלה ויבוא לכהן במקום כהונת אבותיו אביו וזקינו הגאון בעל "חכם צבי", ואכן בראותו את העיר לבוב כעיר המעטירה בכתר תורה ומצא בה אנשי חיל במלחמתה של תורה גדולים חקרי לב מלאים תורה וחכמה, קיבל על שכמו לשאת בעול הרבנות, ויתקע אהלו בלבוב שם ישב על כסא כבודו, וינהג נשיאותו ברמה, והרביץ תורה בישראל ונתרבה גבולו בתלמידים ומשם זרח שמשו לכל העולם ונתפרסם בכל תפוצות ישראל לגאון הגאונים.

בשנת תקצ"ז חלה בנו יחידו, הגה"ק רבי מרדכי זאב זצ"ל והרעיש ה"ישועות יעקב" עולמות עבור רפואתו, ואף עסק בקבלה מעשית, ועשה אדם משעווה וקברו בביה"ק, ועוד דברים כאלה, אבל הגזירה כבר היתה חתומה למעלה שאין להשיב, וניטל ממנו בנו יחידו מחמד עינו ביום ו' עש"ק י"ז מרחשון תקצ"ז, אביו בכה עליו תמרורים, ואמר בהספידו: הנה אחז"ל (סוכה כט.) "חמה לוקה על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה", ואפשר לבאר הכוונה "אינו נספד כהלכה" היינו מהליכות עולם, כי הליכות עולם הוא שהבן מספיד את האב, אבל אב שמספיד את בנו, זהו "שלא כהלכה", שלא כמנהג העולם, ועל זה חמה לוקה, ויהי כאשר גמר את דבריו התקשרו השמים בעבים וגשם עז ניתך ארצה, ויהי לפלא ולחרדת כל העם. מאז פטירת בנו יחידו לא מצא מנוח לנפשו, ויחי יעקב אחרי מות בנו שנתיים ימים ותשע חדשים, ונסתלק כ"ה אב תקצ"ט בק"ק לבוב ושם מנו"כ.

ימי ההילולא

בעלי ההילולא במשך ימות השבוע הבעל"ט

כ' אב

- רבי אליעזר מאזיפאלי ב"ר יהודא צבי מסטרעטין - תרכ"ז
- רבי שלום יוסף ממילניצא ב"ר נחום דוב בער מסאדיגורא - תרפ"ז

כ"א אב

- רבי אלכסנדר מקאמארנא ב"ר יצחק אייזיק מכפר סאפרין - תקע"ח
- רבי דוד מזאבלאטאב ב"ר מנחם מענדל מקאסוב - תר"ח
- רבי ארי' לייב ב"ר שלמה מראדאמסק - תר"נ
- רבי חיים מבריסק ב"ר יוסף דוב - תרע"ח

כ"ב אב

- רבי מרדכי בן הלל (מרדכי אחר הרי"ף) - ה"א ע'
- רבי מאיר הגדול מפרעמישלאן ב"ר יעקב - תקל"ג

כ"ג אב

- רבי בנימין אהרן סלוניק אב"ד פודהיץ ב"ר אברהם (משאת בנימין)- ש"ע
- רבי דוב בעריש גוטליב ב"ר יעקב (יד הקטנה על הרמב"ם) - תקנ"ז
- רבי צבי ב"ר יעקב יצחק (החוזה) מלובלין - תקצ"א

כ"ד אב

- רבי ארי' לייב מקראקא ב"ר יהושע בעל מגיני שלמה - תכ"ד
- רבי נתן נטע אייבישיץ ב"ר יהונתן - תקמ"ט
- רבי אפרים זלמן מרגליות ב"ר מנחם מאניש (מטה אפרים) - תקפ"ח
- רבי אברהם אולמאן אב"ד לאקנבאך ב"ר שלום חריף - תר"ט
- רבי יעקב יוסף מגלאגוב ב"ר מנחם מענדל - תרל"ד
- רבי שלום היילפרין מוואסלוי ב"ר דוד - ת"ש

כ"ה אב

- רבי ישכר בער מזלאטשוב ב"ר יהודה לייב (מבשר צדק, בת עיני) - תקנ"ה
- רבי אברהם חיים מלינסק ב"ר נפתלי צבי מראפשיץ - תקצ"א
- רבי יעקב משולם אורנשטיין ב"ר מרדכי זאב (ישועות יעקב) - תקצ"ט
- רבי יוסף דוד מאליק ב"ר צבי ארי' - תר"ט

כ"ו אב

- רבי נח נפתלי מקאברין ב"ר ישראל יעקב - תרמ"ט
- רבינו יואל טייטלבוים ב"ר חנניה יו"ט מסיגוט (דברי יואל) - תשל"ט

דרך כוכב יעק"ב

הי' מאד נערץ בין גאוני וגדולי דורו, וכולם כאחד הסכימו שהוא גאון ופוסק הדור, עד שהגאון בעל "חוות דעת" כותב עליו בהסכמתו "רבן של כל בני הגולה", פ"א נזדמנו הגאונים בעל "חוות דעת" מליסא והגאון ר' יוסף אשר עהרנבערג האבד"ק פרעמישלא זצ"ל בביתו, ובא אחד לשאול שאלה חמורה, והיות והגאון בעל ה"ישועות יעקב" לא הי' אז בבית, הציא הלה את השאלה לפניהם, והתחילו להתווכח ביניהם בנידון ההלכה, וביני לביני הגיע הגאון לביתו והציע לפניו את הוויכוח, נענה ואמר עצם ספק ההלכה היא כמו שפסק הרב מליסא, אבל לא מטעמו ונימוקו, והראה להם את מקור הדברים וטעמו ממקום אחר, ונשתוממו השני הגאונים מגודל חריפותו ובקיאותו ומגודל ההשתוממות על חריפותו אחזו שני הגאונים בידו זה בימינו וזה בשמאלו ונשקו את ידיו מרוב אהבת התורה שהעיר עיניהם בהלכה.

פ"א איקלע אדם מגלילות לעמבערג לביתו של הגאון רבי מרדכי בנעט זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג שאלו הגאון אם מכיר את הגאון ה"ישועות יעקב", ענה הלה שאינו מכירו, נאנח הגר"מ בנעט ואמר: הוי, אנשי פולין לא ידעו להוקיר את ערך רבניהם גדוליהם, אילו הי' לנו גאון כהרב ר' יעקב אורנשטיין מלבוב, היינו מושיבים אותו על כסא זהב טהור.

גם אצל גדולי וצדיקי רבני החסידות הי' מאוד נערץ אם כי הי' מתנגד גדול לדרך החסידות, פ"א בא רב גדול לשאול בעצת הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק זי"ע בדבר שאלה גדולה וחמורה אשר לו, שיורנו אל מי מגאוני הדרו יפנה בשאלתו, המליץ לו הרה"ק מסטרעליסק להפנות שאלתו אל הגאון ה"ישועות יעקב", "כי הוא רבן של כל בני הגולה, ובשמים פוסקים הלכה כמותו..." – גם הי' בידידות עם הרבה מהם, כמו הרה"ק השר שלו' מבעלז זי"ע שהראה לו חיבה יתירה. וכן עם הרה"ק השר בית הזוהר ר' צבי הירש מזידיטשוב זי"ע שבכל עת בואו ללבוב הי' מבקר בהיכלו והשתעשע עמו בשעשועין דאורייתא, בנגלה ובנסתר, ואחרי פטירת הרה"ק מזידיטשוב הי' ה"ישועות יעקב" שולח בכל שנה ושנה ביומא דהילולא סך כ"ה רו"כ לחלקם לעניים על הציון. גם הרה"ק ר' שלום מקאמינקא זי"ע הי' עמו בקשרי ידידות, ואף התכתב עמו בהלכה, והגאון ה"ישועת יעקב" מזכירו בספריו כמה פעמים מתוך חיבה יתירה, פ"א אמר הגאון ה"ישועות יעקב" דברי שבח על הרה"ק מקאמינקא, התבטא ואמר בזה"ל: "בארבע פינות מוחו מונחת כל התורה כולה, בפינה אחת ש"ס בבלי וירושלמי, בפינה שניה, כל ספרי הפוסקים, בפינה השלישית כל ספרי קבלה, בפינה הרביעית כל מדרשי חז"ל וספרי אגדה, ובאמצע המוח נמצאת נקודת יראת שמים שמאירה ומהזהירה על כל הפינות, פ"א ערך הגה"ק מקאמינקא תשובה נפלאה בענין איזה היתר עגונה, ונסע ללבוב להציע תשובתו לפני הגאון הישועות יעקב, וכשבא לפניו, הראה לו הגאון סברא מהריטב"א שבסברא זו נסתרה תשובתו, התפלא הגה"ק מקאמינקא ואמר לו הלא למדתי כעת קונטרס עגונות על בוריו עם כל הקדמונים והאחרונים ובתוכם גם את הריטב"א ולא ראיתי סברא זו, השיב לו הגאון זה לי עשרים שנה שלא עיינתי סברא זו בהריטב"א, נייתי ספר ונחזי, ויבוקש הדבר כמו שאמר הגאון ה"ישועות יעקב", נתפעל הגה"ק מקאמינקא וקרא בהתפלאות: "אה, דאס הייסט א גאון". – כמו כן יש ממנו גם הסכמה על כמה מספרי החסידות כמו על ספר "נועם מגדים". וכן על ספר "נחלת שמעון" מהרה"ק ר' שמעון מיערוסלאב זי"ע שהי' עמו בקשרי ידידות כשהי' גר ביערוסלאב אצל חותנו כמו שכותב בהסכמה אשר כמה פעמים נשא ונתן עמו בהלכה, והשאיר אחריו כתבים רבים ונשרפו.

מלחמה לה' בעמלק

באותו זמן התחיל להתנצנץ נצני ההשכלה של בערלין בעיר ההגדולה לעמבערג, והיתה סכנה צפויה לדת ישראל שלא ירעו ולא ישחיתו אותן המחבלים ומשחיתים, אשר החלו לקצץ בנטיעות כרם ישראל תחת מסוה של צדקות באמרם שכל כוונתם רק לחבר התורה והחכמה, ההשכלה עם האמונה, בעוד שכל זממם הי' לעקור את ד"ת ישראל, וכבדה המלחמה של היראים נגדם להסיר מעל פניהם את המסוה, אז קם ה"ישועות יעקב באף ובחימה וערך נגדם מלחמה לה' נגל אלו שרצו להרוס ולהחריב עירו, והחרים את רבם ומורם של המשכילים שלמה לייב ראפפורט, עד שנאלץ לעזוב את העיר לבוב ונסע לריעו יוסף פערל שהי' מראשי המשכילים, והוא בהיותו נגיד ותכיף בעירו, ערך קובלנא לבית המשפט נגד ה"ישועות יעקב", על דבר אשר החרים את הנ"ל מעירו, אבל עד מהרה נוכח לדעת כי הוא תכיף אבל לא נגד רשכבה"ג, ובא לביתו של הגאון והתחנן לפניו ואמר: רבי, הנה אנחנו עומדים במלחמה, מערכה מול מערכה, ועד מתי תאכל חרב, על כן באתי לבקש מאתכם שנבוא לעמק השוה והקולות יחדלון, כשמוע ה"ישועות יעקב" את דבר הצעתו נעמד על רגליו וצווח: חלילה מעשות כדבר הזה, האם בנדון "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", אפשר לעשות פשרות.

יסופר שפ"א נזדמן לו לילך בצוותא עם הרה"ק מאפטא זי"ע, ועברו ליד בית גימנזיום, הרגיש הרה"ק מאפטא בטומאה הבוקעת משם והתבטא כי מטומאת הנחש הקדמוני היא... לפתע שם לב ה"ישועות יעקב" ואמר: שמספרו של הבית הגימנזיום כפי שמצויין עליו היא 358 כמין 'נחש'..., ואכן ידו היתה על עליונה ובימי לא פשתה נגע ההשכלה וכפי שהספידיהו מרן החתם סופר (נדפס בדרשות חת"ס עמ' שע) וז"ל: "נחשך מאור העולם ונסתלק ביום כ"ה מנחם אב הגאון הגדול... חריף ומופלג ענוותן וצדיק, ותורה וגדולה במקום אחד, הוא עמד בכח עוזו לשבור מלחמת עמל, ולא הרימו ראשם בחייו, ועתה מי יקום לי עם מרעים ומי יתייצב לי עם פועלי און".

כ"ו מנחם אב

כ"ק מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע

מיום עמוד רבינו הק' על דעתו ועד יום זיבולא בתרייתא דיליה, כאשר בחד קטירא איתקטיר לחיי עלמין ית', לא הסיח דעתו הק' אף לרגע כמימרא ממצבו של עם ה' היושב בציון על אדמת קודש.

ששה פעמים נסע רביה"ק לבקר בארץ ישראל, בראשונה בהיותו עוד רב בעיר קראלי ביקר בארה"ק בקיץ תרצ"ב, ואח"כ שהה רבינו בירושלים יותר משנה שלימה לאחר המלחמה בשנת תש"ו, ועוד ארבעה פעמים כשכבר ה' גר באמעריקא בשנות תשי"ב, תשט"ו, תשי"ט, וביקורו האחרונה תשכ"ה, כל ביקור לעצמו הביא קירבה והערצה מן הישוב הישן שבארץ ישראל אל רביה"ק זי"ע, ורבינו השאיר רישומא קדישא בגודל קדושתו על כל דרי ארעא קדישא, והשפעתו הגיעה עד למרחוק בכל קצוות ארץ ישראל ומקום שהי' קובץ יהודים החרדים לה' ולתורתו.

מורשת אבות

מידה זו קיבל רבינו מאבותיו ורבותינו הק' עצי התמרים זי"ע אשר היו מקושרים מאוד לארה"ק וכל ימי חייהם התאוו לראותה ולחון את עפרה, געגועם וכיסופם עלתה על כל גדותיהם והתבטאה בכל עת מצוא כאשר התקשרו בקשר עליון דאורייתא אל הארץ הזאת.

אבותיו ואבות אבותיו עסקו כולם במעות א"י, לחזק את הישוב הישן מיהודים חשובים היושבים על התורה ועל העבודה בחצרות ה' בתוככי ירושלים, הי' בזה חליפות מכתבים ממרן הגה"ק הקדושת יו"ט זי"ע ואחריו ממרן הגה"ק העצי חיים זי"ע, שכתבו להרה"ק רבי דוד צבי שלמה בידערמאן זצ"ל אדמו"ר מלעלוב ירושלים, בנוגע המעות שנשלחו מחצר בית סיגעט, גם הגה"ק הייטב לב זי"ע הגה"ק רבי אלעזר ניסן זי"ע, וכן הגה"ק הישמח משה זי"ע עסקו בשליחת ואספת מעות לעניי ארץ ישראל.

מראשית כזאת הודעת הלא הוא אבי השושילתא קדישתא **רביה"ק מרן בעל הישמח משה זי"ע** אשר כידוע ומפורסם דאגתם של עניי ארץ ישראל הי' בראש מעיניו, רבות פעל בכינון קופות הצדקה שנועדו לחזק את יקירי קרתא דשופריא, ובכך הרגיש בנפשו מקושר לארה"ק.

ואף גם מבצבץ ועולה מספריו הק' את גודל חיבתו והשתוקקותו אליה, וכך כותב רביה"ק בספרו ויואל משה (מאמר ישוב א"י סי' ק"ב עמ' ש"ח) וז"ל: **וק"ז מרן הישמח משה זלה"ה שבכ"מ בספריו מחשיב מאוד ישיבת א"י, וכשרצה חתנו הק' האריז' דבי עילאה זצלה"ה ליסע לאר"י כתב לו מכתב בתוקף שלא יסע, וכתב שם על הנסיעה לא"י באמת מי לא ידע מגודל ערכה של מצוה זו ובוודאי גם אני חשקה נפשי לדבר זה, אך כבר אמרו חכז"ל הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.**

(המכתב נדפסה בישמח משה הנדמ"ח בליקוטים).

ועל הכל גלוי וידוע המיית נפשו וכליון עיניו הק' לעת הגאולה ובנין בית הבחירה, אשר היתה חזון בלתי נפרץ אצל שאר צדיקי עולם, עד כדי כך שקדושי עליון בדורו העידו עליו שהוא ניצוץ נשמת ירמיהו הנביא ומפני שהוא בעצמו ראה במו עיניו את חורבן בית המקדש לכן ציפה במידה מיוחדת כזו לבנינה ושכלולה, וכל ימיו אשר חיה לא הירפה רגע כמימרא מלהחיש קץ הגאולה בתפילותיו, עד אשר לפני הסתלקותו מעלמא הדין הבטיח שבעלותו השמימה ירעיש עולמות ולא יכנס בגו עדן גינתא עד כי יבוא שילה.

וכן בקודש חזינו אצל **רביה"ק מרן בעל הייטב לב זי"ע** אשר נכספה וגם כלתה נפשו לחצרות ה' בארה"ק, וכל ימיו דיבר בקדשו מקדושת הארץ וגודל סגולתה כפי שנראה בעליל בספריו הק', ובפרט בספה"ק ייטב לב עה"ת ריש פר' לך שם נרגש ביותר גודל חיבתו ורגשותיו לארעא קדישא, עד שמחדש כי בארה"ק הנהגתו של הקב"ה הוא בהתגלות ממש בבחינת אל הארץ אשר 'אראך'.

כל אלו שזכו להסתופף בצל קדש וליהנות מזיו תורתו ידעו להעיד ולתאר גודל ציפיתו לאר״י שגעשה בליבו הטהור עד אין קץ, והי׳ מרגלא בפי החסידים הזקנים שלא בכדי זכה מרן הייטב לב שחותנו הרה״ק מטאלטשווא זצ״ל בחר בו והעניק לו בצוואתו בתורת ירושה את בית דירתו בעיה״ק צפת תובב״א, כי לא נעלם מעיניו גודל התקשרות חתנו הק׳ לפיסת אדמת קודש.

גם רבינו מביא בספרו הק׳ (שם עמ׳ שיג) על חיבוב הארץ של ק״ז מרן הייטב לב זי״ע, וז״ל: **...הנה הדפים בעצמו מה שאירע לו אצל ק״ז הייטב לב זלה״ה ונודע אשר ק״ז זלה״ה הי׳ חובב הארץ מאוד מאוד וכ״ק חמיו הגה״ק האבדק״ק טאלטשווא זצ״ל היה אח״כ אבד״ק צפת נסע לא״י בעצתו, גם הוא ז״ל היה בדעתו ליסע אלא שאמר אח״כ שרואה שצריכים לו במדינתו וא״א לו לנסוע..** עיי״ש.

וכך הונחל והושרש גודל חין ערכת וחיבת הארץ לממשיך השושילתא קדישתא הלא הוא **רביה״ק מרן בעל הקדושת יו״ט זי״ע** שאהבתו לארה״ק פרצה כל מיצר וגבול, הרבה שלוחי דרבנן שנדדו מגבולות הארץ למדינות הים כדי להביא מזון וציידה להשביע כל נפש שוקקה ורעבה יושבי ארה״ק, נתקבלו אצלו בחיבה יתירה ומופלגת וכיבדם ביותרת הכבוד ועמד לימינם שיצליחו במשימתם, ושיגר מכתבי בקשה לכל הסרים למשמעתו לקבלם בעין יפה ולתומכם ברוח נדיבה, וכן ידוע שבכל אמרותיו הק׳ בהגיעו לענין גאולת הארץ נפש יצאה בדברו בהשתוקקות עצומה, וידוע שכבר גמר אומר בליבו בסוף ימיו להעתיק מושבו בארה״ק אלא מן השמים לא איסתייעא מילתא.

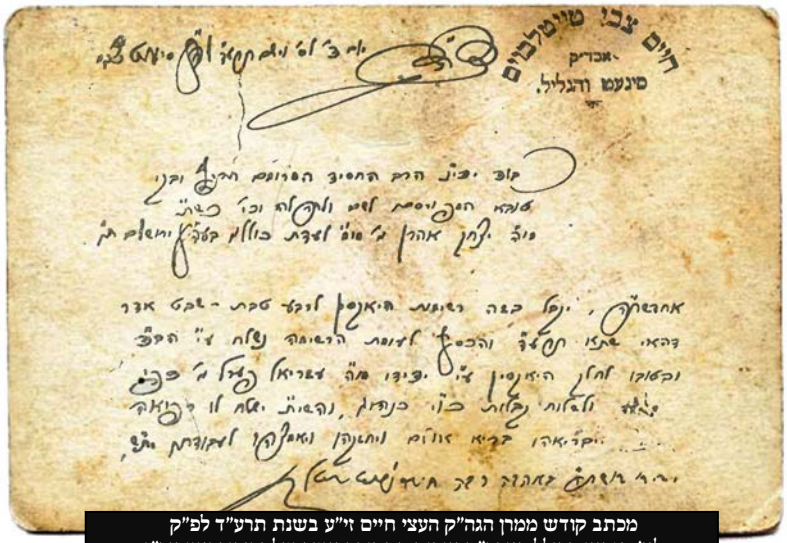
עד כדי כך גדלה אהבתו לארה״ק אשר אף גם כל חפץ שהובא אליו מארץ ישראל היתה אצלו יקרה מפנינים ומפז, וכמו שמעיד עליו בנו רביה״ק זי״ע בתשובות דברי יואל כי כל חפץ מארץ ישראל זכתה אצלו לחביבות יתירה, וכמו שידוע קיבל מרבו הקדוש מרן הדב״ח מצאנז זי״ע בעקטישע אשר נתפרה מבד שהובא מארה״ק, ושמר עליה כעל בבת עינו, מרן רביה״ק בעצמו הי׳ רגיל לספר לפעמים מגודל אהבתו דמר אביו לארה״ק, ובתוך דבריו סיפר פעם, שאביו מרן הקדושת יו״ט זי״ע חיבב כל בגד שהובא מא״י או חפצים אחרים (פרט לאתרוגי א״י שלא רצה לקחת משום האיסור להוציא פירות א״י לחו״ל, כדמבאר רבינו בשו״ת דברי יואל יו״ד סימן צ״ז).

מענין גודל אהבתו של מרן הקדושת יו״ט זי״ע לארה״ק סיפר הרה״ח הישיש ר׳ יוסף ברדאש ז״ל מעיה״ק ירושת״ו, דבעת נסעו לחו״ל כשד״ר לעניי אר״י השתהה בעיר סיגעט אצל מרן הקדושת יו״ט זי״ע שהיה ידוע בגודל חיבתו לעניי א״י, ובביתו של הקדוי״ט קראו אותו בלשון חיבה ״דער ארץ ישראל איד״.

ואשר על כן הוציא חרב מתערה להגן על קדושת הארץ כאשר באו פריצים וחיללוה עת החלו לצוץ קבוצות קטנות של הכופרים בה׳ ובתורתו ששמו לעצמם מטרה לפרוק מעליהם עול תורה ומצוות, וכדי לצוד ברשתם נפשות תמימות מישראל כינו ואימצו לעצמם את השם ׳חובבי ציון׳, והתחילו לעשות פעלים להעלות יהודים תמימים מארצות הגולה לארה״ק, ומרן הקדושת יו״ט אזר כגבור חלציו, קיבץ אסיפות רבנים ומנהיגי האומה ונעמד בראש מערכות אלוקים חיים להפר עצתם ולקלקל מחשבתם הרעה, וגילה קבל עולם ומלואו פרצופם האמיתית ודרכיהם הנלוזות ובכך מנע בעדם לסחוף אחריהם תמימי לבב.

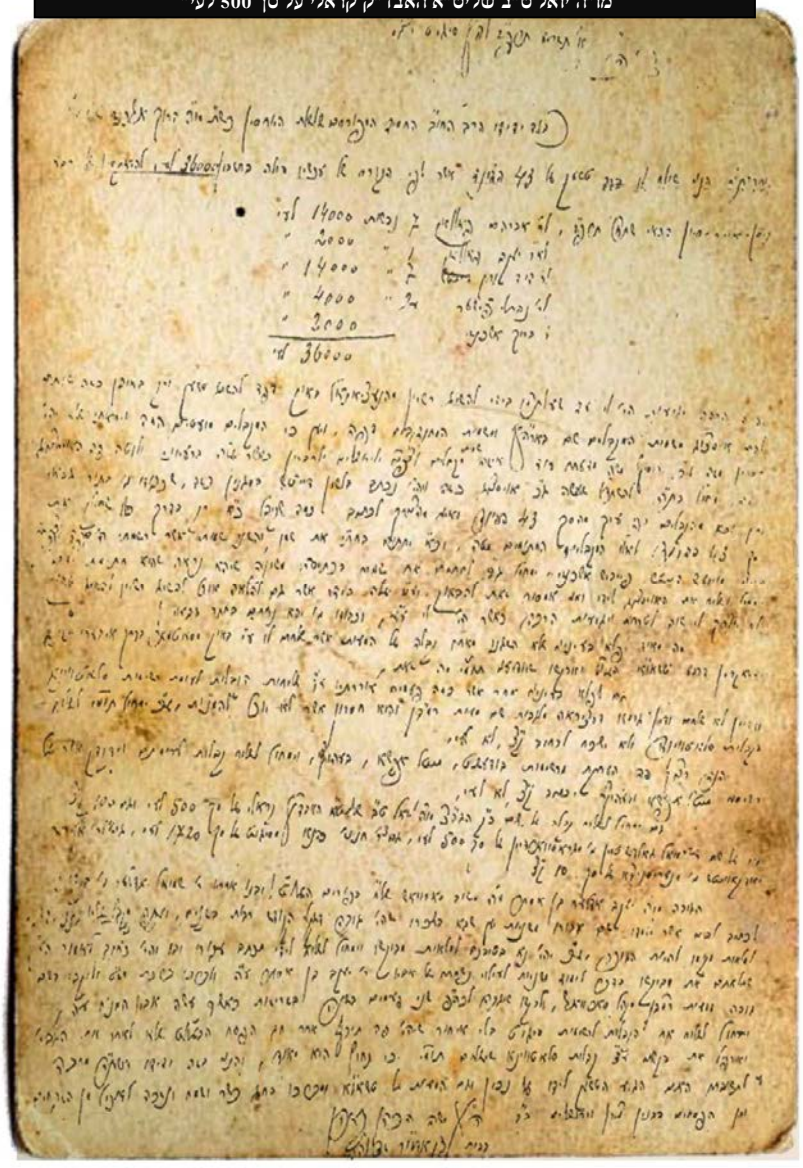
והנה כי כן המשיך בגאון ובעוז בנו אחריו **רביה״ק מרן בעל עצי חיים זי״ע** אשר בימיו הקצרים עלי אדמות קיבץ וריבץ והירבה פעלים כבירים לטובת תושבי ארה״ק, ולסיבה זו מסר נפשו ומאודו למען קופת רבי מאיר בעל הנס לכוננה ולהעמידה על מכונה והיכלה, ואף גם ייסד בעצמו כולל בארה״ק כדי לתמוך ולעמוד כעזר וסיוע לעניי ארץ ישראל.

וכך נולד רבינו מושרש עם תשוקה לא״י מה שהיתה לו בירושה מאבות אבותיו אשר כל ימי חייהם דאגו למען ארץ אשר עיני ה׳ בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

מכתב קודש ממרן הגה״ק העצי חיים זי״ע בשנת תרע״ד לפ״ק
לא׳ מגבאי הכולל בארה״ק אודות התמיכה אשר שלח עבור עניי אר״י

מכתב אשר שלח המשב"ק של מרן עצי חיים זי"ע לגבאי הכולל בארה"ק אודות המעות אשר נשלח לעניי אר"י, ובתו"ד כותב בזה"ל: "גם ימחול לשלוח קבלה על שם כ"ק הגה"צ מו"ה יואל ט"ב שליט"א האבד"ק קראלי על סך 500 לעי"

י'שיב ל'צריו ו'כפר א'דמתו

עוד מימי נעוריו הובלטה במידה מיוחדת געגועיו וכיסופיו של רבינו לארה"ק, והיו כל עניני ארץ ישראל חקוקים על לוח לבו, ומגודל האהבה היה נלחם מלחמת ה' נגד המלעיבים אותה ומחללים את קדושתה ומטמאים את הארץ, וכל ימיו פעל פעולות נמרצות לחזק את יראי ה' היושבים בארץ החיים ומתנהגים שם בקדושה וטהרה מתוך דחקות ועוני, ואי אפשר לתאר בחרט עלי גליון את רוב פעולותיו למען יושבי ארה"ק אשר פעל למענם במסירות נפש.

על הפלגת אהבת ארץ ישראל שהיה בלב רבינו מילדותו, העיד עוד אביו מרן הקדושת יו"ט ז"ל כאשר סיפר ש"ב של רבינו ז"ל הרה"צ הישיש ר' יואל אשכנזי ז"ל מטבריא, שזוכר מילדותו, כי טרם שנסע אביו הרה"צ ר' ברוך אשכנזי ז"ל (בנו של הגה"צ רבי יואל זצ"ל אב"ד ולאטשוב ובעמח"ס מהר"י אשכנזי, חותנו של מרן הקדושת יו"ט זי"ע) לארץ הקודש לחונן את עפרה ולהשתקע שם, נסע יחד עם אביו ז"ל לעיר סיגעט לדודם מרן הקדושת יו"ט ז"ל להתברך מפי צדיק בברכת פרידה, ומרן הקדוי"ט ז"ל כיבדם ביותרת הכבוד, וגם רבינו ז"ל שהיה אז בחור כבן י"ד שנה היה שם באותו מעמד, וכשנתנו להם מידי דמיזן לאכול נענה הקדושת יו"ט ואמר להאורח הילד יואל אשכנזי שיאכל עם רבינו ז"ל מקערה אחת, ואמר: **אתה שמך יואל והוא ג"כ שמו יואל, ואתה נוסע לארי' ובני יואל הרי הוא אוהב את ארץ ישראל, על כן מן הראוי שתאכלו יחד בקערה אחת** (ובל"ק: די הייסט יואל, און ער הייסט יואל, די פארסט קיין ארץ ישראל, און מיין יואל'יש האט ליב ארץ ישראל" דעריבער עסט פון איין שיסל).

וברבות הימים כאשר היה משכן קדשו של רבינו בארה"ב בא פעם אחת ר' יואל אשכנזי ז"ל לבקר את רבינו, וכאשר נכנס לבית רבינו אמר בהתנצלות כי היות שאין לו לרבינו טבלא על כותלי ביתו שגר שם על כן היה קשה לו למצוא את ביתו, ענה לו רבינו בדרך צחות: היה לכם לשאול איה משכנו של ה"שונא ציון" הידוע, ואזי היו כולם מראים לכבודו את מקום דירתי, ועל זה הזכיר לו הר"י אשכנזי את דברי אביו הקדושת יו"ט הנ"ל שהוא אוהב ארץ ישראל, ורבינו ז"ל אישר את העובדא.

ידועה היא אמרתו שאמר רבינו פעם דמרומז שמו בפסוק בפר' האזינו (שכידוע מספה"ק ששמותם של בני ישראל מרומזים

בשירת האזינו) מרומז שמו ביחד עם א"י, בפסוק **י'שיב ל'צריו ו'כפר א'דמתו**, ואדמתו היינו ארץ ישראל, וממילא מרומז שמו הקדוש יחד עם ארץ הקודש, וכמ"פ בעת שהיה רבינו עולה לתורה בפר' האזינו והקריאה בשישי מסתיימת בפסוק זה, הרגיש וגו' ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו, התבטא רבינו ואמר: בפסוק זה מרומז שמי וא"י גם יחד, ישיב לצריו מרומז המלחמה נגד רשעי ישראל, וכפר אדמתו עמו, מרומז בזה דארץ הקדושה אינה מקפדת עלי ח"ו על עמדתי איתן נגד פעולות הנעשים על אדמתה.

מודעה

לאחינו החרדים פה"ק ירושלים תובנ"א

באשר בעוה"ת הנו עוסקים עתה לצמר הענין בדבר התאגדות הרבנות החרדית בפעיה"ק ת"ו עם כ"ק אדמו"ר צי"ע הגאון האדיר

רבינו יואל טייטעלבוים שליט"א

הגאב"ד קראל יע"א

לכן מודיעים אנו בזה אם נמצא מי שהתחרט שלא בא עור על אחוזתו עמנו שיבוא ויתחבר אתנו בהתחברים להם מיד זמן משך שמונה ימים מיום הנ"ל, ולהקל על ההחתמים בעניני מהנה לקבל התשורות

בעזהי"ת יצא לאור ע"י הנכ"ב איש"ר שיחי' עלי יד הרב מאה שערים

המוציא לפעל "ועד הכוללים" לעזרת היהדות החרדית בירושלים

שלום לבערמאן, גזבר מאה שערים

יוסף האפמאן

ישראל יצחק וולף רייזמאן

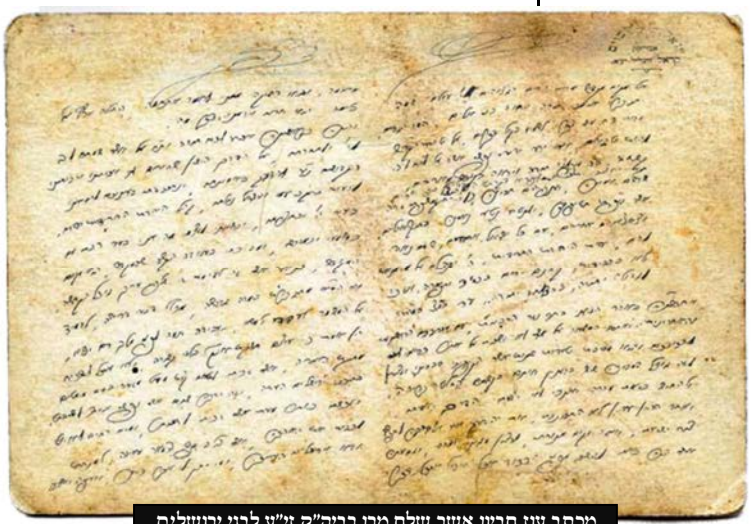
ורמז נאה הוסיף על זה הגאון האדיר בעל מנחת יצחק גאב"ד ירושלים זצ"ל שדבר זה מרומז בגמ' (כתובות כתובות עה.) עה"פ **ולציון יאמר איש ואיש יולד בה**, ודרשי' אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, ור"ת של הפסוק **ל'ציון י'אמר א'יש ו'איש** הוא שמו הק' של רבינו המצפה לראותה, ונרמז שמו בקדושת ארץ ישראל, (נדפס בספרו מנחת יצחק עה"ת פר' וישב).

בס' חיבת ירושלים בהקדמת המו"ל כותב בין השאר סיבת הדבר שהביאתו להדפיס ספר זה, וז"ל: **כי עלה בלבי השתוקקות לעסוק באיזה דבר מצוה, וגם לקבוע דירתי בעיה"ק, ושאלתי בעצת כ"ק אדמו"ר מרן הגה"ק מו"ה יואל ט"ב (זיע"א) אב"ד קראלי, והוא מסר לי את הספה"ק הזה להדפיסו, כי הוא תועלת גדול, ומקיימים בזה מצות שאלו שלום ירושלים**, עכ"ל. (בספר הנ"ל מתאר כל המקומות הקדושים וקברי הקדמונים בארה"ק, נדפס בסאטמאר שנת תרצ"ג).

והימים ימי ביקורי של רבינו בארה"ק, לאחר פטירתו של הגה"ק מהרי"ח זאנענפעלד זצ"ל וחכמי ירושלים בראותם בו כליל השלימות והמעלות של מנהיג ישראל הראוי לכהן פאר בעיר רבתי עם, הזדרזו לבצע את הדבר והתאספו כמ"פ לדון על נידון זה כדי שיסכימו כולם בזה, והחליטו לאסוף חתימות מחכמי ויקירי קרתא דשופריא, ונתמנו ע"ז ועד מהרבנים החשובים ה"ה הגה"צ המקובל ר' אשר זעליג מרגליות זצ"ל הגה"צ ר' ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל, הגה"ח ר' יוסף האפמאן זצ"ל, הרה"ח ר' יוסף חיים שינבערגער, וחתנו הרה"ח ר' שמואל דייטש, הרה"ח ר' שלום ליבערמאן, הרה"ח ר' יעקב אייזנבאך, שקיבצו כמה מאות חתימות מיראים ושלמים, יקירי ירושלים ת"ו, ובעיקר עמדו לימינם קהילות החסידים והקנאים שבירושלים שתלו תקוותם שרבינו בא יבא ברינה לכהן כרב דמתא, וע"י יתרומם קרן התורה והיהדות בעיה"ק ירושלים ת"ו.

לאחר הימים טובים של שנת תרצ"ג הגיע לרבינו כתב קאנסוס ונזר הרבנות, שהיה מעשי ידי אומן פיתוחי חותם בנוטריקון שמו של רבינו, שמקבלים עליהם מרותו של רבינו, וגדולי הצדיקים שבחו"ל הגה"ק ממונקאטש זצ"ל והגה"ק מקאלאשיץ זצ"ל שלחו מכתבי עידוד וחיזוק לעדת החסידים בירושלים שיצליחו במשימתם להביא את רבינו זצ"ל לארץ הצבי.

רביה"ק זי"ע ענה אז לאנשי ירושלים מכתב עוז חביון אשר ערך בכת"י בנעימים ובחרוזים נאים, ושם מעלה

מכתב עוז חביון אשר שלח מרן רביה"ק זי"ע לבני ירושלים

מי יתן... אעופה ואשכונה...

על עוצם אהבת קדושת ארה"ק שהיתה קשורה לרביה"ק ועד כמה היה רצונו עז להתיישב בה, נוכל לראות ביותר ממכתבו המופלא שהשיב להעדה החרדית בירושלים ת"ו בשנת תרצ"ג, לאחר שכבר הגיעה לידו הכתב רבנות שהתמנה לרב ואב"ד העדה החרדית, וכתב להם אז תשובה מאהבה ומענה ארוכה על בקשתם הנ"ל.

בגעגועים את ימי שהותו בארה"ק, ומסביר להם בטוטו"ד שלא יוכל למלאות מבוקשם, ונבצר ממנו לעת עתה לבוא לעיר הקודש, ובין השאר כותב, וזה לשון קדשו: "**הן אמת כי עוצם תשוקת ארה"ק בלבי קשורה, ולא אוכל לשכוח מתיקות האורה, אשר זכיתי לטעם קצת מעט מזעיר בימים מועטים בתוככי ירושלים העירה, וזה הרבה שנים אשר נפשי איוותה לישיבתה, ועכשיו ביותר מעת אשר זכיתי לראותה, ומים רבים לא יוכלו לרבות את האהבה, אשר בלב ונפש צמאה ורעבה, למנוחת יהודה וירושלים העריבה, ומי יתן לי אבר כיונה, אעופה ואשכונה, בעיר הקודש מקום השכינה וכו'...**" (ראה תצלום מהמכתב במלואו ונדפסה בדברי יואל מכתבים ח"א, עמ' קמ"ה, מכתב צ"ט)

כידוע לא יצא אז הדבר לפועל, כיון שרבינו זי"ע לא רצה לעזוב עדת מרעיתו תלמידיו וחסידיו שהיו מקושרים עמו בלב ונפש, ואז נתקבל לכהן כאב"ד בירושלי הגה"ק מהרי"צ דושינסקיא זצ"ל אבדק"ק חוסט, ולימים אח"כ נתקבל רבינו לרב בעיר הגדולה סאטמאר.

במשך השנים השתוקק רבינו הרבה פעמים לעלות לארה"ק כך גם בשנת תרצ"ט התכונן לעלות לארה"ק ולהתיישב שמה אלא שמפני סיבות שונות לא יצא אז הדבר לפועל.

כאשר עלה הכורת על עם ישראל ורובא דרובא מיהדות הגולה נכחד ונעקד על קידוש ה' הי"ד, ובחסדי השי"ת ניצול רביה"ק מציפורני הרשעים האלה, ועמד על חוף מבטחים במדינת שוויץ, או אז גילה רבינו חפצו ותאוותו להתיישב בארה"ק, כפי שכתב אז בשנת תש"ה בתשובות דברי יואל (ח"א סי' קל"ו) וזלשה"ק "**כי כל מגמתי כעת לישב בארץ החיים ולהמתין שם על ישועת ישראל הבאה בב"א**" עכלה"ק, ואז נסע רבינו והתיישב בעיה"ק ירושלים ת"ו, ודר שמה שנה תמימה הוא שנת תש"ו לפ"ק, ואז נתקיים מה שרמז רבינו במכתב קודש הנ"ל: "**אולי ימים ידברו וגו' אשים לדרך פעמי, לעבור נהרות וימים, לאווירא דארעא קדישא המחכים חכמים**".

מרא דארעא דישראל

לא בכדי ראו בני ארץ ישראל ברבינו זי"ע למנהיגם ולרועם הנאמן, כאשר ישא האומן את היונק כן נשא אותם במסירות נפש ממש, כשכל שנותיו שימש כמלכי צדק מלך שלם, בכהונתו רבות בשנים לנשיא העדה החרדית, וכן אח"כ כששימש לגאב"ד עיה"ק כלילת יופי משוש כל הארץ.

אע"ג שרבינו זי"ע הי' גר בחו"ל, מ"מ היו עיניו ולבו ראשו ורובו מכוונים תמיד למקום המקדש, בבחינת את בנציבין ומצודתך פרוסה עד לירושלים.

רבינו לא הסיח דעתו הקדושה אף לרגע כמימרא מהיהדות החרדית בארץ ישראל, הן בעניני הכלל והן בעניני הפרט של כל יחיד ויחיד, וחיזקם תמיד ועודדם כאב על בנים.

וידוע שפעם הביאו לרבינו בד חדש לתפור ממנו

קאפטן לרבינו, כשהמשב"ק נכנס אל הקודש פנימה להראות לרבינו את הבד, אמר לו רבינו למה הי' צריך לקנות אותו והלא יש לי די מלבושים, ענהו המשב"ק שהבד הזה עלה זול ביותר ושילמו לזה לא יותר מעשרים דאלער, השמיע רבינו קול אנחה ואמר לו הרי כמה יהודים מא"י היה אפשר להחיות עם עשרים דאלער.

זאת עמדה במחשבתו של רבינו כל ימיו, ובכל פרוטה מיותרת כבר דאג לבני א"י, לבו הי' ער ופתוח לכל צרכיהם הן בגוף והן בממון והי' מיצר בצרתן של יהודי ארץ ישראל וכמו"כ ראו בחוש גודל החשיבות שיש אצל רבינו ליהודי של ארץ ישראל.

והיו את המלך בצאתו לשלום

מודיעים אנו בזה לכל אנ"ש התרדים בירושלם שיבואו כלם

לקבל את ברכת הפרידה

רבינו יואל טייטעלבוים שליט"א

ועד עדת היהדות התרדית בירושלם

ועובדא מאלפת במאד סיפר אחד מיקירי ירושלים הרב החסיד ר' לייב גאלדבערג זצ"ל שבסוף ימיו הי' גר בשכינות לרבינו זי"ע בווילאמסבורג, והוא הי' רגיל בכל שנה ושנה בחג הסוכות ליכנס אל הקודש פנימה, ולברך על האתרוג של רבינו, כשהיתה לו זאת זכיה גדולה ומיוחדת, באחד מן השנים קדם ר' לייב והגיע לפני שיצא רבינו להתפלל בביהמ"ד, כשברצונו ליכנס לרבינו, אמרה לו הרבנית תחי' שרבינו עדיין לא התפלל, ושיחזור אחרי התפילה, פתאום נפתח הדלת ורבינו יוצא מחדרו, ומראה לר' לייב להיכנס בחדרו, ואומר לו בזה"ל: **"ר' לייב, אן ארץ ישראל'דיגן אתרוג האב איך נישט צו בענטשן דערוף, אבער אן ארץ ישראל איד האב איך יא, בלייבט שטיין דא נעבן מיר בשעת איך מאך די ברכה אויפן אתרוג, וועל איך כאטש האבן ארץ ישראל נעבן מיר"...**

וכמים פנים אל פנים ראו ההערצה והאהדה הגדולה וההתקשרות וחביבות של בני א"י ובראשם חכמיה ורבניה וגדוליה לרביה"ק זי"ע, גדולי ויקירי א"י הזקנים שבאותו הדור, כבר ראו ברבינו כשהי' עדיין צעיר לימים, שפני משה כפני חמה.

בצעריך ירושלים

כאשר נתייסדה המדינה הציונית בשנת שח"ת עמך, שוב לא רצה רבינו ז"ל לדור תחת ממשלת המינים בעת ההוא כאשר השתלטו הכופרים על ארצינו הקדושה וכבש את פלטרין של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובאו פריצים וחיללוה, וטימאוה בכל מיני טומאות ועקירת הדת, מאז לא מצא רבינו מנוח ומרגוע לנפש, כי בהיות נפשו קשור לקדושת הארץ לא היתה נפש יכולה לסבול את עלבון הארץ אשר זדים מטמאים אותה וביותר כאב לבו כאשר ראה אשר הכופרים השתמשו במצות ישוב ארץ ישראל להסית את עם ישראל להדיחם מדרך התורה, ולכל תועבתיהם השתמשו בלשון חיבת הארץ, ובעוה"ר עלה בידם לצוד נפשות נקיות לאלפים ולרבבות והעבירום על דתם ועל דעת קונם, תחת המסוה של חיבת הארץ.

ומעת תקופה זו אשר הכופרים השתמשו במצות ישוב ארץ ישראל להסית את העם לעלות בחומה ולדחוק את הקץ ולעזוב את אמונת אלוקי עולם כבש רבינו את גודל געגועיו וכיסופיו לארץ הקודש וחדל לדבר מזה, והיה אומר **שכמו שהמצבה שהיתה אהובה בימי האבות, ומאז שהכנענים עשאוהו חק לעבודתם נאסר לנו להשתמש בה, כמו כן בענין ישוב ארץ ישראל מאחר שהכופרים לקחוהו לכלי זיינם להעביר בה את ישראל מן הדת ולטמאות את הארץ, מאז אין לנו להפליג בשבח ישיבת הארץ** ומאז היה רבינו זהיר מאוד בלשונו שלא יתלו גם בו בוקי סרוקי בענין זה.

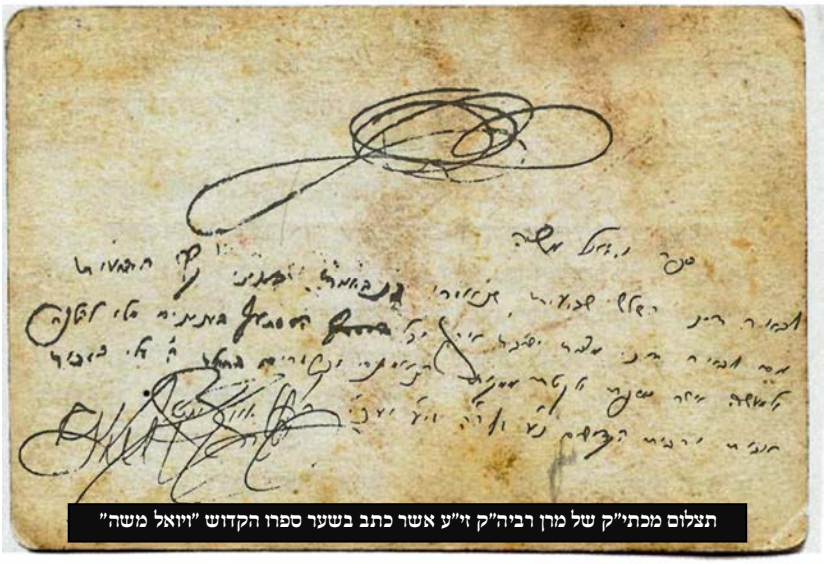
ובספרו הק' ויואל משה קבע רבינו ז"ל מאמר "ישוב ארץ ישראל" שהוא מיוסד לברר הלכות ישוב ארץ ישראל בכל פרטיה ודקדוקיה, ושם מס' קל"ח ואילך האריך רבינו לבאר מש"ס ופוסקים **שבדור הזה שעשו הציונים את מצות ישוב ארץ ישראל חק לעבודתם, אין להפליג להתמון משבח מצות עליה לארץ ישראל כי רבים חללים הפילה ועצומים על הרוגיה,** והאריך שם לברר אשר כעת יש סכנה עצומה לדור תחת ממשלת הכופרים עיי"ש.

וראה לשון קדשו בחידושי תורה פרשת בשלח (תש"ז) וז"ל: **מי יתן והיה שיעזור השי"ת שנוכל לעבוד את הבורא ב"ה בארצינו הקדושה, "ווי גוט וואלט דאס געווען ווי וואויל וואלט דאס געווען", אמנם כשטיטוס הרשע עשה מה שעשה לפני ולפנים בקודש הקדשים, היה זה גרוע הרבה מאשר היה עושה זאת בחוץ, וכשחז"ל התרעמו על**

זה לא דיברו בזה על הקודש קדשים, רק אדרבה וכו' עיי"ש.

והי' מרגלא בפומי' של מרן רביה"ק לומר דברי הצמח ה' לצבי (פ' ראה) **שבהיות שאין ארץ ישראל סובלת עוברי עבירה על כן כשחוטאים בא"י באה שם רצועה מארם והם חושבים שהם בירושלים והם מכזבים וכו',** (וע' ביואל משה מאמר ב' סימן קכ"ט).

וידוע שכאשר היה רבינו בארה"ק (שב"ק פנחס תשכ"ה בירושלים עיה"ק) הזכיר בדרשתו דברי הצמח ה' לצבי הנ"ל, והוסיף ואמר בענוות קדשו, **מי יודע אם יש לי זכיה לדרוך על אדמת קודש בארץ ישראל...**

תצלום מכתי"ק של מרן רביה"ק זי"ע אשר כתב בשער ספרו הקדוש "ויואל משה"

לא זז מחבבה

אף אחרי התייסדות המדינה הציונות בארץ הקודש, שפרצה הטומאה בכל הארץ עדיין לא זז רבינו מלחבב את ארץ ישראל והי' עמל כל ימיו להשריש שם יתד ופינה של קדושה וטהרה בהקמת מוסדותיו הק' בארה"ק, ומסר נפש לחזק מוסדות התורה בטהרה שבארץ ישראל, ועוצם מסירות נפשו בעבור מוסדותיו בארי"י יכולים לראות מלשון קדשו ממה שכתב באחד ממכתביו לארץ ישראל, וזל"ק: **והיודעים ובקיאים בהאמת מדי פעם יודעים את רוב עמלי וגודל היגיעות שיש לי בעתים הקשות להחזיק את הישיבה, ואנ"ש והידידים הכל צווחו להפסיק את הענין מחמת ראותם גודל הקושי ודיבת רבים באופנים שונים, אך מחמת חיבת החזקת התורה הקדושה בארץ הקודש אני עומד על מעמדי, ואקוה להשי"ת שאל יעזבנו...** עיי"ש בלשונו הק'.

ספר
ויואל משה
לבאר ריני השלש שבועות, שנאמרו בגביעות, בעניני קץ
הישועות, גם לבאר ריני מצות ישיבת ארה"ק וכל
הסמהעה בענינים אלו להלכה ולמעשה
אשר אפסתי לומתי מסקושות הנאמנים זצוקלים בחכמת ה' קלי
בזכות אבותי רבותי הקדושים נ"ע זלה"ה וי"ע וקע"ל
הק' יואל טייטלבוים

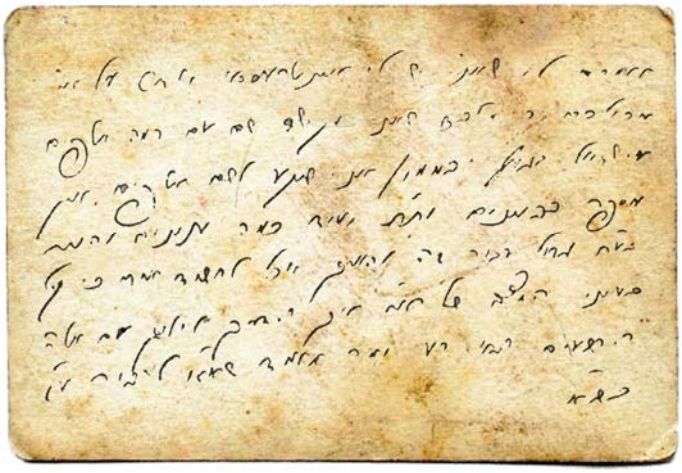
חיבת ארץ הקודש מהו ?

פעם נסתובב השיחה אודות רב אחד מגדולי האגודה שנמצא במכתביו דברים הנוטים לציונות, ורבינו התאונן מאוד על זה, ואמר שהלה נתפס לרעיונות הנוטים למינות ר"ל, והיה שם אחד מזקני החסידים שהסתופף עוד בצל הרה"ק משינאווא זי"ע ושאר צדיקים, והמליץ על הרב הנ"ל שמפאת גודל חיבתו לארץ ישראל נתפס לרעיונות כאלו, והאהבה קלקלה את השורה, והתרעם רבינו ז"ל מאוד על דבריו וצווח **איך יוכל חסיד כמותו שעוד זכה להסתופף בצל צדיקים הקודמים כהרה"ק משינאווא זי"ע לומר שחיבת ארץ ישראל גרמה לו שיהי' לו דעות נפסדות, אדרבה אהבת וחיבת אר"י צריך להביא ההיפך, להתרחק מדעות ומעשי הציונים המלעיבים את הארץ, כי הלא מצוה גוררת מצוה, ואי אפשר שאהבה אמיתית לארץ ישראל תביאתו לידי קלקלה.**

עינו וליבו שם כל הימים

במשך זמן הקיץ של שנת תשי"ח היה נאסר ע"י הרופאים מלהרבות בדיבור עקב הרפואות השונות, ובאותו פרק זמן היה מעלה את כל שיחותיו על הנייר, ובאחד מהכת"י דאז כתב אודות שנתווכח עם אחד מהראשי

ישיבות בארה"ב בענין ארץ ישראל, וכותב בזה"ל: **"אמרתי לו שאני יש לי אינטערעסע יותר על אר"י מכולכם, כי מלבד שאני מקושר שם עם כמה אלפים מישראל בגוף ובממון, אני שוקע לשם אלפים אין מספר בבנינים ות"ת ועוד כמה ענינים, והנני בע"ח גדול עבור זה, ואיך יוכל לחשוד אותי כי קל בעיני המצב של א"י, אך הדרך לילך עם אלה הרשעים הוא רע ומר מאוד שא"א לעבור על זה בשום אופן".**

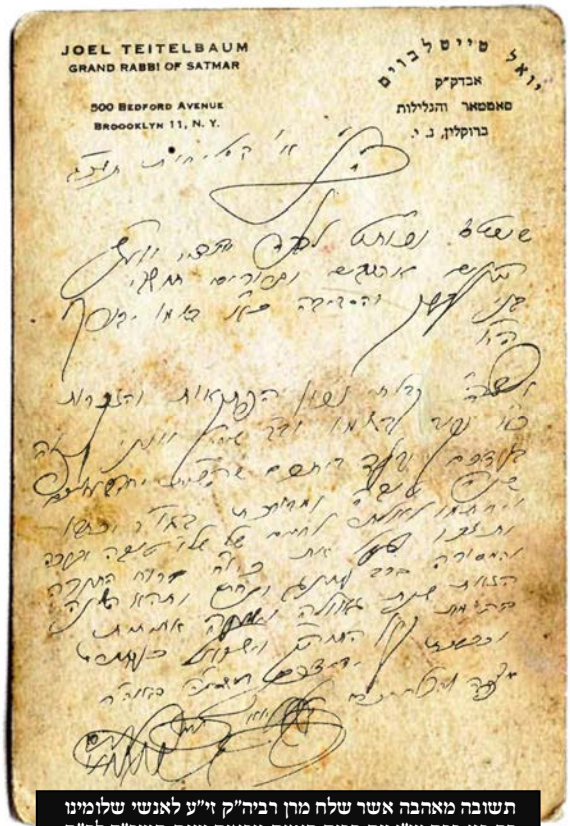

מצות ישוב אר"י בזמנינו

בהיות רבינו ז"ל דר בירושלים בשנת תש"ו נטפל אליו רב אחד מרבני האגודה וטען לפני רבינו שהיות שרבינו התיישב בארץ ישראל ומצוה בעידנא דעסיק יואיל נא לברר את ההלכה שיש חיוב לעלות ולהתיישב בארץ ישראל, ונתרגש רבינו ז"ל והשיב לו, איך אוכל לברר ההלכה נגד האמת, שבאמת אין חיוב בזמן הזה לעלות ולהתיישב בארץ, (כמו שבירר בארוכה בספה"ק ויואל משה מאמר ישוב א"י מדברי כל הפוסקים) ואמר לו רבינו בזה"ל: **ליב האבן ארץ ישראל, האב איך ליבער פון אייך, אבל לברר שיש חיוב לעלות שזה נגד האמת זה אי אפשר לי, ובפרט כעת שהציונים התלבשו במצות ישוב ארץ ישראל למען תפוס את בני ישראל ברשתם אין לנו להתעסק בזה.**

והתפללו דרך ארצם

כאשר נסע רבינו לארץ ישראל בשנת תשי"ב לפ"ק בלילה לפני הגיעו לשפת חופי ארץ ישראל הודיע רבינו למקורביו שמחר בבוקר הוא רוצה להקדים ולהתפלל קודם שיגיעו לחופי ארץ ישראל, והדבר היה לחידוש בעיני המקורבים למה זה ממהר רבינו להתפלל, שלא כדרכו תמיד לעסוק בהכנותיו קודם התפילה וכו', ובכל הלילה עסק רבינו בהכנות כדי שיוכל להתפלל בערן יחד כוכבי בוקר, ועלה בידו להתפלל בהשכמה לפני שהגיע לחוף הים, ורבינו התפלל אז בהתלהבות נפלא נורא מאוד, ואחר תפילת שמונה עשרה כבר ראו מרחוק את גבול הארץ והיו המתפללים מביטים למרחוק ולא התפללו בקול כראוי, וכאשר הרגיש רבינו בזה אמר בהתרגשות, חבל, חבל, שאין אתם ממהרין להתפלל כאן בכוונה, כי בהיותינו על היבשה בארץ ישראל תחת שלטון הכופרים, מי יודע אם נזכה להיות בארץ ישראל האמיתי ולשפוך שם שיח לפני ה', אבל כעת בהיותינו בתוך הים בתוך גבולי אר"י במקום טהרה ואינו תחת שלטונם, זה בוודאי הוא ארץ ישראל המוכשר ביותר לקבלת התפילות, על כן עלינו למהר ולשפוך שיח לפני ה' בכוונה לפני שנגיע לחוף ארץ ישראל, אז הביט למפרע למה זה מיהר רבינו כ"כ להתפלל, וראו את גודל תשוקתו ואהבתו לקדושת ארץ ישראל באופן נפלא.

JOEL TEITELBAUM
GRAND RABBI OF SATMAR
500 BEDFORD AVENUE
BROOKLYN 11, N. Y.

תשובה מאהבה אשר שלח מרן רביה"ק זי"ע לאנשי שלומינו פה בני ברק יצ"ו עם פרוס הימים נוראים שנת תשכ"ד לפ"ק

הוצאות הגליון בשבוע זו

נתנדב ע"י הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר **יעקב זוסמאן**

סופר הי"ו

חבר הנהלת המתיבתא הק' בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת

אביו הרה"ח

ר' שמואל בנימין סופר

ב"ר מרדכי אפרים פישל ז"ל

נלב"ע כ' מנחם אב

ת נ צ ב ה.

נלקט מספר "מקראי קודש - לשבת" אוצר נפלא על ענייני שבת

חֲדוּ הַשְׁתָּא. בְּהַאי שַׁעְתָּא. דְּבֵיהּ רַעֲוָא דְּרַעֲוִין וְלֵית זַעֲפִין

סעודה שלישית - רעוא דרעוין (ב)

◇ מאכלי הסעודה וענינם ◇ שתיית מים ◇ מעלת וקדושת סעודה שלישית

מאכלי הסעודה וענינם

(המשך)

שרומזים לעינא פקיחא שמתגלה אז

כמו בשבת במנחה כנודע, שלזה מצוה לאכול דגים שרומזים לעינא פקיחא שמתגלה אז, ואין דינים שולטים כלל, רק רעוא דרעווין אשתכח כנודע.

(דודאים בשדה – פרשת שלח בד"ה ויאמר משה)

מרוב אהבה ורצון שמחים במועט

בשם הרה"ק הרבי ר' מענדלי מרימנוב זי"ע, דבזוהר הק' הפליגו מאד בעונש מאן דמגרע חד סעודתא, אם כן מדוע בשתי הסעודות הראשונות שהן כנגד אברהם ויצחק, מתקנים בשר וכל מטעמים, ובסעודה שלישית שהיא כנגד יעקב בחיר שבאבות, די בכזית פת.

ואמר דכיון דאז הוא עידן רעוא דרעוין, והוא הזמן שכביכול מתייחד עם כנסת ישראל, כמו שאומרים אז 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד', על כן מרוב אהבה ורצון, אנו שמחין בחלקנו ודי בכזית פת ואכילה מועטת.

(אמרי צדיקים - חלק טעם המלך עמוד כד אות ט)

לקבוע סעודתו עליהם

משמע משער הכוונות ומפרי עץ חיים, דבליל שבת אכילת הדגים הוא רק לתענוג, כמו שמוסיפין שאר פירות, אבל בסעודת מנחה צריך לקבוע סעודתו עליהם, ושאר מינים הוא רק לתענוג וכו'.

(כף החיים - סימן רמב סק"י)

טעם הקפידא על דגים

טעם הדבר שמקפידים מאוד על דגים בס"ג, עפ"י מ"ש הב"ח (סי' רצב) דבזמן מנחת שבת הוא עת רצון, שנתעורר אז זכות קבלת התורה שהיתה בשבת, כדאיתא (שבת פח:) דכולי עלמא שבשבת ניתנה תורה, ובמד"ר ויחי (פרשה צח אות ג) על פסוק וידגו לרוב שישראל נמשלים לדגים, מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיורדת טפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמאון, כמי שלא טעמו טעם מים מימיהון, כך הן ישראל גדלים במים בתורה, כיון שהן שומעין דבר חדש מן התורה, הן מקבלין אותה בצמאון, כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון, ומהאי טעמא י"ל אוכלים אז הדגים לעורר זכות הזה.

(שו"ת שיח יצחק - סי' קכד)

ארז"ל חייב אדם לסעוד שלש סעודות בשבת והנה אין סעודה אלא בבשר, ואם כן למה אצל כמה וכמה צדיקים וחסידים נזהרין שאין אוכלין בשר בסעודה שלישית של שבת קודש וטעמא בעי, ונ"ל משום דכתב בזוה"ק פרשת שמות (דף כא.) דבין הערבים הוא שעתא דדינא ע"ש ועיין במג"א סק"ו דבשר רומז לדין ע"ש וסעודה שלישית דשב"ק בין הערבים הוא סעודת ז"א רעוא דרעוין על כן אין אוכלין אז בשר שהוא רומז לדין ויוצאין בסעודה זו בלחם ודגים, ושמעתי לספר מחסידי אמת שהרב הצה"ק רבי ר' שמעון מיערסלוב זי"ע ועכ"י היה נוהג לעצמו לאכול בסעודה זו חלב או השומן הנלקט מעל החלב (הנקרא סמעטענ"י) ואפשר שהיה טעמו הקדוש בזה ג"כ כמ"ש שהחלב רומז לרחמים כמ"ש המג"א הנ"ל וכידוע והבן, וכעת שמעתי מעט"ר מור אבי שהרבנים

הגאונים והקדושים כמלאכי שרפי מעלה דעיר זידיטשוב זי"ע ועכ"י היו נוהגים לאכול בשר בסעודה זו, ואפשר לומר שטעמיהם הקדושים והטהורים בזה דיקא מהאי טעמא שאז בסעודה זו הוא רעוא דרעוין, ואכלו בשר להמתיק ולבטל הדינים מעל ישראל הקדושים, ואם כן לפי"ז אלו ואלו דברי אלהים חיים והכן.

(ילקוט אברהם - סימן רצא)

נשים בסעודה שלישית – פושטות תכשיטי שבת

ההיא שעתא [ביום שב"ק לפני השיכה] לאו זמן תכשיט היא, דהא משחשיכה רגילים לפשוט תכשיטי שבת וכו'.

(שו"ת גור אריה יהודא – או"ח סי' יג)

טעם שיהיו פטורות מסעודה שלישית

כנודע מדברי האריז"ל בסעודה שלישית, והאיל ואין לנשים דיקנא פטורים מסעודתא דדיקנא.

(עבודת ישראל - סוכות עמוד סב)

שתיית מים

אסור לשתות מים בין מנחה למעריב

יש אומרים, דאסור לשתות מים בין מנחה למעריב בשבת, דאז חוזרות הנשמות לגיהנם.

(רמ"א - או"ח סי' רצא ס"ב)

הטעם, שגוזל נשמות קרוביו המתים

דאמרינן במדרש, כל השותה מים במנחה בשבת, כאילו גוזל קרוביו המתים, מפני שהם שותים כשהם רוצים לחזור לדינן וכו', היינו דווקא קרוביו שמתאבל עליהם, אבל באחריני לאו. רבינו יחיאל אומר ששמע שאין צריך ליזהר מלשתות אלא י"ב חדשים שהנשמה עולה ויורדת בגוף, אבל טפי לא, והעולם נהגו ליזהר אף לאחר י"ב חודש וכו', וטעמא (דאסור לשתות אז), משום דעייפין מן הדין שסבלו כל השבוע, ושותים.

(מרדכי - פסחים קה)

אדרבה מצוה לשתות ויש בזה רפואה

שמעתי מה"ר משולם בר' מאיר, שהיה אומר, שקיבל מרבי מאיר בה"ר ברוך במז"ל (מהר"ם מרוטנבורג), שמותר לשתות בשבת בין מנחה למעריב, ואינם גוזלין את המתים, ואינו אסור כי אם בערב שבת, סמוך להליכת בית הכנסת, שאז הם באין מבית דינם צמאים, ויש להם חום גדול, והולכים בכל בורות ונהרות ואגמים כדי לקרר, אבל בין מנחה למעריב בשבת, כבר נתקררו. ואם תאמר, עדיין הם מתקררין, לפי שהם יראים מחימום של גיהנם, מה קירור יש למים להצילם מחימום. אלא הם הולכים להרי שלג, ולוקחין שלג עמהם כדי לקרר, כדכתיב (איוב כד, יט) 'ציה גם חום יגזלו ממי שלג שאול חטאו', לפי שחטאו בארץ ציה, לפיכך הם באים בשאול, ויש להם חום וגוזלים ממי שלג לקררם. ועוד, אדרבה מצוה לשתות, לפי שבארה של מרים מתערב עם כל מים, בשבת בין מנחה למעריב, וכל מי שהיה שותה ממנו מתרפא, אפילו אם היה מצורע. ועוד, היה טוב לפתיחת לב.

(סדר קידוש והבדלה - סימן טז)

האיסור בערב שבת בתוך שנה לאביו ואמו

נמצא במדרש, שכל השותה מים בערב שבת בין השמשות הרי זה גוזל את המתים, וכיוונו בזה לקבוע בנפש אמונה, שיש לרשעי ישראל מנוחה בשבת בגיהנם, וכשהם יוצאין בערב שבת הם שותים ורוחצים ומצטננים במים, עד שהשותה מים באותה שעה, הוצרכו לומר שהוא גוזל אותן מהם, ועשו את השותה גזלן ומחוסר אמונה וכו'. ומדרש זה לא ידעתי היכן הוא, אבל שמעתי כי נמצא לרז"ל בספר הנקרא מסכת גן עדן או פרקי גן עדן כעין פרקי היכלות ופרקי מרכבות ופרקי דרך ארץ, וכן כתוב שם בנוסח אחר: כל השותה מים בשבת בין מנחה לערבית "תוך שנה שמת לו מת" הרי זה גוזל את מתו, ושם מפרש הטעם באותם פרקים, לפי שהמתים יוצאים

שבת בשבתו

ענייני שבת קודש בפרשת השבוע

ע"י השבת נתקן כל קומת האדם אפילו העקביים

והיה עקב תשמעון, הנה מצינו כאשר הנביא הוכיח את ישראל על שמירת שבת, אמר להם ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, הרי דהוכיח אותם על איסור הוצאה, והוא מחמת כי תיכף בשבת ראשונה שנצטוו פגמו בזה, כמו שכתוב אל יצא איש ממקומו וכו' ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט, הרי דלא שבתו ברגלים, והנה איתא בירושלמי פ"ק דתענית בשובה ונחת תושעון, בשובה ונייח תתפרקון, **אשר בזכות שבת שישמרו תהיה הגאולה, כי כל המצות שבתורה הם באבר פרטי, מה שאין כן שבת היא כוללת כל אברי הגוף אפילו העקביים, על כן על ידי שבת נתקן כל הקומה, אפילו עקבתא דמשיחא שהוא בחינת עקביים, ולזה על ידי מצות שבת ניצול מחבלי משיח כמאמר חז"ל.**

וזהו והיה עקב תשמעון היינו כשתרצו לתקן גם העקביים, אז העצה ושמרתם ועשיתם אותם היינו לקיים מצות שבת הנקראת אות וזהו שפירש"י ז"ל מצות קלות שאדם דש בעקביו, כי איסור הוצאה נקרא בפוסקים בשם מלאכה גרועה, על כן נקרא מצוה קלה כי ההילוך ברגלים אינה רק מלאכה קלה, וזהו שאדם דש בעקביו, **ועל ידי שמירת שבת גם עם הרגלים נתקן על ידי זה עקבתא דמשיחא בחינת עקביים ונתקן כל הקומה.**

(אמרי נועם)

בשבת ושותים מים מן הנהר היוצא מעדן, ולכך אין ראוי לו לגזול את מתו, אבל לאחר שנה קיבל את דינו כבר.

(רבינו בחיי - פרשת יתרו כ ח)

הטעם, שהמתים הולכים לנהר קודם כניסה לדין

והני מילי דאכלו ושתו מעיקרא – עמ"ש תוס' ובקושי התירו עיה"כ, ר"ל דכי היכי דבכל מוצאי שבת שנכנסים לדין שכיחי נשמת המתים אצל המים והיינו להמשיך עליהם מי חסדים, כמו שאנו הולכים אצל הנהרות בר"ה ואומרים תשליך, א"כ ממילא הוא הדין נמי עיה"כ טרם שנכנסים לדין ביה"כ שגם המתים נדונים בו כמבואר בש"ע א"ח (תרכ"א ס"ו) ואע"ג דשני הדינים אינם שוים, דבמוצאי שבת חוזרים לדינם שנפסק עליהם מכבר וביוה"כ הם נידונים לפני שופט כל הארץ ית"ש, מ"מ לענין הליכה אצל המים שוים הם מטעם הנ"ל, וא"כ ראוי היה שלא לאכול [ולשתות מים] אחר מנחה ובקושי התירו.

(חידושי חתם סופר - פסחים קה ד"ה והני מילי)

מעלת וקדושת סעודה שלישית

בשלש סעודות הי' אומר החי' הרי"מ זי"ע שהוא זמן יקר, ורעוא דרעוין היינו שהוא עת רצון שיוכל לפעול בעצמו באמת אשר זה היא עיקר הכל.

(שיח שרפי קודש - ערב שבת קודש אות פט)

ויעקב ובניו ינוחו בו שבחינת קדושת יעקב אבינו ע"ה הוא לאחר שנכללו בו ב' הבחינות היראה והשמחה ואז הוא שלימות הנייחא להתענג על ה'. וזהו בסעודה שלישית שנקרא רעוא דרעוין לאחר שנקנה בנו בחינת אהבה ויראה על ידי ב' הסעודות הקודמים. וע"ז רמזו חז"ל (ביצה טז.) כיון ששבת וי"ו אבדה נפש דייקא על סעודה ז' השלישית בעת צאת הקדושת השבת שאז דייקא כשנשלם בנו תכלית הקדושה אז דייקא מרגישין המנוחה והעונג.

(פרי צדיק – פרשת במדבר אות טז)

במנחתא דשבתא שהוא זמן קרוב להיתר מלאכה וצריכין שמירה לבל ימהרו לעשות מלאכה בזמן האיסור, וידוע עוד שאז הוא זמן תכלית עליית השבת והוא זמן התגברות השכל, ע"כ יש בו שני הענינים יחד זכור ושמור, השמירה ממלאכה והתגברות השכל, ואז היא סעודתא דיעקב שלימא כלול בתרין.

(שם משמואל – שבועות לשלוש סעודות עמוד קיד)

כל סעודה מתעלה בקדושה לדרגת יום שלם

ונבא אל הכונה, אמר שבתון שבת קדש, יתכן אמר שלש קדושות, על שלש הדרגות קדושה אשר ביום השבת. אחת, בלילה שעליה היא סעודת הלילה. למעלה מזו בבקר, שעליה היא סעודת הבקר. למעלה ממנה בערב, שעליה היא סעודה השלישית. והוא אשר גבלו ראשונים חכמי האמת על פסוק (ישעיה נח, יד) אז תתענג על ה', וכו', שדרשו שלש הדרגות שבפסוק על שלש סעודות. והוא מה שרמז אחר כך באומרו אכלוהו היום וכו', שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קיח:) כי שלש פעמים היום הם כנגד שלש סעודות. והלא כמו זר נחשב כנותו את הסעודות, לכל אחת בשם יום. אך הוא, על כי בכל אחת, היום מתעלה בהדרגה, כאילו יום אחד נעשה שלשה ימים, לפי איכות הדרגות הקדושה אשר בו למעלה לפניו יתברך כמדובר.

(תורת משה, אלשיך הק' - פ' בשלח)

עיקר תוספות נשמה יתירה כנגוא דעלמא דאתי, נשפע לנפשות ישראל בסעודה שלישית לאחר שכבר קיימו מצות שבת כהלכתו. ועל רמז זה דרשו חז"ל (ביצה טז.) נשמה יתירה נותן הקדוש ברוך הוא באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלו ממנו, מפסוק שבת וינפש כיון ששבת וי"ו אבדה נפש, והיינו שלאחר ששובתין את כל יום השבת, אזי יש הרגשה בנשמה היתירה דאיהו כנוגא דעלמא דאתי.

(פרי צדיק – פרשת ואתחנן אות יח)

זה הענין בסעודות שבת שבלילה סעודתא דיצחק שהוא מדת יראה, ובבוקר סעודתא דאברהם שמדתו אהבה בגין דמעלין בקודש וכו', והוא סעודתא דעתיקא שאברהם זכה למדת זקן דכתיב ואברהם זקן שהוא בחינת עתיקא, רק אז משיגין הקדושה רק על ידי בחינת אמונה. אבל בסעודה ג' שהוא כנגד קדושת יעקב אבינו ע"ה שזכה למדתו בחינת אמת, אז יכולין כל אחד לזכות להשיג בבחינת אמת למיחזי זיו

שבת בשבתו

ענייני שבת בקודש בפרשת השבוע

ע"י השבת זוכין לדביקות ה' כל ימות השבוע

לאהבה את ה' אלקיך, ללכת בכל דרכיו כו' ולדבקה בו, 'ולדבקה בו בסוף והוא סוד'. כן כתב האבן עזרא. וכוונתו ז"ל כמ"ש בזוה"ק **דעתידין בנ"י לאשתאבא בגופא דמלכא.** כו', **ונראה דהנה ע"י שמירת שבת באין לדביקות וכל שישנו בכלל שמירה ישנו בכלל זכירה, שהוא עונג שבת ודביקות.** וזה הפירוש אצלי בזמירות **'אל יתן לכל בו דבקים'** היינו שנותן בו דביקות, ובשבת נאמר **'לעשות את יום השבת'**, א"כ גם הדביקות היא בכלל העשי' ובתוס' ב"ק (ל"ב.) דהנאה מקריא מעשה, **וע"כ ע"י שמירת שבת באה השפעה לכל ששת ימי המעשה שיתקיים ולדבקה בו.**

(שם משמואל)

דזעיר אנפין, לא על ידי בחינת אמונה לבד.

(פרי צדיק – פרשת שופטים אות טז)

וידוע אשר סעודה שלישית היא בחינת יעקב, והוא עת מנחה רעוא דרעוין (ע' בזוהר ח"ב דף פה:). ואז יהא לעתיד מלחמת גוג ומגוג, ובכח קיום שלש סעודות יתגברו ישראל עליו כנודע (ע' שבת קיח:). על כן שלח לקראת עשו מלאכים של שבת, שהיא בחינת ארץ ישראל. גם רמז לו ע"ם לב"ן גרת"י עולה שב"ת מנח"ת, והפחיד אותו אשר על ידי עת רצון של שעת מנחת שבת שהוא כח יעקב הנקרא נחלת יעקב אביך (ע' זוהר שם), בזה הכח יכניע את עשו להשפילו.

(אמרי נועם – פ' וישלח אות טו)

על סעודה זו [סעודה שלישית] אי' בזוה"ק, בסעודתא תליתאה דשבתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך דא הוא סעודתא דזעיר אפין דהוי בשלימותא וכולהו שיתא יומין מהאי שלימו מתברכאן, ענין שלימות הוא ששרש החיים נשלם על תיקונו ומעמדו כפי מה שצריך להיות, ועיקר צורת החיים הוא התשוקה והרצון כש"נ פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, ומקדושת סעודה זו רעוא דרעוין נמשך הרעותא והרצון לשלימות החיים.

(אמרי אמת, לובלין - פרשת בלק תרכה סעודה שלישית)

האספו ואגידה לכם. ירמוז ע"ד מאמרם ז"ל (שבת קיח.) כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצל מחבלי משיחה. וז"ש האספו, שרומז על הסעודת שלישית שהוא באסיפה, ע"כ אגודה ואכרות ואבטל חבלי משיחה.

(מגיד תהלות, מעלין – פ' ויחי עה"פ האספו)

השכר האמיתי הוא בשביל סעודת שלישית

ענין שלש סעודות הוא דבר גדול, והוא מהמצות הגדולות שבתורה וכו'. והמקיים אותם זוכה להתעדן בגן עדן שלמטה, ובגן עדן שלמעלה וכו'. ולכן צריך אדם ליזהר מאד בשלשה סעודות, ובפרט בסעודת שלישית, שהיא העליונה מכולם, שהיא כנגד עדן עליון, כי בראשונות אין צריך להזהיר, לפי שהלב בקי בהם והרעב כבד בארץ, אבל בס"ג שהאדם שבע ומלא כריסו מעדניו ולא הניח מקום לעדן של מעלה, ואין רוצים לקיימה וכו'.

והדבר מוכרח מצד עצמו שצריך להיות סעודה שלישית אחר מנחה לפי שכבר התפללנו אתה אחד וכו', ולהורות שהשכר האמיתי הוא בשביל סעודת שלישית, תמצא כי שכרה הוא שכר רוחני הבא באחרית הימים, שהוא נקרא עולם הבא בדברי חכמים וכו'.

(צרור המור – פ' בראשית בד"ה וכן רמז)

וענין זה מתברר בשבת קודש בסעודה זו שנקראת זעיר, ולקטני דעת כמוני שאין לי חלק בנסתרות. לכאורה פלא הלא בודאי כל דבר שבקדושה הולך וגדול הוא, ולמה זה יהיה נקרא הסעודה אחרונה שבשבת זעיר שמשמע קטנות. אך הוא הדבר אשר דברנו, שבגמר השבת קודש מתברר שכל מעלת גדולת וקדושת השבת קודש אינו בלבד מצד גדולת מעלתו בעצם (כאמרינו כי יום זה גדול וקדוש הוא), רק העיקר הוא בגמר השבת שהאדם נעשה אז נמוך ושפל בעצמו מצד תשוקתו למיחזי זיו הקדושה, שיכנס בו בכח כל השבת קודש, והוא היפה שעה אחת בתשובה כידוע מספר הקדוש תורת אמת בשם צדיק אחד.

(שבט מיהודה, לובלין - פ' שמות שנת תרסז)

להתפלל על פרנסה

הרב הזהיר לי להתפלל על הפרנסה בסעודה שלישית של שבת, שאז רעוא דרעוין.

(אמרי פנחס - שער ד אות מה)

נגזר היאך יתנהגו עמו כל השבוע

אמר בשם רבי שמעריל ווארחיווקער ז"ל, שבעת סעודה שלישית, נגזר איך יתנהגו עם האדם כל השבוע.

(אמרי פנחס - שער השבת אות מג)

זמן מוכשר להתקשר עצמו עם השי"ת

על הפסוק ויגד ללבן ביום השלישי, שעל ידי הס"ג יוכל לקשר את עצמו להשי"ת, כמו ששמעתי ממורי החסיד מהר"מ מפרסטיק (ה"ה הרה"ק רמ"מ מרימינוב זצ"ל), וז"ש הכתוב, ויגד ללבן, מלשון אגוד שיוכל לקשר עצמו להלבן העליון, ע"י הסעודה הג' בשבת קודש.

(קול יעקב, ר"י יאליש - פ' ויצא בד"ה ויגד ללבן)

יכול להתפלל על הענוה

עוד אמר, שלכן נקרא סעודה זעיר אנפין, שצריך להיות קטן ושפל בעיני עצמו, ובשעת סעודה שלישית יכול האדם להתפלל להשי"ת בענין השפלות.

שבת בשבתו

עניני שבת, קודש בפרשת השבוע

בשבת מתקנים גם האכילות דימות החול

ונתתי עשב בשדך. 'עשב' ר"ת עונג שבת, גם הוא ר"ת ע'ולת ש'בת ב'שבתו ששלחן של אדם כנגד מזבח, 'בשדך' הוא הוא שדה חקל תפוחין 'לבהמתך' גם לנפש הבהמיות ועי"ז 'ואכלת ושבעת' תתקן גם אכילות דחול כי הנשמה אין לה חיות מהאוכל ממש רק מניצוצי הקדושה שבמאכל וע"כ הנשמה רעבה וכשמעלה אותם הניצוצין שבמאכלי חול אזי יש להנשמה מאכלה הראוי עד שתשבע רעבונה.

(אילנא דחיי)

(אמרי פנחס - שער השבת אות מג)

סעודה שלישית הוא הגדול מכל השלש סעודות, כי מעלין בקודש, ומה גם דמבואר בזוה"ק (יתרו דף פח.) כי שלש סעודות הם כנגד שלשה אבות, ולפי זה סעודה שלישית הוא נגד בחיר האבות יעקב אבינו, על כן הוא המובחר מכל השלש סעודות.

(לב אהרן)

סעודה שהוא כולו רוחני

הנה הסעודות שלשה שתקנו חז"ל לאכול בשבת הוא לדעתי, דהנה האדם מורכב מחומר וצורה, והנה גם בהמאכלים יש בהם גשמי, על דרך משל סעודת רשות, ובכל זאת הוא חלק רוחני על ידי שאוכל מאכלים כשרים ומברך ברכת המזון וכדומה, ויש סעודת מצוה וזהו יותר רוחני מגשמי, ולכשיזדכך החומר יהיה כלי קודש. וזה ענין השלשה סעודות, שהסעודה הראשונה הוא יותר גשמי וחלק הרוחני מעורב בו, וסעודת היום הוא יותר רוחני ומעט גשמי, אבל השלישית דאז הוא רעוא דרעוין, זה כלי קודש דאית ביה דינין דתקיפין. והנה זה מעין סעודת המן שמלאכי השרת אוכלים שהוא ענין רוחני. ולכך אנו מבקשים שבני היכלא דכסיפין למחזי זיו דזעיר אנפין יהון הכא בהאי תבא, דהיינו השלישית הוא לחם שמלאכי השרת אוכלין.

(דברי שאול - פרשת בשלח ד"ה הנני ממטיר)

השטן אינו שם

בשעה שמזמרין זמירות בסעודה שלישית, סיבה מאת השי"ת לשלוח את השטן היצר הרע, וכיון שהוא איננו אז באותו שעה, הנה העת והעונה 'אהבו את ה' כל חסידיו', כי הוסר המונע והמעכב.

(ישמח משה - פרשת ברכה)

ידוע דברי א"ז זללה"ה בישמח משה (פ' ברכה) כי בשעה שמזמרין זמירות בסעודה שלישית סיבה הוא מאת ה' לשלוח את השטן היצה"ר. ויתכן להוסיף ולומר, דהנה סעודה שלישית הוא נגד יעקב אבינו, ואחז"ל (תענית ה.) יעקב אבינו לא מת, ולפי זה אמינא כי יעקב אבינו שהתאבק עם הס"מ שרו של עשו בימים ההם, ממשיך במלחמתו גם בזמן הזה, והוא אשר מגרש הס"מ שרו של עשו שלא יהיה שם בעת סעודה שלישית.

(לב אהרן)

טוב יותר להתבודד עם קונו ולשפוך שיחו לפני ה', לבל ירחיקהו מעל פניו, ויוכל לעבוד השם בבל ימות השבוע וכל ימיו ובלא יבלה ימיו בהבל וריק מפני שזה הזמן מסוגל ליה ביותר כמובא בס"י, וגם מובא בדבריהם שבזו הסעודה של רעוא דרעוין, יכוין לפיים את השבת מלכתא קדישא קודם צאתה, על אשר לא נהג בה כיאות ובקדושה, ולקבל ע"ע שבשבת הבא יתנהג ביתר בהירות דקדושה, וכ"ז מובא בס"י. וירים קולו בשירות ותשבחות לכבוד ה' לקיים כבד את ה' מהונך א"ת מהונך אלא מגרונך, בפרט מי שחננו השם בקול נעים יראה לשמח מלכו מלך העולם, על חלק המתנה הניתן לו ויאמר, אתקינו סעודתא וזוהר.

(שלחן הטהור, מבעל שו"א – מאמרי שבת קודש עמוד רסד)

שלש סעודות הוא זמן יקר, ורעוא דרעוין שהוא עת רצון שנשפע רצון ונצרך לבטל רצונו ולקח הרצון אל האמת, וממילא יעשה הקב"ה רצונו ויבטל רצון אחרים גם מכל הדברים המונעים את האמת. וכן הוא בכל יום בבוקר נשפע אהבה, ונצרך לבטל כל אהבות רק לאהוב את האמת, וכן בערב שהוא פחד גם כן על דרך זה.

(אמרי הרי"מ – פרשת בשלח עמוד קכו)

ענין שלש הבארות שחפר יצחק, מרמזים על שלש הסעודות של שבת, הבאר הראשון הוא עשק כי התעשקו עמו, שעדיין המחשבות של עניני החול מטרידות ומבלבלות אותו. והבאר השניה שמה שטנה, נגד מחשבות יותר עדינות אך לא טהורות, זה נגד סעודת שחרית. והבאר השלישית שמה רחובות, נגד סעודה שלישית, כי עתה הרחיב ה' לנו.

(בית אברהם, סלאנים - לקוטי אמרים אות ד)

❖ טהורים יירשוה ויקדשוה / מעשי צדיקים ❖

הקפיד לאכול עין דג בסעודה שלישית

הקפיד הרה"ק מנאסוויד זי"ע שיהיה לו לסעודה שלישית ראש של דג ואכל העין ממנו. וכנראה טעמו עפ"י המבואר (סידור ר' שבתי - דף פ"ז ע"ב) כי טוב לאכול דגים בסעודה זו, רמז לעינא פקיחא דא"א, שאמרו באד"ז דנוני ימא הוי דכוותיה דההיא עינא.

(הדרת קודש פ"ב אות קיז)

לא לאכול בשר בסעודה שלישית

סיפר הרה"צ מו"ה איציק'ל מפשעווארסק זי"ע בשם הרה"ק הרב שר שלום מבעלזא ז"ל זי"ע שאמר: מי שאוכל בשר בשלש סעודות הוא שוטה, מפני שאינו יכול לשתות קאווע במוצאי שבת קודש ע"כ. והוסיף רבינו בלשון קדשו: מי יבין עומק דבריהם.

(שיח יצחק, פשעווארסק - עמוד פט)

מנהג הרה"ק מצאנז זי"ע במאכלי חלב בסעודה זו

מרן הדברי חיים זי"ע היה לו ענין לאכול בסעודה שלישית חלב, שמעתי מזקנתי מרת נחמ'לי ע"ה בת רבינו הקדוש, שרבינו היה ממהר עצמו בכל ימות החול מימי הקיץ, כדי שיוכל להתפלל שבת בבוקר בשעה מוקדמת, ועל ידי זה יוכל לאכול את סעודת שבת במוקדם, וממילא יהיה לו אפשרות לאכול בסעודה שלישית מאכלי חלב (שהיתה לו בזה ענין נשגב) אבל לא עלתה לו רק פעם אחת בשנה.

(זמירות לבית צאנז - עמוד עב)

רביה"ק בעל דברי יואל זללה"ה היה נוהג בימות הקיץ שהיה זמן להפסק ששה שעות משעה שאכל בשר, שהיה מהדר לאכול מאכל חלב בכל פעם שאפשר, אבל הקפיד שלכל הפחות פעם אחת יאכל מאכלי חלב בסעודה ג', (כנראה דהיינו ע"ד הנהגת מרן הק' בעל דברי חיים זי"ע).

(תמר יפרח, מנהגי רביה"ק מסאטמאר - אות קטו)

אמנם מצינו צדיקי עולם שאמרו להיפך, כגון דבשר בס"ג מסוגלת ליראת שמים

אמר רבינו מהרי"א מזידיטשוב בשם רבו העטרת צבי, לאכול 'בשר' בסעודה שלישית, מסוגלת היא ליראת שמים.

(הנהגות מהרי"א - ס"ק עה)

חדו השתא בהאי שעתא, עת פתיחת היכלות עליונים

ואמר [הרה"ק רבי חיים מאיר יחיאל ממאגלינצא זי"ע] כי בזמירות שלש סעודות פותחין לו היכלות עליונים מאד, וירא לכנוס בהם, כי אין מי שימשיך אותו שוב משם.

(תולדות הנפלאות - דף יז ע"א אות ב)

קרוב לזמן הפרידה ישפוך נפשו לפני הש"ק שיבקש בעדו מה'

הרה"ק מהר"ן מלעכוויטש זצוק"ל אמר משל נאה בענין זה, משל למלך שעם כל בניו התנהג בחסד כיד המלך, מלבד בן אחד שהי' נותן לו הצטרכותיו בצמצום, פעם אחת בא אוהבו של המלך, ועשו הכל סעודה לכבודו, גם אותו הבן עשה סעודה, וסמוך לפרידתו בקשו כי יואיל לדבר עם אביו המלך שיתנהג בחסד גם עמו, ושאלו האוהב, מדוע לא אמרת לי זאת כל הימים, וא"ל כי כשבא אוהב אין זה ממדת דרך ארץ להתאונן לפניו מיד בבואו, ולשטוח תוגת לב, מה שממעט את השמחה, ורק עכשיו בעת הפרידה אז הוא הזמן המתאים לבקש ממנו טובה.

והנה בן המלך הוא כל אדם מישראל, ואוהבו של המלך היא שבת מלכתא, וכל היום יש לשמוח כאילו כל מלאכתך עשוי', ובכן מענג היהודי את השבת בשירות ותשבחות וסעודות ובתענוגים, ואינו מקלקל את העונג בדאבון לב על מיעוט השגתו ברוחניות ובגשמיות, אך בשעת הסעודה שלישית, שעת הפרידה משבת קודש, מרהיב איש ישראל ומוכרח לשפוך לב לפני שבת קודש כי תבקש עליו רחמים לפני המלך. ומבקש בזכות השבת קודש השפעה מרובה מן השמים ברוחניות ובגשמיות, וה' ישמע צעקתו.

(תורת אבות - עמוד ריא)

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

המשך השיחה עם חברי "איגוד הסופרים" דקרית יואל יצ"ו בבית כ"ק רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום ד' פרשת וירא תשפ"ד לפ"ק

להבנת המשך השיחה והתגהות כאן, העתקנו עוה"פ את השאלה והתשובה שכבר הדפסנו בסוף חלק א' מהשיחה בשבוע העל"ט. ואח"ז נמשך הח"ב מהשו"ת שהציעו כמה מחברי איגוד הסופרים כ"א בשאלתו מענין לענין לפני רבינו שליט"א.

השואל: א סופר וואס וויל קויפן תפילין און מזוזות פון א צווייטן, ער פרעגט זיך נאך, יענער האט א כתב קבלה, און ער זעהט אז ער שרייבט כהלכה אויסגעהאלטן, דארף ער זיך נאכפרעגן נאך זאכן, למשל אין וועלכע סביבה ער דרייט זיך, צי ער רעדט אידיש, וואספארא השקפה אין ציונות ער האט, וכדו'.

רבינו: יא, מ'דארף זיך נאכפרעגן, יראת שמים מיינט זייער אסאך ביי א סופר. ס'איז דא אויף דעם דער לשון פונעם פרי מגדים (אשל אברהם או"ח סי' ל"ב) "יותר חמור משוחט".[1]

השואל: און וואס טוט זיך מיט א סופר אין ארץ ישראל וואס גייט צו די בחירות?

רבינו: אינטערסאנט, דער טאטע ז"ל האט אמאל געפרעגט דעם פעטער ז"ל אזא שאלה, ער האט נישט געפרעגט אויף א סופר, ער האט געפרעגט אויף א שוחט, צי מ'קען עסן די פלייש פון א שוחט וואס גייט צו די בחירות, האט ער אים געענטפערט, 'ער גייט דאך ווייל זיין רבי היסט אים גיין'. פשט אין די וועלט איז אזוי, גייט ער ווייל ער איז א ציוני איז אין זאך, אבער טאמער איז ער ערליך, נאר ער גייט ווייל זיין רבי היסט אים גיין איז אנדערש, אזוי האט ער אים געענטפערט, ער האט עם געזאגט אויף א שוחט נישט אויף א סופר.[2] דער טאטע ז"ל האט מיר אזוי פארציילט אז ער האט דאס געפרעגט דעם פעטער ז"ל.

---

1 וז"ל הפמ"ג שם: אמר המר והנמהר ראיתי שערוריה בסופרי זמנינו ואין כל כך תימה הלא בזמן הלבוש רגז ושחק עליהם להמעיין בו בסעי' כ' יע"ש. לכן הסכמתי לכתוב פתיחה קצת דברים כוללים השומע ישמע. דע דהטור כתב שהסופר צריך להיות מאד ירא וחרד לדבר הש"י ולדעתי יותר משוחט כי שם לאו דבלילה וכאן מבטלין כל ישראל עשה בכל יום ומברכין ברכה לבטלה, ואפילו נאמר דל"ת חמיר מעשה (עיין יבמות פרק קמא) מ"מ ברכה לא תשא י"א דהוה דין תורה עיין סי' רט"ו מג"א אות ו' ובצירוף עשה וודאי חמור משוחט.

2 בענין זה ראוי להעתיק מה שהגיע לידינו מהר"ר י"ש פאללאק הי"ו מעיר וומסב"ג, הקלטה מזקינו הרה"ח ר' אהרן הכהן פאללאק ז"ל סופר סת"ם, איך שמספר אודות ההוראה שקבל ממרן רביה"ק ז"ל בענין סופר שהולך לבחירות, ונעתיק לשונו כפי שהועתק מהטעיפ, כדלהלן:

"...כ'האב געפרעגט קודם דעם שאפראנ'ער רב, ער האט מיר געזאגט "מ'קען נישט זאגן אז די זענען פסול, די וואס גייען צו די בחירות", האט ער געזאגט אז "מ'מוז וויסן מיט וועלכע מחשבה ער גייט, צי גייט ער ווייל ער וויל גיין צו די בחירות, אדער גייט סתם ווייל ער איז א חסיד ער פאלגט זיין רבי'ן". ס'האט מיר אויסגעקוקט צו גרינג.

נאכדעם האט ער מיך אריינגעשלעפט צום רבי'ן, וען מיר זענען געווען ביים רבי'ן האט ער מיר געזאגט "זאג פאר'ן רבי'ן וואס דו ווילסט פרעגן". האב איך געזאגט פאר'ן רבי'ן. דער רבי האט ארויסגעזעמען א גמרא, געווען אינעווייניג, געווען אין הוריות די גמרא 'הורו בי"ד' און ער האט נאכגעמאכט: "ער איז נישט שולדיג, נאר דער בית דין איז שולדיג, ער מאכט נאר וועגן דעם בית דין".

האט דער רבי ממשיך געווען "דער עיקר איז מ'ברויך יענעם קענען, וואס זיין מחשבה איז, גייט ער וועגן דעם צו די בחירות ווייל זיין רבי האט אים געהיסן, און ער וואלט געקענט באשטיין דער רבי זאל פארקערט הייסן, וואלט ער אויך געקענט באשטיין, אים איז נישט קיין נפק"מ, ער איז פונקט אזוי צופריידן אז דער רבי זאל פארקערט הייסן, דער קען מיינען גוט".

*

השואל: ווען א סופר שרייבט א מזוזה, איז עס נאר א הכשר מצוה אז יענער זאל קענען מקיים זיין די מצות קביעת מזוזה, אדער איז ער אליינס מקיים די מצוה פון ׳וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך׳.

רבינו: צו שרייבן א מזוזה פאר יענעם׳ס הויז צי ס׳איז א מצות עשה, מן הסתם איז עס נאר א הכשר מצוה, הגם מ׳זעהט אז די סופרים וואס זיי שרייבן זיינען בשעת מעשה

"און טאמער איז ער א ׳בארדער׳, ער וויל גיין צו די בחירות, נאר ער פארראפט זיך, ער פריידט זיך אז ער האט א רבי׳ן וואס הייסט אים, ער וויל דער רבי זאל הייסן, ער וויל סיי ווי שוין גיין, נאר ער פריידט זיך אז דער רבי הייסט אים, פון דעם דארף מען זיך היטן"..... ע"כ העתקה מטעיפ, ות"ח לנבדו הנ"ל.

ולהשלמת הדברים נעתיק עוד מה שמובא בענין זה בגליון "זקניך ויאמר לך" בשם הרה"ג ר׳ אלעזר הלוי מערמלשטיין שליט"א, ר"מ בישיבה"ק, כדלהלן:

בספר ׳תולדות ר׳ הערש סופר׳ (ההה"ח ר׳ יעקב צבי הלוי פריעדמאן סופר מ׳אנטווערפן, פרק י"ד עמ׳ רס"א) מסופר: פעם שאל את רביה"ק ז"ל, כי היות שהוא הסופר דמתא וגו׳, האם מותר לו ליקח פרשיות מסופרים בארץ ישראל שהולכים לבחירות האסורות ולמכרן לאחרים, ענה לו רבינו, שמותר לו לעשות כן, מפני שכל מה שהם הולכים אל הבחירות הוא רק ע"פ ציווי רבם שהתיר להם הבחירות, ואין האשמה תלוי׳ בם ע"כ.

בס׳ אוצרות שיח חיים (הגה"צ רבי אלישר חיים בלום ז"ל אב"ד קאשוי, עמ׳ תקי"א) מסופר: סיפר לי הרה"ח ר׳ אהרן פאללאק ע"ה סופר סת"ם שהי׳ לו פלפול עם הגה"צ מ׳שאפראן זצ"ל אם מותר להשתמש עם פרשיות הנכתב ע"י סופר שהולך לבחירות לממשלת הציונית, והגה"צ משאפראן זצ"ל הורה להתיר, עד שיעצו לשאול חוו"ד הגה"ק מסאטמאר זצ"ל. הלך ר׳ אהרן והציע למרן שאלה, שיש סופר, חסיד מרבי א׳ שהולך לבחירות, ואינו נכנס אצל בית מדרשינו להתפלל לעולם, אם מותר ליקח פרשיות תפלין שלו.

השיב לו מרן: בשביל שאינו מתפלל בבית מדרשינו אין יכולין לפסול הפרשיות שלו, כיון שאין מבואר בשולחן ערוך שצריכין להתפלל בבית מדרשינו. אולם בזה שאתה מסתפק בענין הבחירות, לדעתי תלוי בזה, אם הולך לבחירות מחמת פקודת רבו, אזי מותר להשתמש בפרשיות שלו, אבל אם הולך מחמת הכרעת עצמו, אזי אין להשתמש בו ע"כ.

ובתורת אל"ף (ח"ד מכתב כ"ה) להגה"ק משאפראן זי"ל דן, אם מי שנוטל חלק בבחירות אם יכול לבחור לטובת עדה החרדית, וכ׳ "הנה דברתי עם הגה"ק מסאטמאר שליט"א וגו׳, זה אמת אשר הוא אומר, שקשה לדחות כל מי שטעה בזה והלך על פי עצת רבו אל הבחירות, כי יכול להיות שהוא באמת יהודי כשר רק בזה אינו מבין וגו׳. לדינא יש לי ראי׳ לדברי הגה"ק מסאטמאר שליט"א וגו׳. (וע"ע מש"כ בח"ה מכתב ס׳).

ועי׳ בענין זה גם בספר המאזרני חי"ל (להגה"ח רבי חנני יו"ט ליפא שווארץ ז"ל, מכתב נ"ה).

פטור פון א מצוה, אלין עוסק במצוה פטור מן המצוה,[3] אבער די מצוה פון ׳וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך׳ מיינט דאס ארויף לייגן די מזוזה, נישט אויף די כתיבה, אלע נעמען אזוי אהן.[4]

---

3 עיין ברש"י (סוכה כה א) על דברי המשנה דשלוחי מצוה פטורין מן המצוה דמיירי בהולכי לדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבוים, ולכאו׳ ההליכה לקיים מצוה הרי היא הכשר מצוה, והזינן דאית ביה דין דעוסק במצוה.

ובשדי חמד (מערכת ע׳ כלל מ"ה) יצא לדון האם הולך למצוה חשיב כמקיים מצוה, והוכיח ממש"כ השיטמ"ק (ברכות יא א) דהוי מצוה, ומשו"ה נפטר מדין עוסק במצוה, דחשבינן דמתחילת הליכתו הוא מקיים המצוה.

4 והנה כתב הביאור הלכה (סי׳ ל"ח ד"ה הם ותגריהם) דהכתיבה היא בוודאי עצם מצוה כדכתיב וכתבתם, והוי בכלל עוסק במצוה אף היכא דכוונתו להשתכר עכ"ד.

אך יש לציין שכל האחרונים ביארו שכוונתו היא לא על עצם הכתיבה אלא על הקביעות בפתח הבית, רק יש לה דרגה של חשיבו כי הכשר מצוה הכתובה בתורה, ויש לה כמה נפק"מ לדינא כגון לגבי עוסק במצוה ולגבי דין מצוה בו יותר מבשלוחו.

ויעוין במש"כ הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתות דברים סי׳ קס"ט) דאין זה כלל, דכל הכשר מצוה הוי כמצוה, אלא דיש לחלק בין הכנה למצוה הכתובה בתורה דהוי מצוה להכנה למצוה דאינה כתובה בתורה דלא הוי מצוה, ואינה דומה עשיית סוכה וכתיבת תפילין ומזוזות דכתיב ביה וכתבתם, לאגידת לולב ותקון שופר דלא נזכר בהו שום הכנה אלא גוף המצוה, ועוד דהיכא דמוזכר בתורה ההכנה י"ל בו דמצוה בו יותר מבשלוחו, אולם בהכנה שאינה כתובה בתורה לא אמרינן בהו הכי, דהא לא שייך ביה מצוה כלל.

והנה לגבי מזוזה כתבו הטור והשו"ע (סי׳ רפ"ה) דאיכא מצוה לכתוב מזוזה, וכדקאמר בקרא וכתבתם על מזוזות ביתך והזינן דהמצוה היא הכתיבה, אמנם האחרונים נקטו דהמכוון הוא דבעי לקבוע מזוזה, וכמו שאיתא בתרגום על הפסוק הנ"ל ותקבענון בספי ביתך ובתרעיך, ולעולם ליכא מצוה בכתיבתה, ועי׳ בביאור הגר"י פערלא על ספר המצוות לרס"ג (ח"ג מילואים סי׳ ד) מה שהאריך בזה, ויעוין עוד באמרי בינה (או"ח סי׳ י"א), ובחזו"א (סי׳ קנ"ג סק"ב) מש"כ לבאר אמאי הוציאה התורה דין זה בלשון כתיבה, והנה נשים חייבות במזוזה כאנשים, והשתא אי נימא דהמצוה היא בכתיבה, א"כ כשם דפטורות ממצות ס"ת כיון דאינם יכולות לכתוב ועל כן אינם יכולות לעשות שליח לזה, הכא נמי הו"ל לפטור אותם ממזוזה.

וע"כ דמצות מזוזה היא בקביעתה ולא בכתיבתה, וכן כתב הבית הלוי (ח"א סי׳ ו׳ סק"ג) וצריך לומר דמצות הכתיבה הוי כהכשר מצוה, ועי׳ בדעת נוטה מהגרח"ק ז"ל (הל׳ מזוזה) דלאחד ששאל דכיון דכתיבת מזוזה היא מצוה, האם כדאי לכתוב אות אחת בעצמו וכמו שנהגו בס"ת, והשיב לו שלא שמענו, ובהערה שם הוסיף דאף דאיכא קיום מצוה בכתיבת מזוזה, מ"מ אין המצוה לכתוב אלא לקובעה בפתח, וממילא יש לדון להכתיבה כהכשר מצוה.

אז ער האט נישט קיין הויז איז ער דאך נישט מחויב מיט מזוזה. מזוזה איז חובת הדר, וואם מיינט מען דאם אז ער איז מקיים א מצוה ווען ער שרייבט די מזוזה, ער האט נישט קיין חוב צו שרייבן א מזוזה, צי ווייל יענער איז מחויב און ישראל ערבים זה לזה, דאם איז נישט מער ווי ערבות. אבער צו זאגן א די מצוה ליגט אויף אים, איז נישט מסתבר.

אינטערסאנט, ס'איז דא א ר"ן אין אנהייב מס' קידושין, די משנה זאגט אנהייב דעם צווייטן פרק 'האיש מקדש בו ובשלוחו', פרעגט די גמרא 'השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא', נאר איז דער תירוץ 'מצוה בו יותר מבשלוחו', אזוי ענטפערט די גמרא. ס'שטייט אין די משנה ביי איר אויך 'האשה מתקדשת בה ובשלוחה', איז דאך שווער די קשיא אויף איר אויך, 'השתא בשלוחה מתקדשת בה מיבעיא', אזוי פרעגט דער ר"ן. זאגט דער ר"ן, איה"נ ביי איר איז אויך דער דין 'מצוה בה יותר מבשלוחה'. פרעגט דער ר"ן, פארוואם טאקע הייסט דאם 'מצוה בה יותר מבשלוחה, זי איז דאך נישט מחויב מיט פרו ורבו, איז וואם איז שייך מצוה בה יותר מבשלוחה, וואם איז דער חיוב מצוה? אזוי פרעגט דער ר"ן דארט אויפן פלאץ.

ענטפערט דער ר"ן, אמת אז זי איז נישט מחויב מיט די מצוה, אבער דער מאן קען נישט מקיים זיין די מצוה פון פרו ורבו אהן איר, קומט אויס, איז זי אויך מקיים, ווייל זי העלפט צו דעם מאן מקיים צו זיין די מצוה, ווייל מ'זאגט אז מסייע לדבר מצוה האט א חלק אין די מצוה, קומט אויס אז ביי איר איז אויך שייך 'מצוה בה יותר מבשלוחה' אזוי זאגט דארט דער ר"ן, ווייל דער מאן קען נישט מקיים זיין נאר אז ס'איז דא א אשה, איז עם פאר איר אויך א מצוה.

נו, א איד וואם דארף צו האבן א מזוזה, און אז ער קען נישט שרייבן קיין מזוזה, וואם זאל ער טוהן, מוז ער גיין צום סופר און שרייבן א מזוזה, איז עם א מצוה. פונקט ווי יעדע אשה וואם איז מתקדשת, און איך זאג מצוה בה יותר מבשלוחה, עם איז א מצוה. אבער, מ'קען נישט זאגן אז ס'איז ביי איר א מצוה חיובית, א מצוה חיובית איז עם נישט.[5]

*

השואל: עם איז דא סופרים וואם זיי שרייבן פארן דאוועגען, אנהייב טאג, ווייל דעמאלטם איז א צייט וואם דער קאפ איז אפען און מ'קען שרייבן מער בדעה צלולה, און מ'שרייבט מער ריכטיג, איז דאם אויסגעהאלטן פאר א סופר ער זאל זיך אזוי איינגעוואוינען לכתחילה?

רבינו: אויב ער שרייבט בעסער, יא.

ווי אזוי ס'איז אים באקוועמער צו שרייבן ווי אזוי ער שרייבט בעסער, אזוי זאל ער שרייבן, טאמער שרייבט ער בעסער אינדערפרי, אדער שרייבט ער בעסער פארמיטאג, אדער שרייבט ער בעסער נאכמיטאג, יעדער מענטש לפי ערכו, לויט ווי ער שרייבט בעסער, אזוי זאל ער שרייבן, און דאם זעלבע איז פארן דאוועגען, אבער דאם איז אלץ פאר זמן תפילה...[6]

---

5 הנה מצינו בקידושין (מא א.) ומבואר בספרים אף גבי הכשר מצוה דין דשליחות, דלגבי קידושין אמרינן דמצוה בו יותר בשלוחו, והראשונים פליגי בדין דקידושין אם הוי מצוה או דהוי הכשר מצוה, דהרא"ש כתב (פ"ק בכתובות סי' י"ב) דלא נתקנה ברכה על הקידושין, כי המצוה היא פרו ורבו והקידושין הוי הכשר מצוה ואין מברכים על זה, ועיי"ש בגמ' דהוכיחו לדין זה דמצוה בו יותר מבשלוחו, מהא דהאמוראים טרחו בעצמן בהכנות לשבת ולא שלחו שליח לזה, ולכאו' האי טירחא היא הכשר מצוה, ולדברי הרא"ש עלו הדברים כהוגן דאף בהכשר מצוה אמרינן דמצוה בו יותר מבשלוחו, וכן מצינו ברא"ש שכתב דאיכא מצוה לטרוח באפיית המצות והינו אע"ג דהוי הכשר מצוה, (עי' שו"ע סי' ת"ס ובמ"ב שם), והזינן הכא דאף בהכשר מצוה איכא דין שליחות דהא אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו, ומבואר דשליחות נמי מהני.

אמנם הרמב"ם ס"ל דקידושין הוי מצוה עצמה, דכתב ריש הל' אישות נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם וצ"ע.

6 עיין שו"ע (ל"ח סעיף ג) אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך עד שיתפלל תפילת י"ח. וכתב המשנ"ב וקודם אור הבוקר שרי לעשות מלאכה ע"ש. ונראה פשוט דבכותב תפילין ומזוזות ע"מ למכור ודאי חשיב שעושה מלאכה דכונתו לצורך פרנסה, ואסור קודם התפילה, וכ"כ המג"א (סימן ל"ח סק"י) שכתב הא דמותר לכתוב תפילין כל זה קודם שהגיע זמן ק"ש, אבל משהגיע זמן ק"ש אסור להתחיל לכתוב לפני שקרא ק"ש, וכ"כ בשמו המשנ"ב וכף החיים ע"ש. ועי' ביאוה"ל (סי' ל"ח ס"ח ד"ה הם) דהכותב סת"ם אפי' בשכר חשיב כעוסק במצוה, וא"כ הוי כחפצי שמים דשרי.

ועיין משנ"ב (סי' תל"ח סקי"ז) דאסור לפני התפילה לעשות כל המלאכות שדרכן לימשך בשם הב"י בשם הרשב"א.

אלא דבתפילין ודאי דיש לעיין, דלכאו' לכו"ע אין לדון כתיבת התפילין כמצוה אלא כהכשר, וא"כ י"ל"ע אי יש מקום לשליחות בזה. ועי' בדעת קדושים לבעל האשל אברהם מבוטשאטש (סי' רפ"ח סק"ג) דכתב גבי מזוזה דאף דההלכה הפשוטה לקנות מזוזה שלא נכתבה ע"י שליחות, מ"מ יש הסידות לצוות לכתוב מזוזה בשליחותו, ואולי גם בתפילין מצוה מן המובחר שיכתוב בשליחותו ואף שהשוכר סתם לכתוב לו הוי שליחות וכן הוא המנהג בס"ת, מ"מ י"ל שלפרש שליחות מדת חסידות עכ"ד בס' העמק שאלה.

*

השואל: וואם איז לגבי שרייבן סת"ם ערב שבת נאך חצות אדער מוצאי שבת?

רבינו: ערב שבת איז שוין אנדערש, ביי דעם איז דאך שוין דא א פראבלעם פון טוהן א מלאכה ערב שבת נאך חצות (כדנפסק ברמ"א שו"ע סי' רנ"א ס"ב שאסור לכתוב לחבירו בשכר),[7] אבער מוצאי שבת איז זיכער נישטא קיין איסור, הגם ס'איז דא וואם זיי פירן זיך אז זיי שרייבן בכלל נישט מוצאי שבת,[8] נישט נאר א סופר, מ'שרייבט נישט גארנישט, קיין איסור איז אבער נישטא.[9] מ'טרעפט אסאך גדולי ישראל האבן געשריבן מוצאי שבת, אין חתם סופר טרעפט מען תשובות געשריבן מוצאי שבת.[10]

*

השואל: ווי אזוי איז ערב תשעה באב נאך חצות?

רבינו: מעג מען שרייבן, ווייל ס'איז א מלאכה.[11]

השואל: און ווי אזוי איז ניטל, זאל מען שרייבן?

רבינו: ניין, משרייבט נישט.[12]

כ'דערמאן מיך אגב, כ'בין געווען אמאל ווען דער טאטע ז"ל האט געפרעגט דעם פעטער ז"ל צי מ'מעג חתונה מאכן אום ניטל, האט ער געזאגט מ'זאל נישט חתונה מאכן ניטל.

השואל: און ווי אזוי איז ווען אויפשטיין ניטל פארטאג'ס פארן עלות, נאך חצות, אז ער שרייבט נישט ביינאכט לייגט ער זיך פריה קען ער אויפשטיין נאך חצות און שרייבן?

רבינו: יא, אז ער לייגט זיך, און ער שטייט אויף צום נייעם טאג מעג ער שרייבן פארטאגס.

*

השואל: מ'פירט זיך אז מ'שרייבט נישט אהן א מקוה,[13] ווי אזוי איז אז מ'לייגט זיך צו אמאל אינמיטן טאג, ווען מ'איז ערב שבת נאך חצות זיך קובע זיין א מלאכה קען שוין יא זיין א פראבלעם פון הלכות שבת.

השואל: און טאמער האט ער אהנגעהויבן שרייבן פאר חצות מעג ער ממשיך זיין?

רבינו: אפילו א סעודה וואם מ'האט אהנגעהויבן פאר חצות דארף ער נישט מפסיק זיין.

*

השואל: ווי אזוי איז ערב תשעה באב נאך חצות?

רבינו: מעג מען שרייבן, ווייל ס'איז א מלאכה.[11]

השואל: און ווי אזוי איז ניטל, זאל מען שרייבן?

רבינו: ניין, משרייבט נישט.[12]

---

7 מבואר בשולחן ערוך (סי' תנ"א ס"א) העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה, ונחלקו אי משעת מנחה גדולה או מנחה קטנה, ועיי' בט"ז שאינו איסור אלא סימן לא טובה.

8 עיי' במנהגי מהר"ם שי"ק ומנהגי הרה"ק מצאנז ז"ל שהקפידו לא לכתוב כלל במוצ"ש, ובס' זכרון יהודה (מהר"ם א"ש) כ' שרק דבר נחוץ היה כותב אחרי חצות הלילה.

אמנם משאר גדולי ישראל יש מכתבים אשר נכתבו במוצ"ש וביניהם בתשו' חת"ס (סי' מ"ו וסי' ע"ד) ועוד. וכן רבותיה"ק לא נמנעו מלכתוב במוצש"ק, וכן נוהג מרן שליט"א.

9 דהנה בתוס' שבת (סי' רצ"ט סקי"ח) מביא שיש נוהגין לא לעשות מלאכה במוצ"ש כי בגמ' פסחים (נ:) איתא דהעושה בה מלאכה אין רואה סימן ברכה.

אמנם עיין בנתיב חיים על המג"א (או"ח סי' קל"ז) דאין זה מנהג, וכן בערוה"ש (שם סעי' כ"ב) ואנחנו לא שמענו מנהג זה שהוא בנגד הירושלמי, ונשי דידן רק עד אחר הבדלה אין עושות, ואח"כ עושות כל המלאכות וכן עיקר.

ובשו"ת תורה לשמה להבן איש חי (סי' ע"ט) כ' דאין מצוה ולא חסידות שלא לעשות מלאכה קודם מלוה מלכה.

וע"ע בסידור היעב"ץ ושועה"ר ועוד גדולי הפוסקים שדברי הגמ' והירושלמי שאין רואים סימן ברכה במוצאי שבת היינו עד אחר קדושא דסידרא (תפילת ערבית או עד הבדלה על הכוס) ולא לאחר מכן.

אגב, עיי' בס' לקט יושר (לתלמיד התרומות הדשן עמ' נ"ח) זכרתי שאמר (רבו התרומות הדשן) שפעם אחת היה סופר שכתב במוצ"ש, ובא אחד וכתב לו כל הספר באותו לילה, לסוף לא היה לו גויל לגמור הספר ונטל אותו אחד את הסופר ופשט עורו מעליו וכתב עליו הספר.

10 אך עיי' בשו"ת דברי ישראל להגר"י וועלץ (ח"ב בהערות בסוה"ס) שלא נהגו לחשוש לדברי הלקט יושר, וגם לא בכתיבת סת"ם עיי"ש.

עי' שו"ת חת"ס או"ח סי' מ"ו, לשו"ק שמסיים שם: "הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי פרעסבורג מש"ק י"ד שבט קפ"ו לפ"ק משה"ק סופר רפפד"מ". וכן בסי' ע"ד, מסיים בזה"ל: "פ"ב מש"ק ב' דחנוכה תקצ"ה לפ"ק משה"ק סופר".

11 עיין בס' היכל הוראה מהגאון ר' משה בראנדארפער שליט"א (יו"ד סי' קנ"ט פסקי בעל הקנה בושם וצ"ל) אם מותר לסופר סת"ם לכתוב סת"ם בערב ת"ב אחר חצות, דעת אאמו"ר (הגאון הגדול ר' מאיר בראנדסדאפער ז"ל חבר היד"צ מה"ס שו"ת קנה בושם) היה דמותר לסופר סת"ם לכתוב ספרי סת"ם בערב תשעה באב גם אחר חצות היום, ואף שכתב הרמ"א (באו"ח בהל' תשעה באב סי' תקנ"ג ס"ב) דנהגו שלא ללמוד בערב תשעה באב מחצות ואילך כי אם דברים המותרים, אמנם כתיבת סת"ם אינה נחשבת בעוסק בתורה לגבי מה שנאמר פיקודי ה' ישרים משמחי לב, מאחר דכתיבת סת"ם אינה משמחת את הלב.

12 עיי' בס' מרא דשמעתתא (אות רצ"ה) שהגאב"ד הרמ"א פריינד זצ"ל אסר לכתוב סת"ם בליל ניטל.

13 עיין בשער המצות להאריז"ל (פרשת וילך) שכתב הר"ר חיים ויטאל ז"ל וז"ל: הנה אני ראיתי למורי ז"ל שצוה לסופר אחד שיכתוב לו ספר תורה כמנהג ספרי תורה שלנו, ולא חשש למיעוט בקיאותינו בזה, גם לעניין הכתיבה ציוהו שיכתוב כל הס"ת, ויניח גליון חלק בכל מקום של הויו"ת שיש בס"ת, והיתה כוונתו לכתבם בידו בכוונה שנתבאר אצלינו. וע"ע

זייער אויסגעמוטשעט צי אמאל נאך א שמחה וואם מ׳לייגט זיך אראפ שלאפן אינמיטן טאג א לענגערע צייט, דארף ער נאכדעם גיין אין מקוה?

רבינו: ס׳פעלט נישט אויס, וועגן שלאפן אביסל, מ׳זאל נאכאמאל גיין אין מקוה.

טאמער איז אויסגעקומען אז ער איז אינמיטן טאג געגאנגען צו א דאקטער וכדו׳, מעג ער גיין נאכאמאל אין מקוה.

כ׳דערמאן מיך א מעשה וואם כ׳האב געהערט פון ר׳ ליפא שווארץ (שו״ב)[14] דער פעטער ז״ל איז געווען אין סאטמאר, און דער ראמענישער קעניג איז אמאל אדורך געפארן די שטאט סאטמאר, איז ער ארוים געגאנגען מקבל פנים זיין דעם קעניג, און ער איז געזיצן דארט וואו די פני העיר זענען געזעצן בייס מקבל פנים זיין דעם קעניג, און דער קעניג איז אהנגעקומען, יעדער האט זיך אויפגעשטעלט אזוי, און עם האט אהנגעהויבן צו זינגען א פָּאר, און נשים האבן געזינגען דארט, ער איז אויפגעשפרינגען און געוואלט אוועק גיין פון דארט, מ׳האט אים אפגעהאלטן... ס׳איז דאך געווען לכבוד המלכות, איז ער געבליבן דארט. תיכף נאכדעם איז ער געגאנגען אין מקוה אריין, ער האט געהייסן מ׳זאל אים ברענגען נייע בגדים, ער איז געגאנגען אין מקוה און ער האט געווויינט בדמעות שליש, און ער האט זיך איבער געטוהן אלע זיינע בגדים, אלעם פון קאפ ביז פום.

*

השואל: וועז א איד באשטעלט ביי א סופר תפילין און מזוזות, און ער פארלאנגט פונעם סופר חומרות והידורים וואם מ׳האט זיך נישט אזוי געפירט דא ביי אונזערע מקומות, איז דער סופר אים מחויב דאם אהער צו שטעלן?

רבינו: טאמער באצאלט ער דערפאר, יא.

אז ער האט עם אזוי באשטעלט און ער באצאלט דערוויף איז ער אוודאי מחויב דאם צו טוהן, אז נישט איז עס א חושן משפט שאלה....

*

השואל: א איד באשטעלט ביי א סופר א ספר תורה, א מצוה וואם ער איז מקיים איינמאל אין לעבן, ער איז מקיים די מצוה פון ׳כתיבת ספר תורה׳, און ער באשטימט מיטן סופר אז דאם זאל זיין לעילוי נשמת זיינע נאנטע, איז דאם ריכטיג?

רבינו: כ׳וועל אייך זאגן, דער טאטע ז״ל האט אריין געגעבן א ספר תורה, און ער האט נישט אויפגעשריבן לעילוי נשמת זיין טאטן.... ער האט נישט דערמאנט, ער האט נישט געזאגט דערווועגן און נישט געדעדט דערווועגן, ער האט געשריבן מקיים צו זיין די מצוה פון כתיבת ספר תורה. ער האט ניטאמאל אויפגעשריבן זיין טאטן׳ס נאמען, נישט אויף די מענטעלע און נישט אויף די עצי חיים.

השואל: ס׳איז אבער געווען לעילוי נשמת?

רבינו: ער האט נישט אויפגעשריבן און נישט געזאגט גארנישט דערווועגן.

השואל: קען זיין ווייל ער איז געווען פון די קדושים וואם זענען אומגעקומען עקד״ה האט מען נישט אויפגעשריבן.

רבינו: ניין, מיין זיידע (מרן העצ״ח ז״ל) איז נישט געווען פון די קדושים...

אודאי געווען פון די קדושים... אבער ער איז נישט נהרג געווארן עקדה״ש.

א׳ הנוכחים: מ׳זאגט נאך אז דער רבי ז״ל (רביה״ק בעל דברי יואל) האט אריין געגעבן דריי ספרי תורה׳ס אז דאם איז געווען לעילוי נשמת זיינע דריי טעכטער.

רבינו: יא, ער האט געלאזט שרייבן דריי ספרי תורה, במשך די יארן, אבער ער האט נישט געזאגט קיין טעם פארוואם ער שרייבט די דריי ספרים.[15]

בליקוטי תורה להאריז״ל (פרשת האזינו) שביאר שרצה לכתוב אותם בידו ובתענית ובתפילין ובכוונת טבילה עיי״ש עוד.

ועיין עוד בדעת קדושים (סי׳ רע״ו) שכתב ששמע שסופרים מובהקים ביותר נהגו להניח פניו בכל יריעה או יותר כדי לכתוב השמות רצופין אחר מקוה, עיי״ש, וכמו שנתבאר לעיל בשם האריז״ל. ועי׳ בליקוטי תורה פ׳ האזינו ובשער המצות פ׳ וילך.

ועיין עוד בספר לדוד אמת מהרב החיד״א (תורת השלמים סי״ח) שכתב דנאה לסופר הטבילה בתמידית.

14 הרב החסיד המפו׳ ר׳ ליפא ז״ל מח״ס המאזרינו חי״ל, איש אמונו של רביה״ק ז״ל בהנהגת המוסדות הק׳ בירושלים עיה״ק ת״ו, שהי׳ מתלמידים המובחרים של רביה״ק ז״ל עוד בעיר סאטמאר, וגם עמד לימין קדשו בהנהגת הישיבה דשם עוד בימי בחרותו, בתור גבאי הישיבה.

15 ונעתיק כאן מזכרונותיו של הרב הישיש בנש״ק רבי ירמי׳ טייטלבוים שליט״א מאיהעל אודות שלשת הספרי תורה שהכניס מרן רביה״ק ז״ל, כדלהלן: - ״דער רבי האט במשך השנים דאהי אין ניו יארק געלאזט שרייבן דריי ספרי תורה. איין ספר תורה האט דער רבי אליינס געלאזט שרייבן. איין ספר תורה האט די רביצין ע״ה געלאזט שרייבן, און בסוף ימיו האט דער רבי אנגעהויבן צו שרייבן א דריטע ספר תורה. דער סופר

די מצוה פון כתיבת ספר תורה איז א מצוה ווי אלע תרי"ג מצות. קיינער לייגט נישט די תפילין לעילוי נשמת קרובים, און מ'עסט אויך נישט קיין מצה לעילוי נשמת קרובים.[16]

מ'קען מנדב זיין א ספר תורה פאר א ביהמ"ד לעילוי נשמת קרובים,[17] אזוי ווי מ'איז מנדב ספרים און סידורים, אבער דאם האט נישט מיט די מצוה פון כתיבת ספר תורה.

איז געווען הרב החסיד המפו' ר' אהרן הכהן פאלאק ז"ל. איך האב אסאך געדעדט מיט ר' אהרן פאלאק, וויפיל איך האב געהערט פון אים, האט דער רבי נישט אנגעזאגט קיין ספעציעלע הוראות, נאר ער האט זיך פארלאזט אויפ'ן ערליכקייט פון די סופרים אז זיי שרייבן כדת וכדין.

די ספר תורה וואס ר' אהרן פאלאק האט געשריבן, איז נישט פארענדיגט געווארן בחייו פונעם רבין ז"ל, און עס איז שפעטער פארענדיגט געווארן דורכ'ן רבין מרן הברך משה ז"ל, וואס ער האט אריינגעגעבן אין ביהמ"ד די ספר תורה, אום שבועות שנת תש"מ לפ"ק.

ר' אהרן פאלאק האט מיר געזאגט אז ער קלערט אז דער רבי האט געוואלט האבן דריי ספרי תורה, ווייל אזויפיל קען זיך מאכן אז מ'זאל דארפן ארויסנעמען דריי ספרי תורה ביי איין קריאה. [למשל א יאר שפת שקלים וואס געפאלט אום ראש חודש אדר, ווען מען דארפן ארויס נעמען דריי ספרי תורה, איינס פאר די קריאה פון די ווארך, דאס צוויטע פאר די קריאה פון שפת-ראש חודש, און דאס דריטע פאר די קריאה פון שבת שקלים], אבער מער ווי דריי ספרי תורה מאכט זיך קיינמאל נישט אז מ'זאל דארפן ארויסנעמען, דעריבער האט דער רבי געוואלט האבן דריי ספרי תורה. דאס איז אבער געווען ר' אהרנ'ס אייגענע אויפפאסונג.

פון א צווייטן איד האב איך געהערט, אז דער רבי האט געוואלט האבן דריי ספרי תורה, לעילוי נשמת זיינע דריי טעכטער ע"ה וואס זענען ליידער נעדר געווארן. אלעס קען זיין, אבער דעם ריכטיגן אמת פארוואס דער רבי האט געשריבן דריי ספרי תורה וויסט קיינער נישט...".

16 וז"ל שו"ת מהר"ם אל אשקר (סי' ק"א): עוד שאלת אם יש ממש באותן שמוכרין זכויותיהן זה לזה אם זכה הקונה או הפסיד המוכר, ואם פעולה זו יש לה עיקר. תשובה, לא מצאתי מקור לדבר זה כי אם בתשובת רבינו האי גאון ז"ל מי שהוא נוהג להתענות שני וחמישי ובסוף אותו הזמן אמר קיבול שכר התענית הזה יהי' לפלוני מתנה וכו', דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך עליהן, ואיך יעלה על לב כי שכרו של זה של מעשים טובים שעשה זה יעלה לזה, והלא הכתוב אומר צדקת הצדיק עליו תהיה, וכן אמר ורשעת הרשע עליו תהיה, כשם שאין נתפס בעון זולתו כן אין אדם זוכה בזכות זולתו, ויחשוב כי מתן שכר של מצות דבר שישאהו אדם בחיקו וילך כדי שיתן מתן שכרו לזה וכו', אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהן צריכין ומלמדין יש לו שכר גדול על כך וכו', וכן המסעד מקיים מצוות כדי שיוכלו לקיים יש לו שכר על כך ולהם, וביותר מי שעוזר עסקין בתורה ובמצות להפנות לבותם לעוסק בה יש לו שכר והשכר שיש לו על פעולתו הוא, עכ"ל.

17 עיי' במסכת כתובות (דף נ' ע"א) וצדקתו עומדת לעד זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים.

ובענין זה יש להעתיק דבר פלא מה שמובא בשו"ת חקל יצחק (להגה"ק מהרי"א מספינקא ז"ל) סי' י"ז שכתב לאחד שכתב ספר תורה לע"נ אביו

השואל: זאל מען מעורר זיין אויף דעם?

רבינו: ניין, מ'שפילט זיך מיט געפילן פון מענטשן.[18]

*

השואל: ס'איז ריכטיג פאר א סופר ער זאל זיך קובע זיין רוב צייט פון זיין קביעת עתים לתורה אדורך צו לערנען גרונטליך די הלכות, די סוגיות וואס איז נוגע פארץ סופר, אדער זאל ער אהנגיין מיט זיינע געהעריגע שיעורים, או זיך קובע זיין און לערנען ממש בקיצור די הלכות סת"ם?

רבינו: ווי מער מ'לערנט הלכות און ווי מער מ'איז זיך מתעמק דערין, אלץ מער חיות האט מען אין דעם ענין, אלץ מער געפיל האט מען צו די אומנות של מצוה, אז נישט איז עם אזוי ווי א פשוטע אומנות, אז מ'לערנט גיט אדורך די הלכות שפירט מען אז ס'איז א מלאכת שמים, מ'שפירט אז ס'איז א מלאכת הקודש, אז מ'לערנט אדורך נאך א שאלה, נאך א דין, נאך אן הלכה, ברענגט דאם אן התרוממות פאר די חשיבות פון דעם אומנות, אין המצוה נקראת אלא על מי שגומר"ה (סוטה יג:).[19]

*

השואל: א סופר וואס מאיזה סיבה קען ער נישט אננעמען א באשטעלונג, קומט דער קונה זיך מתייעץ זיין מיטן סופר צי וועלכען אן אנדערן סופר ער זאל גיין באשטעלן זיינע מזוזות, זאל ער גיין צו א געוויסער באקאנטער סופר וואס איז באקאנט מיט זיין יראת שמים, און ער איז אויסגעהאלטן

ורוצה למכרו לצורך הכנסת כלה כמבואר בשו"ע שמותר, ושאלתו היא אם מותר למכרו גם כשכתבו לע"נ אביו, וכתב החקל יצחק וז"ל: והנה בחו"מ סי' ר"י כתב רמ"א מתשובת רשב"א המקנה דבר למת כל שהוא לצורך קבורתו וכבודו קנה עכ"ל. ולע"ד דגם ס"ת שכתב בנו לטובת נשמתו הוא בכלל זה, וא"כ קנהו המת ואסור למוכרו , ואם מכרו אין המכירה חלה דהוי כמוכר דבר שאינו שלו וכו', וא"כ י"ל בנידון דידן דמסתמא בשעה שנתן המעות להסופר או להמוכר בודאי אמר שהוא בשביל נשמת אביו, על כן זכה בו עבור נשמת אביו והוי של אביו ואסור למכרו וכו', עכ"ל.

18 בקובץ המאסף (שנה י"ח כרך ב' סימן כ"ו) הביא בשם גאון אחד שחקר על מנהג ישראל אותן בנ"א שכותבים ספר תורה לעילוי נשמת הצדיק שנפטר, דהסיבה לכך הוא על פי הגמרא (שבת דף קה) שבשעת יציאת נשמה חייב לקרוע דומיא לספר תורה שנשרף, וצדיק נתפס בעוון הדור, ואם לאו בעוון הדור, אז בעוון בני ביתו או משפחתו, ולכן כותבים ומקדישים לרבים גם לעילוי נשמת הקרובים לתיקון העון.

19 ועי' בלב אהרן פ' תזריע (עמוד ק"כ) עפי"ד הערוגת הבושם ששמע מהרה"ק מהר"י מבעלזא ז"ל בשם הבעש"ט הק' ז"ל, ועי' מ"ש בערוגת הבושם בקונטרס הכנה דרכה (בהצוואה שלו אות י') בשם הרה"ק רבי שלמה מקארלין ז"ל.

עפ"י הלכה, אבער ער שרייבט נישט אזוי שיין. מאידך גיסא איז דא א צווייטער סופר וואס איז נישט אזוי באקאנט מיט זיין געהויבנקייט, אבער ער שרייבט מיט זייער א שיינעם כתב, צו וועמען זאל ער אים מייעץ זיין צו גיין?

רבינו: יראת שמים דאס איז א זאך וואס איז אין הארץ, עס איז זייער שווער פאר א בשר ודם דן צו זיין וועד ס'איז אן אמת'ער ירא שמים, וועד ס'איז מער אדער ווייניגער, אבער וועד ס'האט א כתב מהודר דאס קען מען זעהן. 'האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב' (שמואל-א טז, ז). יראת שמים איז א דבר המסור ללב, און התנאה לפניו במצוות זעהט מען מיט די אויגן, ביי א ספר תורה שטייט אז ס'דארף זיין א שיינער כתב, לבלר אומן (שבת קלג.) ס'שטייט נישט 'לבלר אומן ירא שמים', נאר ס'שטייט 'אומן'. פארשטייט זיך אז טאמער איז ער נישט קיין ירא שמים איז ער נישט קיין סופר, אבער דאס איז זיכער אז ס'דארף זיין א כתב מהודר, זה קלי ואנוהו, דאס איז א דאורייתא.

השואל: און טאמער האט ער א קרוב משפחה א סופר, און ער טראכט אז ס'קען אים אפשר שטערן אז מ'איז נישט געקומען צו אים באשטעלן, זאל ער אים יא צוערדן גיין צום קרוב, אדער זאל ער אים צוערדן גיין צו א שענערן סופר.

רבינו: דאס איז צו א האקעלע שאלה, דאס וועגדט זיך אין אסאך זאכן, וואס איז יענעם'ס מצב, צי האט יענער פרנסה, אדער ער האט נישט קיין פרנסה, איז יענער א האקעלער מענטש אדער נישט, צי ס'גייט אים יא אהן אז מ'האט נישט געגומען ביי אים אדער ס'גייט אים נישט אהן, בין איך יא גוט מיט יענעם, אדער בין איך נישט גוט, ווי נאגט בין איך מיט אים, ווי א נאגטער משפחה כ'בין מיט אים, ס'וועגדט זיך יעדער זאך לגופו של ענין, דאס האט נישט קיין כלליות'דיגן תירוץ.

*

השואל: עס איז היינט שטארק מצוי אז די בר מצוה יונגלעך ווילן שטארק מיטקומען צום סופר צו זעהן און מיטהאלטן ווי אזוי די פרשיות זעהן אוים, ווי אזוי מ'לייגט דאס אריין אין די בתים, עס איז א גוטע זאך די קינדער זאלן עס זעהן, אבער דאס נעמט אוועק צייט פונעם סופר?.

רבינו: אויפן סופר'ס צייט.... דאס וועגדט זיך וואספארא פרייז יענער באצאלט.... אין אמעריקא זאגט מען 'מ'דארף סערווירן א קאסטומער', אז מ'באצאלט גוט, איז דאס אזאך וואס דער סופר קען אים צושטעלן.

אבער דאס יא, ס'איז באמת זייער א גוטע זאך אז א בחור איידער ער ווערט בר מצוה, ער זעהט אז דער טאטע באשטעלט פאר אים שיינע תפילין, נישט נאר ער באשטעלט אים א שיינעם רעקל, און א שיינעם הוט, נאר מ'באשטעלט אים הייליגע תפילין, ער גייט מיט אים צום סופר, ער שפירט אז ער גייט בר מצוה ווערן און ער גייט לייגן תפילין, דאס איז נישט אזוי פשוט. די תפילין דאס שרייבט מען, מ'קויפט עס נישט א פארטיגע זאך, דאס ליגט נישט אין א גראסערי, נאר דאס האט הלכות דאס האט הידורים, מ'שרייבט דאס ביי א סופר, מ'גייט אריבער צום סופר, א חסידישער איד א ירא שמים, מזעהט אביסל ווי ער שרייבט דאס, ווי ער פארנייט די פרשיות, ווי ער לייגט דאס אריין אין די בתים, די גאנצע עבודה, דאס ברענגט אריין פארן קינד א חשיבות המצוה.

די זעלבע איז וועג מ'קומט צום מצות באקן, איז אויך א שאלה, דארף מען נעמען דאס קינד צום מצות באקן? כ'געדענק מיין טאטע ז"ל האט מיך מיטגענומען צו מצות באקן, כ'בין נאך געווען א גאנץ קליין יונגל, ער האט מיך מיטגענומען צו שעפן מים שלנו פאר די מצות, דאס ברענגט אריין אין א קינד א חשיבות פון א מצוה, א חשיבות צו מצות באקן, אז מ'טוט א מצוה מיט א ברען מיט א התלהבות. מ'קען נישט טראגן צו זעהן ווי אזוי מ'מאכט א שופר, מ'קען נישט טראגן ווייזן ווי ס'וואקסט אן אתרוג אדער ווי מ'שניידט עם אראפ פון בוים, אבער דארט וואו מ'שטעלט צו, מ'זאל קענען זעהן ווי אזוי מ'מאכט די תפילין, ווי אזוי מ'לייגט עם אריין אין די בתים, ווי אזוי מ'מאכט א קשר, איז אוודאי כדאי דאס צו ווייזן, דאס ווארעמט אהן דאס הארץ פאר די מצוה, ס'איז א חינוך, מ'איז מחנך א קינד צו א מצוה, און ס'ברענגט א חביבות המצוה.

א' מותיקי הסופרים: איך טוה דאס שוין יארן, ס'איז ב"ה דא מענטשן וואס קומען צו מיר מיט זייערע יונגלעך און זיי ווילן דאס, טאקע מיט די כוונה אריינצוברענגן דעם בחור'ל צו די מצוה. אסאך האבן מיר געזאגט אז דאס תפילין לייגן נאכדעם איז גאר אנדערש... אסאך צאלן טאקע עקסטער דערפאר, ס'איז ווערד...

רבינו: אוודאי אזוי, עס ברענגט אריין א חשיבות אין א מצוה, א טעם אין די מצוה, ס'איז פאר די פרישע בר מצוה יונגלעך א שטארקע זאך.

*

השואל: ס'איז דא מנהגים וואס אונזערע רבי'ם האבן זיך געפירט, אונז וויסן מיר אז דער רבי ז"ל דער ברך משה האט געלאזט שרייבן א ספר תורה, און ס'איז געווען געווייסע הוראות וואס ער האט פארלאנגט פונעם סופר.

רבינו: ער האט זיך אויסגענומען מ׳זאל שרייבן די אלטע פ״א[20] מ׳האט עס געוואפן א פ״א שבורה ס. דאם[21] געדענק איך.

השואל: כמדומה לי, עם ליובט מיר אין זכרון אז כ׳האב ערגעץ געזעהן דעם קאנטראקט וואם דער רבי ז״ל דער ברך משה האט געמאכט מיטן סופר, און עם שטייט דארט אז ער וועט עם געבן דאהי פארץ סופר ר׳ אהרן פאללאק איבער גיין, און טאמער ער וועט נישט זיין צופרידן פון א יריעה, וועט עם דער סופר דארפן איבער שרייבן.

מ׳קען ווען אפשר ארוים לערנען אן הלכה פון דעם, לגבי צי מ׳מעג גונז זיין א יריעה וועגן שיינקייט...

ס׳איז ריכטיג אז ס׳איז אזוי געשטאנען?.

רבינו: יא, ס׳קען זיין, דאם איז שוין געווען זייער לאנג צוריק... בערך תשכ״ט. מ׳דארף פרעגן דעם סופר ר׳ נחמן יאקאב (שליט״א מזקני ופארי אנ״ש בירושת״ו), צי ער געדענקט אזא זאך. ס׳קען זיין אז מ׳האט זיך אזוי אויסגענומען.[22]

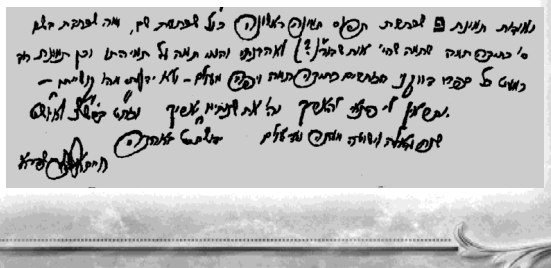
---

20 יש מחלוקת הראשונים בצורת אות פ״א אם צריך שיהיה בריבוע או בעיגול כנ״ל. והכריע בספר אלפא ביתא המובא בב״י (סימן לו) שיעשה ריבוע קטן מלמעלה, ולאחר שירד מעט יצא עם הקולמוס לאחור כדי שיהיה להאות צורת עיגול כזה ס. וכן מלמטה יעשה עיגול. וכן עשו הסופרים בכל הדורות, וכן כתב רבינו הרמ״א ז״ל בס״ת שלו שהיה מונח בקראקא עד מלחמת העולם השניה, אכן לא כולם היו בקיאים לאמן ידם כ״כ ויצא להם בריבוע יותר כזה פ, אבל מ״מ החשיבו אותו בעיגול מחמת שבנין האות הוא בעיגול. וידוע שמרן רביה״ק בעל ברך משה ז״ל הזהיר תמיד להסופרים לכתוב פ״א שבורה המקובלת מדור דור.

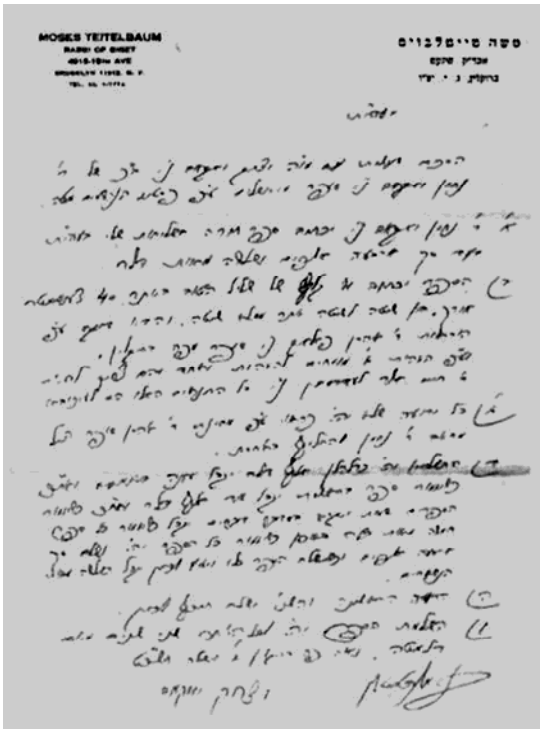
21 לפני כמאה וששים שנה בשנת תרי״ח נתעורר במדינת ליטא א׳ בשם רבי אברהם חיים ממינסק לחדש אותיות כתב אשורית חדשות ע״פ הבנתו, ולערער על האותיות המקובלות מדור דורות, והדפיס ספרו הנדפס הנקרא ״כתיבה תמה״ או ״כתוב לחיים״, ושם בספריו כתב נגד צורת אות הפ״א שנהגו בה ישראל, וקרא לזה ׳פ״א שבורה׳, וכתב לחדש צורה חדשה, והמשנה ברורה העתיקו בסי׳ ל״ו (אות פ׳) וכתב שאין לכתוב פ״א שבורה דיש לחשוש שהיא כמו פ״א שבורה לחצאין, ועל כן כתב שיכתבו פ״א שהגב שלה ישר לגמרי ואין בה עיגול אלא מבפנים, כזה פ ומחמת זה נתפשט אצל הסופרים במיוחד בארץ ישראל לכתוב בצורה החדשה.

והנה בתקופה אחרונה נתברר ללא ספק ע״י העוסקים בכת״ם בשנים, שצורתה המקורית של האות פ״א הוא הצורה הישנה, וצורתה של הסופר ממינסק היא צורה חדשה, ובוודאי שאין לומר על אות פ״א בצורתה המקורית שהרי היא אות פ״א שבורה ולפסלה. ועי׳ בס׳ ילקוט צורת האותיות שמצאו בתפילין של המשנה ברורה בעצמו שהיה כתוב כפי המסורת, ומש״כ המשנ״ב מקורו מהנדפס מתוך הספר ״כתיבה תמה״ בסוגריים מרובעים כהגה בתוך דברי המשנ״ב (סי׳ לו משנת סופרים אות פ״א), כמו שהתאונן ע״ז הסופר המפורסם הרה״צ ר׳ יהודה אשר ראטה ז״ל. ועי׳ באריכות במאמר הנ״ל.

והבט ראה מה שכתב בזה הגה״ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש ז״ל במכתבו להאאון רבי דוד שפירא זצ״ל בעמח״ס שו״ת בני ציון, וז״ל: ״ואודות תמונת פ״א שכתב, תפוס תמונה ראשונה כנ״ל שכתב שם. ומש״כ שם בשם ספר כתיבה תמה, שתמה שהיא אות שבור (?) לא הבנתי. והנני תמה על תמיהתו. וכן תמונת רוב, כמעט כל ספרי חזוקי הכותבים כתיבה תמה ויפה מעולם, ולא ידעתי מהו קושייתו״. (מצוי״כ העתק מכתי״ק).

22 להלן העתק מהכתב הנ״ל, הקרנו אחר מכתב זה והגיע לידינו, וזלש״ק:

בעזהשי״ת, הסכם שעשיתי עם מו״ה יצחק יאקאב נ״י ב״כ של ר׳ נחמן יאקאב נ״י סופר מירושלים ע״פ פרטים הנרשמים מטה.

א) ר׳ נחמן יאקאב נ״י יכתוב ספר תורה בשליחות שלי בעהי״ת בעד סך ארבעה אלפים ושלשה מאות דולר.

ב) הספר יכתוב על קלף של שליל הטוב ביותר 40 צענטימטר אורך, בין שיטה לשיטה יותר מלא שיטה, והדיו דוקא ע״פ הוראות ר׳ אהרן פאלאק נ״י סופר מפה ברוקלין, וע״פ הגהות ג׳ מומחים להגהות ואחד מהם צריך להיות ר׳ חיים אשר לעדערמאן נ״י כל התנאים האלו הם לעיכובא.

אבער קיין ראי׳ איז עס נישט אפילו יא, ער האט דאך נישט געזאגט אז מ׳זאל גונז זיין די יריעה, דער סופר האט נאכדעם געקענט נוצן די יריעה פאר א צווייטן ספר.

*

השואל: לגבי תפילין וואם דער רבי ז״ל דער ברך משה האט באשטעלט פאר זיינע קינדער, איז געווען געווייסע הוראות געווייסע ענינים וואם ער האט דוקא פארלאנגט?

רבינו: ער האט ליעב געהאט די תפילין וואם ר׳ הערשל סופר האט געשריבן,[23] פאר מיר האט ער געלאזט שרייבן ביי אים די תפילין.[24] שפעטער ביי מיינע ברודער׳ס האט ער שוין באשטעלט ביי א צווייטן, ס׳איז געווען אין ארץ ישראל א סופר א חשובער איד ר׳ טובי׳ קאנדל, ער איז געווען פון סיגוט, איך האב אים געזעהן ווען דער טאטע איז געווען אין ארץ ישראל איז ער געווען ביים טאטן, דער טאטע האט אים נאך געקענט פונדערהיים (לפני המלחמה), ער איז געווען אן איידעם אין סיגוט, שפעטער (אחר המלחמה) האט ער געוואוינט אין ירושלים,[25] דער טאטע ז״ל האט זיך מיט אים געשריבן בריוו קיין ארץ ישראל, ער איז געווען בידידות מיטן טאטן ז״ל נאך פון סיגוט.[26]

השואל: אונז וויסן מיר די סופרים פון אונזערע רבי׳ם, אז דער סופר פונעם קדושת יו״ט איז געווען הרב ר׳ שמואל פון סיגוט, צי ס׳איז ידוע ווער ער איז געווען, און ביי וועמען ער האט געלערנט סופרות וכדו׳?

רבינו: ס׳איז געווען אין סיגוט, רבי שמואל סופר ער איז נאך געווען דעם ייטב לב׳ם סופר, ער איז געווען א סופר דארט אין סיגוט. דער פעטער ז״ל דערמאנט אים אין שו״ת דברי יואל (סי׳ ה׳) אז ער האט געשריבן דעם קדושת יו״ט׳ם תפילין.[27]

דער ר׳ טובי׳ קאנדל וואם כ׳האב פריער דערמאנט, ער איז געווען אן איידעם ביי זיין פעטער (אחי אמו) ר׳ מאניש קאנדל. איז סיגוט איז געווען א סופר ר׳ מאניש, ער האט אויך געהייסן קאנדל, ער איז נאך געווען א תלמיד פונעם ייטב לב, און ער איז געווען א וויזניצער חסיד.

ס׳איז געווען נאך א סופר דארט אין סיגוט. ער האט געהייסן דאכטז׳זיך מיר ר׳ משה יונה.

דער טאטע ז״ל האט געהאט דעם קדושת יו״ט׳ם מגילה, דאם איז נישט געווען ר׳ שמואל סופר׳ם מגילה. כ׳מיין ס׳איז טאקע געווען ר׳ משה יונה׳ם מגילה.

*

השואל: לגבי דעם ענין פון בתים איז געווען געווייסע פארלאנגען ס׳זאל זיין גרויסע בתים וכדומה?

ג) כל יריעה שלא יהיה כראוי ע״פ בחינת ר׳ אהרן סופר הנ״ל מחויב ר׳ נחמן להחליף באחרת.

ד) התשלומין יהי׳ כדלהלן: אלף דולר יקבל עתה בנאמנות ואח״כ כשיגמור ספר בראשית יקבל עוד אלף דולר ואח״כ כשיגמור הספרים שמות ויקרא במדבר דברים יקבל כשימסור כל ספר חמשה מאות דולר, כך כשיגמור כל הספר יהי׳ נשלם סך ארבעה אלפים, וכשישלח הספר כולו ויגיע לכאן יקבל השלשה מאות הנשארים.

ה) היריעה הראשונה והשני׳ ישלח תיכף לכאן.

ו) השלמת הספר יהי׳ לכל היותר שני שנים מיום דלמטה.

נאם פה ברוקלין ג׳ וישלח תשכ״ט, חתי״ק של רביז״ל - יצחק יאקאב

23 הרב החסיד המרומם ר׳ יעקב צבי הלוי פריעדמאן ז״ל מאנטווערפן יצ״ו, המכונה ״ר׳ הערשל סופר״, שהי׳ מתלמידיו החשובים של רביה״ק ז״ל עוד מלפני המלחמה, והי׳ מפארי ונכבדי קהלתינו הק׳ באנטווערפן.

24 כס׳ ומשה היה רועה (חלק ה׳ עמ׳ מ״ח) מביא מכתב קודש ששלח מרן רבינו בעל׳ ברך משה ז״ל להר״ר הערשל פריעדמאן ז״ל אשר בו מזמין אצלו הפרשיות של התפילין של מרן רבינו שליט״א. וז״ל המכתב: ״ב״ה, יום ג׳ לך תש״כ לפ״ק ברוקלין נ״י. שוכט״ס לכבוד הרבני המופלג בתורה ויראה חכם וסופר כש״ת מוה״ר צבי פרידמאן נ״י. אחדשה״ט, דברתי עם ידידי הרבני המופלג בתו״י כש״ת מוה״ר יו״ט ליפא פ״מ סופר [ה״ה הרה״ח ר׳ ליפא הכהן פריעדמאן ז״ל מק״ק חוסט, בנו של הגאון המפו׳ בעל שרגא בטהרה ז״ל דומ״ץ ק״ק חוסט, אשר הי׳ סופר סת״ם באותה תקופה בוומסב״ג], שיכתוב למעלתו נ״י שיכתוב פרשיות בשביל בני היקר שיחי׳, לזה אבקש את מעלתו נ״י להתאמץ לכתוב כתיבה תמה כפי האפשרות בידו ואכיר לו טובה. הד״ש וברכת כל טוב״, חתי״ק.

25 הרה״ח ר׳ טובי׳ ז״ל הי׳ בנו של הרה״ח ר׳ יצחק איצקאוויטש ז״ל מעיר סלאטפינא (בגלילות עיר סיגוט) וחתן דודו (אחי אמו) החסיד ר׳ מאניש קאנדל ז״ל סופר סת״ם מעיר סיגוט, והיות שאחר המלחמה הוצרך מאיזה סיבות לשנות את שם המשפחה שלו ע״כ בחר בשם ׳קאנדל׳ כשמו של אבי אמו, וגם כשם חותנו ז״ל.

26 מן הראוי לציין שבחודש אייר שנת תשל״ח כששהה רבינו הברך משה ז״ל בארה״ק אז ערך בנו של ר׳ טובי׳ ז״ל, ה״ה יבלחט״א הרה״ח ר׳ אליעזר הי״ו סופר סת״ם, ברית מילה לבנו הנולד למז״ט, ונתכבד רביז״ל בסנדקאות ויקרא שמו בישראל ׳טוביה׳ ע״ש זקינו ר׳ טובי׳ הנ״ל, ואחר הברית סילק מרן ז״ל סכום גדול לבעל הברית כדי לכלכל כל הוצאות הברית והסעודה ושאר ההוצאות.

27 עי׳ לשו״ק של רביז״ל שם: ״אך זה אוכל לכתוב לו כי התפילין שלי המה של כ״ק אבא מארי הגה״ק זלה״ה שהי׳ מניחם כל הימים שאני זוכר ולאחר פטירתו נפלו לי בירושה ומאז אני מניחם, והסופרים בסיגוט שראו התפילין הכירו הכתב שהיא של ר׳ שמואל סופר זלה״ה שהי׳ סופר מצויין בסיגוט ומפורסם בחסידות עצומה בימי זקיני הגה״ק מאוה״ג בעל ייטב לב זלה״ה״, וכו׳.

רבינו: אינדערהיים (בשנים הקודמים באייראפא וכו') איז געווען גרויסע בתים, פשוט ווייל מ'האט נישט געקענט מאכן קיין קליינע בתים.

מ'האט געשריבן גרעסערע פרשיות, מ'האט געמאכט גרעסערע בתים, אלעס איז געווען גרעסער.

די ספרי תורה'ס איז אויך אזוי געווען, אלע ספרי תורה'ס זענען געווען גרויסע ספרי תורה'ס, מ'האט נישט געהאט עפעס אנדערש.

השואל: כהיום וואס אונז האבן מיר גוטע קליינע בתים, איז דא אן ענין יא צו נעמען גרויסע בתים, ווי מ'רופט עם פערציגער בתים?

רבינו: אמאל איז געווען מער איינגעפירט די גרויסע, היינט איז דא גוטע מהודר'דיגע קלענערע בתים, דער פעטערער האט א שמועס וועגן דעם שיעור פון די בתים, אין א תשובה (עי' בשו"ת דברי יואל או"ח סי' ד' אות ח').

*

השואל: וואס איז געווען די הוראה פאר די בחורים לגבי לייגן תפילין אום חוה"מ?

רבינו: אין צאנז האבן די בחורים געלייגט תפילין חול המועד, ווייל נישט לייגן תפילין דאס איז א מילי דחסידא,[28] א בחור איז נישט קיין חסיד, די אלע חסידישע ענינים דאס איז נאך די התונה, במילא איז אין צאנז געווען א קפידא אויף דעם, דער דברי חיים פלעגט אפילו זאגן א בחור זאל נישט דאוונען מיט קיין גארטל, אפילו דאס איז נישט פאר קיין בחורים, אזוי איז געווען אין צאנז. און דער זיידע ז"ל

---

28 כידוע שנחלקו בזה ההלכה והזוהר, דעפ"י הלכה מניחין תפילין בחוה"מ, ובזוהר מחמיר מאוד דהמניח תפילין הוי כמבזה את המועדות. (עי' סי' ל"א ובסי' ש"ח ס"ד במג"א).

ועי' בס' אות חיים (סי' ל"א ס"ק א) שהרה"ק מצאנז ז"ל ציוה לבחורים להניח תפילין בחוה"מ, כיון שאנו פוסקים כהרמ"א, והוא הרי פסק שמניחים תפילין בחוה"מ, אמנם תלמידי בעש"ט הק' החזיקו כדעת הב"י עפי"ד הזוה"ק שאין מניחים תפילין בחוה"מ, והרה"ק מצאנז אמר שלבחורים אין לעסוק בחסידות. והגה"ק ממונקאטש כתב שעפי"ז יובן למה נהגו שבחורים אין מניחים תפילין דרבינו תם, עיי"ש. וכן מובא בספר דברי שלום מהרה"ק מסטראפקוב ז"ל.

ובקיצור שו"ע עם פי' הלכה למשה (סי' ל"א) מביא בשם הערוגת הבושם שהכריע להניח תפילין שאולין בחוה"מ בכדי להיפטר מברכה בכדי לחוש לשתי השיטות. ובס' זכרון יהודה מביא מביא שהגאון המהר"ם אש הכריע לברך רק על של יד כיון דהברכה על של ראש הוי בחוה"מ ספק ספיקא עיי"ש. ועי' בס' אות חיים שהגאון מהר"י איבשיץ הניח בחוה"מ תפילין בלא פרשיות כדי שלא לשנות ממנהג המקום, וכן כידוע נהג מרן החתם סופר ז"ל ותלמידיו.

אגב, מן הענין לציין שבס' גדולת יהושע (ח"ב אות י"ב) מובא שפע"א ביקר הרה"צ רבי חיים'ל האלבערשטאם ז"ל הראב"ד בסאטמאר אצל הרה"ק מביקסאד בעל שם אליעזר הי"ד וסיפר לו שאביו הק' מראצפערט ז"ל נכנס פע"א לשאול את אביו הק' מצאנז ז"ל כדת מה עליו לעשות בהגיעו לגיל י"ג שנה האם יניח תפילין בחוה"מ. השיב לו הרה"ק: אין אמת אריין הייס איך דאך לייגן תפילין אין חול המועד, אויב איך וועל דיר הייסן נישט לייגן קיין תפילין, דאן וועט דאס זיין מיחזי כיוהרא, וטייל בתוך הבית וחשב לפניו כל השיטות שסוברים להניח תפילין בחוה"מ, ובסיום דבריו אמר דמי שמתנהג כדברי הזוה"ק נקרא חסיד, ובחור אינו בכלל חסיד, וכן עשה, ובחוה"מ ההוא הניח תפילין, ובחודש ניסן שלאחריו נסתלק הרה"ק מצאנז לע"ע, ובחודש אלול שלאחריו כבר נשא אשה ושוב היה יכול להתנהג בזה עפי"ד הזוה"ק.

בהזדמנות אחרת סיפר רבינו כדלהלן: "דער צאנזער רב האט געהייסן אז בחורים זאלן לייגן תפילין חול המועד, און דער שיאווער רב האט נישט געהייסן, כ'האב געהערט אז דער זיידע רבי שלום אליעזר'ל האט דאך געהאט א זוהן רבי חיים'ל וואס האט געוואוינט אין סאטמאר, און ווען ער איז בר מצוה געווארן האט ער אים געשיקט קיין שיאווא ער זאל זיהן זיין עבודה, בקיצור, אים האט ער נישט געהייסן לייגן תפילין".

ובס' דברי יחזקאל השלם (עמ' שפ"ח) מובא העובדא כשנעשה הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט בר מצוה בחוה"מ, שאל לאחיו הקדוש משינאווא כדת מה לעשות, והשיב לו שמן הדין עליו להניח בחוה"מ, יען שגם אביו נהג כך בבחרותו וכן הורה לבחורים, ברם כיון שאבינו הקפיד מאד שהנחת תפילין בפעם הראשונה בברכה תהיה דוקא ביום שהגיע למצוות, וברכת התפילין אינך יכול לברך בחוה"מ כפסקו שלו, על כן עליך לחכות עם הנחת תפילין עד אחרי החג, ושוב לא תוכל להניחם לעולם בחוה"מ.

ועיי' בס' רבינו הק' משינאווא (ח"א עמ' קע"ו) שבין כסה לעשור בשנת תר"ל מלאו י"ג שנים להרה"ק רבי שלום מסטראפקוב בנו של הרה"ק משינאווא היה זה בעת שהותו של הרה"ק בארץ ישראל, ורעייתו הרבנית וילדיו שהו בצאנז בצל זקנם הק', כשהגיע חול המועד לא ידעו כיצד לנהוג, כי אביו הוא הרה"ק משינאווא זצ"ל הורהו שלא להניח תפילין בחול המועד, ואילו בצאנז הניחו הבחורים תפילין ונכדי הדברי חיים בכללם, והתחבט בענין זה שהרי לא רצה להיות כמורה הוראה בפני סבו וכמתייהר כנוהג בחסידות שלא נהגו בו במקום סבו, החליט להכנס אל הקודש פנימה ולשאול על כך את פי סבו הקדוש.

שמע הדברי חיים את שאלת נכדו וענה: "אני אומר שבחור צריך לעסוק בעיקר בהתמדת לימוד התורה הקדושה ובשקידה על דלתי הש"ס גמרא ותוספות ובלימוד החשן משפט ובעיון היטב בספר הש"ך להעמיק בעמקי סברותיו ולהגות בו יומם ולילה ואין לבחורים להתעסק הרבה בחסידות, ועניין מניעת הנחת תפילין בחול המועד הוא עניין חסידות, על כן אני מצווה לבחורים להניח תפילין".

רבי אברהם שלום שמע את התשובה ויצא מן החדר, לפתע נפתחה הדלת, וסבו קרא לו שיחזור, כששב והתייצב לפניו אמר לו "אבל הואיל ואביך איש קדוש הוא ומתנהג בחסידות במעלות החסידות האמיתית כראוי, ודעתו שאין לבחור להניח תפילין בחוה"מ לכן אתה בנו לא תניח תפילין בחוה"מ.

דער עצי חיים האט געהייסן דעם טאטן׳ס ברודער דעם רב (כ״ק הגה״צ רבי יקותיאל יהודא טייטלבוים ז״ל אבד״ק סיגוט, נדפס ממנו ספר יד יקותיאל), ווען ער איז בר מצוה געווארן, האט ער אים געהייסן לייגן תפילין חוה״מ, אלין צאנזער אייניקל. נישט אין ביהמ״ד נאר בצנעה אין שטוב.

השואל: ס׳איז געווען אן הוראה פארן המון עם?

רבינו: דער פעטער ז״ל האט אויך אזוי געהייסן פאר אלע בחורים, מ׳זאל לייגן בצנעה און זאגן ד׳ פרשיות.[29] איך האב אויך געלייגט תפילין חוה״מ אלין בחור.

*

השואל: איך וויל פרענגן לגבי רבינו תם׳ס תפילין, ווען איז געווען דער מנהג מ׳זאל אנהייבן צו לייגן רבינו תם׳ס תפילין, תיכף נאך די התונה אדער נאר נאך שנה ראשונה?

רבינו: אין בעלזא איז געווען א מנהג אז מ׳האט נישט געלייגט שנה ראשונה,[30] אבער אין אנדערע מקומות איז עס נישט געווען,[31] מ׳האט נישט געווארט איף נאך שנה ראשונה.[32]

---

29 רבינו ז״ל היה אומר בבירור כמה וכמה פעמים כששאלו אותו על הענין אם להניח תפילין בחוה״מ, שבחורים יניחו תפילין בחוה״מ אע״פ שכתוב בזוה״ק דברים קשים נגד זה, מ״מ היה סמך על דבריו של מרן הקדוש בעל דברי חיים ז״ל ״חסידות איז נישט פאר קיין בחורים, און בחורים דארפן זיך נישט פירן עפ״י הזוהר״.

ומ״מ היה אומר שבביהמ״ד לא יניחו תפילין רק בביתם יניחו תפילין ויאמרו קריאת שמע והפרשיות של תפילין, ויתפללו בלא תפילין.

ומן הענין להעתיק סיפור נפלא שסיפר הרה״ג ר׳ מאיר אליעזר פריעדמאן שליט״א ר״מ בישיבה״ק בקרית יואל יע״א, כי בשנת תשכ״ו למד אז בהישיבה של מרן רבינו ז״ל פה בארה״ב (הוא הי׳ אז התן מאר״י, אבי הרה״ח ר׳ יהושע ז״ל הי׳ דר באר״י, וגם המיול״ח הגה״ח ר׳ מענדל פריעדמאן ז״ל הי׳ דר שם, והוא למד בישיבת רבינו ז״ל בארה״ב עד קדם התנתנו, ואז חזר לאר״י), **ובפרוס חג הסוכות נכנס אל הקודש פנימה ושאל את חוות דעתו של מרן ז״ל האם חייב להחזיק ב׳ ימים את חג הסוכות מכיון שדעתו לגור בארץ ישראל ומה דינו לגבי יו״ט שני של גליות.**

רבינו ענה לו שיעיין בדבר ויודיע לו. בערב יו״ט בהיות רבינו טרוד בטרדות החג עדיין לא ענה לו על שאלתו באמרו ״איך וועל אייך שוין לאזן וויסן״.

ביום א׳ דחג הסוכות אחר התפילה, קרא לו הבחור המשב״ק, שרבינו קורא לו לעונת לו התשובה, ויהי זאת לפלא נשגבה שבאמצע היו״ט אחר העבודה הקדושה של הנעונועים היה מחשבתו של רבינו על בחור זה, רבינו אמר לו היות שהנך התן הרי השארת שם משכון שתחזור לאר״י, לכן תניח מחר תפילין.

הוא עמד משתומם מאותו תשובה, הלא הוא לא שאל כלל וכלל על הענין של הנחת תפילין, כי באר״י הלא אין מניחים תפילין בחוה״מ, ושאלתו הוא רק על יו״ט שני של גליות.

ענה לו רבינו בתמיה, האינך יודע שאני מצוה להבחורים שיניחו תפילין בחול המועד, אמר לו הבחור הנ״ל כי בארץ ישראל אף אחד לא יודע מדבר זה, ולכן שאל את מרן ז״ל האם יסור להבחורים שבאר״י שיניחו תפילין. אמר לו רבינו אתה תהיה השליח למסור את דברי לבני ארץ ישראל שאני מצוה להבחורים להניח תפילין בחוה״מ. והוסיף מרן לומר, תמסור להבחורים בשמי שיניחו תפילין בחוה״מ אבל עם ג׳ תנאים, בצנעה, בלא ברכה, ורק לומר הד׳ פרשיות ולא להתפלל עם התפילין.

אך לפלא יש לציין מה שסיפר הגה״צ רבי שמואל בראך זצ״ל אבד״ק נאנאש כי בשנים הראשונים ששהה רבינו בארה״ב לא ציוה רבינו אף פעם להבחורים להניח תפילין בחול המועד.

ומסופר שאחד ממקורביו של מרן ז״ל ה״ה הרה״ח ר׳ מרדכי לייב טירנויער ז״ל, באחד מימי חוה״מ סוכות אמר א׳ לרבינו שבניו של ר׳ מרדכי לייב לא מניחים תפילין בחוה״מ, ושאל אותו רבינו למה אין מניחין תפילין, ענה ר׳ מרדכי לייב היות והוא לא הניח תפילין בבחרותו וגם אביו לא הניח תפילין בחוה״מ לכן ציוה לבניו שלא להניח תפילין, הפטיר רבינו ואמר בלשון קדשו: ״איך האב יא געלייגט תפילין אלס בחור אום חול המועד, און אויך מיין מאטע פלעגט לייגט תפילין אום חוה״מ אלס בחור, און איך היס אז דיינע בחורים זאלן יא לייגן תפילין אום חול המועד״.

אגב, בענין זה יש לציין עוד דבר פלא מה שהורה רבינו לאברך לשנות ממנהג אביו ולא יניח תפילין בחוה״מ, כ״ה בשו״ת חוקי חיים (חלק ג או״ח סי׳ ו) בזה״ל: בערך בשנת תש״ח לפ״ק נכנסתי לכ״ק אדמו״ר מסאטמאר זצוק״ל לשאלו, שאבי זצ״ל הניח תפילין בחוש״מ, וגם אני כי בגליל עליון במדינת טשעסלאוקעי היו הכל מניחין תפילין בחוה״מ, אך אני רציתי לשנות מפני שרוב רובם של אחינו בני ישראל במדינה זו אין מניחים וקשה למצוא מנין שאינו מתנהג כדעת הזוה״ק, אך חושש אני מפני כבוד אבותי לשנות מנהגם, וע״ז השיב רבינו זצ״ל, הנך רואה שהרא״ש פוסק להניח, כמבואר בב״י סי׳ ל״א, וכן נהגו בני אשכנז, ועכ״ז פוסק המחבר שאסור להניח תפילין בחוה״מ, ולא חש לכבודו של הרא״ש, על כן תשנה מנהגך באין חשש, וחדל מלהניח תפילין בחוה״מ.

30 עיי׳ בס׳ שלום ואמת (אות ה): עיי׳ בס׳ שולחן מלכים (סי׳ ל״ד סק״ה) שכן הנהיג הגה״ק מהר״ש מבעלוא ז״ל אצל אנשי שלומו, וכ״כ בס׳ אות חיים ושלום (סי׳ ל״ד) שכן יש נוהגין, וכ״כ בס׳ תורה שלימה שהגה״ק רבי שלמה ארי׳ מטיטשין ז״ל (מה״ס הכנת הלב לתפילה) שכן הנהיג לא להניח עד אחרי שנה ראשונה.

ואגב, עיין בקובץ פאורות (ח״א עמ׳ תר״מ) שהאדמו״ר מביאלא ז״ל סיפר שהכיר אדם אחד ששאל את הרה״ק מהר״י מבעלזא ז״ל אודות הנחת תפילין דר״ת, והרה״ק שאלו אם הוא ירא שמים, ומיד התעלף האיש.

31 וכן מסופר בא׳ ששאל את מרן רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל אם יניח תפילין דר״ת בשנה ראשונה, והשיב לו רבינו בדרך צחות: ״וועז איך זאל וויסן אז שנה שניה וועט זיין ביי דיר בעסער, וואלט געווען א שאלה...״.

ועיי׳ בס׳ תורת חיים (סי׳ ל״ח סק״ח), ובס׳ אות חיים ושלום (סי׳ ל״ד סק״י), ושלחן מלכים (דף שמ״ח ע״ב ס״ב) שכן המנהג להניח מיד אחרי הנישואין,

אינטערעסאנט, ס׳איז דא פון ישמח משה (יין הרקח, טוש״ע או״ח סי׳ ל״ט) אן הוראה, אז איינער וואס לייגט נישט קיין ר״ת׳ס תפילין, דער זאל אויך נישט שרייבן קיין תפילין דרבינו תם, אזוי שרייבט ער, וועגן ׳כל שישנו בכתיבה ישנו בקשירה׳ (גיטין מה:). ער ברענגט זיך א ראי׳ דערצו פון שחיטה, דארט איז אויך אזוי.[33]

דער פני מבין (בשו״ת או״ח סי׳ ד, ד״ה ומ״ש) פרעגט אויפן ישמח משה פון א מגן אברהם (סי׳ ל״ט סק״ה), אבער עכ״פ אזוי זאגט דער ישמח משה.

ס׳איז אינטערעסאנט, ווייל אפילו מ׳לייגט רש״י׳ס תפילין און ס׳איז דאך די זעלבע פרשיות נאר שלא כסדר זה, לויט רש״י איז הויות כסדרן און לויטן ר״ת אי הויות באמצע, דאם איז דאך די חילוק,[34] און אעפ״כ זאגט דער ישמח משה אז ער זאל נישט שרייבן.

ס׳איז דא אין ספר שו״ת מן השמים, דאם האט געמאכט נאך איינער פון די בעלי התוספות (רבי יעקב הלוי ז״ל ממרוויש ומקורביל), ער האט אהן געפרעגט אין היטל שאלות בהלכה דורך א שאלת חלום, איז דא א ספר מיט די אלע שאלות, פרעגט ער דארט אהן וועלכע פון די צוויי שיטות אין די תפילין איז די ריכטיגע, וויאזוי ס׳איז אהנגענומען אין היטל הויות כסדרן אדער הויות באמצע.[35]

---

32 וכתבו ע״י ואין לשנות המנהג, והטעם משום דאחר הנישואין לומד תורה בטהרה ובלא הרהור, לכן מניחין תפילין דר״ת רק אחר החתונה.

אגב, המנהג בחצר ריזשין וצאצאיו אחריו להניח מהגיעם לגיל כ׳ שנה, וראה בטהרת יו״ט (ח״ט עמוד רכ״א) בשם המקובל הגה״ק מהרח״ש דוויי״ק ז״ל שהדבר תלוי בשני שמועות בשם האריז״ל שבחד שמועה איתא מגיל כ׳, וחד מקום איתא משמונה עשר שנים עיי״ש.

33 וזה לשון השו״ע (או״ח סי׳ ל״ד). לא יעשה כן אלא מי שמוחזק ומפורסם בחסידות, כיון שהעולם נוהגים כשיטת רש״י נראה כיוהרא.

אבל למעשה החמירו בזה אצלינו, ועי׳ בדברי יואל לר״ה (דרוש פ״א, ד״ה ומעתה נבוא לבאר) מ״ש מגודל קדושת הנחת תפילין דר״ת, וכן ידוע שהחמיר מרן רביה״ק בעל דברי יואל ז״ל שלא לטעום שום אוכל קודם הנחת תפילין דר״ת, וכן אצל ברית טעם מזונות ולחיים רק אחר תפילין דר״ת. וכך אמר פע״א לש״ב כ״ק הגה״צ ר׳ משולם אשכנזי מסטאניסלאוו ז״ל כשזכה להיות בעל האכסניא של מרן רבינו ז״ל בעיר לאנדאן בש״ק פ׳ בהעלותך שנת תשט״ו, אף שהי׳ אז דרך ארוכה להגיע ממקום שהתפלל רבינו ז״ל תפילת שחרית עד ביתו בתוך העיר ורצה לכבד את רבינו ז״ל עם מזונות וקאווע שהביא מתוך ביתו, אך רבינו לא רצה לטעום מאומה לפני תפילין דר״ת.

אגב יש לציין שבס׳ זכר צדיק לברכה (אות תרס״ט) מביא שרבינו הק׳ בעל הדבר״י זי״ע סיפר שפע״א אמר חסיד א׳ לאביו הקדושת יו״ט ז״ל ששמע בשם צדיקים שיש ענין לשתות יי״ש לפני הנחת תפילין דרבינו תם, כיון שהיות שלפי שיטת ר״ת צריך לברך על התפילין שלו דדוקא, והנה אנן קיי״ל דלא מברכים, אמנם היות דקיי״ל שעל כולם אם אמר שהכל יצא, על כן אפשר לצאת עם הברכת שהכל גם על התפילין, השיב לו הקדושת יו״ט שזה אינו מימרא של ׳צדיקים׳ אלא של ׳שיכורים׳, ואכן הקדושת יו״ט נהג לא לאכול לפני הנחת תפילין דר״ת וכן נהגו רבותינו הק׳, עיי״ש.

34 הנה הגמרא בסס׳ מנחות (לד:) דן בהלכות תפילין, ומביאה ברייתא: ״ת״ר: כיצד סדרן, ׳קדש לי׳ ׳והיה כי יביאך׳ - מימין, ׳שמע׳ ׳והיה אם שמוע׳ - משמאל. ׳והתניא איפכא, אמר אביי, לא קשיא, כאן מימינו של קורא, כאן מימינו של מניח, והקורא קורא כסדרן. אמר רב חנאל אמר רב: החליף פרשיותיה - פסולות״. הברייתא מחדשת כי יש סדר מסוים שבו יש לסדר את הפרשיות בתוך הקציצה. הגמרא הביאה סתירה בין שתי ברייתות, ולמסקנה הסבירה שהברייתא הראשונה דנה מנקודת מבטו של הרואה, והשנייה מנקודת מבטו של המניח.

והנה רש״י מסביר את פסיקת ההלכה: ״כסדר שהן כתובין בתורה - מוקדם מוקדם ומאוחר מאוחר, הילכך, הא דקתני לעיל ׳קדש׳ ׳והיה כי יביאך׳ מימין - מימינו של קורא קאמר, דהשתא כשהוא קורא כדרכו מימינו לשמאלו ונמצא קוראן כסדרן...״ כלומר, רש״י סובר כי אנו מסתכלים על התפילין מנקודת המבט של הרואה ולא של המניח. עבור הרואה, הפרשיות מסודרות כסדר שכתוב בתורה, ולכן להלכה סדר הפרשיות יהיה: א) ׳קדש׳, ב) ׳והיה כי יביאך׳, ג) ׳שמע׳, ד) ׳והיה אם שמוע׳. שיטה זו נקראת ׳הוויות כסדרן׳, כיוון שפרשת והיה כי יביאך ופרשת והיה עם שמוע נמצאות כסדר הכתוב בתורה.

מי שידוע כחולק על שיטת רש״י, הוא נכדו הרבינו תם אשר הקשה על הסברו של רש״י. ולטענתו, לשיטת רש״י, כי הגמרא במקום לומר מהו סדר הפרשיות, הגמרא אומרת כי שתי הפרשיות הראשונות מצד ימין, והשתים הנוספות מצד שמאל. וע״ז הקשה ר״ת, אם הלכה כדברי רש״י והסדר היה כסדר המופיע בתורה, הגמרא הייתה צריכה לכתוב על כולם שהם מצד ימין או שמאל.

בעקבות כך מחדש הר״ת: ״קדש והיה כי יביאך מימין של קורא, ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים, וניחא השתא מה שחלקו״. וא״כ, לשיטת ר״ת, סדר הפרשיות מנקודת ראות הרואה היינו: א) ׳קדש׳, ב) ׳והיה כי יביאך׳, ג) ׳והיה אם שמוע׳, ד) ׳שמע׳. שיטה זו נקראת ׳הוויות באמצע׳, כיוון שפרשת והיה כי יביאך ופרשת והיה עם שמוע נמצאות באמצע.

35 וז״ל בשו״ת מן השמים (אות ג) ״ועל סדר פרשיות של תפילין, כך היתה שאלתי, אנא מלך הגדול והנורא חכם הרזים מגלה נסתרות שומר הברית והחסד, הגדל נא חסדך עמנו היום ויצוה למלאכיך הקדושים להודיעני את אשר נסתפקתי בפרשיות של תפילין, כי יש מן החכמים האומרים הויות באמצע ואם החליף פסולות ועתה מלך מלכים צוה למלאכים הקדושים להודיעני הלכה כדברי מי ודברי מי אתה מחבב״.

און ער ברענגט דארט וואם מ׳האט אים משיב געווען, ער ברענגט אז ׳אלו ואלו דברי אלוקים חיים׳.[36] סאיז אינטערעסאנט צו זעהן דארט אינעוויניג די אלע שאלות וואם ער האט אהנגעפרעגט.

*

השואל: מ׳האט מקפיד געווען אז די מגילה זאל זיין י״א שיטין ס׳זאל זיין גלייך אלע שורות?[37]

רבינו: דער הידור פון י״א שיטין איז וועגן די עשרת בני המן, אז ס׳זאל נישט זיין קיין גרעסערע אותיות. צו שרייבן א גרויסן אות דארף מען האבן א קבלה, ממילא וועלט א פראבלעם,[38] ווייל די עשרת בני המן דארף דאך זיין בראש הדף.[39]

דער שבט סופר (שו״ת או״ח סי׳ כ״ז) ברענגט אז ער האט די מגילה פונעם זיידן דער חתם סופר וואם איז צוויי און פערציג שורות, און דאם האט אויף דעם עמוד פון די בני המן יא געשריבן פארדעם און נאכדעם.[40] דער חתם סופר שרייבט אז ס׳איז א ׳טעות העולם׳, דאם אז ס׳דארף זיין די עשרת בני המן בראש הדף, ראש השיטה זאגט ער מיינט ׳סוף הדף׳.[41]

אבער דעם קדושת יו״ט׳ס מגילה איז דא, און ס׳איז י״א שיטין. דער פעטער ז״ל האט זיך אויך געלאזט שרייבן א מגילה, ס׳איז געשריבן גרויסע אותיות, אבער י״א שיטין.[42]

*

---

36 וז״ל שם בתשובה: ״והשיבו אלו ואלו דברי אלקים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה, הקב״ה אומר הויות באמצע, וכל פמליא של מעלה אומרים הויות כסדרן והוא אשר דבר ה׳ בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וזה כבודו בהיות פרשת מלכות תחילה״, עי״ש.

37 הנה מנהג הקדום ברוב תפוצות ישראל היה לקרוא במגילה של מ״ב שורות, כדי לחוש לדעת הפוסקים הסוברים שצריכים לכתוב המגילה כמו ספר תורה, וספר תורה כותבים מ״ב שורות.

אך מצינו לגדולי עולם שנהגו לכתוב מגילה של י״א שורות ביניהם, ה״ה גאון ישראל רבי עקיבא איגר ז״ל, ועוד. ויש הידור במגילה של י״א שורות, דהרי קיי״ל (שו״ע סימן תרצא ס״ג) עשרת בני המן צריך לכתבם כשירה, ולא כשאר שירות שהלק על גבי הכתב, אלא מניח חלק בין כתב לכתב. ואם לא עשה כן פסולה. [נמצא דכאשר מתחילים העשרת בני המן מ׳איש׳ ביחד הם י״א שורות, ולכן במגילה של י״א שיטין יוצא שכותבים עשרת בני המן באותו גודל כתב כמו כל המגילה].

38 כתב הגר״א (בביאור על השו״ע שם ס״ק כה) דלכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו, ובאותיות רבתיות הוא שיבוש, דלא נמסר לנו לכתוב עשרת בני המן באותיות דא״ב רבתא. אלא יכתוב לפני עשרת בני המן שורות נוספות, רק תיבת ׳איש׳ צריך להיות בראש השיטה, ׳ואת׳ בסוף השיטה, ובסוף הדף יכתוב תיבת ׳עשרת׳.

39 והוא כפי המבואר במסכת סופרים (פרק יג הלכה ג) וז״ל: אמר ר׳ יוסי ב״ר אבון בכתבן צריך שיהא איש בראש דפא, ואת בסופה בעשר שטין, עשרת בסוף דפא, שניץ ונחיץ כהדין קנטרה, כדי שיפלו ולא תהיה להם תקומה עכ״ל, ודנו האחרונים מהו ביאור ראש דפא, האם ראש אורך הדף או ראש רוחב הדף.

40 עיי״ש שכתב, שמ״מ המגילה אשר קרא בו החת״ס היו נכתבים עשרת בני המן באמצע עמוד ולפניהם ולאחריהם כמה שורות, ובסוף התשובה נתן טעם למה שלא חש החת״ס לדברי המסורה, די״ל שטוב לכתוב לגמרי כשירת האזינו אשר נכתבת ג״כ אריח ולבינה ע״ג לבינה וכותב בסופו וראשו איזה שיטין, או מפני שסופן של בני המן שהיו יוצאין מהם לומדי תורה ברבים בבני ברק יש להם תקומה ועל כן היה כותב לגמרי כשירת האזינו, ובחת״ס כתב רק לקיים מנהג הסופרים שכותבים בסוף העמוד, אבל מי שכותב באמצע דף אדרבה י״ל דנוהג כן משום הני טעמי שהעיר שם ולא צריכין ליישוב, ועוד יש ליתן טעם עפ״י מה שכ׳ בסי׳ הקודם שהיה ראוי לכתוב איש באותה שורה של חמש מאות לצרף חמש מאות איש וכן עשרת בחדא שורה עם בני המן, מ״מ לא כתבינן משום דנקט בירושלמי שניץ ונחיץ כהדין קנטירא שיהי׳ מושך עי׳ בב״ח, מ״מ אף דלא כתבינן בחדא שורה אבל לא להפרידם לגמרי לשני עמודים, משו״ה ציוה לכתוב הכל באמצע הדף. ועי׳ שו״ת דעת סופר האו״ח סי׳ קכ״ז.

41 עי׳ בשו״ת חת״ס (או״ח סימן ק״צ). שאין צריך לכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו, אך כתב שם שיכתבם בסוף העמוד שלא יכתוב שיטה למטה מהם שלא תהא תקומה למפלתם, וז״ל שם: ״והו דעתי וכו׳ שעכ״פ יפה נהגו לסיים בסוף עמוד אלא הטעות במה שמתחילים בראש עמוד״. ועיי״ש עוד שמביא מהחיי אדם שגם הגר״א חזר בו בסוף שעכ״פ יש לסיים בסוף העמוד לצאת ידי מסורה, אלא שיתחיל באמצע.

42 כן נהגו רבותינו הקדושים ז״ל לקחת מגילה של י״א שורות. ומגילה כזו היה גם למרן הגה״ק בעל קדושת יו״ט ז״ל, ועבר בירושה לבנו הגה״ק בעל עצי חיים ז״ל, ואחר המלחמה הגיע בהשגחה נפלאה לבנו רביה״ק בעל ברך משה ז״ל, (עי׳ ספור הדברים בספר ומשה היה רועה ח״ד עמ׳ שי״ט). והוא השאילו בכל שנה לדודו רביה״ק בעל הדברי יואל ז״ל לקרות בו, ואף רביו״ל הזמין לעצמו מגילה כזו של י״א שורות מהסופר הרה״ח רבי אהרן פאללאק ז״ל.

להלן העתק מהמגילה של מרן הקדושת יו״ט ז״ל:

השואל: ס׳איז געווען פון אונזערע רבי׳ם וואס האבן זיך געפירט צו לייגן שימושא רבא תפילין?[43]

רבינו: דער זיידע (מרן הצי חיים ז״ל) האט געלייגט אין שטוב די תפילין יעדן אינדערפרי, ער האט געלייגט רש״י און רבינו תם׳ס תפילין, ער האט געהאט בידושה פונעם ייטב לב קליינע תפילין מיט וואס ער האט געלייגט קריאת שמע אינדערפרי (לפני התפילה הניח שני הזוגות רש״י ור״ת יחד),[44] דער קדושת יו״ט האט זיך אזוי געפירט, און דער דברי חיים אויך, זיי האבן געלייגט קריאת שמע אין די תפילין.

דער פעטער ז״ל האט דאס נישט געטוהן, ער האט זיך נישט געקענט אזוי פריה צורישן צו לייגן תפילין.

אינטערעסאנט איז, אז אום תשעה באב האט ער יא געלייגט תפילין אינדערפרי.[45]

אבער עכ״פ פון דעם וואס זיי האבן געלייגא די שימושא רבא תפילין האט מען קיינמאל נישט געהערט.

---

43 דרכם בקודש של רבותיה״ק עצי התמרים ז״ל היה להניח כל יום ב׳ זוגות תפילין קטנים של רש״י ור״ת יחד כמנהג גדולי המקובלים ורוב תלמידי הבעש״ט הק׳, ותפילין אלו נקראו "שימושא רבא תפילין" (כי מה יוצאים גם שיטת השימושא רבא).

44 מרן העצי חיים ז״ל היה לו בירושה תפילין אלו מק״ו מרן הייטב לב ז״ל והיה רגיל לברך על תפילין אלו ב׳ ברכות להניח ועל מצות, ובירך עמהם ברכת התורה, קריאת שמע, ואח״כ אמר היום תהלים בהשתפכות הנפש. ואח״כ בשעת התפילה בביהמ״ד הניח התפילין שלו כרגיל בתחילה תפילין של רש״י, ולאחמ״כ בסיום התפילה לבש תפילין דר״ת.

45 ידוע בשער בת רבים שאצל רבינו לא ראו כסדר לעשות דברים השייכים לתורת הנסתר והקבלה, וכששאלו אותו על ענינים אלו הן בכתב והן בע״פ היה תשובתו "אין לי עסק בנסתרות". מכל מקום כשהיה עושה פעם דבר שיש לו שייכות בסו״ד ובתורת הח״ן היה עושה זאת בנסתר בכדי שלא יראוהו ושלא ישימו לב על זה.

אחד מהדברים הנסתרות שהיה רבינו עושה בצנעה הוא הנחת תפילין בבוקר של תשעה באב. דהנה בשו״ע סימן תקנ״ד מובא נוהגים שלא להניח תפילין בת״ב בשחרית וכו׳, ובבאר היטב כותב על זה שמהר״ם גלאנטי היה מניחם בביתו והיה קורא קריאת שמע ואח״כ היה הולך לבית הכנסת. כ״כ בהלק״ט ח״ב סי׳ קל״ט וכתב שכן מצא כתוב להאר״י ז״ל. ובשערי תשובה כותב בתו״ד בדלהלן: "אך המקובל מהר״ש שרעבי היה מניח דרש״י ודר״ת בימי אבלו ובט״ב בבוקר ואמר שהמעמיק בסודן של דבר יראה שכן עיקר. ועי׳ בית דוד סי׳ של״ז ודבר משה סי׳ ל״ח.

ואכן אלו שזכו לשמש בקודש אצל מרן רביה״ק ז״ל היו מספרים שדרכו בקודש היה להיסגר בת״ב בחדר הספרים לזמן מועט, ומהנקב של מקום המפתח היו יכולים לראות איך שמניח תפילין.

ובענין זה יסופר שכאשר היה רבינו בשעראן ספרינג׳ס בקיץ תשכ״ד אירע פע״א כשיצא מביתו ביחד עם ההויז בחור ר׳ מאיר דייטש נ״י ובחוץ לא האיר הלעקטער ולא ראו שיש שם מדריגות ורבינו ביחד עם הנ״ל נתקלו שם ונפלו על המדרגות, רבינו קיבל יסורים נוראים על רגלו עד כדי כך שלא היה יכול לירד מהמיטה, והמשב״ק ר׳ עזריאל גליק הגיע במיוחד לשם לשמש את מרן ז״ל במצבו הקשה הלו.

היה זה ימים מספר לפני תשעה באב והרגישו על רבינו שהוא אינו במנוחה כבר כמה ימים ולא יכלו להרגיע אותו. משום מצבו של רבינו השגיחו באי ביתו של רבינו שלא ישב על כסא נמוך, כי הישיבה באופן זה הזיק מאוד לרגלו, לכן ביקשו מרבינו שיאמר הקינות בת״ב בשכבו על מיטתו. אך רבינו לא רצה לשמוע לקולם לומר את הקינות ומגילת איכה בשכיבה, ורצה דייקא לאמרו בישיבה על כסא נמוך כדכתיב בשו״ע, עד שיעצו לו שיורידו את המאטראץ של המטה על הארץ וכך הסכים לומר קינות בישיבה על המיטה.

וסיפר ר׳ עזריאל שלכל באי ביתו של רבינו היה זה לפלא למה רבינו אינו במנוחה כל הימים, וראו בחוש שדבר נסתר מפריע לו, עד שעלה במחשבתו של ר׳ עזריאל שהלא דרכו של רבינו להניח תפילין בת״ב בבוקר בצנעה כשאינו רואה, וכעת הוא קשור למיטתו ולא יוכל להניחו בצנעה כמנהגו בכל השנים, ומאידך לספר לכל באי ביתו ג״כ אין ברצונו, ודבר זה בוודאי אינו נותן לו מרגוע ומנוחה לנפשו הק׳.

בשעה שש בבוקרו של ת״ב ציוה ר׳ עזריאל לה׳הויז בחור׳ ר׳ מאיר הנ״ל שיקח את התפילין דרש״י של רבינו ויניחו בתוך חדרו של מרן על הארון [נאכט קעסטל] ותיכף ומיד יצא משם, והזהירו ר׳ עזריאל שאל יאמר לרבינו שום דבר שהוא אמר לו על דבר התפילין.

ר׳ מאיר מילא את בקשתו ויעש כאשר ציוה לו ותיכף ברח מהמקום, מיד נשמע קולו בקודש של מרן ז״ל שקורא לו "מאיר, מאיר, קום שוין אהער". כשהגיע שאלו רבינו, בת״ב בבוקר אתה מביא לי את התפילין להניחם, האינך יודע שאין מניחים תפילין בת״ב, כשראה ר׳ מאיר שאין בידו מה לעשות ויצטרך לגלות לרבינו דבר מה מהנעשה כאן, אמר לו הבחור שהרבנית קראה לו בדחיפות ותיכף יחזור לרבינו, ובתוך דבריו יצא בזריזות מהחדר והלך לר׳ עזריאל לשאול לו מה יעשה כאן ומה יתרץ לרבינו.

בלית ברירה אמר לו ר׳ עזריאל, לך לרבינו ואמור לו שאנכי צוויתיך לעשות כן. רבינו קרא שוב להבחור ושאלו שוב למה זה הבאת לי את התפילין היום בת״ב בבוקר. ענה לו הבחור, ר׳ עזריאל ציוה לי כן. א״כ לך קרוא לו מיד ענה רבינו. רבינו שאל לר׳ עזריאל אותו שאלה, למה צויית לו להביא את התפילין היום.

ענה ר׳ עזריאל, אבי הרה״ח ר׳ יושע גליק מקראלי ז״ל סיפר לי בסוד שרבינו מניח תפילין ת״ב בבוקר. ושנית מלפני חמש שנים בעת הנסיעה על הספינה בחזרה לארץ ישראל בשנת תשי״ט הייתי בכל יום מקפל את הטלית ותפילין של רבינו, ובת״ב אחה״צ כשלקחתי את הטלית ותפילין לפני מנחה ראיתי שהתפילין לא היו מקופלים כמו שאני קפלתי אותם ביום אתמול, ונזכרתי בדברי אבי ז״ל שרבינו מניח תפילין בת״ב בבוקר בצנעה.

אמר לו רבינו: "באמת חשבתי לעצמי עד היום הזה שאף אחד לא יודע מזה, חשבתי שאני יכול להחזיק דבר בסוד, אבל כעת רואה אני שנתוודע הדבר, אבל אנכי מבקש ממך שאתה לא תספר דבר זה, וגם תאמר ל׳מאיר׳ שאם יספר דבר זה לא אמחול זה לעולם".

*

השואל: וועגן דעם קשר פון תפילין של ראש איז געווען א מחלוקה צווישן די צדיקים ווי אזוי ס׳זאל זיין דער קשר, וואם איז געווען דער מנהג ביי אונזערע רבי׳ם?

רבינו: ס׳איז דאך דא אין דעם עטליכע מנהגים,[46] אין צאנז איז געווען א גרויסער קשר, ס׳איז געווען אזוי ווי א

---

46 לתועלת הקוראים והמעיינים אמרנו להציג כל השיטות בענין עם מקורותיהם וטעמיהם.

דהנה במנחות (שם) איכא פלוגתא בין הראשונים דהתוס׳ הרא״ש ועוד ראשונים סברי דרק השי״ן שעל התפילין של ראש הוא הלכה למשה מסיני, אבל הדל״ת והיו״ד אינם הלכה למשה מסיני אלא מדרבנן, אבל הר״ן סבר דשלשתן הלכה למשה מסיני, רק השי״ן יש בו יותר קדוש ה מהדל״ת והיו״ד, עיי״ש.

מזה נתפשט ג׳ שיטות בענין עשיית הקשר, וכל אחד טעמו ונימוקו עמו, ונעתיק כאן מה שחקרנו פעם לברר דבריהם עד מקום שידינו יד כהה מגעת, וישמע חכם ויוסיף לקח.

שיטה א׳

שיטה הראשונה הוא העושין קשר כמין צורת דל״ת, ויסוד דבריהם הוא שבהקשר עצמו צריך להיות צורת אות דל״ת, והוא ע״י שרגל הדל״ת עשוי בצד ימין של גג הדל״ת, שהעומד מאחורי המניח יקראנה כצורתה.

וכן הרצועות היוצאות מן הקשר הם בצורת דל״ת, שהרצועה השמאלית היוצאת לרוחב הוא גג הדל״ת, נמצא שיש כאן שני דלתי״ן, אחד בעצם הקשר, והשני בהרצועות היוצאות מן הקשר,

<u>מקורו:</u>

התרומת הדשן (בפסקים סי׳ קע״ט) מביא שכן משמע מדברי רש״י, והביאו הפרישה (סי׳ לב אות נ״ו).

וכן משמעות דברי הרא״ש (הל׳ תפילין סי׳ י״ב) שכתב: ״הצד של הקשר שנראה בו הדל״ת יהא נראה מבחוץ, ומבואר דצורת אות הדל״ת צריך להיות בעצם הקשר ולא ברצועות היורדות מן הקשר (כשיטה ב׳ המובא לקמן).

וכן כתב בפסקי מהריא״ן (הל׳ תפילין עמ׳ רלח), וכן כתב השו״ע הרב (בסידור, והובא בסוף השו״ע בליקוטים) שכתב: וצריך שיהיה הקשר של תפילין של ראש מאחורי הראש בגובה העורף באמצעו נראה כעין דל״ת לצד חוץ שהיא לעין הרואה מלאחריו כעין דל״ת בכתיבתו, עיי״ש.

<u>טעמו:</u>

בתרומת הדשן (שם) נתן טעם שהענין שיהיה נראה כעין דל״ת להעומד מאחוריו, מאחר שהקב״ה הראה למשה רבינו ע״ה הקשר של תפילין כדכתיב וראית את אחורי ודרשו ז״ל (ברכות ז.) שהראה לו הקב״ה קשר של תפילין, ומסתמא הראהו לקרוא ככתיבתה, ולכן אין למשוך הרגל לצד שמאל אלא לצד ימין כדי שיהא נראה כעין דל״ת בכתיבתו, עכתו״ד.

עוד מעליותא יש לשיטה זו שהוין ממה שיש אות דל״ת בעצם הקשר, יש עוד צורת דל״ת בהרצועות היוצאות ממנה, (כמובא לעיל), ובזה יוצאין גם השיטה השניה (שיתבאר לקמן) שצריך לראות אות דל״ת ברצועות היוצאין ממנה, ולא בעצם הקשר.

ועוד מעליותא אית בה, שיש בו שני אותות וכד׳ הזוה״ק ושיטת האריז״ל (המובאין לקמן בשיטה ג׳ באריכות) שצריך שני דלתי״ן. וכן משמע מלשון השו״ע (סי׳ מ סעי׳ י׳) שפסק וצריך שיהא המקום שבקשר שנראה כעין דל״ת לצד חוץ.

שיטה ב׳

שיטה השניה הוא, העושין קשר הריבוע, ולשיטה זו צורת הדל״ת אינו בקשר עצמו אלא ברצועות היוצאין מן הקשר, כלומר הרצועה השמאלית שהיא גג הדל״ת, יוצאת לרוחב הקשר, והרצועה הימנית שהיא רגל הדל״ת, יוצאת לאורך הקשר, ועל ידי כך נראים הרצועות להעומד מאחורי המניח כעין דל״ת.

<u>מקורו:</u>

הנה בשו״ע (שם) איתא שצריך שיהא המקום שבקשר שנראה כעין של״ת לצד חוץ, עכ״ל. ומפשטות לשונו משמע כשיטה א׳ דהיינו שיהיה צורת דל״ת בעצם הקשר.

אמנם האלי׳ רבה (שם אות י״ב) בשם המעדני יו״ט וארצות החיים, וכן במשנה ברורה (שם ס״ק ל״ו) כתבו לפרש דברי השו״ע וז״ל: ששתי הרצועות היוצאות מתוך הקשר למטה, אותה היוצאת מצד שמאל המניח, נמשכת לרחבו כמו גג הדל״ת, ואותה היוצאת לצד ימין נמשכת באורך למטה כמו רגל הדל״ת, עכ״ל.

ומשמע להדיא מדבריהם שהבינו בכוונת השו״ע שצורת הדל״ת אינו בעצם הקשר אלא בהרצועות היוצאין מן הקשר.

ועיין בס׳ סידורו של שבת (דרוש ב׳ פרק ב׳ אות ט׳) שכ׳ בתו״ד וזלש״ק: קשר תפילין, יש שעושין אותה בתמונת דל״ת, וקצת סומכין על הרצועות התלויין ממנו שנעשין כמין דל״ת, עכ״ל.

ומבואר מדבריו דאלו שעושין אותה בתמונת דל״ת בעצם הקשר, אין סומכין על הרצועות התלויין מן הקשר, אלא עצם הקשר צריך להיות באות דל״ת, ואלו שסומכין על הרצועות היוצאין מן הקשר, סוברין שעצם הקשר צריך להיות בצורת ריבוע, ואין בזה צורת אות דל״ת, רק הרצועות היוצאין מן הקשר הם הדל״ת.

וכן כתב הדעת קדושים (סי׳ לב סי׳ נב) וז״ל: ויש לסמוך בהחלט שהקשר הוא קשר הריבוע, וצורת הדל״ת הוא בשני הרצועות היוצאין מן הקשר.

וכן כתב בספרו אשל אברהם (מהדו״ת אות לב), אלא שהוסיף: דלפי שיטה זו יש להזהר שלא תהא הרצועה הימנית ארוכה ב׳ פעמים כאורך השמאלית, שכיון שצורת הדל״ת הוא מן הרצועות היוצאין, נמצא שאם יהיה ארוך יותר יהיה נראה כצורת -ך׳- ולא יהא נראה כצורת -ד׳-.

ובתשו׳ מהר״י ווייל (תשו׳ יב) מובא שכן נהג אביו הגאון בעל הקרבן נתנאל ז״ל לעשות קשר הריבוע, וכן נהג רבו הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ז״ל, עיי״ש.

טעמו:

בס' קול סופרים (מהגאון ר' שלום יוסף קליין ז"ל מק"ק זעטמא ופעטראוויסעלא, ומח"ס דרך השובה והישרה) מובא ששמע מהגה"ק משינאווא ז"ל אמר שיש לעשות קשר הריבוע, כיון שהרבה פעמים צריך לשנות הקשר שיהיה כמידת ראשו, ואם התפילין והקשר אינו מונח במקומו הרי לא יצא מצותו, וקשר הפשוט יכול כל אחד בקל לשנותו, אך קשר של דל"ת ובפרט השני דלתי"ן (כמנהג צאנז שנביא לקמן) קשה למצוא מי שיוכל לשנותו, ויכולין לבוא לידי מכשול גדול בזה.

וכן מובא בספר הדרת קודש (מהגה"ק מנאסאד זי"ע) שאמר בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא ז"ל שציוה שיש לעשות קשר הריבוע.

ובתפילה למשה (פרק י"ז אות כ"ד) מביא בשם ספה"ק שהעמיסו סמך לקשר זו עפי"מ שמובא באורחות חיים (סי' כ"ו) שהקב"ה הראה למשה קשר של תפילין כשביקש מאת ה' הראני נא את כבודך כדמובא בגמ' (ברכות ז'), והטעם שהראהו הקשר, לפי שיש בהקשר של תפילין ד' קשירות, כלומר: שהודיעו אמיתת ד' יסודות וכל חכמת הטבע, עכ"ל.

והנה דייקא בקשר הריבוע נראה ד' קשירות, ורק בזה נרמז ענין הד' יסודות, משא"כ לפי שאר השיטות.

שיטה ג'

שיטה השלישית הוא, המכונה קשר צאנז, והיינו שעושין הקשר כצורת שני דלתי"ן, דהיינו כשיטה א' שעושין קשר בצורת דל"ת, רק מוסיפין עוד צורת דל"ת הפוכה, דהיינו רגלו של זה בצד ראשו של זה, ובאמצע יש חלל, והרצועות יוצאות בצורת הי"ת.

מקורו:

למעשה הוא מקור קדום ומובא כבר בס' פרי עץ חיים (שער התפילין פ"ה בהג"ה אות א) בשם המקובל מהר"ם דלוואנו שעשה קשר בצורת דל"ת כפולה.

וכן בספר משנת חסידים (תיקון תפילין אות י"ד): וקשר זה בצורת דל"ת כפולה, ראשה של זו ברגל של זו כשני דלתי"ן שבמ"ם סתומה.

בספר ארצות החיים (סי' כ"ו סעי' י) כתב וז"ל: בכתבי האר"י ז"ל כתב לעשות הקשר כשני דלתי"ן, ראשו של זה בצד רגלו של זה, עכ"ל.

וכן בס' שמחת כהן (סי' ל"ה) מגדולי המקובלים בישיבת בית א-ל משיב לשואלו על מקור קשר זו והאם נהגו כשיטת המהר"ם דלוזאנו לעשות שני דלתי"ן וחלל באמצע, והשיב לו, שכן נהגו מימי קדם ומשנים קדמוניות כל רבני וגאוני בית א-ל, עיי"ש.

טעמו:

הכוונה בעשיית שני הדלתי"ן הוא כדי לצאת שיטת הזוהר הקדוש (פר' פנחס דף רנח) שכתוב "שצריך להיות ד' כפולה מאחור", וכן הובא בשם האריז"ל (בפע"ח שער התפילין פ"ה) שיש לעשות קשר התפילין כשני דלתי"ן, ראשו של זה בצד רגלו של זה, עכ"ל.

והטעם מבואר בספרי חסידות וספרי קבלה באחד, (עיין בקדושת לוי (ליקוטים) וכן במגלה עמוקות (פר' יתרו) בשם הראב"ד, שבני ישראל כשחטאו בעגל פגמו בשני דלתי"ן של שם א-ד-נ-י ושם ש-ד-י, ומצות תפילין באין לתקן חטא זה, והוא בסוד כי שבר דלתו"ת נחושת, שיהיה

טאפלטער קשר, אלע סופרים דא ווייסן וואם דאם איז. באמת דאם קומט נאך פון סך פריער, ר' חיים וויטאל ברענגט דאם נאך (פרי עץ חיים שער התפילין פ"ה), עכ"פ אין צאנז איז דאם געווען דער קשר, און דער קדושת יו"ט האט אויך געהאט דעם קשר,[47] דער פעטער ז"ל האט אויך געהאט אזוי.

אבער דער שינאווער רב וואם איז געווען א זוהן פונעם צאנזער רב, ער האט געהאט אן אנדערן קשר.[48]

און אז מ'רעדט פונעם קשר, וועל איך דערציילן, ס'איז געווען אן אינטערסאנטע מעשה, דער זייד רבי שלום אליעזר'ל איז אלט געווען פערצן יאר וועז דער דברי חיים איז נסתלק געווארן,[49] ער איז געווארן א יתום איז ער נתגדל געווארן אין שינאווא, ער פלעגט אסאך רעדן פון שינאווא, מער פון וויפיל ער האט געריידט פונעם דברי חיים, ווייל ער איז דארט נתגדל געווארן אין די בחור'ישע יארן, ביים דברי חיים איז ער נאר געווען אלץ יונגל, אבער אין שינאווא איז ער געווען אלץ בחור. און ער האט געהאט

בחינת "ודלת"י שמים פתח", ולכן הענין שיהיה שני דלתי"ן בהקשר של תפילין, עיי"ש בדבריהם הקדושים והעמוקים.

אמנם כמו שהבאנו לעיל יש שרצו לצאת דברי הזוה"ק גם בהקשר הנראה כצורת דל"ת (כשיטה א) כי גם אז יש שני דלתי"ן היינו א' בעצם עשיית הקשר, וב' על ידי הרצועות היוצאין ממנה, נמצא שפלוגתתם רק אם השני דלתי"ן צריך להיות בעצם הקשר או די בזה שיש שני דלתי"ן אפי' ע"י הרצועות, וכמובן שהעושין קשר הריבוע (הוא כשיטה ב) אין צורה של שני דלתי"ן כלל.

47 כן ראינו בעינינו אצל רביה"ק בעל דברי יואל ואחריו רביה"ק בעל ברך משה ז"ל שהיה להם בירושה התפילין של מרן הקדושת יו"ט והיה לו כקשר הנ"ל.

48 ידוע שהרבה פעמים הי' ביניהם חילוקי דעות בעניני הלכה, והצדיקים המליצו על זה הפסוק (דברים ל"א, ל) וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמ"ם שהוא ר"ת תפילין, מזוזה, מילה, שבג' הלכות אלו בפרט היה להם חילוקי דיעות בהלכה. דהיינו באופן עשיית הקשר של תפילין שמרן הד"ח היה עושה ד' כפולה, והרה"ק משינאווא עשה קשר בעין מ' סתומה, וכן בדבר קביעות מקום המזוזה, שמרן הד"ח סבר שרק בפתח החיצון צריך להיות בטפח הסמוך לחוץ, אבל בשאר הפתחים אין צריך להיות כן, והרה"ק משינאווא טען שבכל פתח צריך להניח המזוזה בטפח הסמוך לחוץ, ועיי' אריכות בזה בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ל"ז) עיי"ש. ובמילה נחלקו בענין תיקון ציצין המעכבין את המילה דדעת הגה"ק משינאווא הי' להחמיר שצריך לתקנו. ובתשובות דברי חיים (שם) כתב להקל, ומרעיש מאוד נגד אלו שכתבו להחמיר, וכתב בלשונות חריפים מאוד, עיי"ש.

49 הרה"ק רבי שלום אליעזר'ל מראצפערט ז"ל נולד בחומה"פ שנת תרכ"ב לפ"ק, ואביו הרה"ק מצאנז ז"ל נסתלק ביום כ"ה ניסן שנת תרל"ו לפ"ק.

תפילין וואס דער דברי חיים האט אים נאך געמאכט דעם קשר, אמאל האט אים דער שינאווער רב געריפן און אים געזאגט, געב מיר די תפילין, ער האט געוואלט טוישן דעם קשר, האט ער געזאגט 'ער גיט עם נישט!'. דער שינאווער רב איז געווארן איבערראשט אז ער וויל אים נישט געבן די תפילין, פרעגט ער אים, 'פארוואס געסטו נישט?'

האט ער געזאגט אזוי, ווען ער איז בר מצוה געווארן האט אים דער טאטע אנגעטוהן תפילין, און דער טאטע האט אים געזאגט ווען ער האט אנגעטוהן די תפילין, 'דו זאלסט קיינמאל נישט טוישן דעם קשר'... ער האט קיינמאל נישט פארשטאנען פארוואס האט אים דער טאטע דאס געזאגט אז ער זאל נישט טוישן דעם קשר?, וואס איז די הוה אמינא אז ער זאל וועלן טוישן דעם קשר?, זעהט אוים אז דער טאטע האט געזעהן אז מ'וועט עם וועלן פאר אים אמאל טוישן, האט ער אנגעזאגט אז מ'זאל עם נישט טוישן, במילא קען איך נישט טוישן.

למעשה אין דעם ענין איז די תשובה אזוי, וועה ס'האט מיט צאנז דער האט דעם קשר, אבער רוב וועלט האט נישט דעם קשר.

השואל: די שאלה אז אייניגע קומט באשטעלן און ער וויייסט נישט וועלכן קשר צו מאכן, ער זאגט נישט גארנישט, וואספארא קשר זאל מען אים מאכן?

רבינו: איך מיין מ'זאל מאכן ביים של ראש דעם פיר-עקיגן קשר.

פארוואס זאל ענדערש מען מאכן דעם קשר? זייער פשוט, ווייל דאס איז גרינג גרעסער צו מאכן אדער קלענער צו מאכן. עם קומען צו מיר אסאך בחורים לייגן תפילין, און מ'מאכט נישט גוט דעם קשר, אז מ'מאכט צי א גרויסן קשר גייט עם שוין אראפ אויפן האלדז, און די תפילין דארף זיין אויפן קאפ, עם קומט זייער אפט מאל אז כ'דארף פארריכטן און כ'מאך קלענער דעם קשר, זייער אסאך מאל, און אז מ'האט א פיר-עקיגן קשר דעמאלטס גייט עם איינם-צוויי, אבער טאמער ס'איז דעם אנדערן קשר דארט דארף מען זיך שוין פלאגן, מ'דארף שוין האבן א מומחה זאל מיט א שליסל דאס פארריכטן, מ'דארף וויסן וויי אזוי דאס קלענער צו מאכן.

במילא, אפילו דער צאנזער קשר איז אנדערש, אבער אז מ'זאגט נישט גארנישט ספעציעל וואס מ'וויל, זאל מען ענדערש מאכן דעם פיר-עקיגן קשר, כדי מ'זאל עם קענען קלענער מאכן אדער גרעסער וועה מ'דארף.

רב דקהלתינו במאנסי: אין רוב מקומות האט מען טאקע געמאכט דעם פיר-עקיגן קשר. די אשכנזים, זיי האבן געמאכט דעם קשר ווי א ד'. דער חתם סופר האט אזוי געמאכט דעם גרויסן פיר-עקיגן קשר.

רבינו: יא, דער חתם סופר האט טאקע געהאט דעם קשר (היינו קשר עם ב' דלתי"ן, הנ"ל), ער האט דאס געמוטמעט פון זיין רבי'ן ר' נתן אדלער.[50] און דער דברי חיים האט עם גענומען פון דארט, דער דברי חיים האט געשיקט א שליח קיין פרעשבורג מ'זאל זעהן דעם קשר און זיך אויסלערנען ווי אזוי צו מאכן דעם קשר.[51]

המשך השיחה בשבוע הבא בס"ד

---

50 בספר דרך הנשר (ח"ב בחידושי א"ח בהגהות מראה כהן אות ב) **הביא שכן נהג** הגאון רבי נתן אדלער ז"ל, ונהג אחריו תלמידו הגדול מרן החת"ס ז"ל לעשות קשר התפילין כצורת שני דלתי"ן.

51 בספר קול סופרים הנ"ל מביא שהרה"ק מצאנז ז"ל שלח שליח מיוחד לעיר פרעשבורג ללמוד ממומחה אחד שהיה יודע לעשות קשר מסובך זו, אשר הונהג ע"י הגאון ר' נתן אדלער ז"ל וכן ע"י תלמידו הגדול בעל החת"ס ובניו הקדושים.

ועי' בס' דרכי חיים (עמ' כ"א) בתפילין של ראש הי' לו [להד"ח] קשר של שני דלתי"ן, ומוסיף שם בהג"ה בס' כל הכתוב לחיים, ז"ל פע"ח שער התפילין פ' ה' וכו' ולא נתקררה דעתי עד שעליתי לא"י ועשו לי תלמידי האר"י זלה"ה קשר בצורת ד' כפולה, וקשר זה אי אפשר לקלמוד אלא במראית עין כי הוא בצורת ד' כפולה מבחוץ כזה ם עכ"ל. ולזה רמז ש"ב ההגמ"ר משה הלברשטאם נ"י בהגהותיו בשם הפמ"ג, וסיפר לי ששמע שכ"ק אאזמו"ר הד"ח זצל"ה שלח שליח מיוחד למרחקים ונתן לו מאה זהובים על הוצאות הנסיעה כדי להתלמד אומנות קשר זה הנ"ל, וכשחזר השליח שמח שמחה גדולה ועשה סעודה לכבודו, עיי"ש.

אמנם כידוע אחד מעיקרי הדברים ששינה הרה"ק משינאווא ז"ל ממנהגי אביו הק' היה, שהוא עשה קשר פשוט (דהיינו קשר הריבוע המובא לעיל והוא שיטה ב), וטעמו ונימוקו היה הואיל ורק יחידי סגולה בעולם יודעין לעשות קשר זו, וקשה ללמוד אותו, והרצועות שהן של עור מטבעם מתרחבין במשך הזמן, ויש צורך לקצרם, וקשה למצוא מומחה שיודע לטפל בקשר זה, א"כ יכול לצאת ע"ז תקלה ח"ו של אי הנחת תפילין כמצותו וחשש ברכה לבטלה, עכ"ד שם.

ובס' תהלת חיים (דף רכ"ב בעניני תפילין) מביא שהגה"צ ר' יעקב יחזקי' גרינוואלד ז"ל (אחי הערוגת הבושם ז"ל) שאל למרן משינאווא ז"ל מדוע אינו נוהג בעשיית הקשר כמו אביו הקדוש, ענה לו בלשון קדשו: מימות יהושע בן נון איז נישט געווען א איד וואס האט אזויפיל כח אריינגעלייגט אין הלכות תפילין אזוי ווי דער בעלזער רב [השר שלום] און ער האט געמאכט אזא קשר, [דהיינו קשר הריבוע (שיטה ב' הנ"ל)].

ועיי' בספר דברי הנה מהרה"ק מקאלאשיין זי"ע מובא בשם הרה"ק ר"י מפשעווארסק זצוק"ל שלהרה"ק מקאלאשין וכן לרוב נכדי הרה"ק מצאנז היה קשר פשוט כמנהג הרה"ק משינאווא, זולת נכדי הרה"ק מגאר'לין שנהגו כזקיום הק' מצאנז.

בס"ד

ויתן לך את ברכת אברה"ם לך ולזרעך

מעומק מעומק לבבינו באנו בברכת מזלא טבא קדם ידידינו הנכבד המפואר,
מוכתר בכל מדה ותואר, איש אשר רוח בו איש האשכולות, ראש וראשון
לכל דבר שבקדושה בעוז ותעצומות, מגדולי מחזיקי מוסדותינו הק'
בארה"ק במסירות יתירה לאות ולמופת, נאה דורש ומקיים בלב ונפש

ה"ה הרבני הנגיד הנכבד המרומם

הרה"ח ר' אברהם חיים קליין הי"ו

מגדולי תומכי מוסדות "יטב לב" בארה"ק

בן ידידינו הבלתי נשכח אשר עמד לימין מוסדותינו בעוז ובגבורה

הרה"ח ר' יעקב יוחנן קליין ז"ל

חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל השמחה במעונו, דיצה וחדוה בארמונו,
בהולדת הבן למזלא טבא ובתהלה לקל רוממות

מרן די בשמיא ישפיע לך השפעות טובות, ואך טוב וחסד ירדפוך בכל פרט ופרט
זאת הברכה לא ימוש ממך, ותזכה לרב נחת לאורך ימים ושנים דשנים ורעננים יהיו
להמשיך הלאה במעשיך הטובים עדי נזכה בקרוב בימינו לעלות שמה להר הטוב

המברכים בהערצה

הנהלת מוסדות יטב לב
דרב"י בארה"ק

בס"ד

ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה

קרית ברך משה

סאטמאר באנגעלוי קאלאני
וואודבורן נ.י.

בהשגחת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

מזמור שיר חנוכת הבית

בחדוה ובשמחה רבה
הננו לבשר צדק בקהל רב, שאחרי שזכינו
להרחיב גבולי הקדושה בקריתינו

להוסיף אגף חדש רחבת ידים
של בין התלמוד תורה

העומד על תילה להרחבת דעתם של מאות התלמידים כן ירבו
להתעלות בתורה וביר"ש בימי הקיץ בנאות דשא

נדבת לבו של הרבני הנגיד המרומם, בונה ומקים, כש"ת

מוה"ר **אברהם בראך** הי"ו

מראשי קהלתינו הקדושה ויושב ראש קריתינו הק'

נחגוג ברוב פאר

מעמד חנוכת הבית
וקביעת מזוזות

בחלק החדש של הת"ת בקריתינו
184 Hasbrouck Dr. Woodbourne NY

ביום א' פרשת ראה

כ"א מנחם אב הבעל"ט

בשעה 1:30 אחצ"ה

ובראשינו מלכינו
עטרת תפארת ראשינו

כבוד קדושת
מרן רבינו הגה"ק שליט"א

גדול ונהדר יהי' כבוד המעמד הזה!

הנהלת התלמוד תורה
קרית ברך משה
ד'סאטמאר

סדר המעמד:

קביעת מזוזה
ע"י כ"ק מרן רבינו
הגה"ק שליט"א
בחלק החדש של הת"ת

במעמד מאות ילדי התשב"ר כ"י
ועל צבאם המרביצי תורה שליט"א
איש על מחנהו ועל דגלו

■

מסיבת לחיים
לרגל חנוכת הבית
בהיכל ביהמ"ד הגדול
דקריתינו
בנין יהודה
בהשתתפות כל הקהל הקודש
תושבי הקרי' והסביבה
מקום מיוחד למאות ילדי התשב"ר כ"י

■

שירה ושמרה
ופרקי חרוזים לכבוד מרן רבינו שליט"א
ע"י ילדי התשב"ר שיחיו

■

דברות קודש
ע"י כ"ק מרן
רבינו הגה"ק שליט"א

■

שמחת קריתינו
ע"י הגה"צ
אב"ד קריתינו שליט"א

